

Aerodynamiczna siła

Wyjaśnienie mechanizmu utrzymywania się samolotu w powietrzu

© Lenard Zbigniew, Mietelski Jerzy Wojciech

Afryka Północna, działania zbrojne

Żołnierze angielscy (VIII Armia) podczas walk na pustyni w Afryce Północnej. Fragment angielskiego filmu *Zwycięstwo VIII Armii* (1942)

© WFDiE

Akrobacje lotnicze
Akrobacje lotnicze

© Lenard Zbigniew

Armia Polska w ZSRR

Sielce nad Oką. Formowanie i zaprzysiężenie 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki.
Fragment magazynu filmowego *Przysięgam Ziemi Polskiej*, zrealizowanego przez A. Forda w
Czołowce Filmowej Wojska Polskiego w roku 1943

© WFDiE

Balistyka
Tor lotu pocisku

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Berliński mur

Kadry z historii muru berlińskiego: budowa (sierpień 1961), liczne próby przekraczania, podczas których zginęło ok. 80 osób, likwidacja (listopad 1989)

© WFDiE

Berlin, zdobycie

2 maja 1945. Zatknięcie flagi na Bramie Brandenburskiej po zdobyciu Berlina przez radzieckie wojska 1 Frontu Białoruskiego i współdziałające z nimi jednostki 1 Armii Wojska Polskiego

© WFDiE

Bierut Bolesław, pochód pierwszomajowy

1 maja 1953. Prezydent Bolesław Bierut na trybunie honorowej podczas pochodu pierwszomajowego.

© WFDiE

Bitwa o Anglię

8 sierpnia - 31 października 1940. Bitwa powietrzna o Anglię

© WFDiE

Bitwa pod Lenino

12 i 13 października 1943. Bitwa pod Lenino stoczona przez radziecką 33 Armię Frontu Zachodniego wraz z walczącą w jej składzie polską 1 Dywizją Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, dowodzoną przez generała Zygmunta Berlinga, z armią niemiecką

© WFDiE

Bomba atomowa - Hiroszima, Nagasaki

6 sierpnia 1945. Zrzucenie bomby atomowej na Hiroszimę. Śmierć poniosło 78 tysięcy mieszkańców, 38 tysięcy odniosło obrażenia. Trzy dni później taką samą bombę zrzuciono na Nagasaki.

© WFDiE

Brześć

Brześć - miejsce spotkania i wspólnej defilady wojsk niemieckich i radzieckich uczestniczących w agresji na Polskę

© WFDiE

Bunt robotniczy, grudzień '70

Bunt robotniczy na Wybrzeżu w grudniu 1970. Strajkujący stoczniowcy, demonstracje i starcia uliczne krwawo stłumione przez wojsko i formacje Milicji Obywatelskiej. Fragment przemówienia Edwarda Gierka

© WFDiE

Challenger, katastrofa

28 stycznia 1986. Katastrofa wahadłowca Challenger

© WFDiE

Chruszczow Nikita na XV Sesji ONZ

3 października 1960, Nowy Jork. Fragment wystąpienia premiera ZSRR Nikity Siergiejewicza Chruszczowa na XV Sesji Organizacji Narodów Zjednoczonych

© WFDiE

Cyklotron
Cyklotron

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Dziady

Fragment przedstawienia *Dziadów* (1968) w reżyserii Kazimierza Dejmka w Teatrze Narodowym. Po zawieszeniu przez ówczesne władze wystawiania tego przedstawienia (30 stycznia 1968) rozpoczęły się protesty studenckie, które dały początek tzw. wydarzeniom marcowym 1968

© WFDiE

Faras, freski

Freski w stylu bizantyńsko-koptyjskim zdobiące ruiny wczesnochrześcijańskiej bazyliki 5-nawowej (VII-XII w.), odkrytej podczas prac archeologicznych, prowadzonych od 1961 przez polskich archeologów pod kierownictwem profesora Kazimierza Michałowskiego

© WFDiE

Faszyzm w Niemczech

Faszystowska defilada przed Adolfem Hitlerem. Palenie książek niezgodnych z ideologią nazistowską

© WFDiE

Fortuna Wojciech, olimpiada 1972

Skok Wojciecha Fortuny, zdobywcy pierwszego w historii polskich sportów zimowych złotego medalu podczas XI Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Sapporo w 1972

© WFDiE

Front wschodni
Atak Niemiec na ZSRR w 1941

© WFDiE

Gaz doskonały
Gaz doskonały

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Gdynia, budowa

Gdynia. Rozbudowa miasta oraz budowa portu i stoczni, podjęta na mocy uchwały Sejmu Ustawodawczego z 23 września 1922 w związku z utrudnieniami w korzystaniu z portu w Wolnym Mieście Gdańsku

© WFDiE

Generator van der Grafa
Generator van der Grafa

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Gomułka Władysław, przemówienie

Przemówienie Władysława Gomułki na Placu Defilad w Warszawie 24 października 1956

© WFDiE

Gwiazd ewolucja
Ewolucja gwiazd

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Hitler Adolf i Mussolini Benito
Przejazd Adolfa Hitlera i Benita Mussoliniego

© WFDiE

Jałta, konferencja

4-11 lutego 1945, Jałta. Konferencja przywódców ZSRR, USA i Wielkiej Brytanii, dotycząca współdziałania w końcowej fazie wojny oraz ustalenia politycznych zasad powojennej organizacji świata

© WFDiE

Jan Paweł II, pielgrzymka

**Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny w 1979. Powitanie na lotnisku Okęcie oraz
msza św. na krakowskich Błoniach**

© WFDiE

Japonia, kapitulacja

2 września 1945. Podpisanie aktu kapitulacji Japonii na pokładzie amerykańskiego pancernika USS Missouri

© WFDiE

Kinematografia, początki
Pierwsze próby rejestracji obrazu na taśmie filmowej

© WFDiE

Kozakiewicz Władysław, olimpiada 1980

Władysław Kozakiewicz podczas zdobywania złotego medalu w skoku o tyczce na XXII Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Moskwie w 1980

© WFDiE

Księżyc, pierwsze lądowanie

20 lipca 1969. Pierwsze lądowanie ludzi na Księżycu podczas misji statku kosmicznego Apollo 11. Załogę stanowili: Neil Armstrong, Edwin Eugene Aldrin oraz pilot wyprawy Michael Collins. Przebywali na Księżycu 22 godziny, w tym 3 godziny poza lądowikiem

© WFDiE

Kursy jachtu
Kursy jachtu względem wiatru

© Lenard Zbigniew

Kusociński Janusz, olimpiada 1932

Kusociński Janusz podczas zdobywania złotego medalu w biegu na 10 km na X Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1932

© WFDiE

Laser, zasada działania
Zasada działania lasera

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Lindbergh Charles, przelot nad Oceanem Atlantyckim

20-21 maja 1927. Charles Lindbergh w samolocie Ryan NYP Spirit of St. Louis podczas pierwszego w historii samotnego przelotu nad północnym Oceanem Atlantyckim, z Nowego Jorku do Paryża (5809 km w czasie 33 godzin i 12 minut) oraz owacyjne powitanie "Zdobywcy Atlantyku"

© WFDiE

Londyn, posiedzenie rządu emigracyjnego

Londyn, posiedzenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na emigracji. Spotkanie premiera Władysława Sikorskiego z premierem Wielkiej Brytanii Winstonem Churchillem

© WFDiE

Maginota linia

Żołnierze francuscy na linii Maginota

© WFDiE

Marcowe wydarzenia 1968

Wydarzenia marcowe 1968. Strajk studentów na dziedzińcu Politechniki Warszawskiej.
Antystudenckie demonstracje robotników

© WFDiE

Monte Cassino

17 maja 1944. Zwycięska ofensywa 2 Korpusu Polskiego pod dowództwem generała Władysława Andersa przeciwko elitarniej niemieckiej 1 Dywizji Spadochronowej na wzgórzach Monte Cassino

© WFDiE

Niemcy, kapitulacja

8 maja 1945, kwatera dowództwa radzieckiego w Karlshorst. Podpisanie aktu bezwarunkowej kapitulacji Niemiec. Akt podpisywali: ze strony ZSRR marszałek Geоргij Konstantynowicz Żukow, ze strony Niemiec feldmarszałek Wilhelm Keitel

© WFDiE

Normandia, inwazja

Lądowanie wojsk alianckich na plażach Normandii 6 czerwca 1944

© WFDiE

Norymberskie procesy

Proces przeciwko największym niemieckim zbrodniarzom wojennym przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze

© WFDiE

Nowa Huta, plac budowy

Pierwsze prace przy budowie kombinatu w Nowej Hucie w 1950

© WFDiE

Ofensywa Armii Czerwonej
Ofensywa Armii Czerwonej

© WFDiE

Okinawa, wojna na Oceanie Spokojnym

Stawianie flagi amerykańskiej na wyspie Okinawa po zwycięstwie nad flotą japońską w największej bitwie morskiej na Oceanie Spokojnym podczas II wojny światowej

© WFDiE

Okragły Stół

6 lutego 1989, Warszawa. Początek rokowań przy Okrągłym Stole, dotyczących przywrócenia w Polsce ustroju demokratycznego, z udziałem przedstawicieli opozycji solidarnościowej oraz obozu rządzącego, głównie PZPR

© WFDiE

Owens Jesse, olimpiada 1936

Bieg Jesse Owensa, 4-krotnego mistrza olimpijskiego w Berlinie w 1936 (100 m, 200 m, skok w dal, 4x100 m)

© WFDiE

Ozonowa dziura
Destrukcyjny wpływ freonów na warstwę ozonową

© Zagrodzki Paweł, Lenard Zbigniew

Paderewski Ignacy, Kraków

Przemówienie Ignacego Paderewskiego z okazji odstonięcia Pomnika Grunwaldzkiego w Krakowie w lipcu 1910

© WFDiE

Pakt Ribbentrop-Mołotow

23 sierpnia 1939, Moskwa. Spotkanie ministrów spraw zagranicznych Niemiec - Joachima von Ribbentropa i ZSRR - Wiczesława Michajłowicza Mołotowa, podczas którego podpisano pakt o nieagresji i rozdziale stref wpływów w Europie Wschodniej, zwany paktem Ribbentrop-Mołotow. Fragment materiału filmowego z Instytutu Polskiego i Muzeum Generała Sikorskiego w Londynie

© WFDiE

Paryż, niemiecka defilada
Defilada niemiecka przy Łuku Triumfalnym w Paryżu

© WFDiE

Piłka nożna, MŚ '74

Mistrzostwa Świata w Niemczech w 1974. Mecz Polska-Włochy 2:1 (faza eliminacyjna) oraz półfinałowy mecz Polska-Niemcy 0:1

© Fogra

Podbój kosmosu

Pierwszy sztuczny satelita Ziemi z żywym zwierzęciem, psem Łajką, na pokładzie - 3 listopada 1957, Sputnik 2. Jurij Aleksiejewicz Gagarin na pokładzie statku kosmicznego Wostok 1-12 kwietnia 1961

© WFDiE

Polskie Siły Zbrojne w 1939

Liczebność i wyposażenie wojsk polskich na dzień 1 września 1939: ok. 950 tys. żołnierzy, 4,3 tys. dział, 870 czołgów i samochodów pancernych. Siły lądowe wspierała brygada lotnictwa bombowego i brygada myśliwska (Brygada Pościgowa) oraz lotnictwo armijne, łącznie 400 samolotów. Siły morskie składały się z 1 niszczyciela, 1 stawiacza min i 5 łodzi podwodnych

© WFDiE

Rakieta wieloczołowa, start
Start rakiety wieloczołowej

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Rewolucja październikowa

25 października (według kalendarza juliańskiego) 1917. Strzały z krążownika "Aurora" będące sygnałem do szturmowania Pałacu Zimowego - siedzibę Rządu Tymczasowego, początek rewolucji październikowej. Tłum zdobywający Pałac Zimowy. Przemówienie Włodzimierza Iljicza Lenina na pierwszym posiedzeniu Rady Komisarzy Ludowych

© WFDiE

Sierpień '80

31 sierpnia 1980, Stocznia Gdańska. Podpisanie porozumień zawartych przez komisję rządową pod przewodnictwem wicepremiera Mieczysława Jagielskiego i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy reprezentowany przez Lecha Wałęsę po fali strajków na Wybrzeżu, w sierpniu 1980. Fragment filmu *Robotnicy '80* (1980) w reżyserii A. Zajczkowskiego i A. Chodakowskiego.

© WFDiE

Sikorski Władysław, Francja

Generał Władysław Sikorski podczas wizytacji oddziałów Polskich Sił Zbrojnych we Francji

© WFDiE

Silnik czterosuwowy
Zasada działania silnika czterosuwowego

© Mietelski Michał Marek, Lenard Zbigniew

Silnik dwusuwowy
Zasada działania silnika dwusuwowego

© Mietelski Michał Marek, Lenard Zbigniew

Silnik parowy
Zasada działania silnika parowego

© Mietelski Michał Marek, Lenard Zbigniew

Słoneczny Układ

Wzajemne położenie planet wraz z księżycami w Układzie Słonecznym

© Lenard Zbigniew, Mietelski Jerzy Wojciech

Stalingradzka bitwa

Załamanie ofensywy niemieckiej w ZSRR po bitwie stalingradzkiej (17 lipca 1942 - 2 lutego 1943), podczas której do niewoli dostało się 97 tys. żołnierzy niemieckich. Moment przełomowy w II wojnie światowej

© WFDiE

Stan wojenny w Polsce

13 grudnia 1981. Fragment przemówienia generała Wojciecha Jaruzelskiego, po wprowadzeniu w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 stanu wojennego w Polsce, ilustrowany kadrami z tego okresu

© WFDiE

Teheran, Władysław Anders i dzieci

Spotkanie Władysława Andersa z polskimi dziećmi w Teheranie. Fragment filmu *Dzieci* (1943) w reżyserii M. Waszyńskiego, wyprodukowanego przez Referat Filmowy Oddziału Propagandy i Kultury

© WFDiE

Tektoniczne ruchy

Ruchy tektoniczne - rozpad kontynentów i powstawanie gór.

© Maciejowski Wojciech, Lenard Zbigniew

Terroryzm, olimpiada w Monachium

Zamach terrorystyczny dokonany przez palestyńskie ugrupowania polityczno-militarne podczas olimpiady w Monachium (1972). Obiektem ataku i późniejszymi ofiarami byli izraelscy sportowcy

© WFDiE

Tobruk

Tobruk. Walki Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich w kampanii egipsko-libijskiej w czasie II wojny światowej

© WFDiE

Torgau, spotkanie aliantów

25 kwietnia 1945. Powitanie żołnierzy amerykańskich i rosyjskich w Torgau nad Łabą podczas spotkania 5 Armii Radzieckiej z 1 Armią Amerykańską w czasie II wojny światowej

© WFDiE

Wałęsa Lech, zaprzysiężenie

**22 grudnia 1990. Zaprzysiężenie Lecha Wałęsy na prezydenta przed Sejmem Rzeczypospolitej
Polskiej**

© WFDiE

Warszawa, kapitulacja

28 września 1939. Kapitulacja Warszawy. Fragment aktu 5 filmu *Spojrzenie na wrzesień*, zrealizowanego przez WF Czołówka.

© WFDiE

Warszawa, odbudowa

1945. Odbudowa Warszawy ze zniszczeń wojennych. Fragment filmu *Budujemy Warszawę* w reżyserii W. Forberta i S. Urbanowicza

© WFDiE

Warszawskie powstanie

Archiwalne materiały filmowe z powstania warszawskiego 1944

© WFDiE

Wietnam, wojna
Wojna w Wietnamie 1965-1973

© WFDiE

Wojna światowa I

Pogrzeb Franciszka Ferdynanda w Sarajewie oraz zmagania wojenne na frontach I wojny światowej 1914-1918

© WFDiE

Wrzesień 1939, bitwa nad Bzurą

9-20 września 1939, bitwa nad Bzurą. Największa bitwa kampanii wrześniowej 1939 stoczona w rejonie Łęczyca-Kutno-Łowicz-Sochaczew. Starły się w niej polskie armie Poznań (pod dowództwem generała Tadeusza Kutrzeby) i Pomorze (pod dowództwem generała Władysława Bortnowskiego) oraz niemiecka 8 armia wraz z częścią 10 i 4 armii. Po początkowych sukcesach wojsko polskie zmuszone zostało do odwrotu, otoczone i zdziatkowane przez przeważające siły niemieckie. 17 września nielicznym grupom żołnierzy udało się wyrwać z oblężenia i przez Puszcę Kampinoską dotrzeć do Warszawy

© WEDiE

Wrzesień 1939, Westerplatte

Agresja niemiecka na Polskę we wrześniu 1939. Archiwalne materiały ukazujące m.in. walki na Westerplatte, w obronie Poczty Gdańskiej, a także zniszczenia Zamku Królewskiego w Warszawie

© WFDiE

Wulkan
Wulkan

© Mietelski Jerzy Wojciech, Lenard Zbigniew

Żeglarstwo, Krystyna Chojnowska-Liskiewicz

Powrót Krystyny Chojnowskiej-Liskiewicz z rejsu jachtem "Mazurek" dookoła świata (1978)

© WFDiE

Żeglarstwo, Krzysztof Baranowski

Powrót Krzysztofa Baranowskiego z rejsu jachtem "Polonez" dookoła świata. Powitanie w Szczecinie (1973)

© WFDiE

Żeglarstwo, Leonid Teliga

Powrót Leonida Teligi z rejsu jachtem "Opty" dookoła świata. W rejs wyruszył z Casablanki (25 stycznia 1967) na zachód przez Ocean Atlantycki i Spokojny trasą: Wyspy Kanaryjskie, Małe Antyle, Kanał Panamski, Galapagos, Markizy, Tahiti, Bora-Bora, Fidżi, Dakar (trasę z Fidżi do Dakaru pokonał bez zawijania do portów w ciągu 165 dni). Podróż zakończył w Casablance 29 kwietnia 1969. Wyczynu tego dokonał jako pierwszy Polak

© WFDiE

Ziemi historia

Historia ziemi, ruchy kontynentów, od kambru do chwili obecnej.

© Maciejewski Wojciech, Lenard Zbigniew

Adiabata

Krzywa charakteryzująca przemianę adiabatyczną w układzie termodynamicznym: V - objętość układu, p - ciśnienie panujące w układzie, $k=C_p/C_v$ - wykładnik adiabaty

© Mietelski Jerzy Wojciech

Aerodynamiczna siła

Rozkład sił na skrzydle samolotu: P - siła aerodynamiczna, P_x - opór aerodynamiczny, P_z - siła nośna, α - kąt natarcia skrzydła

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Afganistan, flaga
Afganistan, flaga

© Corel

Akumulator elektryczny
Budowa akumulatora elektrycznego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Alandzkie Wyspy, flaga
Alandzkie Wyspy, flaga

© Corel

Albania, flaga
Albania, flaga

© Corel

Algeria, flaga
Algeria, flaga

© Corel

Andora, flaga
Andora, flaga

© Corel

Anglia, flaga
Anglia, flaga

© Corel

Anglia, flaga
Wielka Brytania, flaga

© Corel

Angola, flaga
Angola, flaga

© Corel

Anguilla, flaga
Anguilla, flaga

© Corel

Antigua i Barbuda, flaga
Antigua i Barbuda, flaga

© Corel

Antyle Holenderskie, flaga
Antyle Holenderskie, flaga

© Corel

Aorta

Aorta: 1 - tętnica kręgową prawa, 2 - tętnica szyjna wspólna prawa, 3 - tętnica podobojczykowa prawa, 4 - pień ramiennogłowy, 5 - aorta wstępująca, 6 - tętnica wieńcowa prawa, 7 - tętnica wieńcowa lewa, 8 - tętnica nerkowa prawa, 9 - tętnica krzyżowa pośrodkowa, 10 - tętnica biodrowa wewnętrzna, 11 - tętnica biodrowa zewnętrzna, 12 - tętnica kręgową lewa, 13 - tętnica szyjna wspólna lewa, 14 - tętnica podobojczykowa lewa, 15 - łuk aorty, 16 - aorta zstępująca, 17 - aorta piersiowa, 18 - tętnica przeponowa dolna lewa, 19 - pień trzewny, 20 - tętnica kręzkowa górna, 21 - aorta brzuszna, 22 - tętnica kręzkowa dolna, 23 - tętnica biodrowa wspólna

© Corel, Monika Zarebska

Arabia Saudyjska, flaga
Arabia Saudyjska, flaga

© Corel

Arcus cosinus
Przebieg funkcji $y=\arccos x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Arcus cotangens
Przebieg funkcji $y=\text{arcctg } x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Arcus sinus

Przebieg funkcji $y=\arcsin x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Arcus tangens
Przebieg funkcji $y=\text{arctg } x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Area cosinus

Przebieg funkcji $y=ar\ cosh\ x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Area cotangens
Przebieg funkcji $y=ar\ ctgh\ x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Area sinus

Przebieg funkcji $y=ar \sinh x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Area tangens

Przebieg funkcji $y=a \operatorname{tgh} x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Argentyna, flaga
Argentyna, flaga

© Corel

Armenia, flaga
Armenia, flaga

© Corel

Artezyjska studnia
Schemat studni artezyjskiej

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Aruba, flaga
Aruba, flaga

© Corel

Austria, flaga
Austria, flaga

© Corel

Azerbejdżan, flaga
Azerbejdżan, flaga

© Corel

Bahamy, flaga
Bahamy, flaga

© Corel

Bahrain, flaga
Bahrain, flaga

© Corel

Bangladesz, flaga
Bangladesz, flaga

© Corel

Barbados, flaga
Barbados, flaga

© Corel

Barometry
Barometry hydrostatyczne

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Baryczne układy

Schematy różnych układów izobar na poziomie morza: a - niż, b - wyż, c - zatoka, d - bruzda, e - klin, f - wał, g - siodło

© Domański Tomasz

Belgia, flaga
Belgia, flaga

© Corel

Belize, flaga
Belize, flaga

© Corel

Benin, flaga
Benin, flaga

© Corel

Bermudy, flaga
Bermudy, flaga

© Corel

Bessela funkcje

Przebieg funkcji Bessela. J_0 , J_1 , J_2 , J_3 - funkcje Bessela kolejnych rzędów

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Bhutan, flaga
Bhutan, flaga

© Corel

Białoruś, flaga
Białoruś, flaga

© Corel

Biogeochemiczny obieg azotu
Biogeochemiczny obieg azotu w biosferze

© Nowotarska Elżbieta, Domański Tomasz

Biomy

Najważniejsze biomy lądowe na kuli ziemskiej: 1 - zawsze zielone lasy równikowe i podzwrotnikowe, 2 - sawanny i lasy zrzucające liście w porze suchej, 3 - półpustynie i pustynie gorące, 4 - lasy twarolistne i zawszezielone strefy umiarkowanej, 5 - lasy zrzucające liście na zimę, 6 - stepy i pustynie strefy umiarkowanej, 7 - borealne lasy szpilkowe, 8 - tundry i pustynie zimne, 9 - roślinność górską

© Zemanek Bogdan, Domański Tomasz

Biomy, Afryka, Eurazja

Najważniejsze biomy lądowe w Eurazji i Afryce: 1 - zawsze zielone lasy równikowe i podzwrotnikowe, 2 - sawanny i lasy zrzucające liście w porze suchej, 3 - półpustynie i pustynie gorące, 4 - lasy twarolistne i zawszezielone strefy umiarkowanej, 5 - lasy zrzucające liście na zimę, 6 - stepy i pustynie strefy umiarkowanej, 7 - borealne lasy szpilkowe, 8 - tundry i pustynie zimne, 9 - roślinność górską

© Zemanek Bogdan

Biomy, Ameryka Północna, Ameryka Południowa

Najważniejsze biomy lądowe w Ameryce Północnej i Południowej: 1 - zawsze zielone lasy równikowe i podzwrotnikowe, 2 - sawanny i lasy zrzucające liście w porze suchej, 3 - półpustynie i pustynie gorące, 4 - lasy twarolistne i zawszezielone strefy umiarkowanej, 5 - lasy zrzucające liście na zimę, 6 - stepy i pustynie strefy umiarkowanej, 7 - borealne lasy szpilkowe, 8 - tundry i pustynie zimne, 9 - roślinność górską

© Zemanek Bogdan

Biomy, Australia i Oceania

Najważniejsze biomy lądowe w Australii i Oceanii: 1 - zawsze zielone lasy równikowe i podzwrotnikowe, 2 - sawanny i lasy zrzucające liście w porze suchej, 3 - półpustynie i pustynie gorące, 4 - lasy twarolistne i zawsze zielone strefy umiarkowanej, 5 - lasy zrzucające liście na zimę

© Zemanek Bogdan

Biosynteza białka - transkrypcja
Biosynteza białka - transkrypcja

© Domański Tomasz

Biosynteza białka - translacja
Biosynteza białka - translacja

© Domański Tomasz

Biureta
Biureta

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Blystki

Blystki: a - wahadłowa, b - obrotowa

© Kras Bogusław

Boliwia, flaga
Boliwia, flaga

© Corel

Boniowanie
Rodzaje boniowania

© Domański Tomasz

Bośnia i Hercegowina, flaga
Bośnia i Hercegowina, flaga

© Corel

Botswana, flaga
Botswana, flaga

© Corel

Brachistochrona
Brachistochrona

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Bravais'go sieci, heksagonalna
Heksagonalna sieć Bravais'go

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, jednoskośne

Jednoskośne sieci Bravais'go: 1 - prymitywna, 2 - o podstawie centrowanej

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, regularne

Regularne sieci Bravais'go: 1 - prymitywna, 2 - przestrzennie centrowana, 3 - płasko centrowana

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, romboedryczna
Romboedryczna sieć Bravais'go

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, rombowe

Rombowe sieci Bravais'go: 1 - prymitywna, 2 - przestrzennie centrowana, 3 - o podstawie centrowanej, 4 - płasko centrowana

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, tetragonalne

Tetragonalne sieci Bravais'go: 1 - prymitywna, 2 - przestrzennie centrowana

© Domański Tomasz

Bravais'go sieci, trójskośna
Trójskośna sieć Bravais'go

© Domański Tomasz

Brazylia, flaga
Brazylia, flaga

© Corel

Brewstera kąt

Odbicie i załamanie fal elektromagnetycznych na granicy dwóch ośrodków dielektrycznych: α
- kąt Brewstera, n - współczynnik załamania ośrodka

© Mietelski Jerzy Wojciech

Brewstera płytki
Płytki Brewstera

© Mietelski Jerzy Wojciech

Brunei, flaga
Brunei, flaga

© Corel

Bulgaria, flaga
Bulgaria, flaga

© Corel

Burkina Faso, flaga
Burkina Faso, flaga

© Corel

Burundi, flaga
Burundi, flaga

© Corel

Całka oznaczona

Całka oznaczona. Wartość całki oznaczonej jest równa zaciemnionemu polu

© Domański Tomasz

Całkujący obwód

Obwód elektryczny całkujący: C - pojemność elektryczna, R - rezystancja

© Domański Tomasz, Mietelski Jerzy Wojciech

Całkujący obwód - zmiana sygnału

Zmiana sygnału po przejściu przez obwód całkujący: U_{wej} - sygnał podawany na wejście układu, U_{wyj} - sygnał po przejściu przez układ całkujący

© Domański Tomasz, Mietelski Jerzy Wojciech

Carnota cykl
Cykl Carnota

© Mietelski Jerzy Wojciech

Chile, flaga
Chile, flaga

© Corel

Chiny, flaga
Chiny, flaga

© Corel

Chłodnice laboratoryjne

Chłodnice laboratoryjne: A - destylacyjna, B - kulkowa

© Domański Tomasz, Mietelski Jerzy Wojciech

Chorwacja, flaga
Chorwacja, flaga

© Corel

Ciąża, przekrój podłużny

Ciąża, ułożenie płodu w jamie brzusznej, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Ciąża, wczesna

Wczesna ciąża, w jamie macicy widoczny płód

© Corel, Monika Zarebska

Ciąża, widok od przodu

Ciąża, ułożenie płodu w jamie brzusznej, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Cornu spirala
Spirala Cornu

© Domański Tomasz, Mietelski Jerzy Wojciech

Cosecans

Przebieg funkcji $y=\operatorname{cosec} x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cosecans hiperboliczny
Przebieg funkcji $y=\operatorname{cosech} x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cosinus

Przebieg funkcji $y=\cos x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cosinus hiperboliczny

Przebieg funkcji $y=\cosh x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cotangens

Przebieg funkcji $y=\text{ctg } x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cotangens hiperboliczny

Przebieg funkcji $y=\text{ctgh } x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Curacao, flaga
Curacao, flaga

© Corel

Cykloida

Cykloida zwykła określana przez koło o promieniu $r=0.5$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Cypr, flaga
Cypr, flaga

© Corel

Czad, flaga
Czad, flaga

© Corel

Czarnogóra, flaga
Czarnogóra, flaga

© Corel

Czaszka, widok od przodu
Czaszka, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Czaszka, widok z boku
Czaszka, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Czechy, flaga
Czechy, flaga

© Corel

Dalmierz optyczny

Idea pomiaru dalmierzem optycznym: d - mierzona odległość, b - baza, φ - kąt paralaksy w radianach

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dania, flaga
Dania, flaga

© Corel

Deltoid

Deltoid, własności: $a=d$, $c=b$, $\alpha=\gamma$, $\alpha+\beta=\gamma+\delta=360^\circ$, $l_1 \perp l_2$, $S=1/2 l_1 l_2$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Diagram klimatyczny dla Krakowa

Diagram klimatyczny dla Krakowa. Na osi poziomej znajdują się miesiące, na osi pionowej lewej - temperatury, na osi pionowej prawej - opady. Oznaczenia: a - nazwa miejscowości, b - wysokość w m n.p.m., c - długość okresu obserwacji w latach, d - średnia roczna temperatura, e - roczna suma opadów, f - maksymalna temperatura, g - minimalna temperatura, h - okres z mrozami, i - okres z przymrozkami, j - okres bez przymrozków, k - krzywa średnich temperatur miesięcznych, l - krzywa średnich opadów miesięcznych

© Fogra

Dioda półprzewodnikowa

Charakterystyka prądowo-napięciowa diody półprzewodnikowej: U_{pr} - potencjał przebicia zenerowskiego, I_S - prąd wsteczny

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dioda próżniowa

Charakterystyka prądowo-napięciowa diody próżniowej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dioda tunelowa

Charakterystyka prądowo-napięciowa diody tunelowej, R - rezystancja dynamiczna diody

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dok pływający

Budowa doku pływającego: 1 - żurawie, 2 - kilbloki, 3 - poduszki boczne, 4 - statek

© Tkaczyk Krzysztof

Dok suchy

Budowa suchego doku: 1 - rozpory (dragi boczne), 2 - kanał ściekowy, 3 - statek

© Tkaczyk Krzysztof

Dominikana, flaga
Dominikana, flaga

© Corel

Dominika, flaga
Dominika, flaga

© Corel

Drewno

Drewno: N - naczynia, C - cewki

© Lankosz-Mróz Maria

Drogi żółciowe
Drogi żółciowe

© Corel, Monika Zarebska

Druk płaski
Schemat druku płaskiego

© Tkaczyk Krzysztof

Druk wklęsły
Schemat druku wklęsłego

© Tkaczyk Krzysztof

Druk wypukły
Schemat druku wypukłego

© Tkaczyk Krzysztof

Drzewo oskrzelowe
Drzewo oskrzelowe

© Corel, Monika Zarebska

Dysk twardy, rysunek 1

Budowa dysku twardego: 1 - gniazdo zasilania, 2 - dyski magnetyczne, 3 - łącze między dyskiem a kontrolerem we/wy, 4 - uszczelka, 5 - silnik napędu głowic, 6 - głowice zapisując-odczytujące, 7 - przewody łączące głowice z układami sterowania

© Tkaczyk Krzysztof

Dysk twardy, rysunek 2

Budowa dysku twardego: 2 - dyski magnetyczne, 5 - silnik napędu głowic, 6 - głowice zapisująco-odczytujące, 8, 9 - lampka sygnalizacyjna

© Tkaczyk Krzysztof

Dyskietka

Dyskietka - struktura zapisu danych na dysku elastycznym

© Tkaczyk Krzysztof

Dyskopatia, rysunek ogólny
Dyskopatia, rysunek ogólny

© Corel, Monika Zarebska

Dyskopatia, rysunek szczegółowy
Dyskopatia, rysunek szczegółowy

© Corel, Monika Zarebska

Džibuti, flaga
Džibuti, flaga

© Corel

Dzielnik napięcia

Dzielnik napięcia

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dziewicze Wyspy Brytyjskie, flaga
Dziewicze Wyspy Brytyjskie, flaga

© Corel

Dźwignia
Zasada działania dźwigni

© Mietelski Jerzy Wojciech

Dźwignie

Przykłady dźwigni: 1 - jednoramienna, 2 - dwuramienna

© Mietelski Jerzy Wojciech

Egipt, flaga
Egipt, flaga

© Corel

Ekosystem, przepływ energii
Przepływ energii przez ekosystem

© Lankosz-Mróż Maria

Ekosystem, przepływ materii
Przepływ materii przez ekosystem

© Lankosz-Mróż Maria

Ekwador, flaga
Ekwador, flaga

© Corel

Elektrody

Elektrody: A - jonoselektywna, B - szklana

© Mietelski Jerzy Wojciech

Erytrea, flaga
Erytrea, flaga

© Corel

Estonia, flaga
Estonia, flaga

© Corel

Etiopia, flaga
Etiopia, flaga

© Corel

Eulera funkcja

Przebieg funkcji gamma Eulera $\Gamma(x)$ dla $x \in \text{Re}(z)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Fale radiowe

Drogi rozchodzenia się fal radiowych: 1 - fala krótka przyziemna, 2 - fala długa przyziemna, 3 - fala długa odbita, 4 - fala krótka odbita od warstwy E jonosfery, 5 - fala krótka odbita jednokrotnie od warstwy F jonosfery, 6 - fala ultrakrótka

© Słowakiewicz Wojciech, Domański Tomasz

Falklandy, flaga
Falklandy, flaga

© Corel

Fidži, flaga
Fidži, flaga

© Corel

Filipiny, flaga
Filipiny, flaga

© Corel

Filtr aktywny dolnoprzepustowy
Filtr aktywny dolnoprzepustowy

© Mietelski Jerzy Wojciech

Finlandia, flaga
Finlandia, flaga

© Corel

Fotopowielacz

Schemat obrazujący zasadę działania fotopowielacza. Oznaczenia: $U_f < U_1 < \dots < U_7 < U_A$ -
napięcia zasilające, F - fotokatoda, D - dynoda, A - anoda

© Mietelski Jerzy Wojciech

Francja, flaga
Francja, flaga

© Corel

Funkcja kwadratowa, rysunek 1

Przebieg funkcji kwadratowej $y=0.5x^2 - 2x + 2$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja kwadratowa, rysunek 2

Przebieg funkcji kwadratowej $y = -4x^2 - x + 1$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja liniowa, rysunek 1
Przebieg funkcji liniowej $y=0.5x - 1$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja liniowa, rysunek 2
Przebieg funkcji liniowej $y=2x + 1$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja logarytmiczna, rysunek 1
Przebieg funkcji logarytmicznej $y=\ln(x)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja logarytmiczna, rysunek 2
Przebieg funkcji logarytmicznej $y=\log_{0,5}(x)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja wykładnicza, rysunek 1
Przebieg funkcji wykładniczej $y=\exp(x)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Funkcja wykładnicza, rysunek 2
Przebieg funkcji wykładniczej $y=\exp(-x)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Gabon, flaga
Gabon, flaga

© Corel

Gałka oczna, mięśnie
Gałka oczna, mięśnie

© Corel, Monika Zarebska

Gambia, flaga
Gambia, flaga

© Corel

Gausa funkcja unormowana

Przebieg unormowanej funkcji Gausa dla parametrów $m=0$ (wartość przeciętna rozkładu Gausa) oraz $\sigma=1$ (odchylenie standardowe rozkładu Gausa)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Generator kaskadowy
Schemat generatora kaskadowego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ghana, flaga
Ghana, flaga

© Corel

Gibraltar, flaga
Gibraltar, flaga

© Corel

Giza, plan nekropoli

Plan nekropoli w Gizie: 1 - Cmentarz Zachodni, 2 - Piramida Cheopsa, 3 - Piramida Chefrena, 4 - Muzeum Barki, 5 - Mastaba Szeszemefera, 6 - Sfinks, 7 - Dolna Świątynia Chefrena, 8 - Piramida Mykerinosa, 9 - piramidki satelitarne

© Szaleńcowa Anna

Głowa i szyja, przekrój podłużny
Głowa i szyja, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Graniastosłupy

Przykłady graniastosłupów: prosty (z lewej) oraz pochyły (z prawej)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Grecja, flaga
Grecja, flaga

© Corel

Grenada, flaga
Grenada, flaga

© Corel

Grenlandia, flaga
Grenlandia, flaga

© Corel

Grono
Grono

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoł mleczny
Gruczoł mleczny

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoł tarczowy, widok od przodu
Gruczoł tarczowy, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoł tarczowy, widok z boku
Gruczoł tarczowy, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoły dokrewne
Gruczoły dokrewne

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoły przytarczyczne, przekrój podłużny
Gruczoły przytarczyczne, przekrój podłużny przez krtań

© Corel, Monika Zarebska

Gruczoły przytarczyczne, widok od tyłu
Gruczoły przytarczyczne i gruczoł tarczowy, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Gruzja, flaga
Gruzja, flaga

© Corel

Grzbiet, mięśnie
Grzbiet, mięśnie

© Corel, Monika Zarebska

Guam, flaga
Guam, flaga

© Corel

Guernsey, flaga
Guernsey, flaga

© Corel

Gujana, flaga
Gujana, flaga

© Corel

Gwatemala, flaga
Gwatemala, flaga

© Corel

Gwinea Bissau, flaga
Gwinea Bissau, flaga

© Corel

Gwinea Równikowa, flaga
Gwinea Równikowa, flaga

© Corel

Gwinea, flaga
Gwinea, flaga

© Corel

Haiti, flaga
Haiti, flaga

© Corel

Halla zjawisko

Zjawisko Halla: B - wektor indukcji magnetycznej, N,S - bieguny magnetyczne, R - rezystor w obwodzie prądu zewnętrznego, U - wytworzona różnica potencjałów

© Mietelski Jerzy Wojciech

Herona bania

Schemat działania turbiny parowej - bani Herona

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hertzsprung-Russella diagram
Diagram Hertzsprung-Russella

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hiperbola

Wykres hiperboli o parametrach $a=1$, $b=0.5$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hiperbola równoosiowa
Hiperbola równoosiowa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hiperboloidy

Hiperboloidy: A - jednowłokowa, B - dwuwłokowa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hipocykloida

Hipocykloida

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hipocykloida wydłużona
Hipocykloida wydłużona

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hipokratesa księżycy
Księżycy Hipokratesa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hipotrochoida
Hipotrochoida

© Mietelski Jerzy Wojciech

Histeresa magnetyczna

Pętla histerezy magnetycznej: 1 - krzywa namagnesowania pierwotnego, H_c - pole koercji, H_m - pole nasycenia, I_r - namagnesowanie resztkowe, I_s - namagnesowanie nasycenia

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hiszpania, flaga
Hiszpania, flaga

© Corel

Hodograf prędkości
Hodograf prędkości i odpowiadająca mu trajektoria

© Mietelski Jerzy Wojciech

Holandia, flaga
Holandia, flaga

© Corel

Hologram, odczytywanie
Schemat układu do odczytywania hologramów

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hologram, uzyskiwanie
Schemat układu do uzyskiwania hologramów

© Mietelski Jerzy Wojciech

Honduras, flaga
Honduras, flaga

© Corel

Hongkong, flaga
Hongkong, flaga

© Corel

Huygensa-Fresnela zasada

Idea zasady Huygensa-Fresnela

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hydrauliczna prasa

Zasada działania prasy hydraulicznej: S - powierzchnia tłoka roboczego, s - powierzchnia tłoka pompy, f - siła dostarczana do prasy z zewnątrz, F - siła dociskająca tłok roboczy

© Mietelski Jerzy Wojciech

Hydrologiczny cykl
Cykl hydrologiczny

© Tkaczyk Krzysztof

Indie, flaga
Indie, flaga

© Corel

Indonezja, flaga
Indonezja, flaga

© Corel

Irak, flaga
Irak, flaga

© Corel

Iran, flaga
Iran, flaga

© Corel

Irlandia Północna, flaga
Irlandia Północna, flaga

© Corel

Irlandia, flaga
Irlandia, flaga

© Corel

Irradiacja
Zjawisko irradacji

© Mietelski Jerzy Wojciech

Islandia, flaga
Islandia, flaga

© Corel

Izrael, flaga
Izrael, flaga

© Corel

Jajo ptaka

Budowa jaja ptaka: 1 - skorupka wapienna, 2 - zewnętrzna błona podskorupowa (pergaminowa), 3 - komora powietrzna, 4 - wewnętrzna błona podskorupowa, 5 - sznury białkowe - chalazy, 6 - białko gęste, 7 - osłona żółtka, 8 - wewnętrzna warstwa białka płynnego, 9 - żółtko białe, 10 - żółtko żółte, 11 - tarczka zarodkowa

© Wojtusiak Andrzej

Jama nosowa, jama ustna, gardło
Jama nosowa, jama ustna, gardło, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Jama ustna
Jama ustna

© Corel, Monika Zarebska

Jamajka, flaga
Jamajka, flaga

© Corel

Jamina interferometr
Zasada działania interferometru Jamina

© Mietelski Jerzy Wojciech

Japonia, flaga
Japonia, flaga

© Corel

Jemen, flaga
Jemen, flaga

© Corel

Język
Język

© Corel, Monika Zarebska

Jordania, flaga
Jordania, flaga

© Corel

Jugosławia, flaga
Jugosławia, flaga

© Corel

Kajmany, flaga
Kajmany, flaga

© Corel

Kambodża, flaga
Kambodża, flaga

© Corel

Kamerun, flaga
Kamerun, flaga

© Corel

Kanada, flaga
Kanada, flaga

© Corel

Kappa
Kappa z parametrem a=2

© Mietelski Jerzy Wojciech

Kardioida

Kardioida z parametrem $a=1.5$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Kąt bryłowy

Kąt bryłowy odcinający obszar S na powierzchni kuli o promieniu R

© Mietelski Jerzy Wojciech

Kąt płaski

Kąt płaski: A - wierzchołek, a, b - ramiona, R, L - promień i łuk rozpatrywanego okręgu w mierze łukowej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Katar, flaga
Katar, flaga

© Corel

Kazachstan, flaga
Kazachstan, flaga

© Corel

Kenia, flaga
Kenia, flaga

© Corel

Kippa aparat
Aparat Kippa

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Kirgistan, flaga
Kirgistan, flaga

© Corel

Kiribati, flaga
Kiribati, flaga

© Corel

Klatka piersiowa, narządy

Narządy klatki piersiowej: 1 - krtań, 2 - żyła szyjna, 3 - gruczoł tarczowy, 4 - mięśnie, 5 - opłucna, 6 - płuco prawe, 7 - serce, 8 - żebra, 9 - mostek, 10 - przepona, 11 - aorta brzuszna, 12 - mięśnie międzyżebrowe, 13 - oskrzeliki, 14 - oskrzele, 15 - płuca, 16 - naczynia tętnicze i żyłne, 17 - grasica, 18 - tchawica

© Corel. Monika Zarebska

Klatka piersiowa, szkielet kostny
Klatka piersiowa, szkielet kostny

© Corel, Monika Zarebska

Klatka piersiowa, szkielet kostny, przekrój poprzeczny
Klatka piersiowa, szkielet kostny, przekrój poprzeczny

© Corel, Monika Zarebska

Kolumbia, flaga
Kolumbia, flaga

© Corel

Komórka zwierzęca

Budowa komórki zwierzęcej: 1 - cytoplazma, 2 - siateczka śródplazmatyczna szorstka, 3 - rybosomy, 4 - chromatyna w jądrze komórkowym, 5 - jąderko, 6 - aparat Golgiego, 7 - lizosomy, 8 - błona komórkowa, 9 - mitochondrium, 10 - jądro komórkowe otoczone błoną jądrową

© Nowotarska Elżbieta

Komory, flaga
Komory, flaga

© Corel

Konchoida Nikomedesa, rysunek 1
Konchoida Nikomedesa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Konchoida Nikomedesa, rysunek 2
Konchoida Nikomedesa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Kończyna dolna, mięśnie podudzia, widok od przodu
Mięśnie podudzia, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna dolna, mięśnie podudzia, widok od tyłu
Mięśnie podudzia, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna dolna, mięśnie uda, widok od przodu
Mięśnie uda, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna dolna, mięśnie uda, widok od tyłu
Mięśnie uda, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna górna, mięśnie, widok od przodu
Mięśnie kończyny górnej, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna górna, mięśnie, widok od tyłu
Mięśnie kończyny górnej, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Kończyna górna, szkielet kostny
Szkielet kostny kończyny górnej

© Corel, Monika Zarebska

Kongo, flaga
Kongo, flaga

© Corel

Korea Północna, flaga
Korea Północna, flaga

© Corel

Korea Południowa, flaga
Korea Południowa, flaga

© Corel

Kość krzyżowa, widok od przodu
Kość krzyżowa, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Kość krzyżowa, widok z boku
Kość krzyżowa, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Kość ramienna
Kość ramienna

© Corel, Monika Zarebska

Kość udowa
Kość udowa

© Corel, Monika Zarebska

Kości czaszki
Kości czaszki

© Corel, Monika Zarebska

Kości podudzia
Kości podudzia

© Corel, Monika Zarebska

Kości przedramienia
Kości przedramienia

© Corel, Monika Zarebska

Kości ręki
Kości ręki

© Corel, Monika Zarebska

Kości stopy
Kości stopy

© Corel, Monika Zarebska

Kości stopy, widok od góry
Kości stopy, widok od góry

© Corel, Monika Zarebska

Kostaryka, flaga
Kostaryka, flaga

© Corel

Kosteczki słuchowe
Kosteczki słuchowe

© Corel, Monika Zarebska

Kręgi lędźwiowy, widok z boku
Kręgi lędźwiowy, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Kręgi lędźwiowy, widok z góry
Kręgi lędźwiowy, widok z góry

© Corel, Monika Zarebska

Kręgi szczytowy, połączenie

Kręgi szczytowy, połączenie z drugim kręgiem szyjnym

© Corel, Monika Zarebska

Kręgi szczytowe, widok z góry
Kręgi szczytowe, widok z góry

© Corel, Monika Zarebska

Kręgi, rodzaje
Rodzaje kręgów

© Corel, Monika Zarebska

Kręgosłup, widok od przodu
Kręgosłup, widok od przodu

© Coerl, Monika Zarebska

Kręgosłup, widok z boku
Kręgosłup, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Kuba, flaga
Kuba, flaga

© Corel

Kuwejt, flaga
Kuwejt, flaga

© Corel

Laos, flaga
Laos, flaga

© Corel

Laser rubinowy
Schemat budowy lasera rubinowego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Laser, inwersja obsadzeń

Typowe układy poziomów energetycznych wykorzystywane do uzyskiwania inwersji obsadzeń w laserach

© Mietelski Jerzy Wojciech

Laser, pompowanie

Idea tzw. pompowania lasera. Kółka symbolizują atomy znajdujące się w danym stanie energetycznym

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ława optyczna
Ława optyczna

© Mietelski Jerzy Wojciech

Lesotho, flaga
Lesotho, flaga

© Corel

Lewar hydrauliczny

Lewar hydrauliczny z zaznaczonym kierunkiem przepływu cieczy

© Mietelski Jerzy Wojciech

Liban, flaga
Liban, flaga

© Corel

Liberia, flaga
Liberia, flaga

© Corel

Libia, flaga
Libia, flaga

© Corel

Libracyjne punkty

Punkty libracyjne w tzw. ograniczonym problemie trzech ciał ($M > n$)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Liczb podział
Podział liczb

© Mietelski Jerzy Wojciech

Liechtenstein, flaga
Liechtenstein, flaga

© Corel

Liga Arabska, flaga
Liga Arabska, flaga

© Corel

Liść Kartezjusza
Liść Kartezjusza

© Mietelski Jerzy Wojciech

Liść, budowa

Przekrój poprzeczny przez blaszkę liściową: 1 - kutykula, 2 - skórka, 3 - miękisz palisadowy, 4 - miękisz gąbczasty, 5 - wiązka przewodząca, 6 - aparat szparkowy

© Nowotarska Elżbieta

Lissajous krzywe

Lissajous krzywe - przykłady. W opisie podano stosunek częstotliwości drgań (np. 1:1) oraz przesunięcie fazowe drgań wyrażone w stopniach (np. 45°)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Litwa, flaga
Litwa, flaga

© Corel

Łodyga, budowa pierwotna

Budowa pierwotna łodygi: A - roślin dwuliściennych i nagonasiennych, B - jednoliściennych

© Nowotarska Elżbieta

Łodyga, budowa wtórna

Rozwój budowy wtórnej łodygi: A - powstanie miazgi międzywiązkowej, B - budowa wtórna

© Nowotarska Elżbieta

Łopaska, widok od przodu
Łopaska, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Łopatka, widok od tyłu
Łopatka, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Lornetka nożycowa

Przekrój lornetki nożycowej: 1 - obiektywy achromatyczne, 2 - pryzmaty całkowitego odbicia wewnętrznego, 3 - soczewkowe układy odwracające, 4 - małe pryzmaty całkowitego odbicia wewnętrznego, 5 - okulary, 6 - mechanizm ząbujący oba ramiona lornety, umożliwiający obrót ramion poza płaszczyznę rysunku

© Mietelski Jerzy Wojciech

Lornetka pryzmatyczna

Przekrój lornetki polowej pryzmatycznej (z pryzmatami porro), zaznaczono bieg promieni świetlnych

© Mietelski Jerzy Wojciech

Lornetka teatralna
Przekrój lornetki teatralnej (Galileusza)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Łotwa, flaga
Łotwa, flaga

© Corel

Luksemburg, flaga
Luksemburg, flaga

© Corel

Luneta galileuszowska

Luneta galileuszowska. Oznaczenia: f_b - ogniskowa obiektywu, f_k - ogniskowa okularu

© Mietelski Jerzy Wojciech

Luneta keplerowska

Luneta Keplera (astronomiczna). Oznaczenia: f_o - ogniskowa obiektywu, f_k - ogniskowa okularu

© Mietelski Jerzy Wojciech

Luneta ziemna

Luneta ziemna. Oznaczenia: f_b - ogniskowa obiektywu, f_k - ogniskowa okularu, f_u - ogniskowa układu odwracającego, $f_b + f_k + 4f_u$ - długość lunety ziemskiej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Lupa

Bieg promieni świetlnych podczas obserwacji przez lupę, f - ogniskowa lupy

© Mietelski Jerzy Wojciech

Macedonia, flaga
Macedonia, flaga

© Corel

Macha-Zehndera interferometr
Zasada działania interferometru Macha-Zehndera

© Mietelski Jerzy Wojciech

Madagaskar, flaga
Madagaskar, flaga

© Corel

Malawi, flaga
Malawi, flaga

© Corel

Malediwy, flaga
Malediwy, flaga

© Corel

Malezja, flaga
Malezja, flaga

© Corel

Mali, flaga
Mali, flaga

© Corel

Malta, flaga
Malta, flaga

© Corel

Manometr dzwonowy
Schemat manometru dzwonowego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Manometr hydrostatyczny
Schemat manometru hydrostatycznego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Manometr membranowy
Schemat manometru membranowego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Manometr mieszkowy
Schemat manometru mieszkowego (sylfonowego)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Manometr ze sprężyną rurkową
Schemat manometru ze sprężyną rurkową

© Mietelski Jerzy Wojciech

Manometr (waga pierścieniowa)
Schemat wagi pierścieniowej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Mariany Północne, flaga
Mariany Północne, flaga

© Corel

Maroko, flaga
Maroko, flaga

© Corel

Mauretania, flaga
Mauretania, flaga

© Corel

Mauritius, flaga
Mauritius, flaga

© Corel

Meksyk, flaga
Meksyk, flaga

© Corel

Menisk cieczy

Menisk cieczy: A - wypukły (np. rtęć w szklanym naczyniu), B - wklęsły (woda w szklanym naczyniu)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Meniskowy układ optyczny

Układ optyczny z soczewką wypukło-wklęsłą o obu powierzchniach sferycznych (układ meniskowy)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Miareczkowanie potencjometryczne

Potencjometria - miareczkowanie do potencjału punktu zerowego. Oznaczenia: 1 - akumulator, 2 - biureta, 3 - elektroda porównawcza, 4 - elektroda wskaźnikowa, 5 - naczynie z badanym roztworem

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomek

Miednica
Miednica

© Corel, Monika Zarebska

Mikronezja, flaga
Mikronezja, flaga

© Corel

Mobiusa wstęga
Wstęga Möbiusa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Mołdawia, flaga
Mołdawia, flaga

© Corel

Monako, flaga
Monako, flaga

© Corel

Mongolia, flaga
Mongolia, flaga

© Corel

Monoklina

Monoklina z systemem progów strukturalnych

© Fogra

Montserrat, flaga
Montserrat, flaga

© Corel

Mostek
Mostek

© Corel, Monika Zarebska

Mozambik, flaga
Mozambik, flaga

© Corel

Mózg, budowa

Mózg, budowa, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Mózg, koło tętnicze
Mózg, koło tętnicze

© Corel, Monika Zarebska

Mózg, widok z boku

Mózg, widok z boku, rysunek ogólny

© Corel, Monika Zarebska

Myanmar, flaga
Myanmar, flaga

© Corel

Nadnercza i układ moczowy
Nadnercza i układ moczowy

© Corel, Monika Zarebska

Namibia, flaga
Namibia, flaga

© Corel

Narząd wzroku
Narząd wzroku

© Corel, Monika Zarebska

Narządy jamy brzusznej
Narządy jamy brzusznej

© Corel, Monika Zarebska

NATO, flaga
NATO, flaga

© Corel

Nauru, flaga
Nauru, flaga

© Corel

Nefron
Nefron

© Corel, Monika Zarebska

Nepal, flaga
Nepal, flaga

© Corel

Nerka, przekrój podłużny
Nerka, budowa, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Nerki
Nerki

© Corel, Monika Zarebska

Nerw czaszkowy VII - twarzowy
Nerw czaszkowy VII - twarzowy

© Corel, Monika Zarebska

Nerw rdzeniowy

Nerw rdzeniowy: 1- przestrzeń podpajęczynówkowa wypełniona płynem mózgowo-rdzeniowym, 2 - przestrzeń nadtwardówkowa, 3 - opona twarda, 4 - korzeń przedni (brzuszny), 5 - istota biała rdzenia kręgowego, 6 - zwój rdzeniowy, 7 - korzeń tylny (grzbietowy), 8 - wyrostki poprzeczne kręgu, 9 - kanał centralny, 10 - wyrostek kolczysty kręgu, 11 - róg tylny, 12 - istota szara rdzenia kręgowego, 13 - gałązka tylna, 14 - gałązka przednia, 15 - nerw rdzeniowy, 16 - gałązka łącząca nerw rdzeniowy ze zwojami sympatycznymi pnia w odcinku lędźwiowym, 17 - róg pośrednio-boczny występujący na odcinku Th12-L2, 18 - róg przedni, 19 - zwój nerwowy układu autonomicznego (wchodzący w skład pnia sympatycznego), 20 - trzon kręgu, 21 - kanał kręgowy

© Corel, Monika Zarębska

Nerwy czaszkowe
Nerwy czaszkowe

© Corel, Monika Zarebska

Nerwy rdzeniowe
Nerwy rdzeniowe

© Corel, Monika Zarebska

Niemcy, flaga
Niemcy, flaga

© Corel

Nigeria, flaga
Nigeria, flaga

© Corel

Niger, flaga
Niger, flaga

© Corel

Nikaragua. flaga
Nikaragua. flaga

© Corel

Nikoł
Polaryzacja światła w pryzmacie Niokola

© Mietelski Jerzy Wojciech

Niue, flaga
Niue, flaga

© Corel

Normalna

Normalna do krzywej w punkcie $P(x_0, y_0)$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Norwegia, flaga
Norwegia, flaga

© Corel

Nos zewnętrzny
Nos zewnętrzny

© Corel, Monika Zarebska

Nos, jama nosowa, przekrój podłużny
Nos, jama nosowa, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Nowa Zelandia, flaga
Nowa Zelandia, flaga

© Corel

Odbicie fali
Prawo odbicia fali

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ogniska soczewki

Przednie i tylne ognisko soczewki

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ogniwo elektrochemiczne

Ogniwo elektrochemiczne: 1 - elektroda, 2 - roztwór elektrolitu, 3 - klucz elektrolityczny, 4 - przewód łączący elektrody

© Mietelski Jerzy Wojciech

Okrąg
Wzajemne położenia prostej i okręgu

© Mietelski Jerzy Wojciech

Okrąg opisany na trójkącie

Okrąg opisany na trójkącie. Promień R okręgu opisanego leży w przecięciu się symetrycznych boków trójkąta

© Mietelski Jerzy Wojciech

Okrąg wpisany w trójkąt

Okrąg wpisany w trójkąt. Promień r okręgu wpisanego leży w przecięciu się dwusiecznych kątów trójkąta

© Mietelski Jerzy Wojciech

Oktaedr
Oktaedr

© Mietelski Jerzy Wojciech

Oman, flaga
Oman, flaga

© Corel

Optimetr
Schemat optimetru

© Mietelski Jerzy Wojciech

Optyczne złudzenia
Przykłady złudzeń optycznych

© Mietelski Jerzy Wojciech

Optyka adaptacyjna
Schemat ideowy układu optyki adaptacyjnej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Orbita
Geometryczne elementy orbity

© Mietelski Jerzy Wojciech

Organizacja Jedności Afrykańskiej, flaga
Organizacja Jedności Afrykańskiej, flaga

© Corel

Organizacja Państw Ameryki Środkowej, flaga
Organizacja Państw Ameryki Środkowej, flaga

© Corel

Ośrodkowy układ nerwowy
Ośrodkowy układ nerwowy

© Corel, Monika Zarebska

Ostrosłup

Ostrosłup: A - o podstawie czworokąta, B - o podstawie ośmiokąta

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ostrołup ścięty
Ostrołup ścięty

© Mietelski Jerzy Wojciech

Ożaglowanie i omasztowanie fregaty

Ożaglowanie i omasztowanie fregaty.

Maszty i drzewce ruchome: 1 - fokmaszt, 2 - grotmaszt, 3 - stermaszt, 4 - bukszpryt, 5 - delfiniak.

Drzewce ruchome: 6 - bom, 7 - gafel, reje: 1a - fokreja, 1b - fokmarsreja dolna, 1c - fokmarsreja górna, 1d - fokbramreja, 1e - fokbombramreja, 2a - grotreja, 2b - grotmarsreja dolna, 2c - grotmarsreja górna, 2d - grotbramreja, 2e - grotbombramreja, 3a - sterreja, 3b - stermarsreja dolna, 3c - stermarsreja górna, 3d - sterbramreja, 3e - sterbombramreja.

Ożaglowanie: żagle rejowe - 1a - fok, 1b - fokmarsel dolny, 1c - fokmarsel górny, 1d - fokbramsel, 1e - fokbombramsel, 2a - grot, 2b - grotmarsel górny, 2c - grotmarsel dolny, 2d - grotbramsel, 2e - grotbombramsel, 3a - sterżagiel (zwinięty), 3b - stermarsel dolny, 3c - stermarsel górny, 3d - sterbramsel, 3e - sterbombramsel, 8 - sztaksle dziobowe (kliwry), 9 - sztaksle międzymasztowe, 10 - bezan.

© Turkot Piotr

Pakistan, flaga
Pakistan, flaga

© Corel

Palau, flaga
Palau, flaga

© Corel

Panama, flaga
Panama, flaga

© Corel

Papua-Nowa Gwinea, flaga
Papua-Nowa Gwinea, flaga

© Corel

Parabola

Wykres paraboli $y^2=x$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Parabola półsześcienne

Parabola półsześcienne o parametrach $a = b = 0$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Parabola sześcienna, rysunek 1

Parabola sześcienna o parametrach $a=0.9$, $b=-2.7$, $c=2.7$, $d=-2.0$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Parabola sześcienna, rysunek 2

Parabola sześcienna o parametrach $a=-0.6$, $b=0.7$, $c=0.6$, $d=0.3$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Paraboloida eliptyczna

Paraboloida eliptyczna o parametrach $a = 1$, $b = 1$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Paraboloida hiperboliczna

Paraboloida hiperboliczna o parametrach $a = 1$, $b = 1$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Paragwaj, flaga
Paragwaj, flaga

© Corel

Parki narodowe

Rozmieszczenie wybranych parków narodowych na świecie:

Europa: 1) Abisko, 2) Sarek, 3) Rondane, 4) Peak District, 5) Las Bawarski, 6) Wysokie Tatry, 7) Pireneje Zachodnie, 8) Abruzzo, 9) Olimp;

Azja: 10) Barguziński, 11) Corbetta, 12) Sagarmatha, 13) Kanha, 14) Gir, 15) Khau Jai, 16) Taman Negara, 17) Wilpattu, 18) Jü Szan, 19) Aso, 20) Nikko, 21) Shiretoko, 22) Apo, 23) Kinabalu, 24) Leuser, 25) Komodo;

Australia i Oceania: 26) Kakadu, 27) Hamersley, 28) Uluru, 29) Nambung, 30) Kościuszko, 31) Port Campbell, 32) Wielka Rafa Koralowa, 33) Cradle Mountain - Lake Saint Claire, 34) Egmont, 35) Mount Cook, 36) Fiordland, 37) Hawaii Volcanoes, 38) Rapa Nui;

Ameryka Północna: 39) Denali, 40) Katmai, 41) Bizona Leśnego, 42) Jasper, 43) Banff, 44) Olympic, 45) Yellowstone, 46) Great Smoky Mountains, 47) Sequoia, 48) Wielki Kanion, 49) Everglades, 50) Tikal;

Ameryka Południowa: 51) Canaima, 52) Kaieteur, 53) Amazônia, 54) Cotopaxi, 55) Huascarán, 56) Lauca, 57) Pantanal, 58) Itatiaia, 59) Iguazú, 60) Nahuel Huapi, 61) Los Glaciares, 62) Ziemi Ognistej, 63) Galápagos;

Afryka: 64) Komoé, 65) Auasz, 66) Wirunga, 67) Serengeti, 68) Kafue, 69) Skeleton Coast (Wybrzeże Szkieletów), 70) Namib / Naukluft, 71) Krugera

© Domański Tomasz

Pascala ślimak, rysunek 1
Ślimak Pascala o parametrach $a=2$, $b=0.5$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pascala ślimak, rysunek 2
Ślimak Pascala o parametrach $a=1$, $b=2$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pasma energetyczne
Pasma energetyczne

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pęk płaszczyzn
Pęk płaszczyzn

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pęk prostych
Pęk prostych

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Peru, flaga
Peru, flaga

© Corel

Piec wielki

Wielki piec: 1 - wylot gazów, 2 - zsyp, 3 - gardziel, 4 - obudowa z urządzeniem do chłodzenia, 5 - doprowadzenie gorącego powietrza, 6 - dysze, 7 - spust surówki, 8 - gar, 9 - kadź na żużel, 10 - spust żużla, 11 - okrężnica, 12 - szyb, 13 - podajnik wsadu

© Tkaczyk Krzysztof

Pierwiastkowa funkcja

Funkcja pierwiastkowa $y=\sqrt{x}$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Piętra klimatyczne

Piętra klimatyczne (wg M. Hessa, Piętra klimatyczne w polskich Karpatach Zachodnich, Kraków 1965): 1 - zimne (średnia roczna temperatura powietrza -4° do -2°C), 2 - umiarkowanie zimne (-2° - 0°C), 3 - bardzo chłodne (0° - 2°C), 4 - chłodne (2° - 4°C), 5 - umiarkowanie chłodne (4° - 6°C), 6 - umiarkowanie ciepłe (6° - 8°C), 7 - odmiana klimatu dolin i kotlin

© Domański Tomasz

Piknometr

Piknometr: 1 - z długą szyjką, 2 - z korkiem kapilarnym

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pitagorasa twierdzenie

Twierdzenie Pitagorasa: a, b - przyprostokątne, c - przeciwprostokątna

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomek

Płuca
Płuca

© Corel, Monika Zarebska

Płuczka laboratoryjna
Płuczka laboratoryjna

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Płytki Lummera-Gehreckego
Płytki Lummera-Gehreckego

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pochodna funkcji
Pochodna funkcji względem zmiennej x

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Podera
Podera

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Polarograficzny układ

Układ polarograficzny: 1 - zbiornik rtęci, 2 - elektroda kroplowa rtęciowa, 3 - badany roztwór, 4 - warstwa rtęci

© Domański Tomasz

Polarymetry

Polarymetry: A) Lippicha (1 - soczewka kolimatora, 2 - polaryzator, 3 - pólcieniowy pryzmat Nicola, 4 - rurka z badanym roztworem, 5 - analizator, 6 - lunetka), B) Soleia (1', 3', 8' - pryzmaty polaryzacyjne, 2', 4' - płytki ochronne, 5' - rurka z badanym roztworem, 6' - płytka z prawoskrętnego kwarcu, 7' - układ klinów z kwarcu lewoskrętnego)

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Polska, flaga
Polska, flaga

© Corel

Portoryko, flaga
Portoryko, flaga

© Corel

Portugalia, flaga
Portugalia, flaga

© Corel

Poziomy energetyczne w atomie

Rozkład poziomów energetycznych powłok elektronowych w atomie, wraz z podpowłokami

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Prądy morskie

Prądy morskie: 1) Północnopacyficzny, 2) Północnorównikowy, 3) Równikowy wsteczny, 4) Południoworównikowy, 5) Kalifornijski, 6) Peruwiański, 7) Brazylijski, 8) Gwinejski, 9) Zatokowy (Golsztrom), 10) Labradorski, 11) Północnoatlantycki, 12) Grenlandzki, 13) Kanaryjski, 14) Bengalski, 15) Dryf wiatrów zachodnich, 16) Mozambicki, 17) Somalijski, 18) Zachodnioaustralijski, 19) Wschodnioaustralijski, 20) Kuro-Siwo, 21) Oja-Siwo

© Domański Tomasz

Precesja osi Ziemi

Ruch bieguna niebieskiego wywołany precesją osi Ziemi (zaniedbano nutację) powodujący to, że w odpowiednio długiej skali czasu różne gwiazdy były lub będą Gwiazdą Polarną

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pryzmat

Rozszczepienie światła białego w pryzmacie. Oznaczenia: γ - kąt łamiący pryzmatu, δ - kąt odchylenia promienia świetlnego, n - współczynnik załamania światła

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Pryzmaty
Wybrane rodzaje pryzmatów

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Punkt przegięcia krzywej

Punkt przegięcia krzywej

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rabiego metoda

Schemat ideowy metody Rabiego wyznaczania momentów magnetycznych jąder atomowych

© Domański Tomasz

Radian

Kąt płaski o mierze 1 radiana

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rayleigha interferometr
Interferometr Rayleigha, widok z boku i z góry

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Reaktor

Elementy konstrukcyjne reaktora jądrowego: 1 - osłona biologiczna, 2 - osłona ciśnieniowa, 3 - reflektor neutronów, 4 - pręty bezpieczeństwa, 5 - pręty sterujące, 6 - moderator, 7 - pręty paliwowe, 8 - chłodziwo

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Refrakcja

Refrakcja atmosferyczna światła

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Ręka, powierzchnia dłoniowa
Ręka, powierzchnia dłoniowa

© Corel, Monika Zarebska

Ręka, powierzchnia grzbietowa
Ręka, powierzchnia dłoniowa

© Corel, Monika Zarebska

Republika Południowej Afryki, flaga
Republika Południowej Afryki, flaga

© Corel

Republika Środkowoafrykańska, flaga
Republika Środkowoafrykańska, flaga

© Corel

Republika Zielonego Przylądka, flaga
Republika Zielonego Przylądka, flaga

© Corel

Rolle'a twierdzenie
Twierdzenie Rolle'a

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Romb
Romb

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rosja, flaga
Rosja, flaga

© Corel

Rotator
Rotator sztywny

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Równoległobok

Równoległobok

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Równoległościan
Równoległościan

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rozkład Poissona
Rozkład Poissona dla parametru $\alpha=3.5$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rozkład Rayleigha

Rozkład Rayleigha z parametrem $\sigma^2=2$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rozkład równomierny
Rozkład równomierny, $n=10$, $P=0.1$

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Ruanda, flaga
Ruanda, flaga

© Corel

Rumb

Róża wiatrów podzielona na rumby

© Mietelski Jerzy Wojciech, Domański Tomasz

Rumunia, flaga
Rumunia, flaga

© Corel

Sahara Zachodnia, flaga
Sahara Zachodnia, flaga

© Corel

Saint Christopher i Nevis, flaga
Saint Christopher i Nevis, flaga

© Corel

Saint Lucia, flaga
Saint Lucia, flaga

© Corel

Saint Vincent i Grenadyny, flaga
Saint Vincent i Grenadyny, flaga

© Corel

Salwador, flaga
Salwador, flaga

© Corel

Samoa Amerykańskie, flaga
Samoa Amerykańskie, flaga

© Corel

Samoa Zachodnie, flaga
Samoa Zachodnie, flaga

© Corel

San Marino, flaga
San Marino, flaga

© Corel

Ścieżka wirów
Ścieżka wirów

© Mietelski Jerzy Wojciech

Senegal, flaga
Senegal, flaga

© Corel

Serbia, flaga
Serbia, flaga

© Corel

Serce, kierunek przepływu krwi
Serce, kierunek przepływu krwi

© Corel, Monika Zarebska

Serce, naczynia wieńcowe
Serce, naczynia wieńcowe

© Corel, Monika Zarebska

Serce, przekrój podłużny
Serce, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Seszele, flaga
Seszele, flaga

© Corel

Sieczna
Sieczna

© Mietelski Jerzy Wojciech

Sierra Leone, flaga
Sierra Leone, flaga

© Corel

Singapur, flaga
Singapur, flaga

© Corel

Skóra, budowa
Skóra, budowa

© Corel, Monika Zarebska

Śledziona
Śledziona

© Corel, Monika Zarebska

Ślinianki
Ślinianki

© Corel, Monika Zarebska

Słowacja, flaga
Słowacja, flaga

© Corel

Słowenia, flaga
Słowenia, flaga

© Corel

Soczewki optyczne
Przekroje soczewek optycznych

© Mietelski Jerzy Wojciech

Soczewkowanie grawitacyjne

Schemat zjawiska soczewki grawitacyjnej: 1 - bieg promieni świetlnych, 2 - pozorny kierunek do obiektu (kwazara)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Somalia, flaga
Somalia, flaga

© Corel

Spektrometr beta
Zasada działania spektrometru beta

© Mietelski Jerzy Wojciech

Spektrometr gamma

Schemat spektrometru gamma: D - detektor, P - przedwzmacniacz, W - wzmacniacz spektroskopowy, K - konwerter analogowo-cyfrowy, Z - zasilacz wysokiego napięcia, A - analizator wielokanałowy, 1,2,3,4 - przekazywany impuls elektryczny

© Mietelski Jerzy Wojciech

Spektrometr optyczny

Zasada działania spektrometru optycznego: A - światło o dłuższej fali, B - światło o krótszej fali

© Mietelski Jerzy Wojciech

Spektrometr rentgenowski

Spektrometry rentgenowskie dyspersyjne: A - ogniskujący, B - z wiązkami równoległymi

© Mietelski Jerzy Wojciech

Sri Lanka, flaga
Sri Lanka, flaga

© Corel

Staw biodrowy, aparat więzadłowy
Staw biodrowy, aparat więzadłowy

© Corel, Monika Zarebska

Staw biodrowy, przekrój podłużny
Staw biodrowy, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Staw kolanowy
Staw kolanowy

© Corel, Monika Zarebska

Staw łokciowy
Staw łokciowy

© Corel, Monika Zarebska

Staw ramienny
Staw ramienny

© Corel, Monika Zarebska

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, flaga
Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, flaga

© Corel

Stożek

Rodzaje stożków: 1 - ścięty, 2 - prosty, 3 - pochyły

© Mietelski Jerzy Wojciech

Stożek świetlny

Stożek świetlny (dwa wymiary przestrzenne zredukowane do jednego)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Stożkowe krzywe

Krzywe stożkowe: okrąg, elipsa, parabola, hiperbola

© Mietelski Jerzy Wojciech

Stożkowe powierzchnie
Powierzchnie stożkowe: nieregularna, kołowa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Styczna
Styczna do krzywej

© Mietelski Jerzy Wojciech

Suazi, flaga
Suazi, flaga

© Corel

Sudan, flaga
Sudan, flaga

© Corel

Surinam, flaga
Surinam, flaga

© Corel

Święta Helena, flaga
Święta Helena, flaga

© Corel

Symetria

Symetrie: środkowa, osiowa, płaszczyznowa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Symetria unitarna (3)

Symetria unitarna (3): przykładowe diagramy wagowe barionów i mezonów (obok nazwy cząstki podano jej kwarki walencyjne)

© Mietelski Jerzy Wojciech

Syria, flaga
Syria, flaga

© Corel

Szczęka, widok od dołu
Szczęka, widok od dołu

© Corel, Monika Zarebska

Szczęka, widok z boku
Szczęka, widok z boku

© Corel, Monika Zarebska

Sześcian
Sześcian

© Mietelski Jerzy Wojciech

Szkielet, widok od przodu
Szkielet, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Szkielet, widok od tyłu
Szkielet, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Szkocja, flaga
Szkocja, flaga

© Corel

Szwajcaria, flaga
Szwajcaria, flaga

© Corel

Szwecja, flaga
Szwecja, flaga

© Corel

Szyja, mięśnie
Szyja, mięśnie

© Corel, Monika Zarebska

Tadżykistan, flaga
Tadżykistan, flaga

© Corel

Tajlandia, flaga
Tajlandia, flaga

© Corel

Tajwan, flaga
Tajwan, flaga

© Corel

Talesa twierdzenie
Twierdzenie talesa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Tangens

Przebieg funkcji $y=\text{tg } x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Tangens hiperboliczny

Przebieg funkcji $y=\operatorname{tgh} x$

© Mietelski Jerzy Wojciech

Tanzania, flaga
Tanzania, flaga

© Corel

Tęcza

Ilustracja obrazująca mechanizm powstawania tęczy

© Mietelski Jerzy Wojciech

Termodynamiczne przemiany
Termodynamiczne przemiany

© Mietelski Jerzy Wojciech

Tłumienie drgań

**Krzywa tłumienia dla drgań harmonicznycch o wykładniczo zmniejszającej się amplitudzie ($a < \omega$)
oraz krzywa wykładnicza tłumienia powodującego zanik drgań ($a > \omega$)**

© Mietelski Jerzy Wojciech

Togo, flaga
Togo, flaga

© Corel

Tonga, flaga
Tonga, flaga

© Corel

Torus
Torus

© Mietelski Jerzy Wojciech

Traktrysa
Traktrysa

© Mietelski Jerzy Wojciech

Transformator
Schemat działania transformatora

© Mietelski Jerzy Wojciech

Transkei, flaga
Transkei, flaga

© Corel

Trójkąt sferyczny
Trójkąt sferyczny

© Mietelski Jerzy Wojciech

Trójkąty płaskie, rysunek 1
Trójkąty płaskie: równoramienny, równoboczny

© Mietelski Jerzy Wojciech

Trójkąty płaskie, rysunek 2

Trójkąty płaskie: ostrokątny, rozwartokątny, prostokątny

© Mietelski Jerzy Wojciech

Trynidad i Tobago, flaga
Trynidad i Tobago, flaga

© Corel

Trzustka i dwunastnica
Trzustka i dwunastnica

© Coerl, Monika Zarebska

Tułów, mięśnie
Tułów, mięśnie

© Corel, Monika Zarebska

Tunezja, flaga
Tunezja, flaga

© Corel

Turcja, flaga
Turcja, flaga

© Corel

Turkmenistan, flaga
Turkmenistan, flaga

© Corel

Tuvalu, flaga
Tuvalu, flaga

© Corel

Twarz, mięśnie, rysunek 1
Twarz, mięśnie, rysunek 1

© Corel, Monika Zarebska

Twarz, mięśnie, rysunek 2
Twarz, mięśnie, rysunek 2

© Corel, Monika Zarebska

Ucho wewnętrzne
Ucho wewnętrzne

© Corel, Monika Zarebska

Ucho zewnętrzne
Ucho zewnętrzne

© Corel, Monika Zarebska

Ucho, budowa
Ucho, budowa

© Corel, Monika Zarebska

Ucho, przekrój w płaszczyźnie czołowej
Ucho, przekrój w płaszczyźnie czołowej

© Corel, Monika Zarebska

Uganda, flaga
Uganda, flaga

© Corel

Układ krwionośny
Układ krwionośny

© Corel, Monika Zarebska

Układ limfatyczny
Układ limfatyczny

© Corel, Monika Zarebska

Układ mięśniowy
Układ mięśniowy

© Corel, Monika Zarebska

Układ moczowy
Układ moczowy

© Corel, Monika Zarebska

Układ nerwowy
Układ nerwowy

© Corel, Monika Zarebska

Układ rozrodczy męski
Układ rozrodczy męski

© Corel, Monika Zarebska

Układ rozrodczy żeński, przekrój
Układ rozrodczy żeński, przekrój podłużny

© Corel, Monika Zarebska

Układ rozrodczy żeński, widok od przodu
Układ rozrodczy żeński, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Układ współrzędnych kartezjańskich
Układ współrzędnych kartezjańskich

© Mietelski Jerzy Wojciech

Układ współrzędnych sferycznych
Układ współrzędnych sferycznych

© Mietelski Jerzy Wojciech

Układ współrzędnych walcowych
Układ współrzędnych walcowych

© Mietelski Jerzy Wojciech

Układ żylny
Układ żylny

© Corel, Monika Zarebska

Ukraina, flaga
Ukraina, flaga

© Corel

Unia Europejska, flaga
Unia Europejska, flaga

© Corel

Urugwaj, flaga
Urugwaj, flaga

© Corel

USA, flaga

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, flaga

© Corel

Uzbekistan, flaga
Uzbekistan, flaga

© Corel

Vanuatu, flaga
Vanuatu, flaga

© Corel

Venturiego dysza
Dysza Venturiego

© Mietelski Jerzy Wojciech

Wątroba i narządy sąsiadujące
Wątroba i narządy sąsiadujące

© Corel, Monika Zarebska

Wątroba, widok od przodu
Wątroba, widok od przodu

© Corel, Monika Zarebska

Wątroba, widok od tyłu
Wątroba, widok od tyłu

© Corel, Monika Zarebska

Watykan, flaga
Watykan, flaga

© Corel

Węgry, flaga
Węgry, flaga

© Corel

Wenezuela, flaga
Wenezuela, flaga

© Corel

Węzły limfatyczne głowy i szyi
Węzły limfatyczne głowy i szyi

© Corel, Monika Zarebska

Wietnam, flaga
Wietnam, flaga

© Corel

Włochy, flaga
Włochy, flaga

© Corel

Wybrzeże Kości Słoniowej, flaga
Wybrzeże Kości Słoniowej, flaga

© Corel

Wyrostek robaczkowy
Wyrostek robaczkowy

© Corel, Monika Zarebska

Wyspa Man, flaga
Wyspa Man, flaga

© Corel

Wyspy Cooka, flaga
Wyspy Cooka, flaga

© Corel

Wyspy Marshalla, flaga
Wyspy Marshalla, flaga

© Corel

Wyspy Owcze, flaga
Wyspy Owcze, flaga

© Corel

Wyspy Salomona, flaga
Wyspy Salomona, flaga

© Corel

Wyspy Św. Tomasza i Książęca, flaga
Wyspy Św. Tomasza i Książęca, flaga

© Corel

Wyspy Turks i Caicos, flaga
Wyspy Turks i Caicos, flaga

© Corel

Demokratyczna Republika Konga, flaga
Demokratyczna Republika Konga, flaga

© Corel

Zambia, flaga
Zambia, flaga

© Corel

Zapis Ekg
Zapis Ekg

© Corel, Monika Zarebska

Zapłodnienie
Zapłodnienie

© Corel, Monika Zarebska

Zatoki
Zatoki

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, budowa
Zęby, budowa

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, kły
Zęby, kły

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, przedtrzonowe
Zęby, przedtrzonowe

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, sieczne
Zęby, sieczne

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, siekacz, budowa
Zęby, siekacz, budowa

© Corel, Monika Zarebska

Zęby, trzonowe
Zęby, trzonowe

© Corel, Monika Zarebska

Zimbabwe, flaga
Zimbabwe, flaga

© Corel

Zjednoczone Emiraty Arabskie, flaga
Zjednoczone Emiraty Arabskie, flaga

© Corel

Zmysł węchu i smaku
Zmysły węchu i smaku

© Corel, Monika Zarebska

Żołądek
Żołądek

© Corel, Monika Zarebska

Żuchwa
Żuchwa

© Corel, Monika Zarebska

Związek Australijski, flaga
Związek Australijski, flaga

© Corel

Afganistan, mapa
Afganistan, mapa

© Gadowski Rafal

Afryka, mapa
Afryka, mapa

© Gadowski Rafał

Alaska, mapa
Alaska, mapa

© Gadowski Rafal

Albania, mapa
Albania, mapa

© Gadowski Rafał

Algieria, mapa
Algieria, mapa

© Gadowski Rafal

Ameryka Północna, mapa
Ameryka Północna, mapa

© Gadowski Rafał

Ameryka Południowa, mapa
Ameryka Południowa, mapa

© Gadowski Rafał

Andora, mapa
Andora, mapa

© Gadowski Rafał

Angola, mapa
Angola, mapa

© Gadowski Rafal

Antarktyda, mapa
Antarktyda, mapa

© Gadowski Rafal

Antigua i Barbuda, mapa
Antigua i Barbuda, mapa

© Gadowski Rafał

Arabia Saudyjska, mapa
Arabia Saudyjska, mapa

© Gadowski Rafal

Argentyna, mapa
Argentyna, mapa

© Gadowski Rafał

Armenia, mapa
Armenia, mapa

© Gadowski Rafal

Australia i Oceania, mapa
Australia i Oceania, mapa

© Gadowski Rafał

Australia, mapa
Australia, mapa

© Gadowski Rafał

Austria, mapa
Austria, mapa

© Gadowski Rafal

Azerbejdżan, mapa
Azerbejdżan, mapa

© Gadowski Rafał

Azja, mapa
Azja, mapa

© Gadowski Rafal

Azory, mapa
Azory, mapa

© Gadowski Rafał

Bahamy, mapa
Bahamy, mapa

© Gadowski Rafał

Bahrain, mapa
Bahrain, mapa

© Gadowski Rafal

Bangladesz, mapa
Bangladesz, mapa

© Gadowski Rafał

Barbados, mapa
Barbados, mapa

© Gadowski Rafał

Belgia, mapa
Belgia, mapa

© Gadowski Rafal

Belize, mapa
Belize, mapa

© Gadowski Rafal

Benin, mapa
Benin, mapa

© Gadowski Rafal

Bermudy, mapa
Bermudy, mapa

© Gadowski Rafał

Bhutan, mapa
Bhutan, mapa

© Gadowski Rafal

Białoruś, mapa
Białoruś, mapa

© Gadowski Rafał

Boliwia, mapa
Boliwia, mapa

© Gadowski Rafał

Bośnia i Hercegowina, mapa
Bośnia i Hercegowina, mapa

© Gadowski Rafał

Brazylia, mapa
Brazylia, mapa

© Gadowski Rafał

Brunei, mapa
Brunei, mapa

© Gadowski Rafał

Bułgaria, mapa
Bułgaria, mapa

© Gadowski Rafał

Burundi, mapa
Burundi, mapa

© Gadowski Rafal

Chile, mapa
Chile, mapa

© Gadowski Rafał

Chiny, mapa
Chiny, mapa

© Gadowski Rafał

Chorwacja, mapa
Chorwacja, mapa

© Gadowski Rafał

Cypr, mapa
Cypr, mapa

© Gadowski Rafał

Czad, mapa
Czad, mapa

© Gadowski Rafał

Czechy, mapa
Czechy, mapa

© Gadowski Rafał

Dania, mapa
Dania, mapa

© Gadowski Rafal

Dominikana, mapa
Dominikana, mapa

© Gadowski Rafał

Dominika, mapa
Dominika, mapa

© Gadowski Rafał

Dżibuti, mapa
Dżibuti, mapa

© Gadowski Rafał

Egipt, mapa
Egipt, mapa

© Gadowski Rafal

Ekwador, mapa
Ekwador, mapa

© Gadowski Rafał

Erytrea, mapa
Erytrea, mapa

© Gadowski Rafal

Estonia, mapa
Estonia, mapa

© Gadowski Rafał

Etiopia, mapa
Etiopia, mapa

© Gadowski Rafal

Falklandy, mapa
Falklandy, mapa

© Gadowski Rafał

Fidži, mapa
Fidži, mapa

© Gadowski Rafał

Filipiny, mapa
Filipiny, mapa

© Gadowski Rafał

Finlandia, mapa
Finlandia, mapa

© Gadowski Rafał

Francja, mapa
Francja, mapa

© Gadowski Rafał

Gabon, mapa
Gabon, mapa

© Gadowski Rafal

Gambia, mapa
Gambia, mapa

© Gadowski Rafal

Ghana, mapa
Ghana, mapa

© Gadowski Rafal

Grecja, mapa
Grecja, mapa

© Gadowski Rafał

Grenada, mapa
Grenada, mapa

© Gadowski Rafał

Gruzja, mapa
Gruzja, mapa

© Gadowski Rafał

Guam, mapa
Guam, mapa

© Gadowski Rafal

Gujana Francuska, mapa
Gujana Francuska, mapa

© Gadowski Rafal

Gujana, mapa
Gujana, mapa

© Gadowski Rafał

Gwadelupa, mapa
Gwadelupa, mapa

© Gadowski Rafał

Gwatemala, mapa
Gwatemala, mapa

© Gadowski Rafał

Gwinea Bissau, mapa
Gwinea Bissau, mapa

© Gadowski Rafał

Gwinea Równikowa, mapa
Gwinea Równikowa, mapa

© Gadowski Rafał

Gwinea, mapa
Gwinea, mapa

© Gadowski Rafał

Haiti, mapa
Haiti, mapa

© Gadowski Rafal

Hiszpania, mapa
Hiszpania, mapa

© Gadowski Rafał

Holandia, mapa
Holandia, mapa

© Gadowski Rafał

Honduras, mapa
Honduras, mapa

© Gadowski Rafał

Indie, mapa
Indie, mapa

© Gadowski Rafal

Indonezja, mapa
Indonezja, mapa

© Gadowski Rafał

Irak, mapa
Irak, mapa

© Gadowski Rafał

Iran, mapa
Iran, mapa

© Gadowski Rafal

Irlandia, mapa
Irlandia, mapa

© Gadowski Rafal

Islandia, mapa
Islandia, mapa

© Gadowski Rafal

Izrael, mapa
Izrael, mapa

© Gadowski Rafal

Jamajka, mapa
Jamajka, mapa

© Gadowski Rafal

Japonia, mapa
Japonia, mapa

© Gadowski Rafał

Jemen, mapa
Jemen, mapa

© Gadowski Rafal

Jordania, mapa
Jordania, mapa

© Gadowski Rafal

Jugosławia, mapa
Jugosławia, mapa

© Gadowski Rafał

Kajmany, mapa
Kajmany, mapa

© Gadowski Rafał

Kambodża, mapa
Kambodża, mapa

© Gadowski Rafał

Kamerun, mapa
Kamerun, mapa

© Gadowski Rafal

Kanada, mapa
Kanada, mapa

© Gadowski Rafał

Katar, mapa
Katar, mapa

© Gadowski Rafal

Kazachstan, mapa
Kazachstan, mapa

© Gadowski Rafal

Kenia, mapa
Kenia, mapa

© Gadowski Rafał

Kirgistan, mapa
Kirgistan, mapa

© Gadowski Rafal

Kolumbia, mapa
Kolumbia, mapa

© Gadowski Rafał

Komory, mapa
Komory, mapa

© Gadowski Rafał

Kongo, mapa
Kongo, mapa

© Gadowski Rafał

Korea Północna, mapa
Korea Północna, mapa

© Gadowski Rafał

Korea Południowa, mapa
Korea Południowa, mapa

© Gadowski Rafał

Kostaryka, mapa
Kostaryka, mapa

© Gadowski Rafał

Kuba, mapa
Kuba, mapa

© Gadowski Rafal

Kuwejt, mapa
Kuwejt, mapa

© Gadowski Rafał

Laos, mapa
Laos, mapa

© Gadowski Rafal

Lesotho, mapa
Lesotho, mapa

© Gadowski Rafal

Liban, mapa
Liban, mapa

© Gadowski Rafal

Liberia, mapa
Liberia, mapa

© Gadowski Rafal

Libia, mapa
Libia, mapa

© Gadowski Rafal

Liechtenstein, mapa
Liechtenstein, mapa

© Gadowski Rafal

Litwa, mapa
Litwa, mapa

© Gadowski Rafal

Łotwa, mapa
Łotwa, mapa

© Gadowski Rafał

Macedonia, mapa
Macedonia, mapa

© Gadowski Rafał

Madagaskar, mapa
Madagaskar, mapa

© Gadowski Rafal

Madera, mapa
Madera, mapa

© Gadowski Rafal

Malawi, mapa
Malawi, mapa

© Gadowski Rafal

Malezja, mapa
Malezja, mapa

© Gadowski Rafał

Malta, mapa
Malta, mapa

© Gadowski Rafal

Maroko, mapa
Maroko, mapa

© Gadowski Rafał

Martynika, mapa
Martynika, mapa

© Gadowski Rafał

Mauretania, mapa
Mauretania, mapa

© Gadowski Rafał

Mauritius, mapa
Mauritius, mapa

© Gadowski Rafał

Meksyk, mapa
Meksyk, mapa

© Gadowski Rafał

Mołdawia, mapa
Mołdawia, mapa

© Gadowski Rafał

Mongolia, mapa
Mongolia, mapa

© Gadowski Rafał

Montserrat, mapa
Montserrat, mapa

© Gadowski Rafał

Mozambik, mapa
Mozambik, mapa

© Gadowski Rafał

Myanmar, mapa
Myanmar, mapa

© Gadowski Rafal

Namibia, mapa
Namibia, mapa

© Gadowski Rafal

Nauru, mapa
Nauru, mapa

© Gadowski Rafal

Nepal, mapa
Nepal, mapa

© Gadowski Rafal

Niemcy, mapa
Niemcy, mapa

© Gadowski Rafał

Nigeria, mapa
Nigeria, mapa

© Gadowski Rafal

Niger, mapa
Niger, mapa

© Gadowski Rafal

Nikaragua, mapa
Nikaragua, mapa

© Gadowski Rafał

Norwegia, mapa
Norwegia, mapa

© Gadowski Rafal

Nowa Kaledonia, mapa
Nowa Kaledonia, mapa

© Gadowski Rafał

Nowa Zelandia, mapa
Nowa Zelandia, mapa

© Gadowski Rafał

Oman, mapa
Oman, mapa

© Gadowski Rafał

Pakistan, mapa
Pakistan, mapa

© Gadowski Rafal

Panama, mapa
Panama, mapa

© Gadowski Rafał

Papua-Nowa Gwinea, mapa
Papua-Nowa Gwinea, mapa

© Gadowski Rafał

Paragwaj, mapa
Paragwaj, mapa

© Gadowski Rafał

Peru, mapa
Peru, mapa

© Gadowski Rafal

Polska, mapa
Polska, mapa

© Gadowski Rafał

Portoryko, mapa
Portoryko, mapa

© Gadowski Rafał

Portugalia, mapa
Portugalia, mapa

© Gadowski Rafał

Republika Środkowoafrykańska, mapa
Republika Środkowoafrykańska, mapa

© Gadowski Rafał

Republika Zielonego Przylądka, mapa
Republika Zielonego Przylądka, mapa

© Gadowski Rafał

Rosja, mapa
Rosja, mapa

© Gadowski Rafał

RPA, mapa
Republika Południowej Afryki, mapa

© Gadowski Rafał

Ruanda, mapa
Ruanda, mapa

© Gadowski Rafał

Rumunia, mapa
Rumunia, mapa

© Gadowski Rafal

Sahara Zachodnia, mapa
Sahara Zachodnia, mapa

© Gadowski Rafał

Saint Christopher i Nevis, mapa
Saint Christopher i Nevis, mapa

© Gadowski Rafał

Saint Lucia, mapa
Saint Lucia, mapa

© Gadowski Rafal

Saint Vincent i Grenadyny, mapa
Saint Vincent i Grenadyny, mapa

© Gadowski Rafał

Salwador, mapa
Salwador, mapa

© Gadowski Rafał

Samoa Zachodnie, mapa
Samoa Zachodnie, mapa

© Gadowski Rafał

San Marino, mapa
San Marino, mapa

© Gadowski Rafal

Senegal, mapa
Senegal, mapa

© Gadowski Rafal

Sierra Leone, mapa
Sierra Leone, mapa

© Gadowski Rafal

Singapur, mapa
Singapur, mapa

© Gadowski Rafal

Słowacja, mapa
Słowacja, mapa

© Gadowski Rafał

Słowenia, mapa
Słowenia, mapa

© Gadowski Rafał

Somalia, mapa
Somalia, mapa

© Gadowski Rafal

Sri Lanka, mapa
Sri Lanka, mapa

© Gadowski Rafal

Suazi, mapa
Suazi, mapa

© Gadowski Rafal

Surinam, mapa

© Gadowski Rafal

Świat, mapa
Świat, mapa

© Gadowski Rafał

Święta Helena, mapa
Święta Helena, mapa

© Gadowski Rafał

Syria, mapa
Syria, mapa

© Gadowski Rafal

Szwajcaria, mapa
Szwajcaria, mapa

© Gadowski Rafał

Szwecja, mapa
Szwecja, mapa

© Gadowski Rafał

Tahiti, mapa
Tahiti, mapa

© Gadowski Rafal

Tajlandia, mapa
Tajlandia, mapa

© Gadowski Rafal

Tanzania, mapa
Tanzania, mapa

© Gadowski Rafal

Togo, mapa
Togo, mapa

© Gadowski Rafal

Trynidad i Tobago, mapa
Trynidad i Tobago, mapa

© Gadowski Rafał

Tunezja, mapa
Tunezja, mapa

© Gadowski Rafał

Turcja, mapa
Turcja, mapa

© Gadowski Rafał

Turkmenistan, mapa
Turkmenistan, mapa

© Gadowski Rafal

Ukraina, mapa
Ukraina, mapa

© Gadowski Rafal

Urugwaj, mapa
Urugwaj, mapa

© Gadowski Rafał

USA, mapa
USA, mapa

© Gadowski Rafal

Uzbekistan, mapa
Uzbekistan, mapa

© Gadowski Rafal

Vanuatu, mapa
Vanuatu, mapa

© Gadowski Rafał

Wenezuela, mapa
Wenezuela, mapa

© Gadowski Rafał

Wielka Brytania, mapa
Wielka Brytania, mapa

© Gadowski Rafał

Wietnam, mapa
Wietnam, mapa

© Gadowski Rafał

Włochy, mapa
Włochy, mapa

© Gadowski Rafał

Wybrzeże Kości Słoniowej, mapa
Wybrzeże Kości Słoniowej, mapa

© Gadowski Rafał

Wyspa Wniebowstapienia, mapa
Wyspa Wniebowstapienia, mapa

© Gadowski Rafał

Wyspy Salomona, mapa
Wyspy Salomona, mapa

© Gadowski Rafał

Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, mapa
Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, mapa

© Gadowski Rafał

Demokratyczna Republika Konga, mapa
Demokratyczna Republika Konga, mapa

© Gadowski Rafał

Zambia, mapa
Zambia, mapa

© Gadowski Rafal

Zimbabwe, mapa
Zimbabwe, mapa

© Gadowski Rafal

Zjednoczone Emiraty Arabskie, mapa
Zjednoczone Emiraty Arabskie, mapa

© Gadowski Rafał

Afganistan, hymn
Flaga i hymn Afganistanu

© Fogra

Albania, hymn
Flaga i hymn Albanii

© Fogra

Albinoni T., Adagio

T. Albinoni, Adagio na organy i orkiestrę smyczków g-mol

© Sound-Pol

Algieria, hymn
Flaga i hymn Algerii

© Fogra

Andora, hymn
Flaga i hymn Andory

© Fogra

Anglia, hymn
Flaga i hymn Wielkiej Brytanii

© Fogra

Angola, hymn
Flaga i hymn Angoli

© Fogra

Antigua i Barbuda, hymn
Flaga i hymn Antigui i Barbudy

© Fogra

Arabia Saudyjska, hymn
Flaga i hymn Arabii Saudyjskiej

© Fogra

Ara, odgłosy
Ara, odgłosy

© Fogra

Argentyna, hymn
Flaga i hymn Argentyny

© Fogra

Armenia, hymn
Flaga i hymn Armenii

© Fogra

Austria, hymn
Flaga i hymn Austrii

© Fogra

Azerbejdżan, hymn
Flaga i hymn Azerbejdżanu

© Fogra

Bach C.P.E., Koncert podwójny

Carl Philipp Emanuel Bach, *Koncert podwójny na pianoforte, klawesyn i orkiestrę es-moll*

© Sound-Pol

Bach J.S., Koncert Brandenburski

Johann Sebastian Bach, *Koncert Brandenburski nr 2 F-dur*, BWV 1047, cz. III Allegro essa

© Sound-Pol

Bach J.S., Toccata i Fuga d-moll

Johann Sebastian Bach, *Toccata i Fuga d-moll*, BWV 538 *Dorycka*

© Sound-Pol

Bahamy, hymn
Flaga i hymn Bahamów

© Fogra

Bahrajn, hymn
Flaga i hymn Bahrajnu

© Fogra

Bangladesz, hymn
Flaga i hymn Bangladeszu

© Fogra

Barbados, hymn
Flaga i hymn Barbadosu

© Fogra

Beethoven L. van, V Symfonia

Ludwig van Beethoven, V Symfonia c-moll op. 67, 1804-1808

© Sound-Pol

Beethoven L. van, Koncert fortepianowy

Ludwig van Beethoven, *Koncert fortepianowy Es-dur nr 5, op. 73, zwany Cesarskim*, 1809

© Sound-Pol

Beethoven L. van, Sonata "Księżycowa"

Ludwig van Beethoven, Sonata Księżycowa Es-dur, cis-moll nr 14 op. 27, 1801

© Sound-Pol

Belgia, hymn
Flaga i hymn Belgii

© Fogra

Belize, hymn
Flaga i hymn Belize

© Fogra

Benin, hymn
Flaga i hymn Beninu

© Fogra

Berlioz H., Symfonia "Fantastyczna"

Hector Berlioz, *Symfonia Fantastyczna* op. 14, cz. I, 1830-1831

© Sound-Pol

Bhutan, hymn
Flaga i hymn Bhutanu

© Fogra

Bizet G., Opera "Carmen"
Georges Bizet, Opera *Carmen*, Aria Toreadora, 1875

© Sound-Pol

Boliwia, hymn
Flaga i hymn Boliwii

© Fogra

Botswana, hymn
Flaga i hymn Botswany

© Fogra

Brahms J., I Koncert fortepianowy

Johannes Brahms, I Koncert fortepianowy d-moll op. 15, cz. I Maestoso, 1858

© Sound-Pol

Brahms J., I Symfonia

Johannes Brahms, I Symfonia c-moll op. 68, 1876

© Sound-Pol

Brahms J., Intermezzo

Johannes Brahms, *Intermezzo nr 2* op. 118 A-dur, 1892

© Sound-Pol

Brahms J., Koncert skrzypcowy

**Johannes Brahms, Koncert skrzypcowy D-dur, op. 77, cz. III Allegro gicoso ma non troppo vivace,
1878**

© Sound-Pol

Brazylia, hymn
Flaga i hymn Brazylii

© Fogra

Bruckner A., IV Symfonia "Romantyczna"

Anton Bruckner, IV Symfonia Romantyczna Es-dur, cz. I i cz. III Scherzzo, 1873-1874

© Sound-Pol

Brunei, hymn
Flaga i hymn Brunei

© Fogra

Bułgaria, hymn
Flaga i hymn Bułgarii

© Fogra

Burundi, hymn
Flaga i hymn Burundi

© Fogra

Chile, hymn
Flaga i hymn Chile

© Fogra

Chiny, hymn
Flaga i hymn Chin

© Fogra

Chopin F., Etiuda "Rewolucyjna"

Fryderyk Chopin, *Etiuda Rewolucyjna c-moll* op. 10 nr 12, kompozycja cyklu 12 Etiud, 1829-1833

© Sound-Pol

Chopin F., Mazurek
Fryderyk Chopin, *Mazurek f-moll* op. 63, 1846

© Sound-Pol

Chopin F., Polonez

Fryderyk Chopin, *Polonez As-dur* op. 53 nr 6, 1842-1843

© Sound-Pol

Chopin F., Preludium "Deszczowe"

**Fryderyk Chopin, *Preludium Deszczowe Des-dur* op. 28 nr 15, kompozycja cyklu 24 Preludiów
1838-1839**

© Sound-Pol

Chopin F., Walc

Fryderyk Chopin, *Walc cis-moll* op. 64, kompozycja cyklu 3 Walców, 1846-1847

© Sound-Pol

Chorwacja, hymn
Flaga i hymn Chorwacji

© Fogra

Cypr, hymn
Flaga i hymn Cypru

© Fogra

Czad, hymn
Flaga i hymn Czadu

© Fogra

Czajkowski P., VI Symfonia

Piotr Czajkowski, VI Symfonia Patetyczna h-moll op. 74, 1893

© Sound-Pol

Czechy, hymn
Flaga i hymn Czech

© Fogra

Dania, hymn
Flaga i hymn Danii

© Fogra

Debussy C., "Popołudnie Fauna"

Claude Debussy, *Popołudnie Fauna (Prélude à l'après-midi d'un faune)*, 1894

© Sound-Pol

Debussy C., "Światło Księżycy"

Claude Debussy, Światło Księżycy (Clair de' Lune) ze Suite Bergamasque, 1905

© Sound-Pol

Dominikana, hymn
Flaga i hymn Dominikany

© Fogra

Dominika, hymn
Flaga i hymn Dominiki

© Fogra

Dvorak A., Koncert wiolonczelowy

Anton Dvořák, *Koncert wiolonczelowy h-moll* op. 104, cz. I Allegro, 1895

© Sound-Pol

Džibuti, hymn
Flaga i hymn Džibuti

© Fogra

Egipt, hymn
Flaga i hymn Egiptu

© Fogra

Ekwador, hymn
Flaga i hymn Ekwadoru

© Fogra

Estonia, hymn
Flaga i hymn Estonii

© Fogra

Etiopia, hymn
Flaga i hymn Etiopii

© Fogra

Fidži, hymn
Flaga i hymn Fidži

© Fogra

Filipiny, hymn
Flaga i hymn Filipin

© Fogra

Finlandia, hymn
Flaga i hymn Finlandii

© Fogra

Francja, hymn
Flaga i hymn Francji

© Fogra

Franck C., Wariacje Symfoniczne

Cesar Franck, *Wariacje Symfoniczne* na fortepian i orkiestrę, 1885

© Sound-Pol

Gabon, hymn
Flaga i hymn Gabonu

© Fogra

Gambia, hymn
Flaga i hymn Gambii

© Fogra

Geś domowa, odgłoty
Geś domowa, odgłoty

© Fogra

Geś geğawa, odgłosy
Geś geğawa, odgłosy

© Fogra

Ghana, hymn
Flaga i hymn Ghany

© Fogra

Gołębie, odgłosy
Gołąb domowy, odgłosy

© Fogra

Grecja, hymn
Flaga i hymn Grecji

© Fogra

Grenada, hymn
Flaga i hymn Grenady

© Fogra

Grieg E.; Suita "Peer Gynt"

Edvard Hagerup Grieg, *Suita Peer Gynt* nr 1, op. 46, cz.1 *Morgenstimmung*, 1874

© Sound-Pol

Gruzja, hymn
Flaga i hymn Gruzji

© Fogra

Gujana, hymn
Flaga i hymn Gujany

© Fogra

Gwatemala, hymn
Flaga i hymn Gwatemali

© Fogra

Gwinea Bissau, hymn
Flaga i hymn Gwinei Bissau

© Fogra

Gwinea Równikowa, hymn
Flaga i hymn Gwinei Równikowej

© Fogra

Gwinea, hymn
Flaga i hymn Gwinei

© Fogra

Haiti, hymn
Flaga i hymn Haiti

© Fogra

Handel G.F., "Mesjasz"

Georg Fredrich Handel, *Alleluja z Oratorium Mesjasz*, 1742

© Sound-Pol

Handel G.F., "Muzyka sztucznych ogni"

Georg Fredrich Händel, *Muzyka sztucznych ogni*, cz. I Owertura, 1748

© Sound-Pol

Haydn J., Koncert fletowy
Joseph Haydn, *Koncert fletowy D-dur*

© Sound-Pol

Haydn J., Symfonia nr 103

Joseph Haydn, *Symfonia Z werblem Kottów (Paukenwirbel)* Es-dur nr 103, cz.I, 1795

© Sound-Pol

Hiszpania, hymn
Flaga i hymn Hiszpanii

© Fogra

Holandia, hymn
Flaga i hymn Holandii

© Fogra

Honduras, hymn
Flaga i hymn Hondurasu

© Fogra

Indie, hymn
Flaga i hymn Indii

© Fogra

Indonezja, hymn
Flaga i hymn Indonezji

© Fogra

Irak, hymn
Flaga i hymn Iraku

© Fogra

Iran, hymn
Flaga i hymn Iranu

© Fogra

Irlandia, hymn
Flaga i hymn Irlandii

© Fogra

Islandia, hymn
Flaga i hymn Islandii

© Fogra

Izrael, hymn
Flaga i hymn Izraela

© Fogra

Jamajka, hymn
Flaga i hymn Jamajki

© Fogra

Japonia, hymn
Flaga i hymn Japonii

© Fogra

Jemen, hymn
Flaga i hymn Jemenu

© Fogra

Jordania, hymn
Flaga i hymn Jordanii

© Fogra

Kambodża, hymn
Flaga i hymn Kambodży

© Fogra

Kamerun, hymn
Flaga i hymn Kamerunu

© Fogra

Kanada, hymn
Flaga i hymn Kanady

© Fogra

Katar, hymn
Flaga i hymn Kataru

© Fogra

Kazachstan, hymn
Flaga i hymn Kazachstanu

© Fogra

Kenia, hymn
Flaga i hymn Kenii

© Fogra

Kiribati, hymn
Flaga i hymn Kiribati

© Fogra

Kolumbia, hymn
Flaga i hymn Kolumbii

© Fogra

Komory, hymn
Flaga i hymn Komorów

© Fogra

Kongo, hymn
Flaga i hymn Kongo

© Fogra

Koń, rzenie
Koń, rzenie

© Fogra

Korea Północna, hymn
Flaga i hymn Korei Północnej

© Fogra

Korea Południowa, hymn
Flaga i hymn Korei Południowej

© Fogra

Kostaryka, hymn
Flaga i hymn Kostaryki

© Fogra

Krowa, odgłos
Krowa, odgłos

© Fogra

Kuba, hymn
Flaga i hymn Kuby

© Fogra

Kury, odgłosy
Kura domowa, odgłosy

© Fogra

Kuwejt, hymn
Flaga i hymn Kuwejtu

© Fogra

Laos, hymn
Flaga i hymn Laosu

© Fogra

Lesotho, hymn
Flaga i hymn Lesotho

© Fogra

Lew morski, odgłosy
Lwy morskie, odgłosy

© Fogra

Liban, hymn
Flaga i hymn Libanu

© Fogra

Liberia, hymn
Flaga i hymn Liberii

© Fogra

Libia, hymn
Flaga i hymn Libii

© Fogra

Liechtenstein, hymn
Flaga i hymn Liechtensteinu

© Fogra

Liszt F., Rapsodia węgierska
Ferenc Liszt, *Rapsodia węgierska nr 2 cis-moll*

© Sound-Pol

Litwa, hymn
Flaga i hymn Litwy

© Fogra

Łotwa, hymn
Flaga i hymn Łotwy

© Fogra

Luksemburg, hymn
Flaga i hymn Luksemburga

© Fogra

Madagaskar, hymn
Flaga i hymn Madagaskaru

© Fogra

Mahler G., V Symfonia

Gustav Mahler, V Symfonia cis-moll, cz. IV Adagietto, 1902

© Sound-Pol

Malawi, hymn
Flaga i hymn Malawi

© Fogra

Malediwy, hymn
Flaga i hymn Malediw

© Fogra

Malezja, hymn
Flaga i hymn Malezji

© Fogra

Mali, hymn
Flaga i hymn Mali

© Fogra

Malta, hymn
Flaga i hymn Malt

© Fogra

Maroko, hymn
Flaga i hymn Maroka

© Fogra

Mauretania, hymn
Flaga i hymn Mauretanii

© Fogra

Mauritius, hymn
Flaga i hymn Mauritusa

© Fogra

Meksyk, hymn
Flaga i hymn Meksyku

© Fogra

Melcer-Szczawiński H., Koncert fortepianowy

I Koncert fortepianowy e-moll, część III *Vivo ma non troppo e poi molto accelerando*, 1896

© Sound-Pol

Mendelssohn-Bartholdy F., Rondo Capriccioso
Fryderyk Mendelssohn-Bartholdy, *Rondo Capriccioso* E-dur op. 14, 1824

© Sound-Pol

Mikronezja, hymn
Flaga i hymn Mikronezji

© Fogra

Monako, hymn
Flaga i hymn Monako

© Fogra

Mongolia, hymn
Flaga i hymn Mongolii

© Fogra

Mozambik, hymn
Flaga i hymn Mozambiku

© Fogra

Mozart W.A., "Eine kleine Nachtmusic"

Wolfgang Amadeus Mozart, *Eine kleine Nachtmusic* G-Dur KV 525, cz. I Allegro, 1787

© Sound-Pol

Mozart W.A., Opera "Don Giovanni"

Wolfgang Amadeus Mozart, Opera *Don Giovanni* KV 527, aria *la ci darem la mano*

© Sound-Pol

Mozart W.A., Symfonia nr 40

Wolfgang Amadeus Mozart, Symfonia nr 40 g-moll KV 550, cz. I Allegro molto

© Sound-Pol

Mozart W.A., "Marsz Turecki"

Wolfgang Amadeus Mozart, *Marsz Turecki* z *Sonaty nr 11 A-dur*, KV 331

© Sound-Pol

Myanmar, hymn
Flaga i hymn Myanmaru

© Fogra

Namibia, hymn
Flaga i hymn Namibii

© Fogra

Nauru, hymn
Flaga i hymn Nauru

© Fogra

Nepal, hymn
Flaga i hymn Nepal

© Fogra

Niemcy, hymn
Flaga i hymn Niemiec

© Fogra

Nietoperze, odgłosy
Nietoperz - nocek duży, odgłosy

© Fogra

Nigeria, hymn
Flaga i hymn Nigerii

© Fogra

Niger, hymn
Flaga i hymn Nigru

© Fogra

Nikaragua, hymn
Flaga i hymn Nikaragui

© Fogra

Norwegia, hymn
Flaga i hymn Norwegii

© Fogra

Nosorożec biały, odgłosy
Nosorożec biały, odgłosy

© Fogra

Nowa Zelandia, hymn
Flaga i hymn Nowej Zelandii

© Fogra

Ogiński M.K., Polonez "Pożegnanie Ojczyzny"
Michał Kleofas Ogiński, *Polonez Pożegnanie Ojczyzny*

© Sound-Pol

Oman, hymn
Flaga i hymn Omanu

© Fogra

Osiół, odgłosy
Osiół domowy, odgłosy

© Fogra

Owce, odgłosy
Owca domowa, odgłosy

© Fogra

Paderewski I.J., Koncert fortepianowy
Koncert fortepianowy a-moll opus 17, część I Allegro, 1888

© Sound-Pol

Paderewski I.J., Koncert fortepianowy cz. 3
Koncert fortepianowy a-moll opus 17, część III Allegro vivace, 1888

© Sound-Pol

Paganini N., Koncert skrzypcowy
Niccolo Paganini, Koncert skrzypcowy nr 1 D-dur, cz.III

© Sound-Pol

Pakistan, hymn
Flaga i hymn Pakistanu

© Fogra

Panama, hymn
Flaga i hymn Panamy

© Fogra

Papua-Nowa Gwinea, hymn
Flaga i hymn Papui-Nowej Gwinei

© Fogra

Paragwaj, hymn
Flaga i hymn Paragwaju

© Fogra

Pękiel B., "Trzy Tańce Polskie"

Bartłomiej Pękiel, *Trzy Tańce Polskie, I Uroczysty, Moderato*

© Sound-Pol

Peru, hymn
Flaga i hymn Peru

© Fogra

Pies, szczekanie
Pies, szczekanie

© Fogra

Polska, hymn
Flaga i hymn Polski

© Fogra

Portugalia, hymn
Flaga i hymn Portugali

© Fogra

Ptaki tropikalne, odgłosy
Ptaki tropikalne, odgłosy

© Fogra

Puccini G., Opera "Madame Butterfly"

Giacomo Puccini, Opera *Madame Butterfly*, aria *Quanto cielo, quanto mar.*, 1904

© Sound-Pol

Republika Południowej Afryki, hymn
Flaga i hymn Republiki Południowej Afryki

© Fogra

Republika Środkowoafrykańska, hymn
Flaga i hymn Republiki Środkowoafrykańskiej

© Fogra

Republika Zielonego Przylądka, hymn
Flaga i hymn Republiki Zielonego Przylądka

© Fogra

Rosja, hymn
Flaga i hymn Rosji

© Fogra

Rossini G., Opera "Cyrulik Sewilski"
Rossini Gioacchino, Opera *Cyrulik Sewilski*, 1816

© Sound-Pol

Ruanda, hymn
Flaga i hymn Ruandy

© Fogra

Saint-Saens C., Karnawał zwierząt
Camile Saint-Saëns; Karnawał zwierząt op. 168, Finale, 1886

© Sound-Pol

Saint Lucia, hymn
Flaga i hymn Saint Lucia

© Fogra

Saint Vincent i Grenadyny, hymn
Flaga i hymn Saint Vincent i Grenadyn

© Fogra

Salwador, hymn
Flaga i hymn Salvadoru

© Fogra

Samoa Zachodnie, hymn
Flaga i hymn Samoa Zachodniego

© Fogra

San Marino, hymn
Flaga i hymn San Marino

© Fogra

Scarlatti D., Sonata fortepianowa

Domenico Giuseppe Scarlatti, *Sonata fortepianowa G-dur*, L. 487

© Sound-Pol

Schubert F.P., Kwintet "Pstrag"

Franz Peter Schubert, Kwintet *Pstrag* A-dur op. 114, 1819

© Sound-Pol

Schubert F.P., V Symfonia

Franz Peter Schubert, V Symfonia B-dur, D 485 cz. I Allegro, 1816

© Sound-Pol

Schubert F., VIII Symfonia "Niedokończona"

Franz Peter Schubert, VIII Symfonia Niedokończona h-moll D759, cz. I Allegro moderato, 1822

© Sound-Pol

Schumann R., IV Symfonia

Robert Schumann, IV Symfonia d-moll op. 120, cz.I, 1851

© Sound-Pol

Senegal, hymn
Flaga i hymn Senegalu

© Fogra

Serbia, hymn
Flaga i hymn Serbii

© Fogra

Seszele, hymn
Flaga i hymn Sesele

© Fogra

Sierra Leone, hymn
Flaga i hymn Sierra Leone

© Fogra

Sinagapur, hymn
Flaga i hymn Singapuru

© Fogra

Skriabin A., Preludium
A. Skriabin, *Preludium E-dur*

© Sound-Pol

Słowacja, hymn
Flaga i hymn Słowacji

© Fogra

Słowenia, hymn
Flaga i hymn Słowenii

© Fogra

Somalia, hymn
Flaga i hymn Somali

© Fogra

Sri Lanka, hymn
Flaga i hymn Sri Lanka

© Fogra

Strauss J. (ojciec), Radetzky-Marsch
Johann Strauss (ojciec), *Radetzky-Marsch* op. 228, 1848

© Sound-Pol

Suazi, hymn
Flaga i hymn Suazi

© Fogra

Sudan, hymn
Flaga i hymn Sudanu

© Fogra

Surinam, hymn
Flaga i hymn Surinamu

© Fogra

Świerszcze, odgłosy
Świerszcze, odgłosy

© Fogra

Świnia domowa, odgłosy
Świnia domowa, odgłosy

© Fogra

Syria, hymn
Flaga i hymn Syrii

© Fogra

Szwajcaria, hymn
Flaga i hymn Szwajcarii

© Fogra

Szwecja, hymn
Flaga i hymn Szwecji

© Fogra

Szymanowski K., "Maski"
Maski, opus 34, Tantris le bouffon

© Sound-Pol

Szymanowski K., Mazurek
Mazurek opus 50, nr 1

© Sound-Pol

Szymanowski K., "Źródło Aretuzy"
Karol Szymanowski, *Źródło Aretuzy*

© Sound-Pol

Tajlandia, hymn
Flaga i hymn Tajlandii

© Fogra

Tajwan, hymn
Flaga i hymn Tajwanu

© Fogra

Tanzania, hymn
Flaga i hymn Tanzanii

© Fogra

Telemann G.P., Koncert

Georg Philipp Telemann, *Koncert na obój, orkiestrę smyczków i continuo d-moll*

© Sound-Pol

Togo, hymn
Flaga i hymn Togo

© Fogra

Tonga, hymn
Flaga i hymn Tonga

© Fogra

Trynidad i Tobago, hymn
Flaga i hymn Trynidadu i Tobago

© Fogra

Tunezja, hymn
Flaga i hymn Tunezji

© Fogra

Turcja, hymn
Flaga i hymn Turcji

© Fogra

Tuvalu, hymn
Flaga i hymn Tuvalu

© Fogra

Uganda, hymn
Flaga i hymn Ugandy

© Fogra

Ukraina, hymn
Flaga i hymn Ukrainy

© Fogra

Urugwaj, hymn
Flaga i hymn Urugwaju

© Fogra

USA, hymn

Flaga i hymn Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej

© Fogra

Uzbekistan, hymn
Flaga i hymn Uzbekistanu

© Fogra

Vanuatu, hymn
Flaga i hymn Vanuatu

© Fogra

Verdi G., Opera "La Traviata"

Giuseppe Verdi, Opera *La Traviata*, aria *Libiamo, Libiamo ne ' lieti calici*, 1853

© Sound-Pol

Verdi G., Opera "Nabucco"

Giuseppe Verdi, Opera *Nabucco*, Gefangencor *Coro di schiavi obrei: Va pensiero*, 1842

© Sound-Pol

Wagner R., Opera "Tannause"
Richard Wagner, Opera *Tannhäuser*, Prelude Akt I

© Sound-Pol

Węgry, hymn
Flaga i hymn Węgier

© Fogra

Wenezuela, hymn
Flaga i hymn Wenezueli

© Fogra

Wieniawski H., Koncert skrzypcowy

Henryk Wieniawski, *Koncert skrzypcowy nr 2 d-moll* op. 22, cz. I Allegro moderato, 1870

© Sound-Pol

Wietnam, hymn
Flaga i hymn Wietnamu

© Fogra

Włochy, hymn
Flaga i hymn Włoch

© Fogra

Wybrzeże Kości Słoniowej, hymn
Flaga i hymn Wybrzeża Kości Słoniowej

© Fogra

Wyspy Salomona, hymn
Flaga i hymn Wysp Salomona

© Fogra

Wyspy Św. Tomasza i Książęca, hymn
Flaga i hymn Wysp Św. Tomasza i Książęcej

© Fogra

Demokratyczna Republika Konga, hymn
Flaga i hymn Demokratycznej Republiki Konga

© Fogra

Zambia, hymn
Flaga i hymn Zambii

© Fogra

Zimbabwe, hymn
Flaga i hymn Zimbabwe

© Fogra

Zjednoczone Emiraty Arabskie, hymn
Flaga i hymn Zjednoczonych Emiratów Arabskich

© Fogra

Związek Australijski, hymn
Flaga i hymn Związku Australijskiego

© Fogra

Aldehydy, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>	<u>Uwagi</u>
<u>alkohole</u>	<u>półacetale i acetale</u>	
<u>aminy</u> <u>pierwszorzędowe</u>	<u>iminy (zasady Schiffa)</u>	
<u>chlorowce</u>	<u>pochodne chlorowcowe</u>	<u>atom chlorowca związany z -C</u>
<u>chlorowce</u>	<u>kwasy karboksylowe i haloformy</u>	<u>tzw. reakcja haloformowa, zachodzi w środowisku zasadowym</u>
<u>cyjanowodór</u>	<u>cyjanohydryny</u>	
<u>hydroksyloamina</u>	<u>aldoksyminy</u>	
<u>hydrazyna</u>	<u>hydrazony, azyny</u>	
<u>odczynnik Tollensa</u>	<u>kwasy karboksylowe, lustro srebrne</u>	<u>próba Tollensa stosowana do wykrywania aldehydów</u>
<u>woda</u>	<u>hydraty aldehydów</u>	
<u>wodorosiarczan sodowy</u>	<u>produkt przyłączenia wodosiarczynu</u>	<u>stosuje się do oczyszczania aldehydów</u>
<u>wodór</u>	<u>alkohole pierwszorzędowe</u>	<u>reakcja katalizowana przez Ni, Pt lub Pd</u>
<u>związki magnezoorganiczne</u>	<u>alkohole pierwszo-, drugorzędowe.</u>	

Alkany, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>	<u>Uwagi</u>
<u>chlorowce</u>	<u>chlorowcoalkany</u>	<u>jeden lub więcej atomów H ulega wymianie na atom chlorowca</u>
<u>kwaz azotowy</u>	<u>związki nitrowe</u>	<u>temp. 250-500 °C</u>
<u>kwaz siarkowy</u>	<u>kwazy sulfonowe</u>	<u>reagują tylko wyższe alkany</u>
<u>silne utleniacze</u>	<u>alkohole, kwazy karboksylowe, CO₂</u>	

Alkeny, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>	<u>Uwagi</u>
<u>chlorowce</u>	<u>α-dwuchlorowcopochodne</u>	<u>nie powstają produkty uboczne</u>
<u>chlorowcowodory</u>	<u>chlorowcopochodne</u>	<u>przyłączenie zgodnie z regułą Markownikowa</u>
<u>kwask podchlorawy</u>	<u>chlorohydryny</u>	
<u>wodór</u>	<u>alkany</u>	<u>Pt, Pd lub Ni są katalizatorem</u>
<u>woda</u>	<u>alkohole drugo- lub trzeciorzędowe</u>	<u>H₂SO₄ jest katalizatorem, reakcja ma znaczenie techniczne</u>
<u>KMnO₄-mieszanina chromowa</u>	<u>glikole, ketony, kwasy karboksylowe.</u>	<u>utl. za pomocą KMnO₄ jest tzw. próba Baeyera</u>
<u>O₃</u>	<u>mieszanina aldehydów i ketonów</u>	<u>produktem pośrednim są ozonki</u>

Alkohole, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>	<u>Uwagi</u>
<u>metale alkaliczne</u>	<u>alkoholany</u>	<u>alkoholany łatwo hydrolizują do alkoholi i zasad</u>
<u>związki magnezoorganiczne</u>	<u>węglowodory</u>	
<u>alkohol</u>	<u>etry</u>	<u>stężony kwas siarkowy jest katalizatorem</u>
<u>kwasy karboksylowe</u>	<u>estry</u>	<u>gazowy chlorowódor lub rozcieńczony kwas siarkowy jest katalizatorem</u>
<u>kwas solny</u>	<u>chlorowcoalkany</u>	<u>CaCl₂ lub ZnCl₂ jako katalizator</u>
<u>halogenki fosforu</u>	<u>chlorowcoalkany</u>	
<u>kwas siarkowy</u>	<u>alkeny lub etery</u>	<u>warunki reakcji decydują o produkcie</u>

Aminokwasy

<u>Rodzaj i nazwa aminokwasu (symbol)</u>	<u>Wzór</u>	<u>Występowanie</u>
<u>I. Aminokwasy z R niepolarnym</u>		
<u>glicyna (Gly)</u>	<u>$\text{H}_2\text{NCH}_2\text{COOH}$</u>	<u>kolagen, elastyna, żelatyna (25%)</u>
<u>alanina (Ala)</u>	<u>$\text{CH}_3\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>fibroina jedwabiu (30%), w każdym białku małe ilości</u>
<u>walina (Val)*</u>	<u>$(\text{CH}_3)_2\text{CHCH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>białka nasion (13%), większość białek w małych ilościach</u>
<u>leucyna (Leu)*</u>	<u>$(\text{CH}_3)_2\text{CHCH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>zeina (21%), wszystkie białka</u>
<u>izoleucyna (Ile)*</u>	<u>$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}(\text{CH}_3)\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>wszystkie białka</u>
<u>prolina (Pro)</u>	<u>$\text{NHCH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CHCOOH}$</u>	<u>główne białka tkanki łącznej</u>
<u>fenyloalanina (Phe)*</u>	<u>$\text{C}_6\text{H}_5\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>we wszystkich białkach (3-5%), białko wirusa mozaiki tytoniowej (10%)</u>
<u>II. Aminokwasy z R polarnym niejonizującym</u>		
<u>seryna (Ser)</u>	<u>$\text{HOCH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>duże ilości w kazeinie, fibroinie, niektórych fosfolipidach</u>
<u>treonina (Thr)*</u>	<u>$\text{CH}_3\text{CH}(\text{OH})\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>w wielu białkach (2-4%)</u>
<u>hydroksyprolina (Pro-OH)</u>	<u>$\text{NHCH}_2\text{CH}(\text{OH})\text{CH}_2\text{CHCOOH}$</u>	<u>żelatyna, kolagen</u>
<u>tyrozyna (Tyr)</u>	<u>$\text{HOC}_6\text{H}_4\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>małe ilości we wszystkich białkach, obficie w białkach roślinnych</u>
<u>cysteina (Cys-SH)</u>	<u>$\text{HSCH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>w wielu białkach</u>
<u>cystyna (Cys-S-S-Cys)</u>	<u>$[-\text{SCH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}]_2$</u>	<u>jak cysteina</u>
<u>metionina (Met)*</u>	<u>$\text{CH}_3\text{SCH}_2\text{CH}_2\text{CH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$</u>	<u>szeroko rozpowszechniona w białkach w niewielkich ilościach</u>
<u>asparagina (Asp-NH₂ lub</u>	<u>$\text{NH}_2\text{CH}(\text{COOH})\text{CH}_2\text{CONH}_2$</u>	<u>wszystkie białka, a szczególnie roślinne (20-30%)</u>

Asn)

glutamina (Glu-NH₂ lub Gln)   H₂NCOCH₂CH₂CH(NH₂)COOH   wszystkie białka, a szczególnie roślinne (20-30%)

tryptofan (Trp)*   C₆H₄NHCH₂CH₂CH(NH₂)COOH   białka mleka, globuliny krwi, gliadyna (6,6%)

III. Aminokwasy z R polarnym jonizującym

a) kwaśne:

kw. asparaginowy (Asp)   NH₂CH(COOH)CH₂COOH   wszystkie białka (20-30%)

kw. glutaminowy (Glu)   HOOCCH₂CH₂CH(NH₂)COOH   wszystkie białka (20-30%)

b) zasadowe:

lizyna (Lys)*   NH₂CH₂CH₂CH₂CH₂CH(NH₂)COOH   powszechnie w białkach roślin i zwierząt

hydroksylizyna (Lys-OH)   NH₂CH₂CH(OH)CH₂CH₂CH(NH₂)COOH   białka tkanki łącznej, wełny

arginina (Arg)   NH₂C(NH)NH(CH₂)₃CH(NH₂)COOH   powszechnie w protaminach i histonach (do 80%)

histydyna (His)   HOOCCH(NH₂)CH₂C₃H₃N₂   powszechnie w białkach, hemoglobina, mioglobina

IV. ornityna (Orn)   NH₂CH₂CH₂CH(NH₂)COOH   oba związki występują w biosyntezie argininy i mocznika, a nie występują w białkach

cytrulina   H₂NCONHCH₂CH₂CH₂CH(NH₂)COOH

* Aminokwasy egzogenne dla człowieka

Aminy, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>	<u>Uwagi</u>
<u>estry, chlorki i bezwodniki kwasów karboksylowych</u>	<u>amidy</u>	
<u>sulfochlorki</u>	<u>sulfonamidy</u>	<u>aminy pierwszo- i drugorzędowe biorą udział w tej reakcji</u>
<u>aldehydy, ketony</u>	<u>iminy (zasady Schiffa)</u>	<u>tylko aminy pierwszorzędowe</u>
<u>chloroform+zasada</u>	<u>izonitryle</u>	<u>tylko aminy pierwszorzędowe</u>
<u>fosgen</u>	<u>izocyjaniany</u>	<u>tylko aminy pierwszorzędowe</u>

Bezwodniki kwasowe organiczne, reakcje z innymi związkami

Substraty

alkohole

woda

amoniak, aminy

węglowodory
aromatyczne

chlorowodór

Produkty

estry

kwasy karboksylowe

amidy kwasowe

ketony

chlorki kwasowe

Drewno, rodzaje

<u>Gatunek drewna</u>	<u>Cechy charakterystyczne</u>	<u>Zastosowanie</u>
<u>Sosna</u>	<u>drewno silnie przesycone żywicą, łatwe w obróbce, łupliwe</u>	<u>w budownictwie, stolarstwie, górnictwie, na podkłady kolejowe, do produkcji papieru, sklejki i wełny drzewnej</u>
<u>Jodła</u>	<u>drewno lekkie, o barwie białej, o skłonności do pękania</u>	<u>w budownictwie wodnym, górnictwie, do produkcji papieru</u>
<u>Świerk</u>	<u>drewno o barwie białej z żółtym odcieniem, z wyraźnymi słojami, trudno obrabialne</u>	<u>w budownictwie, stolarstwie, szutnictwie, górnictwie, do produkcji najwyższej jakości papieru, do wyrobu wełny drzewnej</u>
<u>Modrzew</u>	<u>drewno z wyraźnymi słojami, bardzo trwałe, trudno obrabialne, w Polsce pod ochroną</u>	<u>w budownictwie (parkiety, boazerie), szutnictwie, do wyrobu mebli i galanterii</u>
<u>Topola</u>	<u>drewno lekkie, miękkie, łupliwe, łatwe w obróbce, nietrwałe</u>	<u>do produkcji papieru i wełny drzewnej, zapalek, opakowań</u>
<u>Dąb</u>	<u>drewno o dużej twardości i wytrzymałości, bardzo trwałe, trudno obrabialne</u>	<u>w budownictwie, meblarstwie, posadzkarstwie, do wyrobu fornirów</u>
<u>Grab</u>	<u>drewno o białej barwie, odporne na ścieranie</u>	<u>do wyrobu części maszyn, klepek podłogowych, drobnych wyrobów gospodarczych</u>
<u>Buk</u>	<u>drewno o barwie białej, z wyraźnymi słojami, o skłonności do pęcznienia i pękania, bez impregnacji nietrwałe</u>	<u>do wyrobu mebli, klepek podłogowych, sklejek lotniczych i stolarskich</u>
<u>Jesion</u>	<u>drewno o barwie jasnożółtej, twarde, trudno obrabialne, sprężyste</u>	<u>do wyrobu śmigieł lotniczych, klepek podłogowych, boazerii, mebli, fornirów</u>
<u>Klon</u>	<u>drewno o barwie białozółtej z różowym odcieniem, z wyraźnymi słojami</u>	<u>do wyrobu mebli, boazerii, fornirów, galanterii, zabawek, czółenek tkackich, drobnych wyrobów gospodarczych</u>
<u>Orzech</u>	<u>drewno z wyraźnymi słojami, łatwo obrabialne</u>	<u>do wyrobu fornirów, klepek podłogowych, boazerii, łóż do broni palnej</u>
	<u>drewno o barwie białozółtej, trudno łupliwe</u>	<u>do wyrobu fornirów, klepek podłogowych (artystycznych), drobnych przedmiotów ozdobnych i gospodarczych, w lutnictwie i</u>

<u>Jawor</u>		<u>rzeźbiarstwie</u>
<u>Grusza</u>	<u>drewno o barwie jasno- lub ciemnopomarańczowej, łupliwe, dobrze obrabialne</u>	<u>do wyrobu mebli, modeli odlewniczych, przyborów kreślarskich, czótenek tkackich, w rzeźbiarstwie</u>
<u>Akacja</u>	<u>drewno o barwie białej, twarde, łupliwe, trudne w obróbce</u>	<u>zastępuje dębinę, do wyrobu galanterii, drobnych wyrobów gospodarczych</u>
<u>Heban</u>	<u>jeden z najtwardszych gat. drewna, o czarnej twardzieli i białożółtej, wąskiej bieli, daje się obrabiać z dużą dokładnością</u>	<u>do wyrobu luksusowych mebli, elementów ins-trumentów muzycznych, galanterii, w rzeźbiarstwie</u>
<u>Mahoń</u>	<u>drewno o brunatnoczerwonej twardzieli, z wyraźnymi słojami, łatwo obrabialne, dobrze barwiące się</u>	<u>do wyrobu mebli, fornirów, boazerii, modeli odlewniczych, w rzeźbiarstwie</u>
<u>Balsa</u>	<u>drewno o barwie białej, bardzo lekkie (2-2.5 razy lżejsze od korka), miękkie, niezbyt łupliwe, o małej trwałości</u>	<u>w przemyśle lotniczym, w modelarstwie, wędkarstwie, do budowy lekkich jednostek pływających</u>

Enzymy

<u>Grupa</u>	<u>Katalizowana reakcja</u>	<u>Podgrupy</u>	<u>Przykłady enzymów</u>
<u>Hydrolazy</u>	<u>rozszerzenie wiązania C-O i C-N w środow. wodnym</u>	<u>esterazy</u> <u>glikozydazy</u> <u>peptydazy</u>	<u>esterazy,</u> <u>lipazy</u> <u>amylaza,</u> <u>nukleazydaza</u> <u>aminopeptydazy,</u> <u>karbonylpeptydazy,</u> <u>pepsyna,</u> <u>trypsyna</u>
<u>Oksydoreduktazy</u>	<u>reakcje oksydoredukcyjne (redox)</u>	<u>działające na grupy CH-OH</u> <u>działające na aldehydy</u> <u>działające na grupy CH-CH</u>	<u>dehydrogenaza alkoholowa,</u> <u>oksydaza glukozydowa</u> <u>dehydrogenaza aldehydu 3-fosfoglicerynowego</u> <u>dehydrogenaza dihydroucylowa</u> <u>działające na grupy</u>

CH-NH₂

oksydaza
amionkwa
sowa

Transferazy

przenosze
nie grup
chemiczn
ych

przenoszą
ce grupy
jednowęgl
owe

metylotran
sferazy,
hydroksy
metylotran
sferazy,

formylotra
nsferazy

acylotrans
ferazy

glikozylotr
ansferazy

aminotran
sferazy

transamin
azy

przenoszą
ce grupy
zawierają
ce fosfor

nukleoty
lotransfer
azy

Ligazy
(syntetazy)

tworzenie
nowych
wiązań z
wydzieleni
em
ortofosfor
anu

tworzące
wiązanie
C-O

tworzące
wiązanie
C-N

syntetaza
glutamino
wa

tworzące
wiązanie
C-C
(karboksyl
azy)

Lizy

rozszcze-
pienie
związku
na dwa
fragmenty

działające
na
wiązanie
C-O

hydrataza
fumarano-
wa

działające
na
wiązanie
C-N
(amidynoli-
zy)

histydyna-
za

dekarboksylaza
pirogrońska

działające
na
wiązanie
C-C

dekarboksylaza
tyrozynowa

(karboksyl-
iazy)

Izomerazy

procesy
izomeryzacji

racemazy-
i
epimerazy
(działające
na
aminokwas-
y i ich
pochodne)

epimeraza
rybuloz-
5-
fosforano-
wa

izomerazy
cis-trans

mutaza
metylomalo-
nylo-
CoA,

wewnątrz-
cząsteczk-
owe
transferazy
(przenoszące
grupy
fosforylowe)

fosfomuta-
za
fosfoglicer-
ynianowa

Fale elektromagnetyczne, długości i częstotliwości

<u>Rodzaj fali</u>	<u>Długość fali [m]</u>	<u>Częstotliwość [Hz]</u>
<u>fale radiowe</u>	<u>$> 10^{-4}$</u>	<u>$< 3 \cdot 10^{12}$</u>
<u>podczerwień</u>	<u>$5 \cdot 10^{-4} \div 8 \cdot 10^{-7}$</u>	<u>$6 \cdot 10^{11} \div 3,7 \cdot 10^{14}$</u>
<u>światło widzialne</u>	<u>$8 \cdot 10^{-7} \div 4 \cdot 10^{-7}$</u>	<u>$3,7 \cdot 10^{14} \div 7,5 \cdot 10^{14}$</u>
<u>ultrafiolet</u>	<u>$4 \cdot 10^{-7} \div 10^{-9}$</u>	<u>$7,5 \cdot 10^{14} \div 3 \cdot 10^{17}$</u>
<u>promieniowanie X</u>	<u>$10^{-9} \div 6 \cdot 10^{-12}$</u>	<u>$1,5 \cdot 10^{17} \div 5 \cdot 10^{19}$</u>
<u>promieniowanie gamma</u>	<u>$< 10^{-10}$</u>	<u>$> 10^{18}$</u>

Fale radiowe, podział

<u>Podział dekadowy</u>	<u>Podział tradycyjny</u>	<u>Długość fali [m]</u>	<u>Częstotliwość [MHz]</u>	<u>Uwagi dotyczące propagacji fali na Ziemi</u>	<u>Zastosowanie</u>
<u>fale myriametrowe</u>	<u>fale bardzo długie</u>	<u>100000 - 10 000</u>	<u>0.003 - 0.03</u>	<u>słabo tłumiona fala powierzchniowa i fale jonosferyczne</u>	<u>radionawigacja, radiotelegrafia dalekosiężna</u>
<u>fale kilometrowe</u>	<u>fale długie</u>	<u>10 000 - 1 000</u>	<u>0.03 - 0.3</u>	<u>fala powierzchniowa tłumiona, fala jonosferyczna</u>	<u>radiotelegrafia, radiolatarnie, radiofonia</u>
<u>fale hektometrowe</u>		<u>1000 - 100</u>	<u>0.3 - 3</u>	<u>zależność od pory dnia: w dzień fala powierzchniowa, w nocy fala jonosferyczna, zjawiska zaniku selektywnego, interferencji</u>	<u>radiofonia, radiokomunikacja lotnicza i morską</u>
	<u>fale średnie</u>	<u>1000 - 200</u>	<u>0.3 - 1.5</u>	<u>j.w.</u>	
	<u>fale pośrednie</u>	<u>200 - 75</u>	<u>1.5 - 4</u>	<u>j.w.</u>	
<u>fale dekametrowe</u>		<u>100 - 10</u>	<u>3 - 30</u>	<u>dominuje fala jonosferyczna, wielokrotnie odbita</u>	<u>radiofonia i radiokomunikacja</u>
	<u>fale krótkie</u>	<u>75 - 10</u>	<u>4 - 30</u>	<u>j.w.</u>	
<u>fale metrowe</u>		<u>10 - 1</u>	<u>30 - 300</u>	<u>fala nadziemna, głównie w obszarze widoczności nadajnika</u>	<u>telewizja, radiofonia, radiokomunikacja, łączność kosmiczna</u>
	<u>fale ultrakrótkie</u>	<u>10-0.3</u>	<u>30 - 1000</u>	<u>j.w.</u>	

	<u>mikrofałe</u>	<u>< 0.3</u>	<u>> 1000</u>	<u>j.w.</u>	
<u>fale</u>					<u>radiokomunikacja,</u>
<u>decymetrowe</u>		<u>1 - 0.1</u>	<u>300 - 3 000</u>	<u>j.w.</u>	<u>łaczność</u> <u>kosmiczna</u>
<u>fale</u>		<u>0.1 - 0.01</u>	<u>3 000 -</u>	<u>fala</u>	<u>radiolokacja,</u>
<u>centymetrowe</u>			<u>30 000</u>	<u>troposferyczna</u>	<u>łaczność</u> <u>kosmiczna</u>
<u>fale milimetrowe</u>		<u>0.01 - 0.001</u>	<u>30 000 -</u>	<u>j.w.</u>	
			<u>300 000</u>		
<u>fale</u>		<u>0.001 - 0.0001</u>	<u>300 000 -</u>	<u>j.w.</u>	
<u>decymilimetrowe</u>			<u>3 000 000</u>		

Fenole, reakcje z innymi związkami

Substraty

Produkty

metale,

fenolany

wodorotlenki metali

chlorek żelazowy

kompleksowe
fenolany żelazowe

chlorek tionylu

estry kwasu
siarkawego

trójtlenek fosforu

estry kwasu
fosforawego

chlor

chlorofenole

mieszanina nitrująca

nitrofenole

kwas siarkowy

kwasy
fenolosulfonowe

kwas azotawy

nitrozofenole

związki diazoniowe

związki diazowe

iazowe

wodór

cykliczne alkohole

(przy udziale katalizatora)

kwas chromowy

chinony

Formaty papieru

Wskaźnik
cyfrowy

Symbol szeregu

	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
<u>0</u>	<u>841mm × 1189mm</u>	<u>1000mm × 1414mm</u>	<u>917mm × 1297mm</u>
<u>1</u>	<u>594mm × 841mm</u>	<u>707mm × 1000mm</u>	<u>5648mm × 917mm</u>
<u>2</u>	<u>420mm × 594mm</u>	<u>500mm × 707mm</u>	<u>458mm × 648mm</u>
<u>3</u>	<u>297mm × 420mm</u>	<u>353mm × 500mm</u>	<u>324mm × 458mm</u>
<u>4</u>	<u>210mm × 297mm</u>	<u>250mm × 353mm</u>	<u>229mm × 324mm</u>
<u>5</u>	<u>148mm × 210mm</u>	<u>177mm × 250mm</u>	<u>162mm × 229mm</u>

Gęstość zaludnienia na świecie

<u>Kontynent</u>	<u>os./km²</u>
<u>Świat</u>	<u>42</u>
<u>Afryka</u>	<u>57</u>
<u>Ameryka Pd.</u>	<u>18</u>
<u>Ameryka Pn. i Środk.</u>	<u>19</u>
<u>Azja</u>	<u>109</u>
<u>Europa</u>	<u>32</u>
<u>Oceania</u>	<u>3</u>

Grignarda związki, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>
<u>tlenek etylenu</u>	<u>alkohole</u> <u>pierwszorzędowe</u>
<u>aldehyd mówkowy</u>	<u>alkohole</u> <u>pierwszorzędowe</u>
<u>inne aldehydy</u>	<u>alkohole drugorzędowe</u>
<u>ketony</u>	<u>alkohole trzeciorzędowe</u>
<u>estry</u>	<u>alkohole trzeciorzędowe</u>
<u>bezwodniki</u> <u>kwasowe</u>	<u>alkohole trzeciorzędowe</u>
<u>dwutlenek węgla</u>	<u>kwasy karboksylowe</u>
<u>nitryle</u>	<u>ketony</u>
<u>iminy</u>	<u>aminy</u>
<u>dwutlenek siarki</u>	<u>kwasy sulfinowe</u>

Grupy krwi w układzie ABO

<u>Grupa krwi</u>	<u>Antygen obecny w krwinkach czerwonych</u>	<u>Izoaglutyniny naturalne obecne w surowicy krwi</u>
<u>A₁</u>	<u>A₁</u>	<u>anty-B</u>
<u>A₂</u>	<u>A₂</u>	<u>anty-B czasem</u> <u>anty-A₁</u>
<u>B</u>	<u>B</u>	<u>anty-A</u>
<u>A₁B</u>	<u>A₁, B</u>	
<u>A₂B</u>	<u>A₂, B</u>	<u>czasem anty-A₁</u>
<u>0</u>		<u>anty-A, anty-B</u>

Halogenki acylowe, reakcje z innymi związkami

<u>Substraty</u>	<u>Główne produkty</u>
<u>woda</u>	<u>kwasy karboksylowe</u>
<u>alkohole</u>	<u>estry</u>
<u>amoniak, aminy</u>	<u>amidy</u>
<u>hydrazyna</u>	<u>hydrazydy</u>
<u>wodorki metali</u>	<u>aldehydy</u>
<u>związki aromatyczne/AlCl_3</u>	<u>ketony</u>
<u>związki kadmoorganiczne</u>	<u>ketony</u>

Hybrydyzacja orbitali atomowych, najważniejsze rodzaje

<u>Rodzaj hybrydyzacji</u>	<u>Orbitale atomowe uczestniczące w hybrydyzacji</u>	<u>Przykłady związków, w których istnieje dany rodzaj hybrydyzacji</u>
<u>digonalna</u>	<u>sp</u>	<u>C₂H₂</u>
<u>trygonalna</u>	<u>sp²</u>	<u>C₂H₄</u>
<u>tetragonalna</u>	<u>sp³</u>	<u>CH₄</u>
<u>kwadratowa</u>	<u>dsp²</u>	<u>[Ni(CN)₄]²⁻</u>
<u>bipiramidalna dsp³</u>	<u>dsp³</u>	<u>PCl₅</u>
<u>oktaedryczna</u>	<u>d²sp³</u>	<u>[Fe(CN)₆]⁴⁻</u>
<u>bipiramidalna d³sp³</u>	<u>d³sp³</u>	<u>IF₆</u>

Hydroliza związków organicznych

<u>Substraty</u>	<u>Główne produkty</u>
<u>alkilochlorosilany</u>	<u>silanole</u>
<u>amidy</u>	<u>kwasy karboksylowe</u>
<u>bezwodniki i chlorki kwasowe</u>	<u>kwasy karboksylowe</u>
<u>celuloza</u>	<u>glukoza</u>
<u>halogenki alkilów</u>	<u>alkohole</u>
<u>estry kwasów karboksylowych</u>	<u>alkohole (lub fenole) i kwasy karboksylowe</u>
<u>mocznik</u>	<u>dwutlenek węgla i amoniak</u>
<u>sacharoza</u>	<u>glukoza i fruktoza</u>
<u>skrobia</u>	<u>glukoza</u>
<u>sole diazoniowe</u>	<u>fenole</u>
<u>sulfochlorki</u>	<u>kwasy sulfonowe</u>
<u>tłuszcze</u>	<u>mydła i gliceryna</u>
<u>związki Grignarda</u>	<u>alkany</u>

Jednostki niektórych wielkości fizycznych

<u>Wielkość</u>	<u>Jednostka</u>
<u>czas</u>	<u>sekunda, minuta, godzina</u>
<u>częstotliwość</u>	<u>herc</u>
<u>aktywność (jądrowa)</u>	<u>bekereł, kiur</u>
<u>długość</u>	<u>metr, centymetr, angstrom, fermi, mila, yard, stopa, cal, AU, rok świetlny, parsek</u>
<u>zdolność zbirająca</u>	<u>dioptria</u>
<u>pole powierzchni</u>	<u>m², cm², barn, ar, hektar, akr</u>
<u>objętość</u>	<u>cm³, m³, galon, bushel</u>
<u>kąt</u>	<u>radian, stopień, gradus</u>
<u>kąt bryłowy</u>	<u>steradian</u>
<u>prędkość</u>	<u>m/s, cm/s, węzeł, prędkość światła</u>
<u>przyspieszenie</u>	<u>m/s², cm/s², gal</u>
<u>prędkość kątowna</u>	<u>radian/s, obrót/s</u>
<u>przyspieszenie kątowne</u>	<u>radian/s², obrót/s²</u>
<u>gęstość</u>	<u>g/cm³</u>
<u>masa</u>	<u>kilogram, gram, tona, funt, jednostka techniczna masy, jednostka masy atomowej, MeV/c²</u>
<u>praca, energia, ciepło</u>	<u>dżul, erg, kilodżul, kilogram-siła razy metr, kilowatogodzina, elektronowolt, kaloria</u>
<u>moc</u>	<u>wat, kilowat, koń mechaniczny</u>
<u>pęd</u>	<u>kilogramometr/s</u>
<u>moment pędu, prędkość polowa, działanie</u>	<u>niutonometr, dżul razy sekunda, stała Plancka</u>
<u>siła</u>	<u>niuton, kilogram-siła, dyna</u>

<u>moment siły</u>	<u>niutonometr, kilogram siła razy metr</u>
<u>ciśnienie</u>	<u>paskal, niuton/m², bar, mikrobar, kilogram-siła/cm², atmosfera fizyczna,</u> <u>tor (mmHg)</u>
<u>temperatura termodynamiczna</u>	<u>stopień Kelvina, (kelwin), stopień Celsjusza, stopień Fahrenheita</u>
<u>lepkość dynamiczna</u>	<u>niuton razy sekunda na m², puaz</u>
<u>lepkość kinetyczna</u>	<u>m² na sekundę, stokes</u>
<u>natężenie prądu elektrycznego</u>	<u>amper, jednostka ES natężenia prądu, biot</u>
<u>ładunek elektryczny</u>	<u>kulomb, amperosekunda, jednostka ES ładunku, ładunek elementarny</u>
<u>napięcie (potencjał) elektryczny</u>	<u>wolt, jednostka ES napięcia</u>
<u>opór elektryczny, impedancja</u>	<u>om, jednostka ES oporu elektrycznego</u>
<u>przewodność elektryczna, admitancja</u>	<u>simens(1/om), jednostka ES przewodności</u>
<u>pojemność elektryczna</u>	<u>farad, jednostka ES pojemności</u>
<u>indukcja magnetyczna</u>	<u>tesla, gauss</u>
<u>strumień magnetyczny</u>	<u>weber, makswel</u>
<u>indukcyjność</u>	<u>henr, jednostka EM indukcyjności</u>
<u>światłość</u>	<u>kandela</u>
<u>natężenie oświetlenia</u>	<u>luks, fot</u>
<u>strumień świetlny</u>	<u>lumen</u>
<u>względny poziom (sygnału, ciśnienia itp.)</u>	<u>bel, decybel</u>
<u>głośność</u>	<u>fon</u>
<u>dawka ekspozycyjna</u>	<u>amperosekunda na kilogram, kulomb na kilogram, rentgen</u>
<u>dawka pochłonięta</u>	<u>grej, rad</u>
<u>dawka równoważna, skuteczna</u>	<u>siwert, rem</u>

Keteny - główne reakcje

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>
<u>woda</u>	<u>kwasy karboksylowe</u>
<u>alkohole</u>	<u>estry</u>
<u>amoniak</u>	<u>amidy</u>
<u>aminy I- i II-rzędowe</u>	<u>amidy</u>
<u>aldehydy</u>	<u>-laktony</u>
<u>kwasy karboksylowe</u>	<u>bezwodniki</u>

Królowie i książęta Polski

<u>Okres panowania</u>	<u>DYNASTIA PIASTÓW</u>
<u>IX-X w.</u>	<u>Siemowit/Ziemowit (władca Polan)</u>
<u>IX-X w.</u>	<u>Lestko/Leszek (władca Polan)</u>
<u>IX-X w.</u>	<u>Siemomysł/Ziemomysł (władca Polan)</u>
<u>960-992</u>	<u>Mieszko I</u>
<u>992-1025</u>	<u>Bolesław I Chrobry (1025 król polski)</u>
<u>1025-1034</u>	<u>Mieszko II Lambert (1025-1033 król polski)</u>
<u>1031</u>	<u>Bezprym</u>
<u>1034-1058</u>	<u>Kazimierz I Odnowiciel</u>
<u>1058-1079</u>	<u>Bolesław II Śmiały (1076-1079 król polski)</u>
<u>1079-1102</u>	<u>Władysław I Herman</u>
<u>1102-1107</u>	<u>Zbigniew i Bolesław III Krzywousty (rządy wspólne)</u>
<u>1107-1138</u>	<u>Bolesław III Krzywousty</u>
<u>1138-1146</u>	<u>Władysław II Wygnaniec*</u>
<u>1146-1173</u>	<u>Bolesław IV Kędzierzawy*</u>
<u>1173-1177</u>	<u>Mieszko III Stary*</u>
<u>1177-1194</u>	<u>Kazimierz II Sprawiedliwy*</u>
<u>1194-1202</u>	<u>Leszek Biały i Mieszko III Stary (rządy wspólne)*</u>
<u>1202</u>	<u>Władysław III Laskonogi*</u>
<u>1202-1210</u>	<u>Leszek Biały*</u>
<u>1210-1211</u>	<u>Mieszko I Piłtonogi*</u>
<u>1211-1227</u>	<u>Leszek Biały*</u>
<u>1228</u>	<u>Władysław III Laskonogi*</u>
<u>1229-1232</u>	<u>Konrad I Mazowiecki*</u>

<u>1232-1238</u>	<u>Henryk I Brodaty*</u>
<u>1238-1241</u>	<u>Henryk II Pobożny*</u>
<u>1241-1243</u>	<u>Konrad Mazowiecki*</u>
<u>1243-1279</u>	<u>Bolesław V Wstydlivy*</u>
<u>1279-1288</u>	<u>Leszek Czarny*</u>
<u>1288-1290</u>	<u>Henryk IV Probus*</u>
<u>1290-1291</u>	<u>Przemysł II (1295-1296 król polski)*</u>

DYNASTIA PRZEMYŚLIDÓW

<u>1291-1305</u>	<u>Wacław II czeski (1300 król polski)*</u>
<u>1305-1306</u>	<u>Wacław III czeski*</u>

DYNASTIA PIASTÓW

<u>1306-1333</u>	<u>Władysław I Łokietek (od 1320 król polski)</u>
<u>1333-1370</u>	<u>Kazimierz III Wielki</u>

DYNASTIA ANDEGAWENÓW

<u>1370-1382</u>	<u>Ludwik Węgierski (Wielki)</u>
<u>1384-1399</u>	<u>Jadwiga</u>

DYNASTIA JAGIELLONÓW

<u>1386-1434</u>	<u>Władysław II Jagiełło</u>
<u>1434-1444</u>	<u>Władysław III Warneńczyk</u>
<u>1447-1492</u>	<u>Kazimierz IV Jagiellończyk</u>
<u>1492-1501</u>	<u>Jan I Olbracht</u>
<u>1501-1506</u>	<u>Aleksander Jagiellończyk</u>
<u>1506-1548</u>	<u>Zygmunt I Stary</u>
<u>1548-1572</u>	<u>Zygmunt II August (formalnie król polski od 1529)</u>

KRÓLOWIE ELEKCYJNI

<u>1573-1574</u>	<u>Henryk Walezy</u>
<u>1576-1586</u>	<u>Stefan Batory</u>

<u>1587-1632</u>	<u>Zygmunt III Waza</u>
<u>1632-1648</u>	<u>Władysław IV Waza</u>
<u>1648-1668</u>	<u>Jan II Kazimierz (Waza)</u>
<u>1669-1673</u>	<u>Michał Korybut Wiśniowiecki</u>
<u>1674-1696</u>	<u>Jan III Sobieski</u>
<u>1697-1706</u>	<u>August II Mocny</u>
<u>1704-1709</u>	<u>Stanisław Leszczyński</u>
<u>1709-1733</u>	<u>August II Mocny (Wettin)</u>
<u>1733-1736</u>	<u>Stanisław Leszczyński</u>
<u>1733-1763</u>	<u>August III (Wettin)</u>
<u>1764-1795</u>	<u>Stanisław August Poniatowski</u>

* okres rozbitcia dzielnicowego, książęta zwierzchni panujący w Krakowie

Kwarki, własności kwarków poszczególnych zapachów

	<u>d</u>	<u>u</u>	<u>s</u>	<u>c</u>	<u>b</u>	<u>t</u>
	<u>dolny</u>	<u>górnny</u>	<u>dziwny</u>	<u>powabny</u>	<u>piękny</u>	<u>prawdziwy</u>
<u>ładunek [e]</u>	<u>-1/3</u>	<u>+2/3</u>	<u>-1/3</u>	<u>+2/3</u>	<u>-1/3</u>	<u>+2/3</u>
<u>liczba barionowa</u>	<u>1/3</u>	<u>1/3</u>	<u>1/3</u>	<u>1/3</u>	<u>1/3</u>	<u>1/3</u>
<u>liczba leptonowa</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>spin [h]</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>
<u>izospin I</u>	<u>1/2</u>	<u>1/2</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>składowa I-3</u>	<u>-1/2</u>	<u>-1/2</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>dziwność S</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>powab C</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>piękno B</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>
<u>prawda T</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
<u>przybliżona masa [GeV/c²]</u>	<u>0,1÷0,3</u>	<u>0,1÷0,3</u>	<u>0,4÷0,5</u>	<u>1,5</u>	<u>5</u>	<u>175</u>
<u>(w cząstce)</u>						

Lepkości współczynnik, wybrane wartości

	<u>Temperatura</u> <u>[K]</u>	<u>η</u> <u>[Ns/m²]</u>
<u>powietrze</u>	<u>273</u>	<u>$170,8 \cdot 10^{-7}$</u>
<u>wodór</u>	<u>273</u>	<u>$83,5 \cdot 10^{-7}$</u>
<u>wodór</u>	<u>1100</u>	<u>$213,7 \cdot 10^{-7}$</u>
<u>woda</u>	<u>273</u>	<u>$1,792 \cdot 10^{-3}$</u>
<u>woda</u>	<u>373</u>	<u>$0,2838 \cdot 10^{-3}$</u>
<u>rteć</u>	<u>293</u>	<u>$1,554 \cdot 10^{-3}$</u>
<u>alkohol etylowy</u>	<u>293</u>	<u>$1,19 \cdot 10^{-3}$</u>
<u>fenol</u>	<u>293</u>	<u>$1,16 \cdot 10^{-2}$</u>
<u>gliceryna</u>	<u>273</u>	<u>4,6</u>
<u>smoła</u>	<u>293</u>	<u>$\approx 10^7$</u>

Liczby ekologiczne

<u>Gatunek</u>	<u>Wskaźnik światlny</u>	<u>Wskaźnik termiczny</u>	<u>Wskaźnik wilgotności</u>	<u>Wskaźnik trofizmu (zasobności gleby)</u>	<u>Wskaźnik kwasowości gleby</u>
<u>sosna zwyczajna (Pinus sylvestris)</u>	<u>3</u>	<u>4-3</u>	<u>2-4</u>	<u>1-3</u>	<u>1-5</u>
<u>jodła pospolita (Abies alba)</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>3-5</u>	<u>3-4</u>	<u>2-4</u>
<u>świerk pospolity (Picea abies)</u>	<u>5</u>	<u>2-3</u>	<u>3-4</u>	<u>2-3</u>	<u>1-3</u>
<u>lipa drobnolistna (Tilia cordata)</u>	<u>3</u>	<u>4-3</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>
<u>grab zwyczajny (Carpinus betulus)</u>	<u>3</u>	<u>4-5</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>3-5</u>
<u>olsza czarna (Alnus glutinosa)</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>4-3</u>	<u>4</u>
<u>leszczyna (Corylus avellana)</u>	<u>4</u>	<u>5-3</u>	<u>2-3</u>	<u>4</u>	<u>3-5</u>
<u>dereń świdwa (Cornus sanguinea)</u>	<u>3-4</u>	<u>3-5</u>	<u>2-4</u>	<u>4</u>	<u>4-5</u>
<u>kruszyna (Frangula alnus)</u>	<u>3</u>	<u>4-3</u>	<u>5-3</u>	<u>3</u>	<u>3</u>
<u>borówka czernica (Vaccinium myrtillus)</u>	<u>3-4</u>	<u>4-1</u>	<u>3-4</u>	<u>2-3</u>	<u>2-4</u>
<u>bagno zwyczajne (Ledum palustre)</u>	<u>3</u>	<u>4-3</u>	<u>5</u>	<u>2</u>	<u>1-3</u>
<u>siódmaczek leśny (Trientalis europaea)</u>	<u>2-3</u>	<u>4-3</u>	<u>3-4</u>	<u>2-3</u>	<u>2-3</u>
<u>zawilec gajowy (Anemone nemorosa)</u>	<u>3</u>	<u>4-3</u>	<u>3-4</u>	<u>3-4</u>	<u>3-4</u>
<u>przylaszczka (Hepatica nobilis)</u>	<u>2</u>	<u>5-4</u>	<u>2-3</u>	<u>3-4</u>	<u>5-4</u>
<u>czarcikęs łąkowy (Succisa pratensis)</u>	<u>4</u>	<u>4-3</u>	<u>4</u>	<u>4-3</u>	<u>4-3</u>
<u>krwiściąg lekarski (Sanguisorba officinalis)</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4-5</u>
<u>pałka szerokolistna (Typha latifolia)</u>	<u>4</u>	<u>4-3</u>	<u>6</u>	<u>4</u>	<u>4-5</u>
<u>trzcina pospolita (Phragmites communis)</u>	<u>5</u>	<u>4-3</u>	<u>6</u>	<u>4-3</u>	<u>4</u>

szczotlika siwa (Corynephorus
canescens)

4

4

2-3

2

3-4

len żółcisty (Linum flavum)

5

5

2

3

5

Liczby leptonowe cząstek elementarnych

<u>Cząstka</u>	<u>l_e</u>	<u>l_μ</u>	<u>l_τ</u>
<u>e^-</u>	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>e^+</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>ν_e</u>	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
	<u>-1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>μ^-</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
<u>μ^+</u>	<u>0</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>
<u>ν_μ</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	<u>0</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>
<u>τ^-</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
<u>τ^+</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>-1</u>
<u>ν_τ</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>-1</u>
<u>foton,</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
<u>gluon,</u>			
<u>W, Z</u>			
<u>kwarki</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>

Metody analizy chemicznej

<u>Rodzaje metod</u>	<u>Zakres wagowy</u>	<u>Zakres objętościowy</u>
<u>decygramowe</u> (makrometody)	<u>$m > 0,1 \text{ g}$</u>	<u>$V > 10 \text{ cm}^3$</u>
<u>centygramowe</u> (półmikrometody)	<u>$0,1 \text{ g} > m > 0,01 \text{ g}$</u>	<u>$10 \text{ cm}^3 > V > 1 \text{ cm}^3$</u>
<u>miligramowe</u> (mikrometody)	<u>$0,01 \text{ g} > m > 0,001 \text{ g}$</u>	<u>$1 \text{ cm}^3 > V > 0,1 \text{ cm}^3$</u>
<u>mikrogramowe</u> (ultramikrometody)	<u>$1 \text{ mg} > m > 0,001 \text{ mg}$</u>	<u>$100 \text{ mm}^3 > V > 0,01 \text{ mm}^3$</u>
<u>nanogramowe</u> (submikrometody)	<u>$1000 \text{ ng} > m > 1 \text{ ng}$</u>	<u>$0,01 \text{ mm}^3 > V > 10^4 \text{ mm}^3$</u>
<u>pikogramowe</u> (subultramikrometody)	<u>$1000 \text{ pg} > m > 1 \text{ pg}$</u>	<u>$10^4 \text{ mm}^3 > V > 1000 \text{ mm}^3$</u>

Mieszanki oziębiające, przykłady

<u>Składniki mieszanki</u>	<u>Minimalna osiągalna temperatura</u>
	<u>[C°]</u>
<u>lód + NaNO₂</u>	<u>-18</u>
<u>lód + NaCl</u>	<u>-21</u>
<u>lód + NaCl + NH₄Cl</u>	<u>-30</u>
<u>śnieg + 66% H₂SO₄ o temperaturze 0°C</u>	<u>-37</u>
<u>lód + CaCl₂ · 6H₂O</u>	<u>-55</u>
<u>suchy lód + alkohol etylowy</u>	<u>-72</u>
<u>suchy lód + eter dietylowy</u>	<u>-95</u>

Mleko kobiece, mleko krowie - porównanie

	<u>Mleko kobiece</u>	<u>Mleko krowie</u>
<u>Białko</u>	<u>12</u>	<u>33</u>
<u>g/l</u>	<u>albumina</u>	<u>kazeina</u>
<u>Tłuszcz</u>	<u>40</u>	<u>30-35</u>
<u>g/l</u>	<u>kwasy nienasycone</u>	<u>kwasy nasycone</u>
<u>Cukier</u>	<u>70</u>	<u>48</u>
<u>g/l</u>		
<u>P</u>	<u>4,84</u>	<u>30,7</u>
<u>mmol/l</u>		
<u>Ca</u>	<u>8,23</u>	<u>30,11</u>
<u>mmol/l</u>		
<u>kcal/</u>	<u>71</u>	<u>61-66</u>
<u>100 ml</u>		
<u>pH</u>	<u>7,2</u>	<u>6,6</u>

Mohsa skala twardości

<u>Stopień</u> <u>twardości</u>	<u>Minerał</u>
<u>10</u>	<u>diament</u>
<u>9</u>	<u>korund</u>
<u>8</u>	<u>topaz</u>
<u>7</u>	<u>kwarc</u>
<u>6</u>	<u>ortoklaz</u>
<u>5</u>	<u>apatyt</u>
<u>4</u>	<u>fluoryt</u>
<u>3</u>	<u>kalcyt</u>
<u>2</u>	<u>gips, sól kamienna</u>
<u>1</u>	<u>talk</u>

Morfologia krwi ludzi dorosłych

<u>Składniki krwi</u>	<u>Mężczyźni</u>	<u>Kobiety</u>
<u>Krwinki czerwone</u> <u>(mln/1 μl krwi)</u>	<u>5,4 $\pm$ 0,8</u>	<u>4,8 $\pm$ 0,6</u>
<u>Wskaźnik hematokrytowy</u> <u>(% morfotycznych elementów krwi w stosunku do całkowitej masy krwi)</u>	<u>45 $\pm$ 5</u>	<u>42 $\pm$ 5</u>
<u>Zawartość hemoglobiny</u> <u>(g/100 ml krwi całkowitej)</u>	<u>16 $\pm$ 2</u>	<u>14 $\pm$ 2</u>
<u>Wskaźnik barwny</u> <u>stosunek procentowej zawartości hemoglobiny względem normy (16 g/100 ml u mężczyzn i 14 g/100 ml u kobiet = 100%) do wyrażonej w % liczby krwinek czerwonych (5 mln/1 μl = 100%)</u>	<u>1,0 $\pm$ 0,15</u>	<u>1,0 $\pm$ 0,15</u>
<u>Krwinki białe</u> <u>(tys./1 μl krwi)</u> <u>w tym: granulocyty (%)</u>	<u>4-10</u>	<u>4-10</u>
<u>_____ obojętne</u>	<u>58-66</u>	<u>58-66</u>
<u>_____ zasadochłonne</u>	<u>0-0,5</u>	<u>0-0,5</u>
<u>_____ kwasochłonne</u>	<u>2-4</u>	<u>2-4</u>
<u>_____ limfocyty (%)</u>	<u>20-45</u>	<u>20-45</u>
<u>_____ monocyty (%)</u>	<u>4-8</u>	<u>4-8</u>
<u>Krwinki płytkowe</u> <u>(tys./1 μl krwi)</u>	<u>200-300</u>	<u>200-300</u>

Najaktywniejsze i najwyższe wulkany na Ziemi

<u>Nazwa</u>	<u>Położenie</u>	<u>Ostatnia erupcja</u>	<u>Wysokość</u> <u>(m n.p.m.)</u>
<u>Afryka</u>			
<u>Kamerun</u>	<u>Kamerun</u>	<u>1959</u>	<u>4070</u>
<u>Nyiragongo</u>	<u>Zair</u>	<u>1977</u>	<u>3470</u>
<u>Piton de la Fournaise</u>	<u>Reunion</u>	<u>1979</u>	<u>2631</u>
<u>Ameryka Południowa</u>			
<u>Llullaillaco</u>	<u>Chile</u>	<u>1877</u>	<u>6723</u>
<u>Cotopaxi</u>	<u>Ekwador</u>	<u>1942</u>	<u>5897</u>
<u>Misti</u>	<u>Peru</u>	<u>1878</u>	<u>5825</u>
<u>Lascar</u>	<u>Chile</u>	<u>1974</u>	<u>5641</u>
<u>Tupangatito</u>	<u>Chile</u>	<u>1980</u>	<u>5640</u>
<u>Sangay</u>	<u>Ekwador</u>	<u>1980</u>	<u>5230</u>
<u>Ameryka Północna</u>			
<u>Orizba</u>	<u>Meksyk</u>	<u>1941</u>	<u>5700</u>
<u>Popocatepetl</u>	<u>Meksyk</u>	<u>1947</u>	<u>5452</u>
<u>Rainier</u>	<u>USA</u>	<u>1882</u>	<u>4392</u>
<u>Iliamna</u>	<u>USA (Alaska)</u>	<u>1978</u>	<u>3053</u>
<u>Saint Helens</u>	<u>USA</u>	<u>1980</u>	<u>2950</u>
<u>Shishaldin</u>	<u>USA (Aleuty)</u>	<u>1979</u>	<u>2863</u>
<u>Pavlof</u>	<u>USA (Alaska)</u>	<u>1980</u>	<u>2714</u>
<u>Katmai</u>	<u>USA (Alaska)</u>	<u>1965</u>	<u>2047</u>
<u>Ameryka Środkowa</u>			
<u>Fuego</u>	<u>Gwatemala</u>	<u>1979</u>	<u>3835</u>

<u>Irazú</u>	<u>Kostaryka</u>	<u>1974</u>	<u>3432</u>
<u>San Miguel</u>	<u>Salwador</u>	<u>1976</u>	<u>2132</u>
<u>Izalco</u>	<u>Salwador</u>	<u>1966</u>	<u>1965</u>
<u>Peleé</u>	<u>Martinika</u>	<u>1932</u>	<u>1397</u>

Antarktyda

<u>Erebus</u>	<u>Wyspa Rossa</u>	<u>1980</u>	<u>3795</u>
---------------	--------------------	-------------	-------------

Australia i Oceania

<u>Mauna Loa</u>	<u>USA (Hawaje)</u>	<u>1995</u>	<u>4169</u>
<u>Ruapehu</u>	<u>Nowa Zelandia</u>	<u>1980</u>	<u>2797</u>
<u>Ngauruhoe</u>	<u>Nowa Zelandia</u>	<u>1975</u>	<u>2291</u>
<u>Manam</u>	<u>Papua-Nowa Gwinea</u>	<u>1980</u>	<u>1725</u>
<u>Ambrim</u>	<u>Vanuatu</u>	<u>1979</u>	<u>1334</u>

Azja

<u>Kluczewska Sopka</u>	<u>Rosja (Kamczatka)</u>	<u>1993</u>	<u>4750</u>
<u>Kerinci</u>	<u>Indonezja (Sumatra)</u>	<u>1971</u>	<u>3805</u>
<u>Fudzi</u>	<u>Japonia (Honsiu)</u>	<u>1707</u>	<u>3776</u>
<u>Semeru</u>	<u>Indonezja (Jawa)</u>	<u>1981</u>	<u>3676</u>
<u>Slamet</u>	<u>Indonezja (Jawa)</u>	<u>1974</u>	<u>3428</u>
<u>Raung</u>	<u>Indonezja (Jawa)</u>	<u>1977</u>	<u>3332</u>
<u>Mayon</u>	<u>Filipiny (Luzon)</u>	<u>1993</u>	<u>2421</u>
<u>Krakatau</u>	<u>Indonezja (Krakatau)</u>	<u>1980</u>	<u>813</u>
<u>Taal</u>	<u>Filipiny (Luzon)</u>	<u>1977</u>	<u>400</u>

Europa

<u>Etna</u>	<u>Włochy (Sycylia)</u>	<u>1991</u>	<u>3323</u>
<u>Grimsvotn</u>	<u>Islandia</u>	<u>1941</u>	<u>1719</u>
<u>Hekla</u>	<u>Islandia</u>	<u>1980</u>	<u>1491</u>
<u>Katla</u>	<u>Islandia</u>	<u>1955</u>	<u>1363</u>

<u>Wezuwiusz</u>	<u>Włochy</u>	<u>1944</u>	<u>1277</u>
<u>Stromboli</u>	<u>Włochy (Wyspy Liparyjskie)</u>	<u>1975</u>	<u>924</u>
<u>Kajmeni (Santoryn)</u>	<u>Grecja (Thira)</u>	<u>1950</u>	<u>131</u>

Największe wyspy na Ziemi

<u>Wyspa</u>	<u>Powierzchnia (km²)</u>	<u>Państwo</u>
<u>Grenlandia</u>	<u>2175,6</u>	<u>Dania</u>
<u>Nowa Gwinea</u>	<u>785,0</u>	<u>Indonezja i Papua-Nowa Gwinea</u>
<u>Borneo</u>	<u>736,0</u>	<u>Indonezja, Malezja, Brunei</u>
<u>Madagaskar</u>	<u>587,0</u>	<u>Madagaskar</u>
<u>Ziemia Baffina</u>	<u>507,5</u>	<u>Kanada</u>
<u>Sumatra</u>	<u>425,0</u>	<u>Indonezja</u>

Nobla Nagrody, 1901-1905

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1901</u>	<u>fizyka</u>	<u>W.K. Röntgen</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie promieni X</u>
	<u>chemia</u>	<u>J.H. van't Hoff</u>	<u>Holandia</u>	<u>odkrycie praw dynamiki chemicznej i ciśnienia osmotycznego w roztworach</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E. von Behring</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania nad surowicą przeciw dyfterytowi (błonicy)</u>
	<u>literatura</u>	<u>S. Prudhomme</u>	<u>Francja</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>J.H. Dunant</u> <u>F. Passy</u>	<u>Szwajcaria</u> <u>Szwajcaria</u>	
<u>1902</u>	<u>fizyka</u>	<u>H.A. Lorentz</u> <u>P. Zeeman</u>	<u>Holandia</u> <u>Holandia</u>	<u>zbadanie wpływu pola magnetycznego na promieniowanie atomów</u>
	<u>chemia</u>	<u>E.H. Fischer</u>	<u>Niemcy</u>	<u>prace nad syntezą cukrów oraz syntezą puryny</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Sir R. Ross</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie cyklu rozwojowego zarodźca malarii</u>
	<u>literatura</u>	<u>Th. Mommsen</u>	<u>Niemcy</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>É. Ducommun</u> <u>Ch.A. Gobat</u>	<u>Francja</u> <u>Szwajcaria</u>	
<u>1903</u>	<u>fizyka</u>	<u>A.-H. Becquerel</u> <u>P. Curie</u> <u>M. Skłodowska-Curie</u>	<u>Francja</u> <u>Francja</u> <u>Francja</u>	<u>odkrycie promieniotwórczości naturalnej</u> <u>badania promieniotwórczości naturalnej</u>
	<u>chemia</u>	<u>S.A. Arrhenius</u>	<u>Szwecja</u>	<u>sformułowanie teorii dysocjacji elektrolitycznej</u>
	<u>medycyna</u>	<u>N.R. Finsen</u>	<u>Dania</u>	<u>opracowanie metody leczenia gruźlicy skóry przy pomocy promieni świetlnych emitowanych przez lampę łukową</u>
	<u>literatura</u>	<u>B.M. Bjørnson</u>	<u>Norwegia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>W.R. Cremer</u>	<u>Wielka</u>	

			<u>Brytania</u>	
<u>1904</u>	<u>fizyka</u>	<u>Lord Rayleigh (J.W. Strutt)</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie argonu</u>
	<u>chemia</u>	<u>Sir W. Ramsay</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie gazów szlachetnych w powietrzu</u>
	<u>medycyna</u>	<u>I.P. Pawłow</u>	<u>Rosja</u>	<u>badania fizjologii trawienia</u>
	<u>literatura</u>	<u>F. Mistral</u>	<u>Francja</u>	<u>poezja, dramat</u>
		<u>J. Echegaray y Eizaguirre</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Instytut Prawa Międzynarodowego</u>	<u>Bruksela, Belgia</u>	<u>instytucja międzynarodowa powstała w Gandawie w 1873</u>
<u>1905</u>	<u>fizyka</u>	<u>Ph.E. Lenard</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania promieniowania katodowego</u>
	<u>chemia</u>	<u>A. von Baeyer</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania barwników organicznych i związków hydroaromatycznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>R. Koch</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania nad gruźlicą</u>
	<u>literatura</u>	<u>H. Sienkiewicz</u>	<u>Polska</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>B. von Suttner</u>	<u>Austria</u>	

Nobla Nagrody, 1906-1910

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1906</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir J.J. Thomson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania nad przewodnictwem elektrycznym gazów</u>
	<u>chemia</u>	<u>H.F. Moissan</u>	<u>Francja</u>	<u>otrzymanie i badania wolnego fluoru; zbudowanie elektrycznego pieca łukowego</u>
	<u>medycyna</u>	<u>C. Golgi</u>	<u>Włochy</u>	<u>badania budowy układu nerwowego</u>
		<u>S. Ramón y Cajal</u>	<u>Hiszpania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>G. Carducci</u>	<u>Włochy</u>	<u>poezja</u>
<u>pokojowa</u>	<u>Th. Roosevelt</u>	<u>USA</u>		
<u>1907</u>	<u>fizyka</u>	<u>A.A. Michelson</u>	<u>USA</u>	<u>badania spektroskopowe i metrologiczne</u>
	<u>chemia</u>	<u>E. Buchner</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania w dziedzinie biochemii i odkrycie fermentacji pozakomórkowej</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Ch.L.A. Laveran</u>	<u>Francja</u>	<u>odkrycie roli pierwotniaków w powstawaniu chorób</u>
	<u>literatura</u>	<u>R. Kipling</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>proza, poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>E.T. Moneta</u>	<u>Włochy</u>	
<u>L. Renault</u>		<u>Francja</u>		
<u>1908</u>	<u>fizyka</u>	<u>G. Lippmann</u>	<u>Francja</u>	<u>wynalezienie fotografii barwnej</u>
	<u>chemia</u>	<u>Sir E. Rutherford</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania nad rozpadem promieniotwórczym pierwiastków i przemianami substancji promieniotwórczych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>P. Ehrlich</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania nad odpornością organizmów</u>
		<u>I.I. Miecznikow</u>	<u>Rosja</u>	
	<u>literatura</u>	<u>R. Eucken</u>	<u>Niemcy</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>K.P. Arnoldson</u>	<u>Szwecja</u>		
	<u>F. Bajer</u>	<u>Dania</u>		

<u>1909</u>	<u>fizyka</u>	<u>K.F. Braun</u>	<u>Niemcy</u>	<u>rozwój bezprzewodowej telegrafii</u>
		<u>G. Marconi</u>	<u>Włochy</u>	
	<u>chemia</u>	<u>W. Ostwald</u>	<u>Niemcy</u>	<u>pionierskie prace nad katalizą, równowagą chemiczną i szybkością reakcji</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E.T. Kocher</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>badania nad fizjologią, patologią i chirurgią tarczycy</u>
	<u>literatura</u>	<u>S. Lagerlöf</u>	<u>Szwecja</u>	<u>proza</u>
<u>1910</u>	<u>pokojowa</u>	<u>A.M.F. Beernaert</u>	<u>Belgia</u>	
		<u>P.H.B. d'Estournelles de Constant</u>	<u>Francja</u>	
	<u>fizyka</u>	<u>J.D. van der Waals</u>	<u>Holandia</u>	<u>podanie równania stanu gazów rzeczywistych i cieczy</u>
	<u>chemia</u>	<u>O. Wallach</u>	<u>Niemcy</u>	<u>pionierskie prace w dziedzinie związków alicyklicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Kossel</u>	<u>Niemcy</u>	<u>osiągnięcia w chemii komórki (badania białek)</u>
<u>literatura</u>	<u>P. von Heyse</u>	<u>Niemcy</u>	<u>proza, dramat</u>	
<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowe Stałe Biuro Pokoju</u>	<u>Berno, Szwajcaria</u>	<u>instytucja międzynarodowa założona w 1891</u>	

Nobla Nagrody, 1911-1915

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>Uhonorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1911</u>	<u>fizyka</u>	<u>W. Wien</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycia w dziedzinie promieniowania ciepłego</u>
	<u>chemia</u>	<u>M. Skłodowska-Curie</u>	<u>Francja</u>	<u>odkrycie pierwiastków radu i polonu oraz otrzymanie radu w stanie czystym i zbadanie jego własności</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Gullstrand</u>	<u>Szwecja</u>	<u>prace nad dioptryką oka</u>
	<u>literatura</u>	<u>M. Maeterlinck</u>	<u>Belgia</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>T.M.C. Asser</u>	<u>Holandia</u>	
		<u>A.H. Fried</u>	<u>Austria</u>	
<u>1912</u>	<u>fizyka</u>	<u>N.G. Dalén</u>	<u>Szwecja</u>	<u>wynalezienie automatycznego regulatora oświetlenia boi</u>
	<u>chemia</u>	<u>V.A.F. Grignard</u>	<u>Francja</u>	<u>opracowanie syntezy związków magnezoorganicznych</u>
		<u>P. Sabatier</u>	<u>Francja</u>	<u>opracowanie metody uwodorniania związków organicznych w obecności rozdrobnionych metali</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Carrel</u>	<u>USA</u>	<u>prace nad szwami naczyniowymi oraz przeszczepami tkanek</u>
	<u>literatura</u>	<u>G. Hauptmann</u>	<u>Niemcy</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>E. Root</u>	<u>USA</u>	
<u>1913</u>	<u>fizyka</u>	<u>H. Kamerlingh-Onnes</u>	<u>Holandia</u>	<u>badania właściwości materii w niskich temperaturach i skroplenie helu</u>
	<u>chemia</u>	<u>A. Werner</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>prace nad mechanizmem łączenia się atomów w cząsteczki</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Ch.R. Richet</u>	<u>Francja</u>	<u>badania nad anafilaksją</u>
	<u>literatura</u>	<u>Sir R. Tagore</u>	<u>Indie</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>H.M. Lafontaine</u>	<u>Belgia</u>	
<u>1914</u>	<u>fizyka</u>	<u>M. von Laue</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie dyfrakcji promieni X w kryształach</u>

	<u>chemia</u>	<u>Th.W. Richards</u>	<u>USA</u>	<u>dokładne oznaczenie mas atomowych wielu pierwiastków chemicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>R. Bárány</u>	<u>Austria</u>	<u>badania fizjologii i patologii aparatu przedsionkowego ucha</u>
	<u>chemia</u>	<u>Th.W. Richards</u>	<u>USA</u>	<u>dokładne oznaczenie mas atomowych wielu pierwiastków chemicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>R. Bárány</u>	<u>Austria</u>	<u>badania fizjologii i patologii aparatu przedsionkowego ucha</u>
	<u>literatura</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1915</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir W.H. Bragg</u> <u>Sir W.L. Bragg</u>	<u>Wielka Brytania</u> <u>Wielka Brytania</u>	<u>wykorzystanie dyfrakcji promieni X do badania struktury kryształów</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.M. Willstätter</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania barwników roślinnych, szczególnie chlorofilu</u>
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>R. Rolland</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		

Nobla Nagrody, 1916-1920

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1916</u>	<u>fizyka</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>chemia</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>V. von Heidenstam</u>	<u>Szwecja</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1917</u>	<u>fizyka</u>	<u>Ch.G. Barkla</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie rentgenowskiego promieniowania charakterystycznego</u>
	<u>chemia</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>K. Gjellerup</u>	<u>Dania</u>	<u>proza</u>
		<u>H. Pontoppidan</u>	<u>Dania</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>organizacja międzynarodowa założona w 1863</u>	
<u>1918</u>	<u>fizyka</u>	<u>M.K.E. Planck</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie kwantów energii</u>
	<u>chemia</u>	<u>F. Haber</u>	<u>Niemcy</u>	<u>opracowanie syntezy amoniaku z wodoru i azotu</u>
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1919</u>	<u>fizyka</u>	<u>J. Stark</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie zjawiska Dopplera dla promieni kanalikowych i rozszczepienia linii widmowych w polu elektrycznym</u>
	<u>chemia</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>medycyna</u>	<u>J.J.B. Bordet</u>	<u>Belgia</u>	<u>odkrycia związane z systemem odpornościowym</u>
	<u>literatura</u>	<u>C. Spitteler</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>poezja</u>

	<u>pokojowa</u>	<u>Th.W. Wilson</u>	<u>USA</u>	
<u>1920</u>	<u>fizyka</u>	<u>Ch.É. Guillaume</u>	<u>Francja</u>	<u>odkrycia anomalii w stopach niklowo-stalowych</u>
	<u>chemia</u>	<u>W.H. Nernst</u>	<u>Niemcy</u>	<u>prace badawcze w dziedzinie termochemii</u>
	<u>medycyna</u>	<u>S.A.S. Krogh</u>	<u>Dania</u>	<u>odkrycie regulacyjnego mechanizmu naczyń włosowatych</u>
	<u>literatura</u>	<u>K. Hamsun</u>	<u>Norwegia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>L. Bourgeois</u>	<u>Francja</u>	

Nobla Nagrody, 1921-1925

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1921</u>	<u>fizyka</u>	<u>A. Einstein</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>odkrycie praw opisujących zjawisko fotoelektryczne</u>
	<u>chemia</u>	<u>F. Soddy</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania substancji promieniotwórczych oraz przyczyn istnienia i własności izotopów</u>
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>A. France</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>H.K. Branting</u> <u>Ch.L. Lange</u>	<u>Szwecja</u> <u>Norwegia</u>	
<u>1922</u>	<u>fizyka</u>	<u>N.H. Bohr</u>	<u>Dania</u>	<u>badania struktury i promieniowania atomu</u>
	<u>chemia</u>	<u>F.W. Aston</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>skonstruowanie spektrografu masowego i odkrycie większości znanych naturalnych, trwałych izotopów oraz sformułowanie reguły całkowitych wartości mas atomowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A.V. Hill</u> <u>O.F. Meyerhof</u>	<u>Wielka Brytania</u> <u>Niemcy</u>	<u>odkrycia związane z procesem powstawania ciepła w mięśniach</u> <u>korelacja zużycia tlenu z wytwarzaniem kwasu mlekowego w mięśniach</u>
	<u>literatura</u>	<u>J. Benavente y Martínez</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>F. Nansen</u>	<u>Norwegia</u>	
<u>1923</u>	<u>fizyka</u>	<u>R.A. Millikan</u>	<u>USA</u>	<u>pomiar ładunku elementarnego i badania nad zjawiskiem fotoelektrycznym</u>
	<u>chemia</u>	<u>F. Pregl</u>	<u>Austria</u>	<u>opracowanie metod mikroanalizy związków organicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Sir F.G. Banting</u> <u>J.J.R. Macleod</u>	<u>Kanada</u> <u>Kanada</u>	<u>odkrycie insuliny</u>
	<u>literatura</u>	<u>W.B. Yeats</u>	<u>Irlandia</u>	<u>poezja</u>

	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1924</u>	<u>fizyka</u>	<u>K.M.G. Siegbahn</u>	<u>Szwecja</u>	<u>prace w dziedzinie spektroskopii rentgenowskiej</u>
	<u>chemia</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>medycyna</u>	<u>W. Einthoven</u>	<u>Holandia</u>	<u>wynalezienie metody EKG (elektrokardiografii)</u>
	<u>literatura</u>	<u>W.S. Reymont</u>	<u>Polska</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1925</u>	<u>fizyka</u>	<u>J. Franck</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie praw rządzących zderzeniami elektronów z atomami</u>
		<u>G.L. Hertz</u>	<u>Niemcy</u>	
	<u>chemia</u>	<u>R.A. Zsigmondy</u>	<u>Niemcy</u>	<u>opracowanie metod badania koloidów i wykazanie mikroheterogeniczności ich budowy</u>
	<u>medycyna</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>literatura</u>	<u>G.B. Shaw</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>J.A. Chamberlain</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>Ch.G. Dawes</u>	<u>USA</u>	

Nobla Nagrody, 1926-1930

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1926</u>	<u>fizyka</u>	<u>J.-B. Perrin</u>	<u>Francja</u>	<u>prace nad nieciągłą strukturą materii</u>
	<u>chemia</u>	<u>Th. Svedberg</u>	<u>Szwecja</u>	<u>prace badawcze nad układami dyspersyjnymi</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J.A. Fibiger</u>	<u>Dania</u>	<u>doświadczalne uzyskanie zmian rakowatych drogą pasożytniczą</u>
	<u>literatura</u>	<u>G. Deledda</u>	<u>Włochy</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Briand</u>	<u>Francja</u>	
<u>G. Stresemann</u>		<u>Niemcy</u>		
<u>1927</u>	<u>fizyka</u>	<u>A.H. Compton</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie zmiany długości fali rozproszonego promieniowania rentgenowskiego</u>
		<u>Ch.Th.R. Wilson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>wynalezienie metody wizualizacji trajektorii cząstek naładowanych (komory mgłowej)</u>
	<u>chemia</u>	<u>H.O. Wieland</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania budowy kwasów żółciowych i substancji pokrewnych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J. Wagner von Jauregg</u>	<u>Austria</u>	<u>leczenie porażenia postępującego zimnicą</u>
	<u>literatura</u>	<u>H. Bergson</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>		<u>F.É. Buisson</u>	<u>Francja</u>	
	<u>L. Quidde</u>	<u>Niemcy</u>		
<u>1928</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir O.W. Richardson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie prawa opisującego zjawisko termoemisji elektronów</u>
	<u>chemia</u>	<u>A.O.R. Windaus</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania budowy steroli i ich pokrewieństwa z witaminami</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Ch.J. Nicolle</u>	<u>Francja</u>	<u>badania nad dudem plamistym</u>
	<u>literatura</u>	<u>S. Undset</u>	<u>Norwegia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1929</u>	<u>fizyka</u>	<u>L.V. de Broglie</u>	<u>Francja</u>	<u>odkrycie falowej natury elektronów</u>

	<u>chemia</u>	<u>H.K.A. von Euler-Chelpin</u> <u>Sir A. Harden</u>	<u>Szwecja</u> <u>Wielka Brytania</u>	<u>badania procesów fermentacji cukrów oraz enzymów biorących w nich udział</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Ch. Eijkman</u> <u>Sir F.G. Hopkins</u>	<u>Holandia</u> <u>Wielka Brytania</u>	<u>ustalenie etiologii choroby beri-beri i odkrycie witaminy antyneurotycznej</u> <u>odkrycie witaminy wzrostowej i prace nad witaminami</u>
	<u>literatura pokojowa</u>	<u>Th. Mann</u> <u>F.B. Kellogg</u>	<u>Niemcy</u> <u>USA</u>	<u>proza</u>
<u>1930</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir Ch.V. Raman</u>	<u>Indie</u>	<u>prace nad rozpraszaniem światła i odkrycie zjawiska nazwanego jego imieniem</u>
	<u>chemia</u>	<u>H. Fischer</u>	<u>Niemcy</u>	<u>ustalenie budowy heminy i chlorofilu oraz synteza heminy</u>
	<u>medycyna</u>	<u>K. Landsteiner</u>	<u>Austria</u>	<u>odkrycie grup krwi</u>
	<u>literatura</u>	<u>S. Lewis</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>L.O.J. Söderblom</u>	<u>Szwecja</u>	

Nobla Nagrody, 1931-1935

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1931</u>	<u>fizyka</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>chemia</u>	<u>F. Bergius</u>	<u>Niemcy</u>	<u>rozwój metod wysokociśnieniowych w chemii</u>
		<u>C. Bosch</u>	<u>Niemcy</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>O.H. Warburg</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie właściwości i sposobu działania enzymu oddechowego</u>
	<u>literatura</u>	<u>E.A. Karlfeldt</u>	<u>Szwecja</u>	<u>poezja</u>
<u>1932</u>	<u>pokojowa</u>	<u>J. Addams</u>	<u>USA</u>	
		<u>N.M. Butler</u>	<u>USA</u>	
	<u>fizyka</u>	<u>W.C. Heisenberg</u>	<u>Niemcy</u>	<u>opracowanie mechaniki kwantowej</u>
	<u>chemia</u>	<u>I. Langmuir</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie i badania chemicznych zjawisk powierzchniowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E.D. Adrian</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>zespół odkryć dotyczących funkcji neuronów</u>
	<u>Sir Ch.S. Sherrington</u>	<u>Wielka Brytania</u>		
	<u>J. Galsworthy</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>proza</u>	
	<u>nie przyznano</u>			
<u>1933</u>	<u>fizyka</u>	<u>P.A.M. Dirac</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>wprowadzenie równań falowych w mechanice kwantowej</u>
		<u>E. Schrödinger</u>	<u>Austria</u>	
	<u>chemia</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>medycyna</u>	<u>Th.H. Morgan</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia dotyczące roli chromosomów w przekazywaniu cech dziedzicznych</u>
	<u>literatura</u>	<u>I.A. Bunin</u>	<u>Rosja</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>R.N. Angell</u>	<u>Wielka</u>		

			<u>Brytania</u>	
<u>1934</u>	<u>fizyka</u>	<u>nie przyznano</u>		
	<u>chemia</u>	<u>H.C. Urey</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie ciężkiego wodoru (deuteru)</u>
	<u>medycyna</u>	<u>G.R. Minot</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie metody leczenia niedokrwistości</u>
		<u>W.P. Murphy</u>	<u>USA</u>	<u>złośliwej wątroby</u>
		<u>G.H. Whipple</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>L. Pirandello</u>	<u>Włochy</u>	<u>dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Henderson</u>	<u>Wielka</u> <u>Brytania</u>	
<u>1935</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir J. Chadwick</u>	<u>Wielka</u> <u>Brytania</u>	<u>odkrycie neutronu</u>
	<u>chemia</u>	<u>F.J. Joliot-Curie</u>	<u>Francja</u>	<u>odkrycie zjawiska sztucznej promieniotwórczości</u>
		<u>I. Joliot-Curie</u>	<u>Francja</u>	<u>i synteza sztucznych izotopów</u>
	<u>medycyna</u>	<u>H. Spemann</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie istoty układu "organizatorów" w rozwoju</u>
	<u>literatura</u>	<u>nie przyznano</u>		<u>zarodkowym</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>C. von Ossietzky</u>	<u>Niemcy</u>	

Nobla Nagrody, 1936-1939

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1936</u>	<u>fizyka</u>	<u>C.D. Anderson</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie pozytonu</u>
		<u>V.F. Hess</u>	<u>Austria</u>	<u>odkrycie promieniowania kosmicznego</u>
	<u>chemia</u>	<u>P.J.W. Debye</u>	<u>Holandia</u>	<u>badania momentów dipolowych oraz dyfrakcji elektronów i promieni X w gazach</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Sir H.H. Dale</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie chemicznych mechanizmów przewodzenia bodźców nerwowych</u>
		<u>O. Loewi</u>	<u>Austria</u>	
	<u>literatura</u>	<u>E.G. O'Neill</u>	<u>USA</u>	<u>dramat</u>
<u>pokojowa</u>	<u>C. de Saavedra Lamas</u>	<u>Argentyna</u>		
<u>1937</u>	<u>fizyka</u>	<u>C.J. Davison</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie zjawiska interferencji dla elektronów rozpraszanych na kryształach</u>
		<u>Sir G.P. Thomson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>chemia</u>	<u>W.N. Haworth</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>prace badawcze nad witaminą C i cukrami</u>
		<u>P. Karrer</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>badania karotenoidów, flawin oraz witamin A i B2</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Szent-Gyrgyi von Nagrapolt</u>	<u>Węgry</u>	<u>odkrycia związane z procesem biologicznego spalania w żywych organizmach i badania witaminy C</u>
	<u>literatura</u>	<u>R.M. du Gard</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>E.A.R. Cecil of Chelwood</u>	<u>Wielka Brytania</u>		
<u>1938</u>	<u>fizyka</u>	<u>E. Fermi</u>	<u>Włochy</u>	<u>wytworzenie sztucznych pierwiastków promieniotwórczych poprzez naświetlanie neutronami</u>
	<u>chemia</u>	<u>R. Kuhn</u> <u>(nagrody nie przyjął)</u>	<u>Niemcy</u>	<u>prace badawcze nad karotenoidami i witaminami</u>

	<u>medycyna</u>	<u>C.J.F. Heymans</u>	<u>Belgia</u>	<u>odkrycie znaczenia receptorów zatoki tętnicy szyjnej i aorty w regulacji oddychania</u>
	<u>literatura</u>	<u>P. Buck</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowy Urząd Nansenowski ds. Uchodźców</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>instytucja międzynarodowa powstała w 1931</u>
<u>1939</u>	<u>fizyka</u>	<u>E.O. Lawrence</u>	<u>USA</u>	<u>wynalezienie cyklotronu</u>
	<u>chemia</u>	<u>A. Butenandt</u> <u>(nagrody nie przyjął)</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania hormonów płciowych</u>
		<u>L. Ružička</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>badania związków polimetylenowych i wyższych terpenów</u>
	<u>medycyna</u>	<u>G. Domagk</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie przeciwbakteryjnego działania prontosilu</u>
	<u>literatura</u>	<u>F.E. Sillanpää</u>	<u>Finlandia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		

Nobla Nagrody, 1943-1945

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1943</u>	<u>fizyka</u>	<u>O. Stern</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie momentu magnetycznego protonu</u>
	<u>chemia</u>	<u>G. de Hevesy</u>	<u>Dania</u>	<u>opracowanie metody wskaźników izotopowych do potrzeb badań procesów chemicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>H.C.P. Dam</u>	<u>Dania</u>	<u>odkrycie witaminy K (filochinonu) i ustalenie budowy jej cząsteczki</u>
		<u>E.A. Doisy</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>			
<u>1944</u>	<u>fizyka</u>	<u>I.I. Rabi</u>	<u>USA</u>	<u>badania nad rezonansem magnetycznym</u>
	<u>chemia</u>	<u>O. Hahn</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie reakcji rozszczepienia jąder atomowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J. Erlanger</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie zróżnicowania funkcji poszczególnych włókien nerwowych</u>
		<u>H.S. Gasser</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>J.V. Jensen</u>	<u>Dania</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>organizacja międzynarodowa założona w 1863</u>	
<u>1945</u>	<u>fizyka</u>	<u>W. Pauli</u>	<u>Austria</u>	<u>odkrycie zasady wykluczenia</u>
	<u>chemia</u>	<u>A.I. Virtanen</u>	<u>Finlandia</u>	<u>prace z chemii rolnej i spożywczej oraz opracowanie metody konserwacji pasz</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E.B. Chain</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie penicyliny, jej wyodrębnienie i zastosowanie w leczeniu</u>
		<u>Sir A. Fleming</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>Sir H.W. Florey</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
<u>literatura</u>	<u>G. Mistral</u>	<u>Chile</u>	<u>poezja</u>	

pokojowa

C. Hull

USA

Nobla Nagrody, 1946-1950

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1946</u>	<u>fizyka</u>	<u>P.W. Bridgman</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia w dziedzinie fizyki wysokich ciśnień</u>
	<u>chemia</u>	<u>J.B. Sumner</u>	<u>USA</u>	<u>otrzymanie kryształów enzymów</u>
		<u>J.H. Northrop</u>	<u>USA</u>	<u>wyodrębnienie białek enzymów i wirusów w czystej postaci</u>
		<u>W.M. Stanley</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>H.J. Muller</u>	<u>USA</u>	<u>wywołanie mutacji działaniem promieni rentgenowskich</u>
	<u>literatura</u>	<u>H. Hesse</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>E.G. Balch</u>	<u>USA</u>	
<u>J.R. Mott</u>		<u>USA</u>		
<u>1947</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir E. Appleton</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>prace w dziedzinie fizyki górnych warstw atmosfery i odkrycie tzw. warstwy Appletona</u>
	<u>chemia</u>	<u>Sir R. Robinson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania produktów roślinnych o działaniu biologicznym, szczególnie alkaloidów</u>
	<u>medycyna</u>	<u>C.F. Cori</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie przebiegu katalitycznej przemiany glikogenu</u>
		<u>G.Th. Cori</u>	<u>USA</u>	
		<u>B.A. Houssay</u>	<u>Argentyna</u>	<u>badania roli przedniego płata przysadki mózgowej w przemianach węglowodanowych</u>
	<u>literatura</u>	<u>A. Gide</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>organizacja kwaków amerykańskich</u>	<u>USA</u>	
<u>organizacja kwaków angielskich</u>		<u>Wielka Brytania</u>		
<u>1948</u>	<u>fizyka</u>	<u>P.M.S. Blackett</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycia w dziedzinie fizyki jądrowej i badania promieniowania kosmicznego</u>
	<u>chemia</u>	<u>A.W.K. Tiselius</u>	<u>Szwecja</u>	<u>prace nad zastosowaniem elektroforezy i analizy adsorpcyjnej w biochemii oraz badania biochemiczne</u>

	<u>medycyna</u>	<u>P.H. Miller</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>odkrycie owadobójczych własności DDT</u>
	<u>literatura</u>	<u>T.S. Eliot</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>poezja, proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>1949</u>	<u>fizyka</u>	<u>H. Yukawa</u>	<u>Japonia</u>	<u>przewidywanie istnienia mezonów</u>
	<u>chemia</u>	<u>W.F. GIAUQUE</u>	<u>USA</u>	<u>prace z termodynamiki chemicznej, a szczególnie badania w zakresie najniższych temperatur</u>
	<u>medycyna</u>	<u>W.R. Hess</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>odkrycie czynnościowego znaczenia śródmózgowia dla koordynacji czynności narządów wewnętrznych</u>
		<u>A.C.F.E. Moniz</u>	<u>Portugalia</u>	<u>wprowadzenie do lecznictwa zabiegu leukotomii przedczołowej w leczeniu chorób psychicznych</u>
	<u>literatura</u>	<u>W. Faulkner</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>J. Boyd-Orr</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
<u>1950</u>	<u>fizyka</u>	<u>C.F. Powell</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>rozwiniecie technik emulsji jądrowych i odkrycie mezonu</u>
	<u>chemia</u>	<u>K. Alder</u>	<u>RFN</u>	<u>odkrycie i opracowanie syntezy dienowej</u>
		<u>O.P. Diels</u>	<u>RFN</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>Ph.Sh. Hench</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia dotyczące hormonów kory nadnerczy oraz zastosowanie ich w leczeniu gośćca</u>
		<u>E.C. Kendall</u>	<u>USA</u>	
		<u>T. Reichstein</u>	<u>Szwajcaria</u>	
	<u>literatura</u>	<u>B. Russell</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>R.J. Bunche</u>	<u>USA</u>	

Nobla Nagrody, 1951-1955

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1951</u>	<u>fizyka</u>	<u>Sir J.D. Cockcroft</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania przekształceń jąder atomowych pod wpływem bombardowań przyspieszonymi cząstkami</u>
		<u>E.Th. Walton</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>chemia</u>	<u>E.M. McMillan</u>	<u>USA</u>	<u>otrzymanie i zbadanie własności chemicznych pierwiastków transuranowych</u>
		<u>G.Th. Seaborg</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>M. Theiler</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie szczepionki przeciw żółtej gorączce</u>
	<u>literatura</u>	<u>P. Lagerkvist</u>	<u>Szwecja</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>L. Jouhaux</u>	<u>Francja</u>		
<u>1952</u>	<u>fizyka</u>	<u>F. Bloch</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie rezonansu jądrowego w ciałach stałych</u>
		<u>E.M. Purcell</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>A.J.P. Martin</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>opracowanie metody chromatografii rozdzielczej</u>
		<u>R.L.M. Synge</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>S.A. Waksman</u>	<u>USA</u>	<u>współodkrycie streptomycyny</u>
	<u>literatura</u>	<u>F. Mauriac</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Schweitzer</u>	<u>Francja</u>	
<u>1953</u>	<u>fizyka</u>	<u>F. Zernike</u>	<u>Holandia</u>	<u>wynalezienie metody kontrastu fazowego dla mikroskopii optycznej</u>
	<u>chemia</u>	<u>H. Staudinger</u>	<u>RFN</u>	<u>badania w dziedzinie związków makrocząsteczkowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>F.A. Lipmann</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie koenzymu A i jego znaczenia dla pośredniej przemiany materii</u>
		<u>H.A. Krebs</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycie cyklu kwasu cytrynowego</u>

	<u>literatura</u>	<u>Sir W.L.S. Churchill</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>pamiętnikarstwo</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>G.C. Marshall</u>	<u>USA</u>	
<u>1954</u>	<u>fizyka</u>	<u>M. Born</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>interpretacja statystyczna funkcji falowej</u>
		<u>W. Bothe</u>	<u>RFN</u>	<u>wynalezienie metody pomiarów koincydencyjnych</u>
	<u>chemia</u>	<u>L.C. Pauling</u>	<u>USA</u>	<u>prace w dziedzinie teorii wiązań chemicznych i ich stosowania do wyjaśniania struktury substancji złożonych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J.F. Enders</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie, że wirus polio (wywołujący chorobę Heinego-Mediny) może być hodowany na hodowlach tkankowych</u>
		<u>F.Ch. Robbins</u>	<u>USA</u>	
		<u>Th.H. Weller</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>E. Hemingway</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>instytucja międzynarodowa powstała w 1951</u>
<u>1955</u>	<u>fizyka</u>	<u>W.E. Lamb, jr.</u>	<u>USA</u>	<u>wyjaśnienie subtelnej struktury atomu</u>
		<u>P. Kusch</u>	<u>USA</u>	<u>pomiar momentu magnetycznego elektronu</u>
	<u>chemia</u>	<u>V. du Vigneaud</u>	<u>USA</u>	<u>badania ważnych biochemicznie związków siarki oraz przeprowadzenie pierwszej syntezy hormonu polipeptydowego</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A.H.Th. Theorell</u>	<u>Szwecja</u>	<u>badania nad naturą i działaniem enzymów oksydacyjnych</u>
	<u>literatura</u>	<u>H.K. Laxness</u>	<u>Islandia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		

Nobla Nagrody, 1956-1960

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1956</u>	<u>fizyka</u>	<u>J. Bardeen</u>	<u>USA</u>	<u>badania nad półprzewodnikami i wynalezienie tranzystora</u>
		<u>W.H. Brattain</u>	<u>USA</u>	
		<u>W.B. Shockley</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>Sir C.N. Hinshelwood</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania mechanizmów reakcji chemicznych</u>
		<u>N.N. Siemionow</u>	<u>ZSRR</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>A.F. Cournand</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie nowej metodyki badań diagnostycznych układu krążenia</u>
<u>W. Forssmann</u>		<u>RFN</u>		
<u>D.W. Richards</u>		<u>USA</u>		
<u>literatura</u>	<u>J.R. Jiménez</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>poezja</u>	
<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>			
<u>1957</u>	<u>fizyka</u>	<u>Ch.N. Yang</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie łamania parzystości w rozpadach beta</u>
		<u>T.D. Lee</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>Sir A.R. Todd</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania nukleotydów i koenzymów nukleotydowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>D. Bovet</u>	<u>Włochy</u>	<u>odkrycie substancji syntetycznych blokujących efekty działania substancji wytwarzanych w organizmie, np. acetylocholiny</u>
	<u>literatura</u>	<u>A. Camus</u>	<u>Francja</u>	<u>proza, dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>L.B. Pearson</u>	<u>Kanada</u>	
<u>1958</u>	<u>fizyka</u>	<u>P.A. Czerenkow</u>	<u>ZSRR</u>	<u>odkrycie zjawiska nazwanego jego imieniem</u>
		<u>I.M. Frank</u>	<u>ZSRR</u>	<u>wyjaśnienie zjawiska Czerenkowa</u>
		<u>I.J. Tamm</u>	<u>ZSRR</u>	
	<u>chemia</u>	<u>F. Sanger</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>ustalenie struktury wielu białek, szczególnie insuliny</u>

	<u>medycyna</u>	<u>J. Lederberg</u>	<u>USA</u>	<u>badania nad rekombinacją genetyczną u bakterii</u>
		<u>G.W. Beadle</u>	<u>USA</u>	<u>badania genetycznych uwarunkowań reakcji biochemicznych w organizmie</u>
		<u>E.L. Tatum</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>B.L. Pasternak</u>	<u>ZSRR</u>	<u>proza, poezja</u>
		<u>(nagrody nie przyjął)</u>		
	<u>pokojowa</u>	<u>D.G. Pire</u>	<u>Belgia</u>	
<u>1959</u>	<u>fizyka</u>	<u>O. Chamberlain</u>	<u>USA</u>	<u>dowiedzenie doświadczalne istnienia antyprotonu</u>
		<u>E.G. Segrč</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>J. Heyrovský</u>	<u>Czechosłowacja</u>	<u>rozwój polarograficznych metod elektrochemicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Kornberg</u>	<u>USA</u>	<u>badania biologicznej syntezy RNA i DNA</u>
		<u>S. Ochoa</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>S. Quasimodo</u>	<u>Włochy</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Ph.J. Noel-Baker</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
<u>1960</u>	<u>fizyka</u>	<u>D.A. Glaser</u>	<u>USA</u>	<u>wynalezienie komory pęcherzykowej</u>
	<u>chemia</u>	<u>W.F. Libby</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie metody zegara archeologicznego opartego na izotopie węgla ¹⁴C</u>
	<u>medycyna</u>	<u>F.M. Burnet</u>	<u>Australia</u>	<u>odkrycie nabytej tolerancji immunologicznej</u>
		<u>P.B. Medawar</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>Saint-John Perse</u>	<u>Francja</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Luthuli</u>	<u>RPA</u>	

Nobla Nagrody, 1961-1965

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1961</u>	<u>fizyka</u>	<u>R.L. Hofstadter</u>	<u>USA</u>	<u>wyznaczenie wielkości i kształtu jąder atomowych</u>
		<u>R.L. Mössbauer</u>	<u>Niemcy</u>	<u>odkrycie zjawiska nazwanego jego imieniem</u>
	<u>chemia</u>	<u>M. Calvin</u>	<u>USA</u>	<u>badania procesu asymilacji dwutlenku węgla przez rośliny</u>
	<u>medycyna</u>	<u>G. von Békésy</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie mechanizmów pobudzania receptorów słuchowych oraz badania fizjologii ucha</u>
	<u>literatura</u>	<u>I. Andrić</u>	<u>Jugosławia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>D. Hammarskjöld</u>	<u>Szwecja</u>	
<u>1962</u>	<u>fizyka</u>	<u>L.D. Landau</u>	<u>ZSRR</u>	<u>wkład w zrozumienie skondensowanego stanu materii</u>
	<u>chemia</u>	<u>J.C. Kendrew</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania budowy białek kłębuszkowych (globularnych)</u>
		<u>M.F. Perutz</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>F.H.C. Crick</u>	<u>Wielka Brytania</u> <u>USA</u>	<u>określenie budowy kwasów rybonukleinowych i ich znaczenia dla żywych organizmów</u>
		<u>J.D. Watson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>M.H.F. Wilkins</u>		
	<u>literatura</u>	<u>J. Steinbeck</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>L.C. Pauling</u>	<u>USA</u>		
<u>1963</u>	<u>fizyka</u>	<u>M. Goeppert-Mayer</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie modelu powłokowego jądra atomowego</u>
		<u>H.J.D. Jensen</u>		
		<u>E.P. Wigner</u>	<u>USA</u> <u>USA</u>	<u>podanie zasad rządzących oddziaływaniami protonów i neutronów w jądrze</u>

	<u>chemia</u>	<u>G. Natta</u> <u>K. Ziegler</u>	<u>Włochy</u> <u>RFN</u>	<u>odkrycia w dziedzinie chemii i technologii polimerów wielkocząsteczkowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Sir J.C. Eccles</u> <u>A.L. Hodgkin</u> <u>A.F. Huxley</u>	<u>Australia</u> <u>Wielka Brytania</u> <u>Wielka Brytania</u>	<u>badania w dziedzinie neurologii, odkrycie mechanizmów jonowych pobudzenia i hamowania na zewnątrz i wewnątrz błony komórkowej</u>
	<u>literatura</u>	<u>G. Seferis</u>	<u>Grecja</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża i Liga Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>instytucja międzynarodowa powstała w 1951</u>
<u>1964</u>	<u>fizyka</u>	<u>N.G. Basov</u> <u>A.M. Prochorow</u> <u>Ch.H. Townes</u>	<u>ZSRR</u> <u>ZSRR</u> <u>USA</u>	<u>prace w dziedzinie elektroniki kwantowej prowadzące do skonstruowania maserów i laserów</u>
	<u>chemia</u>	<u>D.M. Crowfoot-Hodgkin</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania promieniami rentgenowskimi struktury ważnych substancji biochemicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>K.E. Bloch</u> <u>F. Lynen</u>	<u>USA</u> <u>RFN</u>	<u>badania mechanizmu i sposobu regulacji metabolizmu cholesterolu i kwasów tłuszczowych w organizmie</u>
	<u>literatura</u>	<u>J.P. Sartre</u> <u>(nagrody nie przyjął)</u>	<u>Francja</u>	<u>proza, dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>M.L. King</u>	<u>USA</u>	
<u>1965</u>	<u>fizyka</u>	<u>R.Ph. Feynman</u> <u>J.S. Schwinger</u> <u>Sh.I. Tomonaga</u>	<u>USA</u> <u>USA</u> <u>Japonia</u>	<u>opracowanie podstaw elektrodynamiki kwantowej</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.B. Woodward</u>	<u>USA</u>	<u>szczególne osiągnięcia w dziedzinie syntezy organicznej</u>
	<u>medycyna</u>	<u>F. Jacob</u> <u>A.M. Lwoff</u> <u>J. Monod</u>	<u>Francja</u> <u>Francja</u> <u>Francja</u>	<u>odkrycia dotyczące procesów dziedziczenia zachodzących w komórce</u>

literatura

M.A. Szolochow

ZSRR

proza

pokojowa

UNICEF

Nowy Jork,
USA

organizacja międzynarodowa powstała w 1946

Nobla Nagrody, 1966-1970

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>Uhonorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1966</u>	<u>fizyka</u>	<u>A. Kastler</u>	<u>Francja</u>	<u>opracowanie optycznej metody badania rezonansu w atomach</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.S. Mulliken</u>	<u>USA</u>	<u>prace teoretyczne dotyczące struktury elektronowej cząsteczek</u>
	<u>medycyna</u>	<u>Ch.B. Huggins</u>	<u>USA</u>	<u>prace nad terapią hormonalną raka prostaty</u>
		<u>F.P. Rous</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie wirusów wywołujących nowotwory</u>
	<u>literatura</u>	<u>S.J. Agnon</u>	<u>Izrael</u>	<u>proza</u>
		<u>N. Sachs</u>	<u>Szwecja</u>	<u>poezja</u>
<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>			
<u>1967</u>	<u>fizyka</u>	<u>H.A. Bethe</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia mechanizmu produkcji energii w gwiazdach</u>
	<u>chemia</u>	<u>M. Eigen</u>	<u>RFN</u>	<u>badania bardzo szybkich reakcji chemicznych wywołanych zakłóceniami równowagi za pomocą bardzo krótkich impulsów energii</u>
		<u>R.G.W. Norrish</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>G. Porter</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>R.A. Granit</u>	<u>Szwecja</u>	<u>odkrycie podstawowych procesów chemicznych i fizjologicznych zachodzących w oku i w mózgu podczas widzenia</u>
		<u>H.K. Hartline</u>	<u>USA</u>	
		<u>G. Wald</u>	<u>USA</u>	
<u>literatura</u>	<u>M.A. Asturias</u>	<u>Gwatemala</u>	<u>proza</u>	
<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>			
<u>1968</u>	<u>fizyka</u>	<u>L.W. Alvarez</u>	<u>USA</u>	<u>prace w dziedzinie fizyki cząstek elementarnych, odkrycie stanów rezonansowych</u>
	<u>chemia</u>	<u>L. Onsager</u>	<u>USA</u>	<u>sformułowanie IV zasady termodynamiki, mającej podstawowe znaczenie w termodynamice procesów nieodwracalnych</u>

	<u>medycyna</u>	<u>R.W. Holley</u>	<u>USA</u>	<u>wkład w rozszyfrowanie kodu genetycznego</u>
		<u>H.G. Khorana</u>	<u>USA</u>	
		<u>M.W. Nirenberg</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>Y. Kawabata</u>	<u>Japonia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>R. Cassin</u>	<u>Francja</u>	
<u>1969</u>	<u>fizyka</u>	<u>M. Gell-Mann</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia dotyczące klasyfikacji cząstek elementarnych</u>
	<u>chemia</u>	<u>D.H. Barton</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>wkład w rozwój pojęcia konformacji w chemii organicznej</u>
		<u>O. Hassel</u>	<u>Norwegia</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>M. Delbrück</u>	<u>USA</u>	<u>badania mechanizmu infekcji wirusowej w żywych komórkach</u>
		<u>A.D. Hershey</u>	<u>USA</u>	
		<u>S.E. Luria</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>S. Beckett</u>	<u>Irlandia</u>	<u>proza, dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowa Organizacja Pracy</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>organizacja międzynarodowa powstała w 1919</u>
	<u>ekonomia</u>	<u>R. Frisch</u>	<u>Norwegia</u>	<u>pionierskie prace z zakresu ekonometrii</u>
		<u>J. Tinbergen</u>	<u>Holandia</u>	
<u>1970</u>	<u>fizyka</u>	<u>H.O.G. Alfvén</u>	<u>Szwecja</u>	<u>prace nad magnetohydrodynamiką, zjawiskami antyferromagnetyzmu i ferrimagnetyzmu</u>
		<u>L.E.F. Néel</u>	<u>Francja</u>	
	<u>chemia</u>	<u>L. Leloir</u>	<u>Argentyna</u>	<u>odkrycie nukleotydów cukrowych i ich roli w biosyntezie węglowodanów</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J. Axelrod</u>	<u>USA</u>	<u>prace dotyczące sposobu przekazywania impulsów nerwowych</u>
		<u>U.S. von Euler</u>	<u>Szwecja</u>	
		<u>B. Katz</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>A.I. Solżenicyn</u>	<u>ZSRR</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>N.E. Borlaug</u>	<u>USA</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>P.A. Samuelson</u>	<u>USA</u>	<u>wkład w naukową analizę teorii ekonomicznych</u>

Nobla Nagrody, 1971-1975

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1971</u>	<u>fizyka</u>	<u>D. Gabor</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>wynalezienie holografii</u>
	<u>chemia</u>	<u>G. Herzberg</u>	<u>Kanada</u>	<u>badania budowy elektronowej i przestrzennej molekuł, a w szczególności wolnych rodników</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E.W. Sutherland</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie AMP i badania mechanizmów działania hormonów</u>
	<u>literatura</u>	<u>P. Neruda</u>	<u>Chile</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>W. Brandt</u>	<u>RFN</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>S. Kuznets</u>	<u>USA</u>	<u>wykorzystanie miernika produktu narodowego brutto do opisu i interpretacji wzrostu gospodarczego w długich okresach czasu</u>
<u>1972</u>	<u>fizyka</u>	<u>J. Bardeen</u>	<u>USA</u>	<u>rozwój teorii nadprzewodnictwa</u>
		<u>L.N. Cooper</u>	<u>USA</u>	
		<u>J.R. Schrieffer</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>Ch.B. Anfinsen</u>	<u>USA</u>	<u>badanie związku sekwencji aminokwasów z biologicznie aktywną konformacją rybonukleazy</u>
		<u>S. Moore</u>	<u>USA</u>	<u>wyjaśnienie związku między budową chemiczną i aktywnością katalityczną centrum aktywnego cząsteczki rybonukleazy</u>
		<u>W.H. Stein</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>G.M. Edelman</u>	<u>USA</u>	<u>badania natury i struktury przeciwciał</u>
		<u>R.R. Porter</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>H. Böll</u>	<u>RFN</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>nie przyznano</u>		
<u>ekonomia</u>	<u>K.J. Arrow</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie sposobów modelowania współzależności między cenami i rozmiarami produkcji dóbr oraz między cenami a podażą czynników produkcji</u>	
	<u>J.R. Hicks</u>	<u>Wielka Brytania</u>		

<u>1973</u>	<u>fizyka</u>	<u>L. Esaki</u>	<u>USA</u>	<u>badania nad zjawiskiem tunelowym</u>
		<u>I. Giaever</u>	<u>USA</u>	
		<u>B.D. Josephson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania nadprzewodnictwa</u>
	<u>chemia</u>	<u>E.O. Fischer</u>	<u>RFN</u>	<u> pionierskie prace w dziedzinie metaloorganicznych związków sandwichowych</u>
		<u>G. Wilkinson</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>K. von Frisch</u>	<u>Austria</u>	<u> badania nad spontanicznym zachowaniem się zwierząt w określonych sytuacjach i pod wpływem określonych bodźców</u>
		<u>K. Lorenz</u>	<u>Austria</u>	
		<u>N. Tinbergen</u>	<u>Holandia</u>	
	<u>literatura</u>	<u>P. White</u>	<u>Australia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>H.A. Kissinger</u>	<u>USA</u>	
		<u>Le Duc Tho (nagrody nie przyjął)</u>	<u>Demokratyczna Republika Wietnamu</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>W. Leontief</u>	<u>USA</u>	<u>stworzenie i zastosowanie metody "nakładów i wyników"</u>
<u>1974</u>	<u>fizyka</u>	<u>A. Hewish</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>odkrycia w dziedzinie radioastronomii (odkrycie pulsarów)</u>
		<u>Sir M. Ryle</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>chemia</u>	<u>P.J. Flory</u>	<u>USA</u>	<u>podstawowe osiągnięcia w chemii fizycznej makromolekuł</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A. Claude</u>	<u>USA</u>	<u> badania w dziedzinie biologii komórek</u>
		<u>Ch. de Duve</u>	<u>Belgia</u>	
		<u>G.E. Palade</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>E. Johnson</u>	<u>Szwecja</u>	<u>proza</u>
		<u>H. Martinson</u>	<u>Szwecja</u>	<u>proza, poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>S. MacBride</u>	<u>Irlandia</u>	
		<u>E. Sato</u>	<u>Japonia</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>F.A. von Hayek</u>	<u>Austria</u>	<u>teoria monetarna i analiza współzależności</u>

		<u>G. Myrdal</u>	<u>Szwecja</u>	<u>czynników ekonomicznych i społecznych</u>
<u>1975</u>	<u>fizyka</u>	<u>O. Bohr</u>	<u>Dania</u>	<u>badanie struktury jądra atomowego (ruchy kolektywne)</u>
		<u>B.R. Mottelson</u>	<u>Dania</u>	
		<u>L.J. Rainwater</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>J.W. Cornforth</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania stereochemii reakcji enzymatycznych, biosynteza cholesterolu</u>
		<u>V. Prelog</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>badania stereochemii cząsteczek organicznych i stereochemii reakcji organicznych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>D. Baltimore</u>	<u>USA</u>	<u>badanie wzajemnego oddziaływania wirusów rakotwórczych z materiałem genetycznym żywych komórek</u>
		<u>R. Dulbecco</u>	<u>USA</u>	
		<u>H.M. Temin</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>E. Montale</u>	<u>Włochy</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A.D. Sacharow</u>	<u>ZSRR</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>L.W. Kantorowicz</u>	<u>ZSRR</u>	<u>prace poświęcone efektywnej alokacji i wykorzystaniu zasobów gospodarczych</u>
		<u>T.C. Koopmans</u>	<u>USA</u>	

Nobla Nagrody, 1976-1980

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1976</u>	<u>fizyka</u>	<u>B. Richter</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie pierwszej cząstki z nowej klasy cząstek elementarnych (mezonu J/ψ)</u>
		<u>S.C.C. Ting</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>W.N. Lipscomb jr</u>	<u>USA</u>	<u>badania wiązań chemicznych w borowodorach</u>
	<u>medycyna</u>	<u>B.S. Blumberg</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycia nowych mechanizmów powstawania i szerzenia się neurologicznych chorób zakaźnych</u>
		<u>D.C. Gajdusek</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>S. Bellow</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>M. Corrigan</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>B. Williams</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
<u>ekonomia</u>	<u>M. Friedman</u>	<u>USA</u>	<u>wkład w teorię konsumpcji, stabilizacji makroekonomicznej oraz ponowne sformułowanie ilościowej teorii pieniądza</u>	
<u>1977</u>	<u>fizyka</u>	<u>Ph.W. Anderson</u>	<u>USA</u>	<u>wkład w zrozumienie zachowania się elektronów w ciałach stałych niekryształicznych</u>
		<u>Sir N.F. Mott</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
		<u>J.H. van Vleck</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>I. Prigogine</u>	<u>Belgia</u>	<u>wkład w rozwój nierównowagowej termodynamiki, w szczególności teorii struktur dyssypatywnych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>R. Guillemin</u>	<u>USA</u>	<u>badania hormonów mózgowych</u>
		<u>A.V. Schally</u>	<u>USA</u>	
		<u>R. Yalow</u>	<u>USA</u>	
<u>literatura</u>	<u>V. Aleixandre y Merlo</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>poezja</u>	
<u>pokojowa</u>	<u>Amnesty International</u>	<u>Londyn</u>	<u>organizacja międzynarodowa założona w 1961</u>	

			<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>J.E. Meade</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>wkład w teorię handlu międzynarodowego</u>
		<u>B. Ohlin</u>	<u>Szwecja</u>	
<u>1978</u>	<u>fizyka</u>	<u>P.L. Kapica</u>	<u>ZSRR</u>	<u>odkrycia w dziedzinie fizyki niskich temperatur</u>
		<u>A.A. Penzias</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie promieniowania relikowego</u>
		<u>R.W. Wilson</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>P. Mitchell</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>badania mechanizmu syntezy ADP</u>
	<u>medycyna</u>	<u>W. Arber</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>odkrycie enzymów restrykcyjnych i ich zastosowanie w genetyce molekularnej</u>
		<u>D. Nathans</u>	<u>USA</u>	
		<u>H.O. Smith</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>I.B. Singer</u>	<u>USA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>M. Begin</u>	<u>Izrael</u>	
		<u>A. as-Sadat</u>	<u>Egipt</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>H.A. Simon</u>	<u>USA</u>	<u>badania dotyczące sposobu podejmowania decyzji ekonomicznych (zwłaszcza przedsiębiorstw)</u>
<u>1979</u>	<u>fizyka</u>	<u>S.L. Glashow</u>	<u>USA</u>	<u>stwierdzenie analogii pomiędzy elektromagnetyzmem a oddziaływaniem słabym cząstek elementarnych</u>
		<u>A. Salam</u>	<u>Pakistan</u>	
		<u>S. Weinberg</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>H.C. Brown</u>	<u>USA</u>	<u>badania borowodorów, reakcji wolnorodnikowych i związków addycyjnych</u>
		<u>G. Wittig</u>	<u>RFN</u>	<u>badania związków organicznych boru i fosforu oraz związków metaloorganicznych i określenie roli wolnych rodników w procesie polimeryzacji</u>
	<u>medycyna</u>	<u>A.M. Cormack</u>	<u>USA</u>	<u>wkład w rozwój technik rentgenowskiej tomografii komputerowej</u>
		<u>G.N. Hounsfield</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>O. Elitis</u>	<u>Grecja</u>	<u>poezja</u>

	<u>pokojowa</u>	<u>Matka Teresa</u>	<u>Indie</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>A. Lewis</u> <u>T.W. Schultz</u>	<u>Wielka Brytania</u> <u>USA</u>	<u>analiza procesów ekonomicznych w krajach rozwijających się</u>
<u>1980</u>	<u>fizyka</u>	<u>J.W. Cronin</u> <u>V.L. Fitch</u>	<u>USA</u> <u>USA</u>	<u>wykazanie jednoczesnego łamania symetrii sprzężenia ładunkowego i zamiany parzystości w rozpadach neutralnych kaonów</u>
	<u>chemia</u>	<u>P. Berg</u> <u>W. Gilbert</u> <u>F. Sanger</u>	<u>USA</u> <u>USA</u> <u>Wielka Brytania</u>	<u>badania enzymów i stworzenie podstaw inżynierii genetycznej</u> <u>badania struktury białek i opracowanie metody oznaczania sekwencji nukleotydów we fragmentach DNA</u>
	<u>medycyna</u>	<u>B. Benacerraf</u> <u>J. Dausset</u> <u>G. Snell</u>	<u>USA</u> <u>Francja</u> <u>USA</u>	<u>badania nad grupą genów odpowiedzialnych za reakcje odpornościowe</u>
	<u>literatura</u>	<u>C. Miłosz</u>	<u>Polska</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Pérez Esquivel</u>	<u>Argentyna</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>L.R. Klein</u>	<u>USA</u>	<u>stworzenie modeli ekonometrycznych do prognozowania fluktuacji gospodarczych</u>

Nobla Nagrody, 1981-1985

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>Uhonorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1981</u>	<u>fizyka</u>	<u>N. Bloembergen</u>	<u>Szwecja</u>	<u>zastosowanie lasera w spektroskopii</u>
		<u>A.L. Schawlow</u>	<u>USA</u>	
		<u>K.M. Siegbahn</u>	<u>USA</u>	<u>zastosowanie spektroskopii elektronowej do analiz chemicznych</u>
	<u>chemia</u>	<u>K. Fukui</u>	<u>Japonia</u>	<u>zastosowanie teorii kwantowomechanicznych do przewidywania biegu reakcji chemicznych</u>
		<u>R. Hoffmann</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>R.W. Sperry</u>	<u>USA</u>	<u>badania funkcji mózgu związanych z procesem widzenia, studia nad przetwarzaniem informacji w układzie wzrokowym</u>
		<u>D.H. Hubel</u>	<u>USA</u>	
		<u>T.N. Wiesel</u>	<u>Szwecja</u>	
	<u>literatura</u>	<u>E. Canetti</u>	<u>Austria</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców</u>	<u>Genewa, Szwajcaria</u>	<u>instytucja międzynarodowa powstała w 1951</u>
<u>ekonomia</u>	<u>J. Tobin</u>	<u>USA</u>	<u>teoria inwestycji, teoria wyboru portfela inwestycyjnego, rola pieniądza we wzroście gospodarczym, mierniki poziomu dobrobytu,</u>	
<u>1982</u>	<u>fizyka</u>	<u>K.G. Wilson</u>	<u>USA</u>	<u>prace teoretyczne nad budową materii (teoria przejść fazowych)</u>
	<u>chemia</u>	<u>A. Klug</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>rozwiniecie elektronograficznych metod badania kształtu biomolekuł, m.in. wirusów i hemoglobiny</u>
	<u>medycyna</u>	<u>S.K. Bergström</u>	<u>Szwecja</u>	<u>odkrycie i badanie prostaglandyn i substancji hormonopodobnych odgrywających ważną rolę w wielu procesach chorobowych</u>
		<u>B.I. Samuelsson</u>	<u>Szwecja</u>	
		<u>J.R. Vane</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>literatura</u>	<u>G. Garcia Márquez</u>	<u>Kolumbia</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>A. Myrdal</u>	<u>Szwecja</u>	

		<u>A. Garcia Robles</u>	<u>Meksyk</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>G.J. Stigler</u>	<u>USA</u>	<u>badania nad sposobami działania rynków oraz nad przyczynami i skutkami ich regulowania przez państwo</u>
<u>1983</u>	<u>fizyka</u>	<u>S. Chandrasekhar</u>	<u>USA</u>	<u>prace nad ewolucją gwiazd</u>
		<u>W.A. Fowler</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie teorii nukleosyntezy jąder cięższych od tlenu</u>
	<u>chemia</u>	<u>H. Taube</u>	<u>Kanada</u>	<u>badania mechanizmu przenoszenia elektronów w reakcjach chemicznych, zwł. w reakcjach związków kompleksowych</u>
	<u>medycyna</u>	<u>B. McClintock</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie w chromosomach roślin ruchomych elementów genomu</u>
	<u>literatura</u>	<u>W. Golding</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>L. Wałęsa</u>	<u>Polska</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>G. Debreu</u>	<u>USA</u>	<u>matematyczny model opisujący w sposób naukowy teorię równowagi ogólnej</u>
<u>1984</u>	<u>fizyka</u>	<u>S. van der Meer</u>	<u>Holandia</u>	<u>rozwój techniki akceleracji cząstek naładowanych umożliwiający odkrycie bozonów W i Z</u>
		<u>C. Rubbia</u>	<u>Włochy</u>	<u>odkrycie bozonów pośredniczących W i Z (potwierdzenie unifikacji oddziaływań słabych i elektromagnetycznych)</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.B. Merrifield</u>	<u>USA</u>	<u>rozwinięcie chemicznej metody syntezy peptydów i białek na tzw. stałej matrycy</u>
	<u>medycyna</u>	<u>N.K. Jeme</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>prace teoretyczne z dziedziny immunologii i opracowanie technologii produkcji przeciwciał monoklonalnych (techniką hybrydyzacji komórek)</u>
		<u>G.J.F. Koehler</u>	<u>RFN</u>	
		<u>C. Milstein</u>	<u>Argentyna</u>	
	<u>literatura</u>	<u>J. Seifert</u>	<u>Czechosłowacja</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>D. Tutu</u>	<u>RPA</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>R. Stone</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>rozwój rachunku dochodu narodowego - narzędzia do mierzenia dochodów i wydatków kraju</u>
<u>1985</u>	<u>fizyka</u>	<u>K. von Klitzing</u>	<u>RFN</u>	<u>odkrycie kwantowego efektu Halla</u>
	<u>chemia</u>	<u>H. Hauptman</u>	<u>USA</u>	<u>wybitne osiągnięcia w dziedzinie rozwoju tzw. bezpośrednich metod określania struktury</u>

	<u>J. Karle</u>	<u>USA</u>	<u>kryształu</u>
<u>medycyna</u>	<u>M. Brown</u>	<u>USA</u>	<u>prace pogłębiające zrozumienie metabolizmu cholesterolu, dające nowe możliwości zapobiegania i leczenia chorób naczyń wieńcowych</u>
	<u>J. Goldstein</u>	<u>USA</u>	
<u>literatura</u>	<u>C. Simon</u>	<u>Francja</u>	<u>proza</u>
<u>pokojowa</u>	<u>Lekarze Świata Przeciwko Wojnie Atomowej</u>		<u>międzynarodowy ruch zapoczątkowany w 1980</u>
<u>ekonomia</u>	<u>F. Modigliani</u>	<u>USA</u>	<u>teorie oszczędzania i finansów korporacji</u>

Nobla Nagrody, 1986-1990

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1986</u>	<u>fizyka</u>	<u>G. Binnig</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>prace w dziedzinie specjalnych mikroskopów nieoptycznych</u>
		<u>H. Rohrer</u>	<u>Szwajcaria</u>	
		<u>E. Ruska</u>	<u>RFN</u>	
	<u>chemia</u>	<u>D.R. Herschbach</u>	<u>USA</u>	<u>badania dynamiki elementarnych procesów chemicznych tzw. metodą skrzyżowanych wiązek molekularnych</u>
		<u>Y.T. Lee</u>	<u>USA</u>	
		<u>J.C. Polanyi</u>	<u>Kanada</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>S. Cohen</u>	<u>USA</u>	<u>prace nad czynnikami wzrostu żywych komórek i narządów</u>
		<u>R. Levi-Montalcini</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>W. Soyinka</u>	<u>Nigeria</u>	<u>dramat, poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>E. Wiesel</u>	<u>USA</u>	
<u>ekonomia</u>	<u>J.M. Buchanan</u>	<u>USA</u>	<u>teoria włączająca do badań ekonomicznych problem podejmowania decyzji politycznych (postuluje nałożenie konstytucyjnych ograniczeń na zachowanie osób urzędowych dla zapewnienia realizacji interesu publicznego)</u>	
<u>1987</u>	<u>fizyka</u>	<u>J.G. Bednorz</u>	<u>RFN</u>	<u>odkrycie nowych materiałów nadprzewodzących</u>
		<u>K.A. Müller</u>	<u>Szwajcaria</u>	
	<u>chemia</u>	<u>D.J. Cram</u>	<u>USA</u>	<u>osiągnięcia w dziedzinie chemii supramolekularnej, w tym zsyntezowanie sztucznych makromolekuł do modelowania reakcji w żywych organizmach</u>
		<u>J.-M. Lehn</u>	<u>Francja</u>	
		<u>C.J. Pedersen</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>S. Tonegawa</u>	<u>Japonia</u>	<u>odkrycie mechanizmów obrony immunologicznej organizmu przed nieznanymi mu wcześniej czynnikami chorobotwórczymi</u>
	<u>literatura</u>	<u>I.A. Brodski</u>	<u>USA</u>	<u>poezja, proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>O. Arias Sánchez</u>	<u>Kostaryka</u>	

	<u>ekonomia</u>	<u>R.M. Solow</u>	<u>USA</u>	<u>teoria wzrostu gospodarczego, dowodząca, że technologia jest najbardziej istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego</u>
<u>1988</u>	<u>fizyka</u>	<u>L. Lederman</u>	<u>USA</u>	<u>badania w dziedzinie fizyki neutrino</u>
		<u>M. Schwartz</u>	<u>USA</u>	
		<u>J. Steinberger</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>J. Deisenhofer</u>	<u>RFN</u>	<u>pełne określenie trójwymiarowej struktury pochodzącego z bakterii białka błonowego (kompleksu centrum reakcji fotosyntezy) za pomocą analizy rentgenowskiej wyhodowanych kryształów tego kompleksu</u>
		<u>R. Huber</u>	<u>RFN</u>	
		<u>H. Michel</u>	<u>RFN</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>G.B. Elion</u>	<u>USA</u>	<u>prace nad lekami przeciwwirusowymi, zwł. nad specyfikami przeciwko AIDS i opryszczce</u>
		<u>G.H. Hitchings</u>	<u>USA</u>	
		<u>Sir J.W. Black</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>prace nad β-adrenolitycznymi lekami nasercowymi</u>
	<u>literatura</u>	<u>N. Mahfuz</u>	<u>Egipt</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowe Siły Pokojowe Narodów Zjednoczonych</u>		
	<u>ekonomia</u>	<u>M. Allais</u>	<u>Francja</u>	<u>wkład do teorii rynków i efektywnego wykorzystania zasobów</u>
<u>1989</u>	<u>fizyka</u>	<u>H.G. Dehmelt</u>	<u>RFN</u>	<u>rozwój metod badawczych pułapowania atomów i cząstek</u>
		<u>W. Paul</u>	<u>RFN</u>	
		<u>N.F. Ramsey</u>	<u>USA</u>	<u>rozwój zegarów atomowych</u>
	<u>chemia</u>	<u>S. Altman</u>	<u>Kanada</u>	<u>niezależne wykazanie enzymatycznych właściwości RNA w stosunku do reakcji zachodzących w żywych komórkach</u>
		<u>T.R. Cech</u>	<u>USA</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>J.M. Bishop</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie zunifikowanej teorii rozwoju raka</u>
		<u>H.E. Varmus</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>C.J. Cela</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Dalajlama Czternasty (Tenzin Gyarso)</u>	<u>Chiny (Tybet)</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>T. Haavelmo</u>	<u>Norwegia</u>	<u>wykorzystanie metod statystycznych w prognozowaniu ekonomicznym</u>

<u>1990</u>	<u>fizyka</u>	<u>J.I. Friedman</u>	<u>USA</u>	<u>potwierdzenie istnienia kwarków</u>
		<u>H.W. Kendall</u>	<u>USA</u>	
		<u>R.E. Taylor</u>	<u>Kanada</u>	
	<u>chemia</u>	<u>E.J. Corey</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie nowych metod syntezy wielu złożonych biomolekuł występujących w przyrodzie</u>
	<u>medycyna</u>	<u>J.E. Murray</u>	<u>USA</u>	<u> pionierskie prace w zakresie transplantologii</u>
		<u>E.D. Thomas</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>O. Paz</u>	<u>Meksyk</u>	<u>proza, poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>M.S. Gorbaczow</u>	<u>ZSRR</u>	
	<u>ekonomia</u>	<u>H.M. Markowitz</u>	<u>USA</u>	<u>teorie: alokacji środków finansowych w warunkach niepewności, zależności między</u>
		<u>M.H. Miller</u>	<u>USA</u>	<u>kapitałową strukturą aktywów przedsiębiorstwa a</u>
		<u>W.F. Sharpe</u>	<u>USA</u>	<u>polityką kształtowania dywidend, kształtowania cen aktywów finansowych</u>

Nobla Nagrody, 1991-1997

<u>Rok</u>	<u>Dziedzina</u>	<u>Laureat</u>	<u>Kraj</u>	<u>U honorowane osiągnięcie lub określenie organizacji międzynarodowych</u>
<u>1991</u>	<u>fizyka</u>	<u>G.P. Gennes</u>	<u>Francja</u>	<u>zastosowanie metod opisu prostych układów do opisu bardzo złożonych systemów (ciekłych kryształów, polimerów itd.)</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.R. Ernst</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>rozwój metod spektroskopii NMR</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E. Neher</u>	<u>Niemcy</u>	<u>badania rozwijające technikę "patch clamp"</u>
		<u>B. Sakmann</u>	<u>Niemcy</u>	
	<u>literatura</u>	<u>N. Gordimer</u>	<u>RPA</u>	<u>proza</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>Aung San Suu Kyi</u>	<u>Myanmar (dawna Birma)</u>	
<u>ekonomia</u>	<u>R.H. Coase</u>	<u>USA</u>	<u>rola kosztów w teorii mikroekonomicznej (szczególnie zawierania kontraktów i zarządzania) oraz prace dotyczące praw własności</u>	
<u>1992</u>	<u>fizyka</u>	<u>G. Charpak</u>	<u>Francja</u>	<u>wkład w metody detekcji cząstek naładowanych (komory wielodrutowe)</u>
	<u>chemia</u>	<u>R.A. Marcus</u>	<u>USA</u>	<u>rozwój teorii kinetyki reakcji redoks</u>
	<u>medycyna</u>	<u>E.H. Fischer</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie wspólnego mechanizmu regulacji dla większości typów komórek</u>
		<u>E.G. Kerbs</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>D. Walcott</u>	<u>Karaiby</u>	<u>poezja, dramat</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>R. Menchu Tum</u>	<u>Gwatemala</u>	
<u>ekonomia</u>	<u>G.S. Becker</u>	<u>USA</u>	<u>rozszerzenie teorii racjonalnych decyzji na wszystkie dziedziny ludzkiego zachowania</u>	
<u>1993</u>	<u>fizyka</u>	<u>R.A. Hulse</u>	<u>USA</u>	<u>badanie układu podwójnego z pulsarem i eksperymentalne potwierdzenie ogólnej teorii względności</u>
		<u>J.H. Taylor</u>	<u>USA</u>	
	<u>chemia</u>	<u>K.B. Mullis</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie metody PCR namnażania fragmentów DNA</u>

		M. Smith	Kanada	rozwój metod mutowania DNA
	medycyna	P.A. Sharp	USA	niezależne odkrycie w 1977 "split genes"
		R.J. Roberts	Wielka Brytania	
	literatura	T. Morrison	USA	proza
	pokojowa	F. W. de Klerk	RPA	
		N.L. Mandela	RPA	
	ekonomia	R.W. Fogel	USA	zastosowanie teorii ekonomicznych i metod jakościowych do analizy przemian gospodarczych i instytucjonalnych
		D.C. North	USA	
1994	fizyka	B. Brockhouse	Kanada	badania struktur ciał stałych z wykorzystaniem wiązek neutronowych
		C. Shull	USA	
	chemia	G. Olah	USA	badania nad otrzymywaniem i własnościami karbokationów
	medycyna	A. Gilman	USA	rozszyfrowanie roli tzw. białek G w przewodzeniu sygnałów w komórkach
		M. Rodbell	USA	
	literatura	O. Kenzaburo	Japonia	proza
	pokojowa	J. Arafat	Palestyna	
		S. Peres	Izrael	
		I. Rabin	Izrael	
	ekonomia	J.C. Harsanyi	USA	analiza równowagi w teorii gier niezespołowych, znajdująca zastosowanie w analizie ekonomicznej
		J.F. Nash	USA	
		R. Selten	Niemcy	
1995	fizyka	M.L. Perl	USA	odkrycie leptonu tau
		F. Reines	USA	odkrycie neutrino
	chemia	M. Molina	USA	badania nad rozkładem ozonu atmosferycznego przez freony
		F.S. Rowland	USA	badanie reakcji chemicznych ozonu atmosferycznego
		P. Crutzen	Holandia	
	medycyna	E.B. Lewis	USA	odkrycie mechanizmów genetycznych

		<u>Ch. Neusslein-Vilhard</u>	<u>Niemcy</u>	<u>kontrolujących wczesny rozwój embrionalny i wyjaśnienie przyczyn powstawania niektórych wad wrodzonych płodu i poronień</u>
		<u>E.F. Wieschauser</u>	<u>USA</u>	
	<u>literatura</u>	<u>S. Heaney</u>	<u>Irlandia</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>J. Rotblat</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>ruch uczonych zapoczątkowany w 1954, w Pugwash (Kanada)</u>
		<u>Konferencja Pugwash w Sprawie Nauki i Problemów Światowych</u>		
	<u>ekonomia</u>	<u>R. Lucas</u>	<u>USA</u>	<u>hipoteza racjonalnych prognoz i przebudowa analizy makroekonomicznej</u>
<u>1996</u>	<u>fizyka</u>	<u>D.M. Lee</u>		<u>odkrycie nadciekłego helu-3</u>
		<u>D.D. Osheroff</u>		
		<u>R.C. Richardson</u>		
	<u>chemia</u>	<u>R.E. Smalley</u>	<u>USA</u>	<u>odkrycie alotropowej odmiany węgla - fullerenu</u>
		<u>R.F. Curl jr.</u>	<u>USA</u>	
		<u>H.W. Kroto</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
	<u>medycyna</u>	<u>P.C. Doherty</u>	<u>Australia</u>	<u>badania nad funkcjonowaniem systemu odpornościowego, w momencie gdy rozpoznaje on komórki zarażone przez wirusy</u>
		<u>R.M. Zinkernagel</u>	<u>Szwajcaria</u>	<u>(funkcję tę spełniają w organizmie człowieka limfocyty T - białe ciała)</u>
	<u>literatura</u>	<u>W. Szymborska</u>	<u>Polska</u>	<u>poezja</u>
	<u>pokojowa</u>	<u>J. Ramos-Horta</u>	<u>Timor Wschodni</u>	
		<u>biskup C.F.X. Belo</u>		
	<u>ekonomia</u>	<u>W. Vickrey</u>	<u>Kanada</u>	<u>teoria motywacji i asymetrycznej informacji</u>
		<u>J. Mirrlees</u>	<u>Wielka Brytania</u>	
<u>1997</u>	<u>fizyka</u>	<u>S. Chu</u>	<u>USA</u>	<u>stworzenie techniki schładzania gazów umożliwiającej osiągnięcie temperatury 0,18 mikrokelwinów</u>
		<u>W. Phillips</u>	<u>USA</u>	
		<u>C. Cohen-Tannoudji</u>	<u>Francja</u>	

<u>chemia</u>	<u>P.D. Boyer</u>	<u>USA</u>	<u>wyjaśnienie w jaki sposób komórka produkuje ATP (adenozynotrifosforan)</u>
	<u>J.E. Walker</u>	<u>Wielka</u> <u>Brytania</u>	
	<u>J.C. Skou</u>	<u>Dania</u>	<u>odkrycie enzymu ATPazy Na⁺, K⁺ utrzymującego różnicę stężeń jonów sodu (Na) i potasu (K)</u>
<u>medycyna</u>	<u>S.B. Prusiner</u>	<u>USA</u>	<u>zidentyfikowanie zaraźliwego białka wywołującego choroby układu nerwowego (teoria prionów)</u>
<u>literatura</u>	<u>D. Fo</u>	<u>Włochy</u>	<u>dramatopisarz</u>
<u>pokojowa</u>	<u>Międzynarodowa Kampania na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych (J. Williams)</u>		<u>zrzeszająca ponad 1000 organizacji i ugrupowań pozarządowych walczących o wyeliminowanie min przeciwpiechotnych, broni zabijających głównie cywilów</u>
<u>ekonomia</u>	<u>R. Merton</u>	<u>USA</u>	<u>opracowanie metody wyceny instrumentów pochodnych, zwłaszcza opcji</u>
	<u>M. Scholes</u>	<u>USA</u>	

Ocean, temperatura wody na powierzchni

<u>Szerokość geograficzna</u>	<u>Półkula północna</u> [C°]	<u>Półkula południowa</u> [C°]
<u>0-10°</u>	<u>27,3</u>	<u>26,4</u>
<u>10-20°</u>	<u>26,5</u>	<u>25,1</u>
<u>20-30°</u>	<u>23,7</u>	<u>21,7</u>
<u>30-40°</u>	<u>18,4</u>	<u>17,0</u>
<u>40-50°</u>	<u>11,0</u>	<u>9,8</u>
<u>50-60°</u>	<u>6,1</u>	<u>3,0</u>
<u>60-70°</u>	<u>3,1</u>	<u>-1,4</u>
<u>70-80°</u>	<u>-1,0</u>	<u>-1,7</u>
<u>80-90°</u>	<u>-1,7</u>	<u>-</u>

Opracowano wg J. Flisa, "Wstęp do geografii fizycznej", Warszawa 1988

Ochrona zwierzyny łownej - kalendarz

<u>Lp.</u>	<u>Rodzaj zwierząt</u>	<u>Okres ochronny</u>	
<u>1</u>	<u>łośie</u>	<u>byki</u> <u>klepy</u> <u>łośzaki</u>	<u>od 1 IX do 30 XI</u> <u>od 1 X do 30 XII</u> <u>od 1 X do końca</u> <u>lutego</u>
<u>2</u>	<u>jelenie gatunku</u> <u>jeleń europejski</u>	<u>byki i cielęta</u> <u>łanie</u>	<u>od 21 VIII do końca</u> <u>lutego</u> <u>od 1 IX do 15 I</u>
<u>3</u>	<u>jelenie gatunku</u> <u>sika</u>	<u>byki, łanie, cielęta</u>	<u>od 1 X do 15 I</u>
<u>4</u>	<u>daniele</u>	<u>byki, łanie, cielęta</u>	<u>od 1 X do 15 I</u>
<u>5</u>	<u>sarny</u>	<u>kozy</u> <u>kozy i kozłeta</u>	<u>od 11 V do 30 IX</u> <u>od 1 X do 15 I</u>
<u>6</u>	<u>dziki</u>	<u>odyńce</u> <u>lochy</u>	<u>od 1 IV do końca</u> <u>lutego</u> <u>od 1 VIII do 15 I</u>
<u>7</u>	<u>mufiony</u>		<u>od 1 X do 31 I</u>
<u>8</u>	<u>wilki</u>		<u>od 1 XI do końca</u> <u>lutego, wyłącznie na</u> <u>terenie województw:</u> <u>krośnieńskiego,</u> <u>przemyskiego i</u> <u>suwalskiego</u>
<u>9</u>	<u>jenoty i norki</u> <u>amerykańskie</u>		<u>od 11 VIII do 15 IV</u>
<u>10</u>	<u>lisy, borsuki, kuny,</u> <u>tchórzezwyczajne</u>	<u>w ośrodkach</u> <u>hodowli zwierzyny</u> <u>oraz w obwodach z</u> <u>ostoją głuszca i</u>	<u>od 1 X do końca</u> <u>lutego</u> <u>cały rok</u>

		<u>cietrzewia</u>	
<u>11</u>	<u>piżmaki</u>		<u>od 11 VIII do 15 IV</u>
		na <u>zagospodarowanych</u> <u>stawach rybnych nie</u> <u>wchodzących w</u> <u>skład rezerwatów</u>	<u>cały rok</u>
<u>12</u>	<u>zające szaraki i</u> <u>króliki</u>		<u>15 X do 15 I</u>
		<u>w rejonach baz</u> <u>sadowniczych,</u> <u>ustalonych przez</u> <u>województwo</u>	<u>od 1 X do końca</u> <u>lutego</u>
		<u>na terenach sadów i</u> <u>szkótek</u> <u>ogrodzonych w</u> <u>sposób</u> <u>uniemożliwiający</u> <u>przedostanie się</u> <u>zwierzyny</u>	<u>cały rok</u>
<u>13</u>	<u>jarzabki</u>		<u>od 1 IX do 30 XI</u>
<u>14</u>	<u>bażanty</u>	<u>koguty</u>	<u>od 1 X do końca</u> <u>lutego</u>
		<u>kury</u>	<u>na terenach ośrodków</u> <u>hodowli zwierzyny</u>
			<u>od 1 X do 31 I</u>
<u>15</u>	<u>kuropatwy</u>		<u>od 11 IX do 21 X</u>
		<u>w drodze odłowu</u>	<u>od 11 IX do 31 I</u>
<u>16</u>	<u>czaple siwe</u>		<u>od 1 IX do 21 XII</u>
		<u>na terenach stawów</u> <u>zagospodarowanych</u>	<u>od 1 VII do 31 III</u>
<u>17</u>	<u>gęsi: gęgawy,</u> <u>zbożowe i</u> <u>białoczelne</u>		<u>od 1 IX do 21 XII</u>
<u>18</u>	<u>łyśki i kaczk:</u> <u>krzyżówki,</u> <u>cyraneczki,</u> <u>głowienki i</u> <u>czernice</u>		<u>od 1 IX do 21 XII</u>

19

grzywacze

od 15 VIII do 21 XII

20

słonki

od 15 IV do 15 V

Odkrycia geograficzne - najważniejsze wydarzenia w historii

<u>Data</u>	<u>Odkryty obszar</u>	<u>Odkrywca</u>
<u>ok. 1500 p.n.e.</u>	<u>kraina Punt (wybrzeże Zatoki Adeńskiej)</u>	<u>Egipcjanie</u>
<u>VIII w. p.n.e.</u>	<u>Madera</u>	<u>Fenicjanie</u>
<u>ok. 600 p.n.e.</u>	<u>opłynięcie Afryki</u>	<u>Fenicjanie</u>
<u>ok. 600 p.n.e.</u>	<u>Mezopotamia</u>	<u>Grecy</u>
<u>ok. 500 p.n.e.</u>	<u>zach. wybrzeża Europy</u>	<u>Himilkon z Kartaginy</u>
<u>VI w. p.n.e.</u>	<u>Morze Czarne</u>	<u>Grecy</u>
<u>ok. 470 p.n.e.</u>	<u>Wyspy Kanaryjskie</u>	<u>Kartagińczycy</u>
<u>334-323 p.n.e.</u>	<u>Morze Kaspijskie, Hindukusz</u>	<u>Aleksander Wielki</u>
<u>322-285 p.n.e.</u>	<u>Wielka Brytania, wybrzeża Norwegii</u>	<u>Piteasz z Massalii (Marsylii)</u>
<u>302-291 p.n.e.</u>	<u>Himalaje</u>	<u>Megastenes</u>
<u>I w. p.n.e.</u>	<u>Półwysep Malajski</u>	<u>Fenicjanie</u>
<u>58-50 p.n.e.</u>	<u>Morze Bałtyckie, Irlandia</u>	<u>Rzymianie</u>
<u>42 p.n.e.</u>	<u>góry Atlas</u>	<u>Rzymianie</u>
<u>14-37 n.e.</u>	<u>droga morska z Rzymu do Indii z wykorzystaniem monsunu</u>	<u>Hippalos</u>
<u>ok. 75</u>	<u>wnętrze Sahary</u>	<u>J. Maternus</u>
<u>VIII w.</u>	<u>wyspy Komory</u>	<u>Arabowie</u>
<u>795</u>	<u>Islandia</u>	<u>mnisi irlandzcy</u>
<u>850</u>	<u>droga morska do Chin</u>	<u>Sulejman</u>
<u>870-890</u>	<u>przylądek Nordkapp, Półwysep Kolski, Morze Białe</u>	<u>Ottar (Other)</u>
<u>970</u>	<u>Grenlandia</u>	<u>G. Ulfson</u>
<u>IX w.</u>	<u>Madagaskar</u>	<u>Arabowie</u>
<u>ok. 1000</u>	<u>wsch. wybrzeża Ameryki Pn.</u>	<u>L. Erikson</u>

<u>1245-1247</u>	<u>Mongolia, Karakorum</u>	<u>G. Carpine i Benedykt Polak</u>
<u>1252-1256</u>	<u>wyżyny Azji Środk.</u>	<u>Rubruk</u>
<u>1274-1292</u>	<u>Azja pd.-wsch., droga lądowa z Europy do Chin</u>	<u>M. Polo</u>
<u>1330</u>	<u>Tybet, Lhasa</u>	<u>Odoryk z Pordenone</u>
<u>1432</u>	<u>wyspy Azory</u>	<u>Henryk Żeglarz</u>
<u>1446-1448</u>	<u>Przylądek Zielony, ujścia rzek Senegal i Gambii</u>	<u>Portugalczycy</u>
<u>1456</u>	<u>Wyspy Zielonego Przylądka</u>	<u>A. Cadamosto</u>
<u>1482-1483</u>	<u>ujście rzeki Kongo (Zair), Angola</u>	<u>D. Cão</u>
<u>1488</u>	<u>Przylądek Dobrej Nadziei</u>	<u>B. Diaz</u>
<u>1492</u>	<u>Ameryka, Kuba, Haiti</u>	<u>K. Kolumb</u>
<u>1493</u>	<u>Dominika, Gwadelupa, Puerto Rico</u>	<u>K. Kolumb</u>
<u>1494</u>	<u>Jamajka</u>	<u>K. Kolumb</u>
<u>1497</u>	<u>Labrador, Nowa Fundlandia</u>	<u>G. Caboto</u>
<u>1497-1498</u>	<u>droga morska z Hiszpanii do Indii wokół Afryki</u>	<u>V. da Gama</u>
<u>1498</u>	<u>Trynidad</u>	<u>K. Kolumb</u>
<u>1499</u>	<u>Wenezuela</u>	<u>A. de Ojeda</u>
<u>ok. 1500</u>	<u>Brazylia</u>	<u>P.A. Cabral i V. Pinzon</u>
<u>1500</u>	<u>ujście Amazonki, wyspa Tobago, zatoka Paria</u>	<u>V. Pinzon</u>
<u>1500</u>	<u>Madagaskar</u>	<u>B. Diaz</u>
<u>1501</u>	<u>Wyspa Św. Heleny</u>	<u>J. da Nova</u>
<u>1501</u>	<u>zatoka Rio de Janeiro</u>	<u>A. Vespucci</u>
<u>1501</u>	<u>wsch. wybrzeże Labradoru</u>	<u>G. Cortereal</u>
<u>1502-1504</u>	<u>wsch. wybrzeża Ameryki Środk.</u>	<u>K. Kolumb</u>
<u>1509</u>	<u>Cejlon (Sri Lanka)</u>	<u>Portugalczycy</u>
<u>1509</u>	<u>ujście La Platy</u>	<u>V. Pinzon</u>
<u>1511</u>	<u>Malakka (część Półwyspu Malajskiego)</u>	<u>A. de Albuquerque</u>
<u>1512</u>	<u>Moluki, Riukiu, Malediwy</u>	<u>A. d'Abreu</u>

<u>1513</u>	<u>zach. wybrzeże Przesmyku Panamskiego</u>	<u>V. de Balboa</u>
<u>1513</u>	<u>Floryda i Prąd Zatokowy</u>	<u>J. Ponce de León</u>
<u>1515</u>	<u>La Plata</u>	<u>J. Diaz de Solis</u>
<u>1516</u>	<u>Kanton, Tajwan</u>	<u>Portugalczycy</u>
<u>1519-1522</u>	<u>pierwsze opłynięcie Ziemi</u>	<u>F. Magellan i J. del Cano</u>
<u>1519-1524</u>	<u>podbój Meksyku</u>	<u>H. Cortés i P. de Alvarado</u>
<u>1520</u>	<u>Cieśnina Magellana, Ziemia Ognista</u>	<u>F. Magellan</u>
<u>1521</u>	<u>wyspa Guam, Filipiny</u>	<u>F. Magellan</u>
<u>1522</u>	<u>Timor</u>	<u>J. del Cano</u>
<u>1526-1527</u>	<u>Nowa Gwinea</u>	<u>J. de Meneses</u>
<u>1527-1529</u>	<u>Wyspy Admiralicji, Karoliny, Wyspy Marshalla</u>	<u>Á. de Saavedra</u>
<u>1531</u>	<u>rzeka Orinoko</u>	<u>D. Ordas</u>
<u>1531-1534</u>	<u>podbój państwa Inków</u>	<u>F. Pizarro</u>
<u>1533</u>	<u>Kalifornia</u>	<u>F. Cortez</u>
<u>1534</u>	<u>Rzeka Św. Wawrzyńca</u>	<u>J. Cartier</u>
<u>1535</u>	<u>wyspy Galapagos</u>	<u>Hiszpanie</u>
<u>1535-1537</u>	<u>jezioro Titicaca, pustynia Atacama</u>	<u>D. de Almagro</u>
<u>1540-1542</u>	<u>Wyżyna Kolorado, Góry Skaliste, Wielkie Równiny</u>	<u>F. Vasque de Coronado</u> <u>i G. de Cárdenas</u>
<u>1541</u>	<u>przejście Andów, odkrycie Niziny Amazonki</u>	<u>G. de Pizarro</u>
<u>1541-1542</u>	<u>górną Amazonką i splot do Oceanu Atlantyckiego</u>	<u>F. de Orellana</u>
<u>1543-1549</u>	<u>wybrzeża Japonii</u>	<u>Portugalczycy</u>
<u>1554</u>	<u>Nowa Ziemia</u>	<u>S. Burrough</u>
<u>1568</u>	<u>Wyspy Salomona</u>	<u>A. Mendaña de Neyra</u>
<u>1576</u>	<u>Ziemia Baffina</u>	<u>M. Frobisher</u>
<u>1578</u>	<u>Cieśnina Drake'a</u>	<u>F. Drake</u>
<u>1581-1584</u>	<u>zach. Syberia</u>	<u>J. Timofiejewicz</u>

<u>1585-1587</u>	<u>Cieśnina Davisa</u>	<u>J. Davis</u>
<u>1592</u>	<u>Falklandy</u>	<u>J. Davis</u>
<u>1595</u>	<u>Spitsbergen</u>	<u>W. Barents</u>
<u>1605</u>	<u>Nowe Hebrydy</u>	<u>P. de Queiros</u>
<u>1606</u>	<u>pn. wybrzeża Australii</u>	<u>W. Jansz</u>
<u>1606</u>	<u>Cieśnina Torresa</u>	<u>L. Vaez de Torres</u>
<u>1609-1615</u>	<u>jeziora Ontario i Huron</u>	<u>S. de Champlain i É. Brülé</u>
<u>1610-1611</u>	<u>Zatoka Hudsona</u>	<u>H. Hudson</u>
<u>1615-1616</u>	<u>Zatoka Baffina</u>	<u>W. Baffin</u>
<u>1616</u>	<u>zach. wybrzeża Australii</u>	<u>D. Hartog</u>
<u>1616</u>	<u>przylądek Horn</u>	<u>J. La Maire i W. Schouten</u>
<u>1616</u>	<u>jezioro Niasa</u>	<u>G. Boccaro</u>
<u>1621-1628</u>	<u>Jezioro Górne</u>	<u>É. Brülé</u>
<u>1627</u>	<u>pd. wybrzeża Australii</u>	<u>P. Nuyts</u>
<u>1633 lub 1634-1635</u>	<u>wsch. Syberia</u>	<u>I.I. Riebow i I. Pierfiljew</u>
<u>1634</u>	<u>jezioro Michigan</u>	<u>J. Nicolet</u>
<u>1640-1648</u>	<u>jezioro Erie, wodospad Niagara</u>	<u>J. de Brébeuf</u>
<u>1642-1643</u>	<u>Tasmania, Nowa Zelandia, Fidzi, wyspy Tonga</u>	<u>A. Tasman</u>
<u>1643</u>	<u>jezioro Bajkał</u>	<u>K. Iwanow</u>
<u>1644</u>	<u>ujście Amuru</u>	<u>W.D. Pojarkow</u>
<u>1648</u>	<u>Cieśnina Beringa</u>	<u>S.I. Dieżniew</u>
<u>1710-1712</u>	<u>Wyspy Lachowskie</u>	<u>J. Piermiakow i M. Wagin</u>
<u>1722</u>	<u>Wyspa Wielkanocna, wyspy Samoa</u>	<u>J. Roggeven</u>
<u>1732</u>	<u>pn.-zach. kraniec Ameryki Pn.</u>	<u>I. Fiodorow i M.S. Gwozdiew</u>
<u>1741</u>	<u>Alaska, Aleuty, Archipelag Aleksandra</u>	<u>V.J. Bering i A.I. Czirikow</u>
<u>1741-1742</u>	<u>przylądek Czeluskin</u>	<u>S.I. Czeluskin</u>
<u>1770</u>	<u>źródła Nilu Błękitnego i jezioro Tana</u>	<u>J. Bruce</u>

<u>1770</u>	<u>wsch. wybrzeża Australii</u>	<u>J. Cook</u>
<u>1770-1773</u>	<u>Wyspy Nowosyberyjskie</u>	<u>I. Lachow</u>
<u>1773</u>	<u>Wyspy Cooka</u>	<u>J. Cook</u>
<u>1774</u>	<u>Nowa Kaledonia</u>	<u>J. Cook</u>
<u>1778</u>	<u>Hawaje</u>	<u>J. Cook</u>
<u>1789</u>	<u>Jeziro Niewolnicze, rzeka Mackenzie</u>	<u>A. Mackenzie</u>
<u>1814</u>	<u>wnętrze Półwyspu Arabskiego</u>	<u>J.L. Burckhardt</u>
<u>1819</u>	<u>Szetlandy Pd.</u>	<u>W. Smith</u>
<u>1819-1921</u>	<u>Antarktyda</u>	<u>F.F. Bellingshausen</u> <u>i M.P. Łazariew</u>
<u>1821</u>	<u>Orkady Pd.</u>	<u>G. Powell i N. Palmer</u>
<u>1822-1823</u>	<u>rzeka Niger, jezioro Czad</u>	<u>D. Denham, H. Clapperton</u> <u>i W. Oudney</u>
<u>1823</u>	<u>Morze Weddella</u>	<u>J. Weddell</u>
<u>1826</u>	<u>Timbaktu</u>	<u>A.G. Laing</u>
<u>1830-1843</u>	<u>Ziemia Wilkesa, Ziemia Wiktorii, Morze Rossa</u>	<u>J.C. Ross, Ch. Wilkes</u>
<u>1838-1841</u>	<u>Alpy Australijskie, Góra Kościuszki</u>	<u>E. Strzelecki</u>
<u>1839-1841</u>	<u>Góry Flindersa, jezioro Torrens (Australia)</u>	<u>E. Eyre</u>
<u>1844-1845</u>	<u>środk. część Australii</u>	<u>Ch. Sturt</u>
<u>1842-1853</u>	<u>Góry Skaliste, Sierra Nevada</u>	<u>J. Ch. Frémont</u>
<u>1854-1856</u>	<u>Wodospad Wiktorii</u>	<u>D. Livingstone</u>
<u>1858</u>	<u>jeziro Tanganika</u>	<u>R. Burton i J. Speke</u>
<u>1858</u>	<u>Jeziro Wiktorii</u>	<u>J. Speke</u>
<u>1862</u>	<u>Jeziro Alberta</u>	<u>S. Baker</u>
<u>1871</u>	<u>góry Sajany</u>	<u>A. Czekanowski</u>
<u>1872</u>	<u>Pustynia Gibsona (Australia)</u>	<u>E. Giles</u>
<u>1873</u>	<u>Ziemia Franciszka Józefa</u>	<u>J. Payer i K. Weyprecht</u>

<u>1874</u>	<u>rzeka Oleniok</u>	<u>A. Czekanowski</u>
<u>1876</u>	<u>Kagera (rzeka źródłowa Nilu)</u>	<u>H. Stanley</u>
<u>1876-1877</u>	<u>góry Altyn-tag</u>	<u>N.M. Przewalski</u>
<u>1878-1879</u>	<u>przebycie w całości Przejścia Pn.-Wsch.</u>	<u>N.A. Nordenskjöld</u>
<u>1882</u>	<u>jezioro Bolombi-O-M'Bu, rzeka Rio del Rey (Kamerun)</u>	<u>S. Rogoziński, L. Janikowski</u> <u>i K. Tomczek</u>
<u>1888</u>	<u>Jezioro Rudolfa (Turkana)</u>	<u>S. Teleki</u>
<u>1889</u>	<u>zdobycie Kilimandżaro</u>	<u>H. Mayer</u>
<u>1900</u>	<u>przylądek Morris Jesup (Grenlandia)</u>	<u>R. Peary</u>
<u>1902</u>	<u>Ziemia Króla Edwarda VII, Góra Markhama (Antarktyda)</u>	<u>R. Scott</u>
<u>1903-1906</u>	<u>przebycie Przejścia Pn.-Zach.</u>	<u>R. Amundsen</u>
<u>1909</u>	<u>biegun pn.</u>	<u>R. Peary</u>
<u>1911</u>	<u>biegun pd.</u>	<u>R. Amundsen</u>
<u>1913</u>	<u>Ziemia Pn.</u>	<u>B.A. Wilkiki</u>
<u>1953</u>	<u>zdobycie Mt. Everestu</u>	<u>N.B. Tenzing i E. Hillary</u>

Ogrody botaniczne w Polsce

<u>Nazwa</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia</u>	<u>Liczba uprawianych gatunków</u>
<u>Ogród Botaniczny Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Bydgoszczy</u>	<u>1975</u>	<u>5,5 ha</u>	<u>1500</u>
<u>Ogród Botaniczny Leśnego Parku Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy</u>	<u>1980</u>	<u>60 ha</u>	<u>ok. 700</u>
<u>Ogród Botaniczny UJ w Krakowie</u>	<u>1783</u>	<u>9,8 ha</u>	<u>6000</u>
<u>Ogród Botaniczny UMCS w Lublinie</u>	<u>1946</u>	<u>25 ha</u>	<u>7000</u>
<u>Miejski Ogród Botaniczny w Łodzi</u>	<u>1946</u>	<u>64 ha</u>	<u>3000</u>
<u>Ogród Botaniczny UAM w Poznaniu</u>	<u>1922</u>	<u>17 ha</u>	<u>8000</u>
<u>Ogród Botaniczny UW w Warszawie</u>	<u>1818</u>	<u>5,16 ha</u>	<u>5000</u>
<u>Ogród Botaniczny PAN w Warszawie-Powsinie</u>	<u>1974</u>	<u>40 ha</u>	<u>5000</u>
<u>Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu</u>	<u>1811</u>	<u>7,4 ha</u>	<u>8000</u>
<u>Górski Ogród Botaniczny PAN w Zakopanem</u>	<u>1953</u>	<u>0,3 ha</u>	<u>ok. 650</u>

Olimpijscy mistrzowie letnich igrzysk (niektórzy zwycięzcy)- lekkoatletyka

<u>Konkurencja</u>	<u>Kobiety</u>	<u>Mężczyźni</u>
<u>100 m</u>	<u>1928 E. Robinson (USA) 12,2; 1932 S. Walasiewicz (Polska) 11,9; 1936 H. Stephens (USA) 11,5; 1948 F. Blankers-Koen (Holandia) 11,9; 1952 M. Jackson (Australia) 11,5; 1956 B. Cuthbert (Australia) 11,5; 1960 W. Rudolph (USA) 11,0; 1964 W. Tyus (USA) 11,4; 1968 W. Tyus (USA) 11,0; 1972 R. Stecher (NRD) 11,07; 1976 A. Richter (RFN) 11,08; 1980 L. Kondratiewa (ZSRR) 11,06; 1984 E. Ashford (USA) 10,97; 1988 F. Griffith Joyner (USA) 10,54; 1992 G. Devers (USA) 10,92</u>	<u>1896 T. Burke (USA) 12,0; 1900 F. Jarvis (USA) 11,0; 1904 A. Hahn (USA) 11,0; 1908 R. Walker (Związek Pd. Afryki) 10,8; 1912 R. Craig (USA) 10,8; 1920 C. Paddock (USA) 10,8; 1924 H. Abrahams (Wielka Brytania) 10,6; 1928 P. Williams (Kanada) 10,8; 1932 T.E. Tolan (USA) 10,3; 1936 J. Owens (USA) 10,3; 1948 H. Dillard (USA) 10,3; 1952 L. Remigino (USA) 10,4; 1956 R. Morrow (USA) 10,5; 1960 A. Hary (RFN) 10,2; 1964 R. Hayes (USA) 10,0; 1968 J. Hines (USA) 9,95; 1972 W. Borzow (ZSRR) 10,14; 1976 H. Crawford (Trynidad) 10,06; 1980 A. Wells (Wielka Brytania) 10,25; 1984 C. Lewis (USA) 9,99; 1988 C. Lewis (USA) 9,92; 1992 L. Christie (Wielka Brytania) 9,96</u>
<u>200 m</u>	<u>1948 F. Blankers-Koen (Holandia) 24,4; 1952 M. Jackson (Australia) 23,7; 1956 B. Cuthbert (Australia) 23,4; 1960 W. Rudolph (USA) 24,0; 1964 E. McGuire (USA) 23,0; 1968 I. Szewińska (Polska) 22,5; 1972 R. Stecher (NRD) 22,40; 1976 B. Eckert (NRD) 22,37; 1980 B. Eckert-Wöckel (NRD) 22,03; 1984 V. Brisco-Hooks (USA) 21,81; 1988 F. Griffith Joyner (USA) 21,34; 1992 G. Torrence (USA) 21,81</u>	<u>1900 J.W. Tewksbury (USA) 22,2; 1904 A. Hahn (USA) 21,6; 1908 R. Kerr (Kanada) 22,6; 1912 R. Craig (USA) 21,7; 1920 A. Woodring (USA) 22,0; 1924 J. Scholz (USA) 21,6; 1928 P. Williams (Kanada) 21,8; 1932 T.E. Tolan (USA) 21,2; 1936 J. Owens (USA) 20,7; 1948 M. Patton (USA) 21,1; 1952 A. Stanfield (USA) 20,7; 1956 R. Morrow (USA) 20,6; 1960 L. Berruti (Włochy) 20,5; 1964 H. Carr (USA) 20,3; 1968 T. Smith (USA) 19,83; 1972 W. Borzow (ZSRR) 20,00; 1976 D. Quarrie (Jamajka) 20,23; 1980 P. Mennea (Włochy) 20,19; 1984 C. Lewis (USA) 19,80; 1988 J. DeLoach (USA) 19,75; 1992 M. Marsh (USA) 20,01</u>
<u>400 m</u>	<u>1964 B. Cuthbert (Australia) 52,0; 1968 C. Besson (Francja) 52,0; 1972 M. Zehrt (NRD) 51,08; 1976 I. Szewińska (Polska) 49,29; 1980 M. Koch (NRD) 48,88; 1984 V. Brisco-Hooks (USA) 48,83; 1988 O. Bryzgina (ZSRR) 48,65; 1992 M.J. Perek (Francja) 48,83</u>	<u>1896 T. Burke (USA) 54,2; 1900 M. Long (USA) 49,4; 1904 H. Hillman (USA) 49,2; 1908 W. Halswelle (Wielka Brytania) 50,0; 1912 C. Reidpath 48,2; 1920 B. Rudd (Związek Pd. Afryki) 49,6; 1924 E. Liddell (Wielka Brytania) 47,6; 1928 R. Barbuti (USA) 47,8; 1932 W. Carr (USA) 46,2; 1936 A. Williams (USA) 46,5; 1948 A. Wint (Jamajka) 46,2; 1952 G. Rhoden (Jamajka) 45,9; 1956 C. Jenkins (USA) 46,7; 1960 O. Davis (USA) 44,9; 1964 M. Larrabee (USA) 45,1; 1968 L. Evans (USA) 43,86; 1972 V. Matthews (USA) 44,66; 1976 A. Juantorena</u>

800 m

1928 L. Radke-Batschauer (Niemcy) 2.16,8;
1960 L. Szewcowa (ZSRR) 2.04,3; 1964 A.
Packer (Wielka Brytania) 2.01,1; 1968 M.
Manning (USA) 2.00,9; 1972 H. Falck (RFN)
1.58,55; 1976 T. Kazankina (ZSRR) 1.54,94;
1980 N. Olizarenko (ZSRR) 1.53,42; 1984 D.
Melinte (Rumunia) 1.57,6; 1988 S. Wodars
(NRD) 1.56,10; 1992 E. Van Langen
(Holandia) 1.55,54

(Kuba) 44,26; 1980 W. Markin (ZSRR) 44,60;
1984 A. Babers (USA) 44,27; 1988 S. Lewis
(USA) 43,87; 1992 Q. Watts (USA) 43,50

1896 E. Flack (Australia) 2.11,0; 1900 A.
Tysoe (Wielka Brytania) 2.01,2; 1904 J.
Lightbody (USA) 1.56,0; 1908 M. Sheppard
(USA) 1.52,8; 1912 J. Meredith (USA) 1.51,9;
1920 A. Hill (Wielka Brytania) 1.53,4; 1924 D.
Lowe (Wielka Brytania) 1.52,4; 1928 D. Lowe
(Wielka Brytania) 1.51,8; 1932 T. Hampson
(Wielka Brytania) 1.49,7; 1936 J. Woodruff
(USA) 1.52,9; 1948 M. Whitfield (USA) 1.49,2;
1952 M. Whitfield (USA) 1.49,2; 1956 T.
Courtney (USA) 1.47,7; 1960 P. Snell (Nowa
Zelandia) 1.46,3; 1964 P. Snell (Nowa
Zelandia) 1.45,1; 1968 R. Doubell (Australia)
1.44,3; 1972 D. Wottle (USA) 1.45,9; 1976 A.
Juantorena (Kuba) 1.43,50; 1980 S. Overt
(Wielka Brytania) 1.45,40; 1984 J. Cruz
(Brazylia) 1.43,00; 1988 P. Ereng (Kenia)
1.43,45; 1992 W. Tanui (Kenia) 1.43,66

1500 m

1972 L. Bragina (ZSRR) 4.01,4; 1976 T.
Kazankina (ZSRR) 4.05,48; 1980 T. Kazankina
(ZSRR) 3.56,6; 1984 G. Dorio (Włochy)
4.03,25; 1988 P. Ivan (Rumunia) 3.53,96; 1992
H. Boulmerka (Algieria) 3.55,30

1896 E. Flack (Australia) 4.33,2; 1900 C.
Bennett (Wielka Brytania) 4.06,2; 1904 J.
Lightbody (USA) 4.05,4; 1908 M. Sheppard
(USA) 4.03,4; 1912 A. Strode-Jackson (Wielka
Brytania) 3.56,8; 1920 A. Hill (Wielka Brytania)
4.01,8; 1924 P. Nurmi (Finlandia) 3.53,6; 1928
H. Larva (Finlandia) 3.53,2; 1932 L. Beccali
(Włochy) 3.51,2; 1936 J. Lovelock (Nowa
Zelandia) 3.47,8; 1948 H. Eriksson (Szwecja)
3.49,8; 1952 J. Barthel (Luksemburg) 3.45,2;
1956 R. Delany (Irlandia) 3.41,2; 1960 H.
Elliott (Australia) 3.35,6; 1964 P. Snell (Nowa
Zelandia) 3.38,1; 1968 K. Keino (Kenia)
3.34,9; 1972 P. Vasala (Finlandia) 3.36,3; 1976
J. Walker (Nowa Zelandia) 3.39,17; 1980 S.
Coe (Wielka Brytania) 3.38,4; 1984 S. Coe
(Wielka Brytania) 3.32,53; 1988 P. Rono
(Kenia) 3.35,96; 1992 F. Cacho (Hiszpania)
3.40,12

3000 m

1984 M. Puica (Rumunia) 8.35,96; 1988 T.
Samolenko (ZSRR) 8.26,53; 1992 E.
Romanowa (WNP) 8.46,04

5000 m

1912 J. Kolehmainen (Finlandia) 14.36,6;
1920 J. Guillemot (Francja) 14.55,6; 1924 P.
Nurmi (Finlandia) 14.31,2; 1928 V. Ritola
(Finlandia) 14.38,0; 1932 L. Lehtinen
(Finlandia) 14.30,0; 1936 G. Höckert
(Finlandia) 14.22,2; 1948 G. Reiff (Belgia)
14.17,6; 1952 E. Zátópek (Czechosłowacja)
14.06,6; 1956 W. Kuc (ZSRR) 13.39,6; 1960

		<u>M. Halberg (Nowa Zelandia) 13.43,4; 1964 B. Schul (USA) 13.48,8; 1968 M. Gammoudi (Tunezja) 14.05,0; 1972 L. Viren (Finlandia) 13.26,4; 1976 L. Viren (Finlandia) 13.24,76; 1980 M. Yifter (Etiopia) 13.21,0; 1984 S. Aouita (Maroko) 13.05,59; 1988 J. Ngugi (Kenia) 13.11,70; 1992 D. Baumann (Niemcy) 13.12,72</u>
<u>10 000 m</u>	<u>1988 O. Bondarenko (ZSRR) 31.05,21; 1992 D. Tulu (Etiopia) 31.06,02</u>	<u>1912 J. Kolehmainen (Finlandia) 31.20,8; 1920 P. Nurmi (Finlandia) 31.45,8; 1924 V. Ritola (Finlandia) 30.23,2; 1928 P. Nurmi (Finlandia) 30.18,8; 1932 J. Kusociński (Polska) 30.11,4; 1936 I. Salminen (Finlandia) 30.15,0; 1948 E. Zátopek (Czechosłowacja) 29.59,6; 1952 E. Zátopek (Czechosłowacja) 29.17,0; 1956 W. Kuc (ZSRR) 28.45,6; 1960 P. Bołotnikow (ZSRR) 28.32,2; 1964 W. Mills (USA) 28.24,4; 1968 N. Temu (Kenia) 29.27,4; 1972 L. Viren (Finlandia) 27.38,4; 1976 L. Viren (Finlandia) 27.40,38; 1980 M. Yifter (Etiopia) 27.42,7; 1984 A. Cova (Włochy) 27.47,54; 1988 B. Boutaib (Maroko) 27.21,46; 1992 K. Skah (Maroko) 27.46,70</u>
<u>maraton</u>	<u>1984 J. Benoit (USA) 2.24.52,0; 1988 R. Mota (Portugalia) 2.25.40,0; 1992 W. Jegorowa (WNP) 2.32.41,0</u>	<u>1896 S. Louis (Grecja) 2.58.50,0; 1900 M. Theato (Francja) 2.59.45,0; 1904 T. Hicks (USA) 3.28.53,0; 1908 J. Hayes (USA) 2.55.18,4; 1912 K. McArthur (Związek Pd. Afryki) 2.36.54,8; 1920 J. Kolehmainen (Finlandia) 2.32.35,8; 1924 A. Stenroos (Finlandia) 2.41.22,6; 1928 B. El Quafi (Francja) 2.32.57,0; 1932 J. Zabala (Argentyna) 2.31.36,0; 1936 K. Son (Japonia) 2.29.19,2; 1948 D. Cabrera (Argentyna) 2.34.51,6; 1952 E. Zátopek (Czechosłowacja) 2.23.03,2; 1956 A. Mimoun (Francja) 2.25.00,0; 1960 B. Abebe (Etiopia) 2.15.16,2; 1964 B. Abebe (Etiopia) 2.12.11,2; 1968 M. Wolde (Etiopia) 2.20.26,4; 1972 F. Shorter (USA) 2.12.19,7; 1976 W. Cierpinski (NRD) 2.09.55,0; 1980 W. Cierpinski (NRD) 2.11.03,0; 1984 C. Lopes (Portugalia) 2.09.21,0; 1988 G. Bordin (Włochy) 2.10.32,0; 1992 Y.C. Hwang (Korea Pd.) 2.13.23,0</u>
<u>80 m przez płotki</u>	<u>1932 M.B. Didrikson (USA) 11,7; 1936 T. Valla (Włochy) 11,7; 1948 F. Blankers-Koen (Holandia) 11,2; 1952 S. Strickland de la Hunty (Australia) 10,9; 1956 S. Strickland de la Hunty (Australia) 10,7; 1960 I. Press (ZSRR) 10,8; 1964 K. Balzer (NRD) 10,5; 1968 M. Caird (Australia) 10,3</u>	
<u>100 m przez</u>	<u>1972 A. Ehrhardt (NRD) 12,59; 1976 J.</u>	

plotki

Schaller (NRD) 12,77; 1980 W. Komisowa (ZSRR) 12,56; 1984 B. Fitzgerald-Brown (USA) 12,84; 1988 J. Donkova (Bułgaria) 12,38; 1992 P. Patoulidou (Grecja) 12,64

110 m przez plotki

1896 T. Curtis (USA) 17,6; 1900 A. Kraenzlein (USA) 15,4; 1904 F. Schule (USA) 16,0; 1908 F. Smithson (USA) 15,0; 1912 F. Kelly (USA) 15,1; 1920 E. Thomson (Kanada) 14,8; 1924 D. Kinsey (USA) 15,0; 1928 S. Atkinson (Związek Pd. Afryki) 14,8; 1932 G. Saling (USA) 14,6; 1936 F. Towns (USA) 14,2; 1948 W. Porter (USA) 13,9; 1952 H. Dillard (USA) 13,7; 1956 L. Calhoun (USA) 13,5; 1960 L. Calhoun (USA) 13,8; 1964 H. Jones (USA) 13,6; 1968 W. Davenport (USA) 13,3; 1972 R. Milburn (USA) 13,24; 1976 G. Drut (Francja) 13,30; 1980 T. Munkelt (NRD) 13,39; 1984 R. Kingdom (USA) 13,20; 1988 R. Kingdom (USA) 12,98; 1992 M. McKoy (Kanada) 13,12

400 m przez plotki

1984 N. el Moutawakel (Maroko) 54,61; 1988 D. Flintoff-King (Australia) 53,17; 1992 S. Gunnell (Wielka Brytania) 53,23

1900 J.W. Tewksbury (USA) 57,6; 1904 H. Hillman (USA) 53,0; 1908 C. Bacon (USA) 55,0; 1920 F. Loomis (USA) 54,0; 1924 F.M. Taylor (USA) 52,6; 1928 D. Burghley (Wielka Brytania) 53,4; 1932 R. Tisdall (Irlandia) 51,7; 1936 G. Hardin (USA) 52,4; 1948 L. Cochran (USA) 51,1; 1952 C. Moore (USA) 50,8; 1956 G. Davis (USA) 50,1; 1960 G. Davis (USA) 49,3; 1964 R.W. Cawley (USA) 49,6; 1968 D. Hemery (Wielka Brytania) 48,12; 1972 J. Akii-Bua (Uganda) 47,82; 1976 E. Moses (USA) 47,64; 1980 V. Beck (NRD) 48,70; 1984 E. Moses (USA) 47,75; 1988 A. Phillips (USA) 47,19; 1992 K. Young (USA) 46,78

3000 m z przeszkodami

1920 P. Hodge (Wielka Brytania) 10.00,4; 1924 V. Ritola (Finlandia) 9.33,6; 1928 T. Loukola (Finlandia) 9.21,8; 1932 V. Iso-Hollo (Finlandia) 10.33,4 (wskutek pomyłki sędziów zawodnicy przebiegli o jedno okrążenie więcej); 1936 V. Iso-Hollo (Finlandia) 9.03,8; 1948 T. Sjöstrand (Szwecja) 9.04,6; 1952 H. Ashenfelter (USA) 8.45,4; 1956 C. Brasher (Wielka Brytania) 8.41,2; 1960 Z. Krzyszkowiak (Polska) 8.34,2; 1964 G. Roelants (Belgia) 8.30,8; 1968 A. Biwott (Kenia) 8.51,0; 1972 K. Keino (Kenia) 8.23,6; 1976 A. Gärderud (Szwecja) 8.08,0; 1980 B. Malinowski (Polska) 8.09,7; 1984 J. Korir (Kenia) 8.11,8; 1988 J. Kariuki (Kenia) 8.05,51; 1992 M. Birir (Kenia) 8.08,84

4x100 m

1928 Kanada 48,4; 1932 USA 47,0; 1936 USA 46,9; 1948 Holandia 47,5; 1952 USA 45,9;

1912 Wielka Brytania 42,4; 1920 USA 42,2; 1924 USA 41,0; 1928 USA 41,0; 1932 USA

1956 Australia 44,5; 1960 USA 44,5; 1964 Polska 43,6; 1968 USA 42,8; 1972 RFN 42,81; 1976 NRD 42,55; 1980 NRD 41,60; 1984 USA 41,65; 1988 USA 41,98; 1992 USA 42,11

40,0; 1936 USA 39,8; 1948 USA 40,6; 1952 USA 40,1; 1956 USA 39,5; 1960 RFN 39,5; 1964 USA 39,0; 1968 USA 38,2; 1972 USA 38,19; 1976 USA 38,33; 1980 ZSRR 38,26; 1984 USA 37,83; 1988 ZSRR 38,19; 1992 USA 37,40

4x400 m

1972 NRD 3.23,0; 1976 NRD 3.19.23; 1980 ZSRR 3.20,02; 1984 USA 3.18,29; 1988 ZSRR 3.15,18; 1992 WNP 3.20,20

1912 USA 3.16,6; 1920 Wielka Brytania 3.22,2; 1924 USA 3.16,0; 1928 USA 3.14,2; 1932 USA 3.08,2; 1936 Wielka Brytania 3.09,0; 1948 USA 3.10,4; 1952 Jamajka 3.03,9; 1956 USA 3.04,8; 1960 USA 3.02,2; 1964 USA 3.00,7; 1968 USA 2.56,16; 1972 Kenia 2.59,8; 1976 USA 2.58,65; 1980 ZSRR 3.01,1; 1984 USA 2.57,91; 1988 USA 2.56,16; 1992 USA 2.55,74

chód 10 km

1992 Y. Chen (Chiny) 44.32,0

chód 20 km

1956 L. Spirin (ZSRR) 1.31.27,4; 1960 W. Gołubniczyj (ZSRR) 1.34.07,2; 1964 K. Matthews (Wielka Brytania) 1.29.34,0; 1968 W. Gołubniczyj (ZSRR) 1.33.58,4; 1972 P. Frenkel (NRD) 1.26.42,4; 1976 D. Batista (Meksyk) 1.24.40,6; 1980 M. Damilano (Włochy) 1.23.35,5; 1984 E. Canto (Meksyk) 1.23.13,0; 1988 J. Přibilinec (Czechosłowacja) 1.19.57,0; 1992 D. Plaza (Hiszpania) 1.21.45,0

chód 50 km

1932 T. Green (Wielka Brytania) 4.50.10,0; 1936 H. Whitlock (Wielka Brytania) 4.30.41,4; 1948 J. Ljunggren (Szwecja) 4.41.52,0; 1952 G. Dordoni (Włochy) 4.28.07,8; 1956 N. Read (Nowa Zelandia) 4.30.42,8; 1960 D. Thompson (Wielka Brytania) 4.25.30,0; 1964 A. Pamich (Włochy) 4.11.12,4; 1968 C. Höhne (NRD) 4.20.13,6; 1972 B. Kannenberg (RFN) 3.56.11,6; 1980 H. Gauder (NRD) 3.49.24,0; 1984 R. Gonzalez (Meksyk) 3.47.26,0; 1988 W. Iwanienko (ZSRR) 3.38.29,0; 1992 A. Perłow (WNP) 3.50.13,0

skok wzwyż

1928 E. Catherwood (Kanada) 1,59; 1932 J. Shiley (USA) 1,657; 1936 I. Csák (Węgry) 1,60; 1948 A. Coachman (USA) 1,68; 1952 E. Brand (Związek Pd. Afryki.) 1,67; 1956 M. McDaniel (USA) 1,76; 1960 I. Balaş (Rumunia) 1,85; 1964 I. Balaş (Rumunia) 1,90; 1968 M. Režková (Czechosłowacja) 1,82; 1972 U. Meyfarth (RFN) 1,92; 1976 R. Ackermann (NRD) 1,93; 1980 S. Simeoni (Włochy) 1,97; 1984 U. Meyfarth (RFN) 2,02; 1988 L. Ritter (USA) 2,03; 1992 H. Henkel (Niemcy) 2,02

1896 E. Clark (USA) 1,81; 1900 I. Baxter (USA) 1,90; 1904 S. Jones (USA) 1,80; 1908 H. Porter (USA) 1,91; 1912 A. Richards (USA) 1,93; 1920 R. Landon (USA) 1,94; 1924 H. Osborn (USA) 1,98; 1928 R. King (USA) 1,94; 1932 D. McNaughton (Kanada) 1,97; 1936 C. Johnson (USA) 2,03; 1948 J. Winter (Australia) 1,98; 1952 W. Davis (USA) 2,04; 1956 C. Dumas (USA) 2,12; 1960 R. Szwałakadze (ZSRR) 2,16; 1964 W. Brumel (ZSRR) 2,18; 1968 R. Fosbury (USA) 2,24; 1972 J. Tarmak (ZSRR) 2,23; 1976 J. Wszola

(Polska) 2,25; 1980 G. Wessig (NRD) 2,36; 1984 D. Mögenburg (RFN) 2,35; 1988 G. Awdiejenko (ZSRR) 2,38; 1992 J. Sotomayor (Kuba) 2,34

skok w dal

1948 O. Gyarmati (Węgry) 5,70; 1952 Y. Williams (Nowa Zelandia) 6,24; 1956 E. Krzesińska (Polska) 6,35; 1960 W. Krepkina (ZSRR) 6,37; 1964 M. Rand (Wielka Brytania) 6,76; 1968 V. Viscopoleanu (Rumunia) 6,82; 1972 H. Rosendahl (RFN) 6,78; 1976 A. Voigt (NRD) 6,72; 1980 T. Kołpakowa (ZSRR) 7,06; 1984 A. Stanciu (Rumunia) 6,96; 1988 J. Joyner-Kersee (USA) 7,40; 1992 H. Drechsler (Niemcy) 7,14

1896 E. Clark (USA) 6,35; 1900 A. Kraenzlein (USA) 7,185; 1904 M. Prinstein (USA) 7,34; 1908 F. Irons (USA) 7,48; 1912 A. Gutterson (USA) 7,60; 1920 R.W. Peterson (Szwecja) 7,15; 1924 D. Hubbard (USA) 7,45; 1928 E. Hamm (USA) 7,73; 1932 E. Gordon (USA) 7,64; 1936 J. Owens (USA) 8,06; 1948 W. Steele (USA) 7,83; 1952 J. Biffle (USA) 7,57; 1956 G. Bell (USA) 7,83; 1960 R. Boston (USA) 8,12; 1964 L. Davies (Wielka Brytania) 8,07; 1968 R. Beamon (USA) 8,90; 1972 R. Williams (USA) 8,24; 1976 A. Robinson (USA) 8,35; 1980 L. Dombrowski (NRD) 8,54; 1984 C. Lewis (USA) 8,54; 1988 C. Lewis (USA) 8,72; 1992 C. Lewis (USA) 8,67

skok o tyczce

1896 W. Hoyt (USA) 3,30; 1900 I. Baxter (USA) 3,30; 1904 C. Dvorak (USA) 3,51; 1908 E. Cooke (USA) i A. Gilbert (USA) 3,71; 1912 H. Babcock (USA) 3,95; 1920 F. Foss (USA) 4,09; 1924 L. Barnes (USA) 3,95; 1928 S. Carr (USA) 4,20; 1932 W. Miller (USA) 4,32; 1936 E. Meadows (USA) 4,35; 1948 G. Smith (USA) 4,30; 1952 R. Richards (USA) 4,55; 1956 R. Richards (USA) 4,56; 1960 D. Bragg (USA) 4,70; 1964 F. Hansen (USA) 5,10; 1968 R. Seagren (USA) 5,40; 1972 W. Nordwig (NRD) 5,50; 1976 T. Ślusarski (Polska) 5,50; 1980 W. Kozakiewicz (Polska) 5,78; 1984 P. Quinon (Francja) 5,75; 1988 S. Bubka (ZSRR) 5,90; 1992 M. Tarasow (WNP) 5,80

trójskok

1896 J. Connolly (USA) 13,71; 1900 M. Prinstein (USA) 14,47; 1904 M. Prinstein (USA) 14,33; 1908 T. Ahearne (Wielka Brytania/Irlandia) 14,92; 1912 G. Lindblom (Szwecja) 14,76; 1920 V. Tuulos (Finlandia) 14,51; 1924 A. Winter (Australia) 15,53; 1928 M. Oda (Japonia) 15,21; 1932 C. Nambu (Japonia) 15,72; 1936 N. Tajima (Japonia) 16,00; 1948 A. Lhman (Szwecja) 15,40; 1952 A. Ferreira da Silva (Brazylia) 16,22; 1956 A. Ferreira da Silva (Brazylia) 16,35; 1960 J. Schmidt (Polska) 16,81; 1964 J. Schmidt (Polska) 16,85; 1968 W. Saniejew (ZSRR) 17,39; 1972 W. Saniejew (ZSRR) 17,35; 1976 W. Saniejew (ZSRR) 17,29; 1980 J. Uudmäe (ZSRR) 17,35; 1984 A. Joyner (USA) 17,26; 1988 C. Markow (Bułgaria) 17,61; 1992 M. Conley (USA) 18,17

<u>pchnięcie kula</u>	<u>1948 M. Ostermeyer (Francja) 13,75; 1952 G. Zybina (ZSRR) 15,28; 1956 T. Tyszkiewicz (ZSRR) 16,59; 1960 T. Press (ZSRR) 17,32; 1964 T. Press (ZSRR) 18,14; 1968 M. Gummel (NRD) 19,61; 1972 N. Cziżowa (ZSRR) 21,03; 1976 I. Christowa (Bułgaria) 21,16; 1980 I. Slupianek (NRD) 22,41; 1984 C. Losch (RFN) 20,48; 1988 N. Lisowskaja (ZSRR) 22,24; 1992 S. Kriwielewa (WNP) 21,06</u>	<u>1896 R. Garrett (USA) 11,22; 1900 R. Sheldon (USA) 14,10; 1904 R. Rose (USA) 14,81; 1908 R. Rose (USA) 14,21; 1912 P. McDonald (USA) 15,34; 1920 F.W. Pörhölä (Finlandia) 14,81; 1924 C. Houser (USA) 15,00; 1928 J. Kuck (USA) 15,87; 1932 L. Sexton (USA) 16,00; 1936 H. Woelke (Niemcy) 16,20; 1948 W. Thompson (USA) 17,12; 1952 W.P. O'Brien (USA) 17,41; 1956 W.P. O'Brien (USA) 18,57; 1960 W. Nieder (USA) 19,68; 1964 D. Long (USA) 20,33; 1968 R. Matson (USA) 20,54; 1972 W. Komar (Polska) 21,18; 1976 U. Beyer (NRD) 21,05; 1980 W. Kisielow (ZSRR) 21,35; 1984 A. Andrei (Włochy) 21,26; 1988 U. Timmermann (NRD) 22,47; 1992 M. Stulce (USA) 21,70</u>
<u>rzut dyskiem</u>	<u>1928 H. Konopacka (Polska) 39,62; 1932 L. Copeland (USA) 40,58; 1936 G. Mauermayer (Niemcy) 47,63; 1948 M. Ostermeyer (Francja) 41,92; 1952 N. Romaszkowa (ZSRR) 51,42; 1956 O. Fikotová (Czechosłowacja) 53,69; 1960 N. Ponomariowa (ZSRR) 55,10; 1964 T. Press (ZSRR) 57,27; 1968 L. Manoliu (Rumunia) 58,28; 1972 F. Mielnik (ZSRR) 66,62; 1976 E. Schlaak (NRD) 69,00; 1980 E. Schlaak-Jahl (NRD) 69,96; 1984 R. Stalman (Holandia) 65,36; 1988 M. Hellmann (NRD) 72,30; 1992 M. Marten (Kuba) 70,06</u>	<u>1896 R. Garrett (USA) 29,15; 1900 R. Bauer (Węgry) 36,04; 1904 M. Sheridan (USA) 39,28; 1908 M. Sheridan (USA) 40,89; 1912 A. Taipale (Finlandia) 45,21; 1920 E. Niklander (Finlandia) 44,69; 1924 C. Houser (USA) 46,16; 1928 C. Houser (USA) 47,32; 1932 J. Anderson (USA) 49,49; 1936 K. Carpenter (USA) 50,48; 1948 A. Consolini (Włochy) 52,78; 1952 S. Iness (USA) 55,03; 1956 A. Oerter (USA) 56,36; 1960 A. Oerter (USA) 59,18; 1964 A. Oerter (USA) 61,00; 1968 A. Oerter (USA) 64,78; 1972 L. Daněk (Czechosłowacja) 64,40; 1976 M. Wilkins (USA) 67,50; 1980 W. Raszczupkin (ZSRR) 66,64; 1984 R. Dannenberg (RFN) 66,60; 1988 J. Schult (NRD) 68,82; 1992 R. Ubartas (Litwa) 65,12</u>
<u>rzut młotem</u>	<u>1900 J. Flanagan (USA) 49,73; 1904 J. Flanagan (USA) 51,23; 1908 J. Flanagan (USA) 51,92; 1912 M. McGrath (USA) 54,74; 1920 P. Ryan (USA) 52,88; 1924 F. Tootell (USA) 53,30; 1928 P. O'Callaghan (Irlandia) 51,39; 1932 P. O'Callaghan (Irlandia) 53,92; 1936 K. Hein (Niemcy) 56,49; 1948 I. Németh (Węgry) 56,07; 1952 J. Csérmák (Węgry) 60,34; 1956 H. Connolly (USA) 63,19; 1960 W. Rudenkow (ZSRR) 67,10; 1964 R. Klim (ZSRR) 69,74; 1968 G. Zsivótzky (Węgry) 73,76; 1972 A. Bondarczuk (ZSRR) 75,50; 1976 J. Sedych (ZSRR) 77,52; 1980 J. Sedych (ZSRR) 81,80; 1984 J. Tiainen (Finlandia) 78,08; 1988 S. Litwinow (ZSRR) 84,80; 1992 A. Abduwaliew (WNP) 82,54</u>	
<u>rzut oszczepem</u>	<u>1932 M.B. Didrikson (USA) 43,68; 1936 T. Fleischer (Niemcy) 45,18; 1948 H. Bauma (Austria) 45,57; 1952 D. Zátoková</u>	<u>1908 E. Lemming (Szwecja) 54,45; 1912 E. Lemming (Szwecja) 60,64; 1920 J. Myyrä (Finlandia) 65,78; 1924 J. Myyrä (Finlandia)</u>

(Czechosłowacja) 50,47; 1956 I. Jaunzeme (ZSRR) 53,86; 1960 E. Ozolina (ZSRR) 55,98; 1964 M. Peneş (Rumunia) 60,54; 1968 A. Németh (Węgry) 60,36; 1972 R. Fuchs (NRD) 63,88; 1976 R. Fuchs (NRD) 65,94; 1980 M. Colon (Kuba) 68,40; 1984 T. Sanderson (Wielka Brytania) 69,56; 1988 P. Felke (NRD) 74,68; 1992 S. Renk (Niemcy) 68,34

62,96; 1928 E. Lundqvist (Szwecja) 66,60; 1932 M. Järvinen (Finlandia) 72,71; 1936 G. Stöck (Niemcy) 71,84; 1948 K. Rautavaara (Finlandia) 69,77; 1952 C. Young (USA) 73,78; 1956 E. Danielsen (Norwegia) 85,71; 1960 W. Cybulenko (ZSRR) 84,64; 1964 P. Nevala (Finlandia) 82,66; 1968 J. Łusis (ZSRR) 90,10; 1972 K. Wolfermann (RFN) 90,48; 1976 M. Nemeth (Węgry) 94,58; 1980 D. Kula (ZSRR) 91,20; 1984 A. Härkönen (Finlandia) 86,76; 1988 T. Korjus (Finlandia) 84,28; 1992 J. Żelezny (Czechosłowacja) 89,66

pięciobój

1964 I. Press (ZSRR) 5246 pkt.; 1968 I. Becker (RFN) 5098 pkt.; 1972 M. Peters (Wielka Brytania) 4801 pkt.; 1976 S. Siegl (NRD) 4745 pkt.; 1980 N. Tkaczenko (ZSRR) 5083 pkt.

siedmiobój

1984 G. Nunn (Australia) 6390 pkt.; 1988 J. Joyner-Kersee (USA) 7291 pkt.; 1992 J. Joyner-Kersee (USA) 7044 pkt.

dziesięciobój

1904 T. Kiely (Irlandia) 6036 pkt; 1912 J. Thorpe (USA) 8412 (zdyskwalifikowany za przekroczenie przepisów o amatorstwie w 1913, ale w 1982 przywrócono mu pośmiertnie złoty medal; jako zwycięzca traktowany jest także H. Wieslander, Szwecja, 7 724); 1920 H. Lövlund (Norwegia) 6804; 1924 H. Osborn (USA) 7711; 1928 P. Yrjölä (Finlandia) 8053; 1932 J. Bausch (USA) 8462; 1936 G. Morris (USA) 7900; 1948 R. Mathias (USA) 7139; 1952 R. Mathias (USA) 7887; 1956 M. Campbell (USA) 7937; 1960 R. Johnson (USA) 8392; 1964 W. Holdorf (RFN) 7887; 1968 W. Toomey (USA) 8193; 1972 N. Awilów (ZSRR) 8454; 1976 B. Jenner (USA) 8618; 1980 F.D. Thompson (Wielka Brytania) 8495; 1984 F.D. Thompson (Wielka Brytania) 8797; 1988 C. Schenk (NRD) 8488; 1992 R. Zmelik (Czechosłowacja) 8611

Olimpijscy mistrzowie letnich igrzysk (niektórzy zwycięzcy) - boks

<u>Kategoria</u>	<u>Złoci medaliści</u>
<u>waga papierowa</u>	<u>1968 F. Rodriguez (Wenezuela); 1972 G. Gedó (Węgry); 1976 J. Hernandez (Kuba); 1980 S. SABIROW (ZSRR); 1984 P. Gonzalez (USA); 1988 I. Marinow (Bułgaria); 1992 R. Marcelo (Kuba)</u>
<u>waga musza</u>	<u>1904 G. Finnegan (USA); 1920 F. di Genaro (USA); 1924 F. LaBarba (USA); 1928 A. Kocsis (Węgry); 1932 S. Énekés (Węgry); 1936 W. Kaiser (Niemcy); 1948 P. Perez (Argentyna); 1952 N. Brooks (USA); 1956 T. Spinks (Wielka Brytania); 1960 G. Török (Węgry); 1964 F. Atzori (Włochy); 1968 R. Delgado (Meksyk); 1972 G. Kostadinow (Bułgaria); 1976 L. Randolph (USA); 1980 P. Lesow (Bułgaria); 1984 S. McCrory (USA); 1988 K.S. Kim (Korea Pd.); 1992 S.C. Chol (KRL-D)</u>
<u>waga kogucia</u>	<u>1904 O. Kirk (USA); 1908 A.H. Thomas (Wielka Brytania); 1920 C. Walker (Związek Pd. Afryki); 1924 W. Smith (Związek Pd. Afryki); 1928 V. Tamagnini (Włochy); 1932 H. Gwynne (Kanada); 1936 U. Sergo (Włochy); 1948 T. Csik (Węgry); 1952 P. Hämäläinen (Finlandia); 1956 W. Behrendt (NRD); 1960 O. Grigoriew (ZSRR); 1964 T. Sakurai (Japonia); 1968 W. Sokołow (ZSRR); 1972 O. Martinez (Kuba); 1976 Y.J. Gu (KRL-D); 1980 B. Hernandez (Kuba); 1984 M. Stecca (Włochy); 1988 K. McKinney (USA); 1992 J. Casamayor (Kuba)</u>
<u>waga piórkowa</u>	<u>1904 O. Kirk (USA); 1908 R. Gunn (Wielka Brytania); 1920 P. Fritsch (Francja); 1924 J. Fields (USA); 1928 L. van Klaveren (Holandia); 1932 C. Robledo (Argentyna); 1936 O. Casanovas (Argentyna); 1948 E. Formenti (Włochy); 1952 J. Zachara (Czechosłowacja); 1956 W. Safronow (ZSRR); 1960 F. Musso (Włochy); 1964 S. Stiepaszkin (ZSRR); 1968 A. Roldan (Meksyk); 1972 B. Kuzniecowa (ZSRR); 1976 A. Herrera (Kuba); 1980 R. Fink (NRD); 1984 M. Taylor (USA); 1988 G. Parisi (Włochy); 1992 A. Tews (Niemcy)</u>
<u>waga lekka</u>	<u>1904 H. Spanger (USA); 1908 F. Grace (Wielka Brytania); 1920 S. Mosberg (USA); 1924 H. Nielsen (Dania); 1928 C. Orlandi (Włochy); 1932 L. Stevens (Związek Pd. Afryki); 1936 I. Harangi (Węgry); 1948 G. Dreyer (Związek Pd. Afryki); 1952 A. Bolognesi (Włochy); 1956 R. McTaggart (Wielka Brytania); 1960 K. Paździor (Polska); 1964 J. Grudzień (Polska); 1968 R. Harris (USA); 1972 J. Szczepański (Polska); 1976 H. Davis (USA); 1980 A. Herrera (Kuba); 1984 P. Whitaker (USA); 1988 A. Zuelow (NRD); 1992 O. De La Hoya (USA)</u>
<u>waga lekkopółśrednia</u>	<u>1952 C. Adkins (USA); 1956 W. Jengibarian (ZSRR); 1960 B. Němeček (Czechosłowacja); 1964 J. Kulej (Polska); 1968 J. Kulej (Polska); 1972 R. Seales (USA); 1976 R. Leonard (USA); 1980 P. Oliva (Włochy); 1984 J. Page (USA); 1988 W. Janowski (ZSRR); 1992 H. Vinent (Kuba)</u>
<u>waga półśrednia</u>	<u>1904 A. Young (USA); 1920 A. Schneider (Kanada); 1924 J. Delarge (Belgia); 1928 E. Morgan (Nowa Zelandia); 1932 E. Flynn (USA); 1936 S. Suvio (Finlandia); 1948 J. Torma (Czechosłowacja); 1952 Z. Chychła (Polska); 1956 N. Linca (Rumunia); 1960 G. Benvenuti (Włochy); 1964 M. Kasprzyk (Polska); 1968 M. Wolke (NRD); 1972 E. Correa (Kuba); 1976 J. Bachfeld (NRD); 1980 A. Aldama (Kuba); 1984 M. Breland (USA); 1988 R. Wangila (Kenia); 1992 M. Carruth (Irlandia)</u>
<u>waga lekkośrednia</u>	<u>1952 L. Papp (Węgry); 1956 L. Papp (Węgry); 1960 W. McClure (USA); 1964 B. Łagutin (ZSRR); 1968 B. Łagutin (ZSRR); 1972 D. Kottysch (RFN); 1976 J. Rybicki (Polska); 1980 A.</u>

Martinez (Kuba); 1984 F. Tate (USA); 1988 S.H. Park (Korea Pd.); 1992 J. Lemus (Kuba)

waga średnia

1904 C. Mayer (USA); 1908 J. Douglas (Wielka Brytania); 1920 H. Mallin (Wielka Brytania); 1924 H. Mallin (Wielka Brytania); 1928 P. Toscani (Włochy); 1932 C. Barth (USA); 1936 J. Despeaux (Francja); 1948 L. Papp (Węgry); 1952 F. Patterson (USA); 1956 G. Szatkow (ZSRR); 1960 E. Crook (USA); 1964 W. Popienczenko (ZSRR); 1968 C. Finnegan (Wielka Brytania); 1972 W. Lemieszew (ZSRR); 1976 M. Spinks (USA); 1980 J. Gomez (Kuba); 1984 J.S. Shin (Korea Pd.); 1988 H. Maske (NRD); 1992 A. Hernandez (Kuba)

waga półciężka

1920 E. Eagan (USA); 1924 H. Mitchell (Wielka Brytania); 1928 V. Avendano (Argentyna); 1932 D. Carstens (Związek Pd. Afryki); 1936 R. Michelot (Francja); 1948 G. Hunter (Związek Pd. Afryki); 1952 N. Lee (USA); 1956 J. Boyd (USA); 1960 C. Clay (USA); 1964 C. Pinto (Włochy); 1968 D. Pozniak (ZSRR); 1972 M. Parlov (Jugosławia); 1976 L. Spinks (USA); 1980 S. Kačar (Jugosławia); 1984 A. Josipović (Jugosławia); 1988 A. Maynard (USA); 1992 T. May (Niemcy)

waga lekkociężka

1984 H. Tillman (USA); 1988 R. Mercer (USA); 1992 F. Savon (Kuba)

waga ciężka

1904 S. Berger (USA); 1908 A. Oldham (Wielka Brytania); 1920 R. Rawson (Wielka Brytania); 1924 O. von Porat (Norwegia); 1928 A.R. Jurado (Argentyna); 1932 S. Lovell (Argentyna); 1936 H. Runge (Niemcy); 1948 R. Iglesias (Argentyna); 1952 H.E. Sanders (USA); 1956 T.P. Rademacher (USA); 1960 F. De Piccoli (Włochy); 1964 J. Frazier (USA); 1968 G. Foreman (USA); 1972 T. Stevenson (Kuba); 1976 T. Stevenson (Kuba); 1980 T. Stevenson (Kuba); 1984 T. Biggs (USA); 1988 L. Lewis (Kanada); 1992 R. Balado (Kuba)

Olimpijscy mistrzowie letnich igrzysk (niektórzy zwycięzcy) - gimnastyka, kolarstwo, piłka nożna, koszykówka, piłka ręczna, siatkówka

Kobiety

Mężczyźni

Gimnastyka: 1952 M. Gorochowskaja (ZSRR); 1956 L. Łatynina (ZSRR); 1960 L. Łatynina (ZSRR); 1964 V. Časlavska (Czechosłowacja); 1968 V. Časlavska (Czechosłowacja); 1972 L. Turiszczewa (ZSRR); 1976 N. Comaneci (Rumunia); 1980 J. Dawydowa (ZSRR); 1984 M.L. Retton (USA); 1988 J. Szuszurowa (ZSRR); 1992 T. Gucu (WNP)

wielobój

Kolarstwo:

szosowy
wyścig
indywidualny

Piłka nożna

Koszykówka 1976 ZSRR; 1980 ZSRR; 1984 USA; 1988 USA; 1992 WNP

Piłka ręczna 1976 ZSRR; 1980 ZSRR; 1984 Jugosławia; 1988 Korea Pd.; 1992 Korea Pd

1900 G. Sandras (Francja); 1904 J. Lenhart (Austria); 1908 A. Braglia (Włochy); 1912 A. Braglia (Włochy); 1920 G. Zampori (Włochy); 1924 L. Štukelj (Jugosławia); 1928 G. Miez (Szwajcaria); 1932 R. Neri (Włochy); 1936 A. Schwarzmann (Niemcy); 1948 V. Huhtanen (Finlandia); 1952 W. Czukarin (ZSRR); 1956 W. Czukarin (ZSRR); 1960 B. Szachlin (ZSRR); 1964 Y. Endo (Japonia); 1968 S. Kato (Japonia); 1972 S. Kato (Japonia); 1976 N. Andrianow (ZSRR); 1980 A. Ditiatin (ZSRR); 1984 K. Gushiken (Japonia); 1988 W. Artiemow (ZSRR); 1992 W. Szczerbo (WNP)

1912 R. Lewis (Związek Pd. Afryki.); 1920 H. Stenqvist (Szwecja); 1924 A. Blanchonnet (Francja); 1928 H. Hansen (Dania); 1936 R. Charpentier (Francja); 1948 J. Beyaert (Francja); 1952 A. Noyelle (Belgia); 1956 E. Baldini (Włochy); 1960 W. Kapitonow (ZSRR); 1964 M. Zanin (Włochy); 1968 P. Vianelli (Włochy); 1972 H. Kuiper (Holandia); 1976 B. Johansson (Szwecja); 1980 S. Suchoruczenkow (ZSRR); 1984 A. Grewal (USA); 1988 O. Ludwig (NRD); 1992 F. Casartelli (Włochy)

1900 Wielka Brytania; 1904 Kanada; 1908 Wielka Brytania; 1912 Wielka Brytania; 1920 Belgia; 1924 Urugwaj; 1928 Urugwaj; 1936 Włochy; 1948 Szwecja; 1952 Węgry; 1956 ZSRR; 1960 Jugosławia; 1964 Węgry; 1968 Węgry; 1972 Polska; 1976 NRD; 1980 Czechosłowacja; 1984 Francja; 1988 ZSRR; 1992 Hiszpania

1936 USA; 1948 USA; 1952 USA; 1956 USA; 1960 USA; 1964 USA; 1968 USA; 1972 ZSRR; 1976 USA; 1980 Jugosławia; 1984 USA; 1988 ZSRR; 1992 USA

1936 Niemcy; 1972 Jugosławia; 1976 ZSRR; 1980 NRD; 1984 Jugosławia; 1988 ZSRR; 1992 WNP

Siatkówka

1964 Japonia; 1968 ZSRR; 1972 ZSRR; 1976
Japonia; 1980 ZSRR; 1984 Chiny; 1988 ZSRR;
1992 Kuba

1964 ZSRR; 1968 ZSRR; 1972 Japonia; 1976
Polska; 1980 ZSRR; 1984 USA; 1988 USA; 1992
Brazylia

Olimpijscy mistrzowie zimowych igrzysk (niektórzy zwycięzcy) - łyżwiarstwo figurowe, hokej na lodzie

<u>Kategoria</u>	<u>Łyżwiarstwo figurowe</u>
<u>kobiety</u>	<u>1908 M. Syers (Wielka Brytania); 1920 M. Julin (Szwecja); 1924 H. Szabo-Planck (Austria); 1928 S. Henie (Norwegia); 1932 S. Henie (Norwegia); 1936 S. Henie (Norwegia); 1948 B.A. Scott (Kanada); 1952 J. Altwegg (Wielka Brytania); 1956 T. Albright (USA); 1960 C. Heiss (USA); 1964 S. Dijkstra (Holandia); 1968 P. Fleming (USA); 1972 B. Schuba (Austria); 1976 D. Hamill (USA); 1980 A. Pötzsch (NRD); 1984 K. Witt (NRD); 1988 K. Witt (NRD); 1992 K. Yamaguchi (USA); 1994 O. Bajul (Ukraina)</u>
<u>mężczyźni</u>	<u>1908 U. Salchow (Szwecja); 1920 G. Grafström (Szwecja); 1924 G. Grafström (Szwecja); 1928 G. Grafström (Szwecja); 1932 K. Schäfer (Austria); 1936 K. Schäfer (Austria); 1948 R. Button (USA); 1952 R. Button (USA); 1956 H.A. Jenkins (USA); 1960 D. Jenkins (USA); 1964 M. Schnelldorfer (RFN); 1968 W. Schwarz (Austria); 1972 O. Nepela (Czechosłowacja); 1976 J. Curry (Wielka Brytania); 1980 R. Cousins (Wielka Brytania); 1984 S. Hamilton (USA); 1988 B. Boitano (USA); 1992 W. Pietrenko (WNP); 1994 A. Urmanow (Rosja)</u>
<u>pary sportowe</u>	<u>908 A. Hübler - H. Burger (Niemcy); 1920 L. Jakobsson - W. Jakobsson (Finlandia); 1924 H. Engelmann - A. Berger (Austria); 1928 A. Joly - P. Brunet (Francja); 1932 A. Joly-Brunet - P. Brunet (Francja); 1936 M. Herber - E. Baier (Niemcy); 1948 M. Lannoy - P. Baugniet (Belgia); 1952 R. Falk - P. Falk (RFN); 1956 E. Schwartz - K. Oppelt (Austria); 1960 B. Wagner - R. Paul (Kanada); 1964 L. Biełousowa - O. Protopopow (ZSRR); 1968 L. Biełousowa - O. Protopopow (ZSRR); 1972 I. Rodnina - A. Ułanow (ZSRR); 1976 I. Rodnina - A. Zajcew (ZSRR); 1980 I. Rodnina - A. Zajcew (ZSRR); 1984 E. Wałowa - O. Wasiliew (ZSRR); 1988 E. Gordiejewa - S. Grinkow (ZSRR); 1992 N. Miszkutienok - A. Dmitriew (WNP); 1994 E. Gordiejewa - S. Grinkow (Rosja)</u>
<u>pary taneczne</u>	<u>1976 L. Pachomowa - A. Gorszkow (ZSRR); 1980 N. Liniczuk - G. Karponosow (ZSRR); 1984 J. Torvill - C. Dean (Wielka Brytania); 1988 N. Bestiemianowa - A. Bukin (ZSRR); 1992 M. Klimowa - S. Ponomarienko</u>

(WNP); 1994 O. Griszczuk - S. Płatow (Rosja)

Hokej na lodzie

1920 Kanada; 1924 Kanada; 1928 Kanada; 1932 Kanada;
1936 Wielka Brytania; 1948 Kanada; 1952 Kanada; 1956
ZSRR; 1960 USA; 1964 ZSRR; 1968 ZSRR; 1972 ZSRR;
1976 ZSRR; 1980 USA; 1984 ZSRR; 1988 ZSRR; 1992
WNP; 1994 Szwecja

Olimpijscy mistrzowie zimowych igrzysk (niektórzy zwycięzcy) - narciarstwo alpejskie

Konkurencja

Kobiety

Mężczyźni

zjazd

1948 H. Schlunegger (Szwajcaria); 1952 T. Jochum-Beiser (Austria); 1956 M. Berthod (Szwajcaria); 1960 H. Biebl (RFN); 1964 C. Haas (Austria); 1968 O. Pall (Austria); 1972 M.T. Nadig (Szwajcaria); 1976 R. Mittermaier (RFN); 1980 A. Moser-Pröll (Austria); 1984 M. Figini (Szwajcaria); 1988 M. Kiehl (RFN); 1992 K. Lee-Gartner (Kanada); 1994 K. Seizinger (Niemcy)

1948 H. Oreiller (Francja); 1952 Z. Colo (Włochy); 1956 A. Sailer (Austria); 1960 J. Vuarnet (Francja); 1964 E. Zimmermann (Austria); 1968 J.C. Killy (Francja); 1972 B. Russi (Szwajcaria); 1976 F. Klammer (Austria); 1980 L. Stock (Austria); 1984 B. Johnson (USA); 1988 P. Zurbriggen (Szwajcaria); 1992 P. Ortlieb (Austria); 1994 T. Moe (USA)

slalom specjalny

1948 G. Fraser (USA); 1952 A. Mead Lawrence (USA); 1956 R. Colliard (Szwajcaria); 1960 A. Heggveit (Kanada); 1964 C. Goitschel (Francja); 1968 M. Goitschel (Francja); 1972 B. Cochran (USA); 1976 R. Mittermaier (RFN); 1980 H. Wenzel (Liechtenstein); 1984 P. Magoni (Włochy); 1988 V. Schneider (Szwajcaria); 1992 P. Kronberger (Austria); 1994 V. Schneider (Szwajcaria)

1948 E. Reinalter (Szwajcaria); 1952 O. Schneider (Austria); 1956 A. Sailer (Austria); 1960 E. Hinterseer (Austria); 1964 J. Stiegler (Austria); 1968 J.C. Killy (Francja); 1972 F.F. Ochoa (Hiszpania); 1976 P. Gros (Włochy); 1980 I. Stenmark (Szwecja); 1984 P. Mahre (USA); 1988 A. Tomba (Włochy); 1992 F.C. Jagge (Norwegia); 1994 T. Stangassinger (Austria)

slalom gigant

1952 A. Mead Lawrence (USA); 1956 O. Reichert (RFN); 1960 Y. Rüegg (Szwajcaria); 1964 M. Goitschel (Francja); 1968 N. Greene (Kanada); 1972 M.T. Nadig (Szwajcaria); 1976 K. Kreiner (Kanada); 1980 H. Wenzel (Liechtenstein); 1984 D. Armstrong (USA); 1988 V. Schneider (Szwajcaria); 1992 P. Wiberg (Szwecja); 1994 D. Compagnoni (Włochy)

1952 S. Eriksen (Norwegia); 1956 A. Sailer (Austria); 1960 R. Staub (Szwajcaria); 1964 F. Bonlieu (Francja); 1968 J.C. Killy (Francja); 1972 G. Thöni (Włochy); 1976 H. Hemmi (Szwajcaria); 1980 I. Stenmark (Szwecja); 1984 M. Julen (Szwajcaria); 1988 A. Tomba (Włochy); 1992 A. Tomba (Włochy); 1994 M. Wasmeier (Niemcy)

supergigant

1988 S. Wolf (Austria); 1992 D. Compagnoni (Włochy); 1994 D. Roffe (USA)

1988 F. Piccard (Francja); 1992 K.A. Aamodt (Norwegia); 1994 M. Wasmeier (Niemcy)

kombinacja alpejska

1936 C. Cranz (Niemcy); 1948 T. Beiser (Austria); 1988 A. Wachter (Austria); 1992 P. Kronberger (Austria); 1994 P. Wiberg (Szwecja)

1936 F. Pfnür (Niemcy); 1948 H. Oreiller (Francja); 1988 H. Strolz (Austria); 1992 J. Polig (Włochy); 1994 L. Kjus (Norwegia)

Olimpijscy mistrzowie zimowych igrzysk (niektórzy zwycięzcy) - narciarstwo klasyczne

<u>Konkurencja</u>	<u>Kobiety</u>	<u>Mężczyźni</u>
<u>5 km</u>	<u>1964 K. Bojarskich (ZSRR); 1968 T. Gustafsson (Szwecja); 1972 G. Kułakowa (ZSRR); 1976 H. Takalo (Finlandia); 1980 R. Smietanina (ZSRR); 1984 M.L. Hämäläinen (Finlandia); 1988 M. Matikainen (Finlandia); 1992 M. Lukkarinen (Finlandia); 1994 L. Jegorowa (Rosja)</u>	
<u>10 km</u>	<u>1952 L. Wideman (Finlandia); 1956 L. Kozyriewa (ZSRR); 1960 M. Gusakowa (ZSRR); 1964 K. Bojarskich (ZSRR); 1968 T. Gustafsson (Szwecja); 1972 G. Kułakowa (ZSRR); 1976 R. Smietanina (ZSRR); 1980 B. Petzold (NRD); 1984 M.L. Hämäläinen (Finlandia); 1988 W. Wencene (ZSRR)</u>	<u>1992 V. Ulvang (Norwegia); 1994 B. Dählie (Norwegia)</u>
<u>15 km</u>	<u>1992 L. Jegorowa (WNP); 1994 M. Di Centa (Włochy)</u>	<u>(do 1952 wyłącznie dystans 18 km): 1924 T. Haug (Norwegia); 1928 J. Gröttumsbråten (Norwegia); 1932 S. Utterström (Szwecja); 1936 E.A. Larsson (Szwecja); 1948 M. Lundström (Szwecja); 1952 H. Brenden (Norwegia); 1956 H. Brenden (Norwegia); 1960 H. Brusveen (Norwegia); 1964 E. Mäntyranta (Finlandia); 1968 H. Grönningen (Norwegia); 1972 S.A. Lundbäck (Szwecja); 1976 N. Bazukow (ZSRR); 1980 T. Wassberg (Szwecja); 1984 G. Svan (Szwecja); 1988 M. Diewiatiarow (ZSRR)</u>
<u>20 km</u>	<u>1984 M.L. Hämäläinen (Finlandia); 1988 T. Tichonowa (ZSRR)</u>	
<u>30 km</u>	<u>1992 S. Belmondo (Włochy); 1994 M. Di Centa (Włochy)</u>	<u>1956 V. Hakulinen (Finlandia); 1960 S. Jernberg (Szwecja); 1964 E. Mäntyranta (Finlandia); 1968 F. Nones (Włochy); 1972 W. Wiedienin (ZSRR); 1976 S. Sawieliew (ZSRR); 1980 N. Zimiatow (ZSRR); 1984 N. Zimiatow (ZSRR); 1988 A. Prokuratorow (ZSRR); 1992 V. Ulvang (Norwegia); 1994 T. Alsgaard (Norwegia)</u>
<u>50 km</u>		<u>1924 T. Haug (Norwegia); 1928 P.E. Hedlund (Szwecja); 1932 V. Saarinen (Finlandia); 1936 E. Wiklund (Szwecja); 1948 N. Karlsson</u>

(Szwecja); 1952 V. Hakulinen (Finlandia); 1956 S. Jernberg (Szwecja); 1960 K. Hämäläinen (Finlandia); 1964 S. Jernberg (Szwecja); 1968 O. Ellefsaeter (Norwegia); 1972 P. Tyldum (Norwegia); 1976 I. Formo (Norwegia); 1980 N. Zimiatow (ZSRR); 1984 T. Wassberg (Szwecja); 1988 G. Svan (Szwecja); 1992 B. Dählie (Norwegia); 1994 W. Smirnow (Kazachstan)

bieg łączony
(5+10 km)

1992 L. Jegorowa (WNP);
1994 L. Jegorowa (Rosja)

bieg łączony
(10+15 km)

1992 B. Dählie (Norwegia);

1994 B. Dählie (Norwegia)

3x5 km

1956 Finlandia; 1960 Szwecja; 1964 ZSRR;
1968 Norwegia; 1972 ZSRR

4x5 km

1976 ZSRR; 1980 NRD; 1984 Norwegia;

1988 ZSRR; 1992 WNP; 1994 Rosja

4x10 km

1936 Finlandia; 1948 Szwecja; 1952
Finlandia; 1956 ZSRR; 1960 Finlandia; 1964
Szwecja; 1968 Norwegia; 1972 ZSRR; 1976
Finlandia; 1980 ZSRR; 1984 Szwecja; 1988
Szwecja; 1992 Norwegia; 1994 Włochy

skoki

(średnia
skocznia)

1964 V. Kankkonen (Finlandia); 1968 J.
Raška (Czechosłowacja); 1972 Y. Kasaya
(Japonia); 1976 H.G. Aschenbach (NRD);
1980 A. Innauer (Austria); 1984 J. Weissflog
(NRD); 1988 M. Nykänen (Finlandia); 1992
E. Vettori (Austria); 1994 E. Bredesen
(Norwegia)

skoki

(duża
skocznia)

1924 J. T. Thams (Norwegia); 1928 A.
Andersen (Norwegia); 1932 B. Ruud
(Norwegia); 1936 B. Ruud (Norwegia); 1948
P. Hugsted (Norwegia); 1952 A. Bergmann
(Norwegia); 1956 A. Hyvärinen (Finlandia);
1960 H. Recknagel (NRD); 1964 T. Engan
(Norwegia); 1968 W. Bielousow (ZSRR);
1972 W. Fortuna (Polska); 1976 K. Schnabl
(Austria); 1980 J. Törmänen (Finlandia);
1984 M. Nykänen (Finlandia); 1988 M.
Nykänen (Finlandia); 1992 T. Nieminen
(Finlandia); 1994 J. Weissflog (Niemcy)

skoki
drużynowo

1988 Finlandia; 1992 Finlandia; 1994 Niemcy

kombinacja
norweska

1924 T. Haug (Norwegia); 1928 J. Grøttumsbråten (Norwegia); 1932 J. Grøttumsbråten (Norwegia); 1936 O. Hagen (Norwegia); 1948 H. Hasu (Finlandia); 1952 S. Sløttvik (Norwegia); 1956 S. Stenersen (Norwegia); 1960 G. Thoma (RFN); 1964 T. Knutsen (Norwegia); 1968 F. Keller (RFN); 1972 U. Wehling (NRD); 1976 U. Wehling (NRD); 1980 U. Wehling (NRD); 1984 T. Sandberg (Norwegia); 1988 H. Kempf (Szwajcaria); 1992 F. Guy (Francja); 1994 F.B. Lundberg (Norwegia)

kombinacja
norweska
drużynowa

1988 RFN; 1992 Japonia; 1994 Japonia

Olimpijskie konkursy sztuki - Polscy medaliści

<u>Rok</u>	<u>Miejsce</u>	<u>Kolor medalu</u>	<u>Liczba</u>	<u>Zdobywcy</u>
<u>1928</u>	<u>Amsterdam</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>K. Wierzyński (literatura, tomik wierszy "Laur olimpijski")</u>
		<u>srebrny</u>	<u>0</u>	
		<u>brązowy</u>	<u>1</u>	<u>W. Skoczylas (malarstwo, cykl akwarel "Łucznik")</u>
<u>1932</u>	<u>Los Angeles</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>J. Klukowski (rzeźba, "Wieńczenie zawodnika")</u>
		<u>srebrny</u>	<u>1</u>	<u>J. Konarska (malarstwo, barwny drzeworyt "Narciarze")</u>
		<u>brązowy</u>	<u>0</u>	
<u>1936</u>	<u>Berlin</u>	<u>złoty</u>	<u>0</u>	
		<u>srebrny</u>	<u>1</u>	<u>J. Klukowski (rzeźba, "Piłka nożna")</u>
		<u>brązowy</u>	<u>2</u>	<u>J. Parandowski (literatura, powieść "Dysk olimpijski")</u> <u>S. Ostoja-Chrostowski (grafika, drzeworyt dyplomu Yachtklubu Rzeczypospolitej Polskiej)</u>
<u>1948</u>	<u>Londyn</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>Z. Turski (muzyka, "Symfonia olimpijska")</u>
		<u>srebrny</u>	<u>0</u>	
		<u>brązowy</u>	<u>0</u>	

**Oznaczalność niektórych pierwiastków w roztworach wodnych dla
wybranych metod analitycznych (poziom ufności 95%)**

<u>Pierwiastek</u>	<u>AAS</u>	<u>Hg/AAS</u>	<u>GFAAS</u>	<u>ICP-AES</u>	<u>ICP-MS</u>
<u>As</u>	<u>100</u>	<u>0,02</u>	<u>0,2</u>	<u>20</u>	<u>0,0001</u>
<u>Hg</u>	<u>200</u>	<u>0,008</u>	<u>1</u>	<u>20</u>	<u>0,0005</u>
<u>Se</u>	<u>70</u>	<u>0,02</u>	<u>0,2</u>	<u>60</u>	<u>0,00005</u>

Parki narodowe - Afryka

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>AMBOSELI,</u> <u>Amboseli National Park</u>	<u>Kenia</u>	<u>1974</u>	<u>392</u>	<u>Obejmuje dolne partie pn.-zach. stoków Kilimandżaro wraz z niecką jeziora Amboseli; szatę roślinną tworzą kolczaste zarośla i formacje trawiaste, a także zbiorowiska bagienne (gł. turzycowe); zamieszkują tu m.in.: bawoły, żyrafy, nosorożce, lwy i lamparty, a z ptaków: pelikany, słonki i kormorany.</u>
<u>AUASZ,</u> <u>Awash National Park</u>	<u>Etiopia</u>	<u>1966</u>	<u>756</u>	<u>Zajmuje płaską równinę w dnie Rowu Abisyńskiego, w widłach rzek Auasz i Kesem Wenz; na pn. wznosi się wulkaniczny masyw Mount Fantalle (2148 m n.p.m.); liczne formy wulkaniczne - zastygłe potoki lawy, sypki popiół oraz gorące źródła; pokryty trawiastą sawanną z kępami drzew akacji i gajami palmowymi; bogaty świat zwierząt: hipopotamy, szakale, lamparty, gepardy, lwy, pawiany, gazele, zebry, liczne antylopy (dikdik, kudu), a z ptaków: kanie rude, sępy, strusie, marabuty i bociany.</u>
<u>BALE,</u> <u>Bale Mountains National Park</u>	<u>Etiopia</u>	<u>1969</u>	<u>2471</u>	<u>Położony w zach. części Wyżyny Somalijskiej, obejmuje masyw gór Bale, z najwyższym szczytem Batu (4307 m n.p.m.); zaznacza się piętrowy układ roślinności - gęste lasy z podokarpem i oliwką afrykańską przechodzą w lasy kosso z dominującą hagenią; wyżej znajdują się wrzosowiska oraz łąki wysokogórskie, urozmaicone okazami gigantycznych stroiczek; w faunie charakterystyczne są: zające Starcka, antylopy niala oraz szakale: złocisty i etiopski - kaberu; wiele gatunków ptactwa.</u>
<u>CHOBE,</u> <u>Chobe National Park</u>	<u>Botswana</u>	<u>1968</u>	<u>10 570</u>	<u>Zajmuje obszar płaskiej równiny w środk. części Kotliny Kalahari, rozciętej płytkimi dolinami rzek Chobe, Savute i Ngwezumba; roślinność stanowi mozaika suchych lasów, kolczastych i trawiastych sawann oraz terenów bagiennych; bogactwo świata zwierzęcego - żyrafy, słonie, bawoły, białe nosorożce, zebry, hipopotamy i antylopy, a wśród drapieżników - gepardy, lwy, lamparty i hieny.</u>
<u>ETOSHA,</u> <u>Etosha</u>	<u>Namibia</u>	<u>1907</u>	<u>22 270</u>	<u>Położony na wyżynie Damara, zajmuje obszar płaskiej równiny wokół rozległego solniska Etosha Pan, stopniowo wznoszącej się ku zach.; roślinność tworzą krzewiaste zbiorowiska półpustynne, trawiasta sawanna, suche lasy mopane oraz kolczasty busz; żyją tu m.in.: liczne gatunki antylop (szpringboki, oryksy południowe, kudu, elandy, dikdiki), słonie,</u>

<u>National Park</u>				<u>zebry i żyrafy, a także lwy, lamparty, gepardy, rysie i hieny; wiele gatunków ptactwa wodnego.</u>
<u>GEMSBOK,</u>	<u>Botswana</u>	<u>1971</u>	<u>27 665</u>	<u>Zajmuje tereny pagórkowatej równiny w środk. części pustyni Kalahari, urozmaiconej równoległymi pasmami piaszczystych wydym i suchych dolin rzecznych; roślinność tworzą na ogół zbiorowiska kolczastego buszu i trawiastej sawanny; spośród żyjących tu zwierząt wymienić należy: liczne antylopy - oryks południowy, szpringbok, kudu, gnu i eland, a z drapieżników - lwy, gepardy i hieny.</u>
<u>Gemsbok National Park</u>				
<u>KAFUE,</u>	<u>Zambia</u>	<u>1951</u>	<u>22 400</u>	<u>Obejmuje pagórkowaty płaskowyż (wys. 975-2000 m n.p.m.), łagodnie opadający z zach. na wsch., w dorzeczu rzeki Kafue; w pn. części tereny bagienne (Bagna Busanga); resztki wilgotnych lasów równikowych przechodzą na pd. w suche lasy podrównikowe (miombo i mopane) oraz trawiaste sawanny; ze zwierząt żyją tu: lwy, bawoły, słonie, zebry i liczne gatunki antylop (kudu, impala, gnu, eland); w pobliżu rzek spotyka się krokodyle i hipopotamy, a z ptaków: rybołowy, żurawie oraz bociany.</u>
<u>Kafue National Park</u>				
<u>KALAHARI GEMSBOK,</u>	<u>RPA</u>	<u>1931</u>	<u>9591</u>	<u>Zajmuje tereny pagórkowatej równiny w środk. części pustyni Kalahari, z pasmami piaszczystych wydym o charakterystycznej czerwonej barwie, rozciętej suchymi dolinami rzek Nossob i Auob; dominują zbiorowiska trawiastej sawanny; roślinność pustynna, busz akacjowy, w pobliżu dolin rzecznych rosną suche lasy podrównikowe; faunę reprezentują: mangusty, guźce i liczne antylopy - oryks południowy, szpringbok, kudu, gnu i eland, wśród drapieżników spotyka się: lamparty, gepardy, lwy i hieny; bogactwo ptaków, m.in.: strusie, sekretarze i orły.</u>
<u>Kalahari Gemsbok National Park</u>				
<u>KILIMANDŻARO</u>	<u>Tanzania</u>	<u>1973</u>	<u>900</u>	<u>Obejmuje najwyższe partie masywu Kilimandżaro (od ok. 2000 m n.p.m.); występuje piętrowy układ roślinności - górski las równikowy przechodzi wyżej w formacje krzewiaste oraz łąki alpejskie; w najwyższych partiach wieczne śniegi, lodowce; ostoja dla wielu zwierząt, m.in.: licznych gatunków antylop i małp, a także nosorożców zwyczajnych, bawołów i lampartów; z ptaków najliczniej reprezentowane są orły.</u>
<u>Kilimanjaro National Park</u>				
<u>KOMOÉ,</u>	<u>Wybrzeże Kości Słoniowej</u>	<u>1968</u>	<u>11 500</u>	<u>Zajmuje obszar falistej i pagórkowatej peniepleny, w dorzeczu rzeki Comoé; ponad równinę wystają pojedyncze, niewysokie pasma wzgórz (wys. do 625 m n.p.m. - Boutourou); pokryta drzewiastą sawanną z charakterystycznymi drzewami akacji i parkii oraz gatunkami turzyc, situ i traw (m.in. trawa słoniowa); żyją tu: słonie, bawoły, hipopotamy, guźce, lamparty, hieny i lwy, a także liczne gatunki antylop i małp.</u>
<u>Parc National del la Comoé</u>				

<u>KRUGERA,</u>	<u>RPA</u>	<u>1898</u> <u>1926</u>	<u>19 485</u>	<u>Położony w pn. części Wyżyny Transwal (Bushveld); zajmuje obszar pagórkowatej równiny, otoczonej od wsch. pasmem gór Lebombo; szatę roślinną tworzą gł. formacje sawannowe, poza tym także suche zarośla i lasy podzwrotnikowe; liczne stada kopytnych: bawoły, zebry, antylopy impala, a także słonie i żyrafy; ostoja białego nosorożca; z drapieżników spotyka się: gepardy, lamparty, lwy i hieny; spośród 450 gatunków ptaków charakterystyczne są strusie.</u>
<u>Kruger</u> <u>National Park</u>				
<u>NAIROBI,</u>	<u>Kenia</u>	<u>1946</u>	<u>117</u>	<u>Położony w pobliżu miasta Nairobi; zajmuje wyżynny płaskowyż wzniesiony do wys. 1500-1800 m n.p.m., rozcięty na wsch. głębokimi dolinami rzek; w krajobrazie dominują trawiaste formacje sawannowe, a w zach. części suchy las podrównikowy; bogactwo zwierząt: bawoły, zebry, żyrafy, lwy, lamparty, liczne stada antylop; park jest wielką atrakcją turystyczną, stanowiąc naturalne zoo dla stolicy Kenii.</u>
<u>Nairobi National</u> <u>Park</u>				
<u>NAKURU,</u>	<u>Kenia</u>	<u>1967</u>	<u>197</u>	<u>Zajmuje pagórkowatą równinę wokół słonego jeziora Nakuru; utworzony w celu ochrony wód jeziora i kolonii ptactwa wodnego (m.in. flamingów, pelikanów, czapli i kaczek); pokryty zaroślami akacjowymi, wokół jeziora zbiorowiska nadwodne i bagienne, z dominującymi turzycami i sitowiem; ssaki reprezentowane są m.in. przez: hipopotamy oraz stada antylop i gazeli; doskonałe miejsce obserwacji i badań ornitologicznych.</u>
<u>Lake Nakuru</u> <u>National Park</u>				
<u>NAMIB/</u> <u>/NAUKLUFT,</u>	<u>Namibia</u>	<u>1979</u>	<u>49 768</u>	<u>Utworzony z połączenia parków Namib (1904) i Naukluft (1967); zajmuje nadmorską równinę, stanowiącą część pustyni Namib, z wydmami tworzącymi piaszczyste grzędy osiągające dł. do 50 km; na wsch. skaliste, silnie rozcięte wąwozami i kanionami stoki gór Naukluft; roślinność pustynna - porosty i sukulenty (m.in. aloesy, starce), w wyższych partiach murawy trawiaste; stanowisko słynnej welwiczii; bogata fauna: zebry górskie, antylopy (oryksy południowe i szpringboki), gepardy, lamparty, hieny oraz złotokrety; z ptaków spotyka się: strusie, czaple i flamingi.</u>
<u>Namib-Naukluft</u> <u>Park</u>				
<u>RUWENZORI</u> <u>(KRÓLOWEJ</u> <u>ELŻBIETY),</u>	<u>Uganda</u>	<u>1952</u>	<u>1977</u>	<u>Obejmuje krystaliczny masyw Ruwenzori (Góry Księżycowe), z kulminacją Margherity (5109 m n.p.m.), wznoszący się ponad płaską i falistą równiną otaczającą Jezioro Edwarda; duże zróżnicowanie szaty roślinnej - na równinie mozaika trawiastej sawanny, suchych lasów podrównikowych i zbiorowisk bagiennych, przechodzących na zrębie Ruwenzori w formacje górskie; w faunie m.in.: hipopotamy, słonie, bawoły, lwy, lamparty, liczne antylopy i małpy - szympansy, koczkodany i gerezy rude; nad brzegami rzek i jezior gatunki ptactwa wodnego (flamingi, ibisy czczone, kaczki, gęsi i</u>
<u>Ruwenzori</u> <u>(Queen</u> <u>Elizabeth)</u> <u>National Park</u>				

<u>SERENGETI,</u>	<u>Tanzania</u>	<u>1951</u>	<u>14 763</u>	<u>bociany).</u>
<u>Serengeti National Park</u>				<u>Zajmuje płaską równinę z pojedynczymi skalistymi wzgórzami w środk. części równiny Serengeti, na wsch. od Jeziora Wiktorii; dominuje roślinność sawannowa z pojedynczymi drzewami akacji; wzdłuż rzek lasy galeriowe; słynie z sezonowo migrujących wielomilionowych stad kopytnych: antylop (elandy, impale, gnu), zebr, gazeli Thompsona i Granta, bawołów; poza tym żyją tu: żyrafy, słonie, nosorożce zwyczajne, a z drapieżników: lwy, lamparty, gepardy, szakale, likaony i hieny; miejsce licznych safari.</u>
<u>SKELETON COAST (WYBRZEŻE SZKIELETÓW),</u>	<u>Namibia</u>	<u>1971</u>	<u>16 390</u>	
<u>Skeleton Coast Park</u>				<u>Zajmuje płaską, żwirową, nadmorską równinę z pojedynczymi wydmiami (wys. do 200 m), w pn. części pustyni Namib; roślinność pustynna (trawy, porosty i sukulenty), w dolinach rzek okresowych - suche, drzewiaste zarośla mopane; liczne endemity (np. welwiczia) oraz sukulenty, tzw. "żywe kamienie"; faunę reprezentują: złotokrety, słonie, żyrafy, zebry, oryksy południowe oraz lwy; na wybrzeżu kolonie uchatek.</u>
<u>TAI,</u>	<u>Wybrzeże Kości Słoniowej</u>	<u>1973</u>	<u>3500</u>	
<u>Parc National de Tai</u>				<u>Obejmuje obszar falistej równiny, ponad którą wznoszą się izolowane, pojedyncze wzgórza - najwyższe Mount Niénokué (623 m n.p.m.); szatę roślinną tworzy w dużej części pierwotny wilgotny las równikowy, obfitujący w epifity, liany i pnącza; bogactwo florystyczne (ok. 600 gatunków samych drzew); w faunie występują m.in.: słonie, lamparty i liczne gatunki małp (szympansy, mangaby, gerezy, koczkodany); bogactwo płazów, gadów, ptaków i owadów; ostoja bardzo rzadkiego hipopotama karłowatego.</u>
<u>TSAVO,</u>	<u>Kenia</u>	<u>1948</u>	<u>20 821</u>	
<u>Tsavo National Park</u>				<u>Położony w pd.-wsch. części kraju, w dorzeczu rzeki Galana; zajmuje równinny płaskowyż, przechodzący na zach. w wysoki łańcuch wulkaniczny, wznoszący się do wys. 2493 m n.p.m.; roślinność sawannowa z drzewami akacji i baobabów; bogactwo świata zwierzęcego - lwy, lamparty, gepardy, słonie, bawoły, gazy, antylopy, hipopotamy, goryle i koczkodany; ostoja zagrożonego wyginięciem nosorożca zwyczajnego; ponad 400 gatunków ptaków.</u>
<u>UPEMBA,</u>	<u>Zair</u>	<u>1939</u>	<u>11 730</u>	
<u>Parc National de l'Upemba</u>				<u>Większą część zajmuje niewysokie pasmo górskie Kibara, z kulminacją 1889 m n.p.m., przechodzące na zach. w obszar płaskiej i falistej równiny Kamolondo; u zbiegu rzek Zair i Lufira rozległe bagna i jeziora z największym Upemba; szatę roślinną tworzą suche lasy miombo oraz trawiasta sawanna; faunę reprezentują: słonie, bawoły, zebry, lwy i liczne gatunki antylop, m.in. elandy; nad rzekami ptactwo wodne.</u>

<u>"W"</u>	<u>Benin,</u> <u>Niger,</u> <u>Burkina</u> <u>Faso</u>	<u>1952-1954</u>	<u>10 264</u>	<u>Zajmuje równiny płaskowyż o średniej wys. 250 m n.p.m., silnie rozcięty przez odwadniające go rzeki (Tapoa, Mékrou, Kpako); na pd. niewysokie Wzgórze Atakora; pokryty trawiastą sawanną, na której pasą się stada antylop, bawołów i słoni; poza tym żyją tu: lwy, lamparty, karakale i gepardy; w rzekach spotyka się krokodyle i hipopotamy.</u>
<u>Parc National</u> <u>du "W"</u>				
<u>WANKIE,</u>	<u>Zimbabwe</u>	<u>1930</u>	<u>14 651</u>	<u>Obejmuje obszar płaskiej, pokrytej piaskami równiny, łagodnie opadającej ku pd. zach., we wsch. części kotliny Kalahari, przy granicy z Botswaną; szatę roślinną tworzą suche lasy miombo i mopane oraz trawiasta sawanna; w faunie występują m.in.: słonie, bawoły, żyrafy, zebry, hipopotamy oraz liczne antylopy - impale, kudu, oryksy południowe i gnu; wśród drapieżników spotyka się: lwy, lamparty, gepardy, hieny i szakale; ostoja nosorożca zwyczajnego.</u>
<u>Wankie (Hwange)</u> <u>National Park</u>				
<u>WIRUNGA,</u>	<u>Zair</u>	<u>1925</u>	<u>7800</u>	<u>Położony przy granicy z Ruandą i Ugandą; utworzony pod nazwą Park Narodowy Alberta; obejmuje wysokogórskie masywy gór Wirun-ga i Ruwenzori, równinę Ruindi-Rutshuru wraz z Jeziorem Edwarda oraz dolinę rzeki Semliki; piętrowość klimatyczno-roślinna - wilgotny las równikowy przechodzi wyżej w sawannę z gajami palmowymi, w najwyższych partiach lasy górskie i wrzosowiska, graniczące z wiecznymi śniegami i lodowcami; świat zwierzęcy reprezentują: bawoły, słonie, lwy, antylopy, hipopotamy i rzadko spotykane okapi; kolonie ptaków; ostoja zagrożonego wyginięciem goryla górskiego.</u>
<u>Parc National des</u> <u>Virunga</u>				
<u>WODOSPADY</u> <u>MURCHISONA</u> <u>(KABALEGA),</u>	<u>Uganda</u>	<u>1952</u>	<u>3839</u>	<u>Zajmuje tereny falistej i pagórkowatej równiny ciągnącej się wzdłuż Nilu Wiktorii; w centralnej części malownicze kaskady - Wodospady Murchisona (wys. 43 m); pokryty roślinnością sawannową i kolczastym buszem, nad rzeką lasy galeriowe; bogactwo świata zwierzęcego: słonie, żyrafy, bawoły, liczne gatunki antylop, a z drapieżników lwy i lamparty; w pobliżu rzeki spotyka się krokodyle oraz ptactwo wodne; ostoja nosorożca zwyczajnego i białego.</u>
<u>Murchison Falls</u> <u>(Kabalega)</u> <u>National Park</u>				
<u>WODOSPADY</u> <u>WIKTORII,</u>	<u>Zimbabwe</u>	<u>1952</u>	<u>20</u>	<u>Obejmuje niewielki odcinek rzeki Zambezi wraz z Wodospadem Wiktorii (wys. 108-120 m); pokryty trawiastą roślinnością sawannową z pojedynczymi drzewami baobabów; w głębokich, wilgotnych dolinach, stanowiących pozostałość po pradawnych kaskadach, rośnie gęsty las palmowy z paprociami i pnączami; w faunie występują: ba-woły, słonie, hipopotamy, żyrafy, pawiany i antylopy (elandy, impale, kudu); w pobliżu rzeki spotyka się krokodyle; liczne gatunki ptaków.</u>
<u>Victoria Falls</u> <u>National Park</u>				

Parki narodowe - Ameryka Północna

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>ARCHES,</u> <u>Arches National Park</u>	<u>USA</u>	<u>1971</u>	<u>292</u>	<u>Położony na wyżynie Kolorado; utworzony w celu ochrony osobliwych form skalnych w kształcie łuków zbudowanych z czerwonego piaskowca; do bardziej znanych należą: największy Landscape Arch (dł. 89 m), Double Arch (Podwójny Łuk), Delicate Arch (Delikatny Łuk) i Windows (Okna); inne fantastyczne formy: Park Avenue - długi, wysoki masyw o gładkich ścianach, przypominający drapacze chmur, oraz Fiery Furnace - labirynt skalny; szatę roślinną stanowią skąpe zbiorowiska krzewiaste i trawy.</u>
<u>BANFF,</u> <u>Banff National Park</u>	<u>Kanada</u>	<u>1885</u>	<u>6641</u>	<u>Zajmuje najwyższe, wzniesione ponad 1380 m n.p.m. partie Gór Skalistych - z najwyższym szczytem Mount Forbes (3628 m n.p.m.), rozczłonkowane siecią dolin rzecznych; wysokie szczyty pokrywa wieczne śniegi i lodowce, w dnach głębokich dolin znajdują się malownicze jeziora polodowcowe, np. Minnewanka, Louise, Moraine; dominują lasy ze świerkiem, sosną, jodłą i modrzewiem, przechodzące wyżej w zbiorowiska krzewinkowe i trawiaste; bogata fauna: kozły śnieżne, owce kanadyjskie, łosie, jelenie wapiti i mulaki, wilki, kojoty, lisy, niedźwiedzie (grizli, baribale) i liczne gatunki ptaków: orły, sójki, dzięcioły i pardwy.</u>
<u>BIZONA LEŚNEGO,</u> <u>Wood Buffalo National Park</u>	<u>Kanada</u>	<u>1922</u>	<u>44 807</u>	<u>Zajmuje tereny płaskiej równiny między jeziorami Athabaska a Wielkim Jeziorem Niewolniczym; liczne jeziora (największe Claire, Buffalo, Mamawi); większą część parku pokrywają obszary bagiennie; na pd.-wsch. rozległa śródlądowa delta rzek Peace i Athabaska; mozaika lasów iglastych ze świerkiem i sosną, lasów mieszanych z osiką i topolą oraz zbiorowisk trawiastych i bagiennych; miejscami zbiorowiska halofilne; bogactwo świata zwierzęcego - niezwykle rzadkie bizona leśne, łosie, jelenie wapiti, karibu, piżmaki, rysie, wilki, niedźwiedzie baribale i grizli, wśród ptaków: gęsi bernikle, kaczki i żurawie.</u>
<u>BRYCE CANYON,</u> <u>Bryce Canyon National Park</u>	<u>USA</u>	<u>1924</u>	<u>144</u>	<u>Zajmuje wsch. krawędź płaskowyżu Paunsaugunt (na wyżynie Kolorado), tworząca wielobarwny, fantastyczny amfiteatr z unikatowymi formami rzeźby w postaci wysokich ścian, iglic, kopuł i grup skalnych, posiadających swoiste nazwy: Ogród Królowej, Młot Thora, Milczące Miasto, Mur Chiński, Tonący Statek; roślinność tworzą zarośla jałowców, lasy z sosną pinon oraz lasy z sosną ponderosa, daglezią i jodłą;</u>

				<p>wzdłuż potoków rosną topole i wierzby; faunę reprezentują: kojoty, lisy, rysie, niedźwiedzie baribale, jelenie mulaki i pieski preriowe; liczne gatunki ptaków.</p>
<u>CANYON-LANDS,</u>	<u>USA</u>	<u>1964</u>	<u>1365</u>	<p>Zajmuje rozległy, wysoko wzniesiony płaskowyż (1100-2100 m n.p.m.) w środk. części wyżyny Kolorado, silnie rozczłonkowany siecią głębokich dolin o charakterze kanionów, należących do dorzecza rzek Kolorado i Green; osobliwe formy skalne w postaci łuków i iglic wypreparowane w różnobarwnych skałach piaskowcowych; roślinność tworzą kępy traw, gdzieśgdzie rosną niskie lasy sosnowe i zarośla jałowcowe; w faunie m.in.: wiewiórki, kojoty, lisy, owce kanadyjskie, wśród ptaków kruki i jastrzębie; pozostałości kultury pradawnych Indian (Anasazi) - ruiny siedzib, naczynia gliniane i rysunki naskalne.</p>
<u>Canyonlands National Park</u>				
<u>DENALI,</u>	<u>USA</u>	<u>1917</u>	<u>24 419</u>	<p>Utworzony jako Park Narodowy Mount McKinley; zajmuje wysoki, pokryty wiecznym śniegiem i lodowcami łańcuch gór Alaska, z kulminacjami Mount McKinley (6194 m n.p.m.) i Mount Foraker (5300 m n.p.m.), przechodzący na pn. w falistą i pagórkowatą nizinę; roślinność tworzą lasy ze świerkiem, jodłą, brzoza i topolą (wzdłuż potoków) oraz zbiorowiska tundrowe z mchami, porostami, kępami welnianki i karłowatymi brzozami; w faunie m.in.: karibu, zające polarne, wilki, niedźwiedzie grizli, ursony, lemingi i łosie, a z ptaków: orły, pardwy i sowy śnieżne.</p>
<u>Denali National Park and Preserve</u>				
<u>EVERGLADES,</u>	<u>USA</u>	<u>1947</u>	<u>5858</u>	<p>Zajmuje obszar płaskiej, zabagnionej równiny na pd. półwyspu Floryda, nawadnianej przez rzekę Shark (osiąga 80 km szer.), oraz dużą część Zatoki Florydzkiej z licznymi niewielkimi wysepkami; różnorodne zbiorowiska roślinne - roślinność bagienna i wodna, gaje palmowe, lasy cypryśnikowe, tereny trawiaste, namorzyny - stanowią ostoję dla wielu gatunków zwierząt; żyją tu liczne gatunki ryb, płazów i gadów (aligatory, krokodyle, żółwie karety, żółwie zielone, żółwie sępie), a z ptaków: bieliki amerykańskie, rybołowy, warzęchy różowe, czaple białe, pelikany brunatne; z ssaków na uwagę zasługują: rysie, pumy, oposy, szopy pracze i zagrożone wyginięciem manaty.</p>
<u>Everglades National Park</u>				
<u>GLACIER,</u>	<u>USA</u>	<u>1910</u>	<u>4101</u>	<p>Zajmuje wysokogórskie tereny w pn. części pasma Lewis Range (Góry Skaliste), z kulminacją Mount Cleveland (3194 m n.p.m.); ponad 40 lodowców (np. Jackson, Agassiz, Blackfoot, Rainbow, Sperry, Kintla, Pumpelly) i malownicze polodowcowe jeziora (Swiftcurrent, Upper Waterton, Grace); osobliwością jest słynna Płacząca Ściana (Weeping Wall); bogata flora (ponad 1000 gatunków roślin) i fauna; żyje tu 60 gatunków ssaków, m.in.: owce kanadyjskie, kozły śnieżne, jelenie wapiti, kojoty, wilki, świstaki,</p>
<u>Glacier National Park</u>				

<u>GREAT SMOKY MOUNTAINS.</u>	<u>USA</u>	<u>1934</u>	<u>2092</u>	<u>niedźwiedzie grizli i baribale, bobry, a także ponad 216 gatunków ptaków: jastrzębie, rybołowy, pardwy i bieliki amerykańskie.</u>
<u>Great Smoky Mountains National Park</u>				<u>Zajmuje górski region na pd. Appalachów, z najwyższymi szczytami Cligmans Dome (2025 m n.p.m.) i Mount Guyot (2018 m n.p.m.); bogata fauna - 130 gatunków drzew i 1300 roślin zielnych; dominują lasy liściaste strefy umiarkowanej (z bukiem, dębem, brzozą, topolą i kasztanem), wyżej przechodzące w gęste lasy jodłowe; faunę reprezentują: lisy wirginijskie, szopy pracze, skunksy, jelenie wirginijskie, niedźwiedzie baribale, oposy i rysie, a z ptaków: tanagry, kruki i muchołówki.</u>
<u>IZTACCIHUATL-POPOCATÉPETL.</u>	<u>Meksyk</u>	<u>1935</u>	<u>257</u>	<u>Obejmuje masywy wulkanów Popocatepetl (5452 m n.p.m.) i Iztacchiuatl (5286 m n.p.m.) leżące w środk. części Kordyliery Wulkanicznej; piętrowość klimatyczno-roślinna - lasy z dębem, sosną, jodłą i daglezą przechodzą wyżej w zbiorowiska łąk wysokogórskich; w szczytowych partiach (powyżej 4300 m n.p.m.) wieczne śniegi i lodowce; w faunie charakterystyczne są drobne gryzonie oraz liczne gatunki ptaków śpiewających: sikory, drozdy, zięby i strzyżyki.</u>
<u>Parque Nacional Iztacchiuatl-Popocatepetl</u>				
<u>JASPER.</u>	<u>Kanada</u>	<u>1907</u>	<u>10 878</u>	<u>Położony w pn. części Gór Skalistych; w krajobrazie dominują wysokie, urwiste szczyty z kulminacją Mount Columbia (3747 m n.p.m.); dużą część pokrywają wieczne śniegi i lodowce, z największym Columbia (300 km²); szatę roślinną stanowią lasy ze świerkiem, sosną, jodłą i domieszką brzoź, a w wyższych położeniach wrzosowiska i trawiaste murawy wysokogórskie; faunę reprezentują: kozły śnieżne, owce kanadyjskie, karibu, łosie, jelenie wapiti, świstaki, niedźwiedzie grizli i baribale, wśród ptaków występują: orły przednie, sowy śnieżne i pardwy.</u>
<u>Jasper National Park</u>				
<u>KATMAI.</u>	<u>USA</u>	<u>1980</u>	<u>15 047</u>	<u>Położony u nasady Półwyspu Aleuckiego; zajmuje tereny w pn. części pasma Gór Aleuckich (z najwyższym Mount Katmai, 2047 m n.p.m.), stromo opadających ku wybrzeżu Oceanu Spokojnego; krajobraz tworzą pokryte wiecznym śniegiem i lodowcami stożki wulkaniczne, głębokie doliny, w których dnach znajdują się malownicze jeziora, m.in.: Naknek, Kukaklek, Brooks, Kulik i wodospady (Margot); szata roślinna: lasy ze świerkiem, brzozą i topolą, wyżej wysokogórskie hale; w faunie występują m.in.: karibu, łosie, wilki, niedźwiedzie grizli i kodiak oraz pardwy; w górskich potokach odbywają tarło pstrągi i łososie.</u>
<u>Katmai National Park</u>				
<u>MESA VERDE.</u>	<u>USA</u>	<u>1906</u>	<u>208</u>	<u>Zajmuje silnie pocięty siecią głębokich wąwozów i</u>

<u>Mesa Verde National Park</u>				<p><u>kanionów (dorzecze rzeki Montezuma) płaskowyż leżący u podnóża Gór San Juan, który pokrywa niskie lasy i zarośla, gł. z udziałem sosny i jałowca; atrakcję parku stanowią ruiny kamiennych i glinianych budowli pierwotnych Indian (Anasazi), tworzące na skalnych tarasach całe miasta; najbardziej znane budowle to Pałac Skalny i Dom Kwadratowej Wieży; ważne stanowisko archeologiczne, w którym znaleziono również wyroby rękodzielnicze - biżuterię, wyroby tkackie i narzędzia.</u></p>
<u>NORTH CASCADES,</u>	<u>USA</u>	<u>1968</u>	<u>2043</u>	<p><u>Zajmuje wysokogórskie tereny w pn. części Gór Kaskadowych, rozdzielone wyłączoną z parku głęboką doliną rzeki Skagit; w szczytowych partiach wieczne śniegi i lodowce, z których do najbardziej znanych należą: Price, Challenger, Crystal, Boston i White Salmon; liczne formy polodowcowe - cyrki, Ukształtne doliny i ponad 120 jezior (m.in.: Silver, Green, Monogram, Price, Azure); malownicze wodospady; roślinność tworzą lasy iglaste z jodłą i cedrzyńcem, a wyżej wrzosowiska i kwieciste łąki wysokogórskie; w faunie występują: niedźwiedzie grizli, jelenie mulaki i pумы; liczne stanowiska archeologiczne (m.in. rysunki naskalne sprzed 7500 lat i prymitywna wytwórnia narzędzi z obsydianu).</u></p>
<u>North Cascades National Park</u>				
<u>OLYMPIC,</u>	<u>USA</u>	<u>1938</u>	<u>3712</u>	<p><u>Zajmuje pasmo Gór Olympic (w łańcuchu Gór Nadbrzeżnych), z pokrytym wiecznym śniegiem i lodowcami masywem Mount Olympus (2428 m n.p.m.) oraz obszar nadbrzeżnej niziny nad Oceanem Spokojnym; liczne jeziora, m.in.: Crescent, Ozette, Mills i Clear; piętrowość roślinna - wilgotne, obfitujące w epifityczne paprocie, mchy i porosty lasy ze świerkiem sitkajskim, żywotnikiem i daglezią zieloną zastępują wyżej lasy jodłowe; ponad nimi występują zbiorowiska muraw wysokogórskich i wrzosowiska; faunę reprezentują: owce kanadyjskie, świstaki, niedźwiedzie baribale i pумы, a na wybrzeżu foki i uchatki.</u></p>
<u>Olympic National Park</u>				
<u>ORIZABA,</u>	<u>Meksyk</u>	<u>1937</u>	<u>198</u>	<p><u>Obejmuje najwyższe partie wulkanicznego masywu Orizaba (Citlaltépétl), wznoszącego się na wys. 5700 m n.p.m.; piętrowy układ roślinności - górski las z sosną, jodłą i daglezią zastępują wyżej formacje krzewiaste i łąki alpejskie; szczytowe partie (powyżej 4500 m n.p.m.) pokrywa wieczne śniegi i lodowce; faunę reprezentują gł. niewielkie gryzonie oraz liczne gatunki płazów, gadów i ptaków.</u></p>
<u>Parque Nacional Pico de Orizaba</u>				
<u>PETRIFIED FOREST (SKAMIENIAŁY LAS),</u>	<u>USA</u>	<u>1962</u>	<u>378</u>	<p><u>Zajmuje obszar płaskowyżu w pd. części wyżyny Kolorado, wzniesionego do wys. 1900 m n.p.m. (Pilot Rock), rozciętego dolinami rzek okresowych i epizodycznych; zbudowany ze skał o różnokolorowym zabarwieniu, tworzących niewysokie pasma wzgórz - Malowaną Pustynię (Painted Desert)</u></p>

Petrified Forest National Park

i Błękitną Mesę (Blue Mesa); atrakcją są szczątki pradawnych drzew (araukarii), które uległy skrzemion-kowaniu z zachowaniem całej struktury tkanek (zawierają one wspaniałe kryształy kwarcu, ametystów, agatu i jaspisu); miejscami tworzą wielkie skupiska, m.in.: Las Tęczowy (Rainbow Forest), Las Jaspisowy (Jasper Forest) czy Las Kryształowy (Crystal Forest).

ROCKY MOUNTAIN.

USA

1915

1075

Rocky Mountain National Park

Zajmuje najwyższe partie (ponad 2500 m n.p.m.) pasma Front Range, w środk. części Gór Skalistych, z kulminacją Longs Peak (4345 m n.p.m.); w krajobrazie dominują wysokie, urwiste szczyty pokryte wiecznym śniegiem i lodowcami (np. Andrews, Taylor, Mills); w dolinach liczne wodospady (Chasm, Alberta, Fern, Grace) i jeziora polodowcowe (Dream, Bear, Nymph, Mirror, Spirit); roślinność tworzą lasy z sosną ponderosa, jodłą Douglasa i jałowcem, wyżej przechodzące w lasy świerkowe i wysokogórskie hale; żyją tu: owce kanadyjskie, bobry kanadyjskie, jelenie wapiti, pумы, a z ptaków orły przednie i jastrzębie.

SEQUOIA.

USA

1890

1631

Sequoia National Park

Założony dla ochrony lasów wielkich, majestatycznych drzew: sekwoi olbrzymich (Sequoiadendron giganteum) i sekwoi wiecznie zielonych (Sequoia sempervirens), porastających zach. stoki łańcucha Sierra Nevada i tworzących fantastyczny las ogromnych drzew, tzw. Las Gigantów (Giant Forest); do najbardziej znanych należy słynny "General Sherman" (wys. 90 m, 30 m w obwodzie), którego wiek ocenia się na ok. 2200 lat; w faunie występują m.in.: niedźwiedzie, jelenie i pумы.

TIKAL.

Gwatemala

1957

754

Parque Nacional Tikal

Zajmuje tereny falistej, w znacznej części silnie zabagnionej równiny, ponad którą wznoszą się pojedyncze, niewysokie wzgórza; roślinność tworzy wilgotny las równikowy z udziałem mahoniu i licznych palm, pokrytych epifitami i lianami; faunę reprezentują: leniwce, mrówkojady wielkie, mrówkojadki, pancerniki, pумы, jaguary, oceloty, szopy i liczne gatunki małp; stanowisko archeologiczne obejmujące ruiny miasta Majów.

WIELKI KANION.

USA

1919

4934

Grand Canyon National Park

Położony na wyżynie Kolorado, zajmuje zbudowany z płytowo ułożonych, różnokolorowych skał płaskowyż Kaibab, rozcięty ogromnym kanionem rzeki Kolorado; kanion rozciąga się na dł. 349 km, dochodzi do 29 km szer. i osiąga głęb. 1750 m; fantastyczne formy skalne w postaci tarasów, wąskich półek i wież; roślinność tworzą zbiorowiska półpustynne, lasy z sosną ponderosa, jałowcem i dębem oraz lasy świerkowo-jodłowe; bogata fauna - liczne gatunki płazów, gadów (np. grzechotniki) i ptaków; ze ssaków spotyka się: jelenie wapiti, ursy, świstaki, rysie.

<u>WRANGELL-</u> <u>-SAINT ELIAS,</u>	<u>USA</u>	<u>1978</u>	<u>33 820</u>	<u>pumy i kojoty; ślady bytności Indian prekolumbijskich - skalne domostwa i figurki sprzed 3500 lat.</u>
<u>Wrangell-</u> <u>-Saint Elias</u> <u>National Park</u>				<u>Objemuje wysokogórskie łańcuchy Wrangell i Saint Elias, a także pasmo Chuagach, od których oddziela go głęboka dolina rzeki Chitina; na pd. opada ku wybrzeżu Oceanu Spokojnego; w krajobrazie dominują wysokie, ostre szczyty - Saint Elias (5489 m n.p.m.), Mount Sanford, Mount Blackburn, Mount Bona oraz wielkie pola lodowe, m.in.: Malaspina, Bagley, Columbus, Miles; roślinność tworzą zbiorowiska tundrowe, w niższych położeniach lasy ze świerkiem i brzozą; w faunie występują m.in.: zające polarne, niedźwiedzie grizli, karibu i łosie, a z ptaków pardwy i sowy śnieżne.</u>
<u>YELLOWSTONE,</u>	<u>USA</u>	<u>1872</u>	<u>8991</u>	<u>Zajmuje rozległy wulkaniczny płaskowyż, rozcięty głębokim wąwozem rzeki Yellowstone oraz stoki Gór Absaroka; formy działalności termalnej: gejzery (słynne Old Faithful i Castle), gorące źródła (Mammoth), wulkany błotne i fumarole; atrakcję stanowią nacieki trawertynowe - (Minerva Terrace i Opalescent Pool); malownicze wodospady (Yellowstone, Gibbon, Firehole, Mystic, Tower, Fairy), jeziora (Yellowstone, Shoshone, Lewis) i bagna; szatę roślinną tworzą lasy sosnowo-jodłowe, w dolinach rzek zarośla wierzbowe; faunę reprezentują: bizona, antylopy widłorogie, owce kanadyjskie, skunksy, jelenie wapiti i mulaki, a z drapieżników: kojoty, lisy i niedźwiedzie baribale i grizzli.</u>
<u>Yellowstone</u> <u>National Park</u>				
<u>YOSEMITE,</u>	<u>USA</u>	<u>1890</u>	<u>3082</u>	<u>Objemuje wyższe (ponad 600 m n.p.m.) partie w środk. części łańcucha Sierra Nevada z kulminacją Mount Lyell (3997 m n.p.m.), rozcięte gęstą siecią dolin o charakterze polodowcowym; do atrakcji należą: wodospady Yosemite (739 m) i Bridal Veil, ogromne monolity granitowe El Capitan, Half Dome i Cathedral Rocks oraz sekwoja Grizzly Giant, której wiek ocenia się na 2700 lat; liczne jeziora - Eleanor, Tenaya, Mirror, Merced; roślinność tworzą lasy z sosną, jodłą, cedrem i dębem oraz gaje gigantycznych sekwoi; w faunie występują m.in.: niedźwiedzie baribale, kojoty, pumy, jelenie mulaki, lisy, szczekuszki, świstaki i wiewiórki ziemne, a także 220 gatunków ptaków.</u>
<u>Yosemite National</u> <u>Park</u>				
<u>ZION,</u>	<u>USA</u>	<u>1909</u>	<u>593</u>	<u>Zajmuje wyżynny obszar w zach. części wyżyny Kolorado, zbudowany z różnobarwnych skał piaskowcowych, tworzących płaskie stoliwa, kręte kaniony i malownicze formy skalne przypominające zamki, iglice i wieże; rozcięty głęboką doliną Rzeki Dziewiczej (Virgin River); roślinność tworzą karłowate lasy i zarośla z sosną, jodłą oraz jałowcem; na skałach rosną orliki złociste, dziedzierzawa, piołuny, hibiskusy i kaktusy; żyją tu: jelenie, skunksy, łasice,</u>
<u>Zion</u> <u>National Park</u>				

lisy, rysie, pumy i liczne ptaki.

Parki narodowe - Ameryka Południowa

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>AMAZÔNIA,</u> <u>Parque Nacional da Amazônia</u>	<u>Brazylia</u>	<u>1974</u>	<u>9940</u>	<u>Zajmuje równinne i faliste tereny we wsch. części Niziny Amazonki, rozcięte gęstą siecią meandrujących rzek; szatę roślinną tworzą wilgotne lasy równikowe, obfitujące w palmy, paprocie, epifity i piękne kwiaty orchidei; faunę reprezentują: tapiry, kapibary, mrówkojady wielkie, pancerniki i liczne gatunki małp; w rzekach występują manaty amazońskie oraz delfiny słodkowodne - inie; bogaty świat ptaków reprezentują m.in.: papugi, tukany i różnobarwne gatunki kolibrów.</u>
<u>CANAIMA,</u> <u>Parque Nacional Canaima</u>	<u>Wenezuela</u>	<u>1962</u>	<u>30 000</u>	<u>Obejmuje wysoki płaskowyż w pn. części Wyżyny Gujańskiej, o wys. 1500-2000 m n.p.m., nad którym wznoszą się zbudowane ze skał kwarcytowych, płaskie, wysokie góry stołowe - tepuí (największe Auyán, Roraima, Cuquenán, Acopán), dochodzące do wys. 2800 m n.p.m.; atrakcją parku stanowi najwyższy na świecie wodospad Salto Ángel (972 m); płaskowyż pokrywa bujna sawanna oraz wilgotny las równikowy, natomiast tepuí porasta roślinność krzewiasta, a także rośliny poduszkowe; we florze i faunie występują liczne gatunki endemiczne.</u>
<u>COTOPAXI,</u> <u>Parque Nacional Cotopaxi</u>	<u>Ekwador</u>	<u>1975</u>	<u>334</u>	<u>Zajmuje masyw czynnego wulkanu Cotopaxi (5897 m n.p.m.) w pasmie Cordillera Real (w Andach Pn.); wyraźna piętrowość klimatyczno-roślinna - wilgotny las równikowy górski zastępuje na wys. 3300-3500 m n.p.m. krzewiasta formacja paramo z pojedynczymi osobnikami espeleacji i puya oraz roślinnością poduszkową; wyżej rozciągają się zbiorowiska trawiaste graniczące z wiecznymi śniegami i lodowcami; w faunie występują m.in.: orły, kondory wielkie, liczne gatunki kolibrów oraz niedźwiedzie andyjskie, pумы i lisy.</u>
<u>FRAY JORGE,</u> <u>Parque Nacional de Turismo Bosque Fray Jorge</u>	<u>Chile</u>	<u>1941</u>	<u>100</u>	<u>Obejmuje silnie rozczłonkowany masyw górski na zach. stokach Kordyliery Nadbrzeżnej (Andy Pd.), pokryty kępami roślinności trawiastej oraz krzewiastymi zaroślami z fuksją i berberyssem; relikty roślinności twarolistnej (mirt); występują również rośliny wilgociolubne, pobierające wodę wyłącznie z utrzymującej się przez większą część roku mgły; żyją tu: koty górskie, koty pampasowe, skunksy argentyńskie i szynszyle, a także liczne ptaki.</u>

<u>GALÁPAGOS,</u>	<u>Ekwador</u>	<u>1934</u>	<u>6937</u>	<u>Położony na Oceanie Spokojnym, ponad 1000 km na zach. od wybrzeży Ekwadoru; obejmuje większą część wulkanicznego archipelagu Galápagos (Wyspy Żółwie); krajobraz tworzą ostre skały z zastygłymi potokami lawy, skaliste wysepki, kamieniste i piaszczyste plaże, jeziora kraterowe oraz płytkie laguny; szatę roślinną tworzą suche zarośla krzewiaste i kaktusy, widne lasy ze skalezją, zarośla paprociowe oraz formacje trawiaste; na wybrzeżu miejscami namorzyny; bogata fauna złożona z ogromnej liczby endemitów; żyją tu: żółwie słoniowe, uchatki galapagoskie, legwany morskie i lądowe, wśród ptaków: pingwiny równikowe, albatrosy, fregaty, głuptaki i słynne zięby Darwina.</u>
<u>Parque Nacional Galápagos</u>				
<u>HENRI PITTIER,</u>	<u>Wenezuela</u>	<u>1937</u>	<u>1070</u>	<u>Położony w pn. części kraju, nad Morzem Karaibskim, obejmuje silnie rozczłonkowane pn. stoki łańcucha Cordillera de la Costa (wys. do 2344 m n.p.m.), stromo opadające ku wybrzeżom morskim; roślinność tworzy mozaikę suchych lasów monsunowych, zarośli kolczastych z kaktusami oraz trawiastych sawann; nad morzem namorzyny (mangrowe); ponad 530 gatunków ptaków.</u>
<u>Parque Nacional Henri Pittier</u>				
<u>HUASCARÁN,</u>	<u>Peru</u>	<u>1975</u>	<u>3400</u>	<u>Obejmuje wysokogórskie partie łańcuchów Cordillera Negra i Cordillera Blanca (w Andach Środk.), z kulminacją Nevado Huascarán (6768 m n.p.m.) oraz głęboko wcięte doliny rzek Maraón i Santa; w dnach dolin znajduje się 260 niewielkich jezierek; piętrowość klimatyczna i roślinna; w krajobrazie dominują luźne zbiorowiska trawiaste z pojedynczymi osobnikami Puya raimondii i Polylepis; faunę reprezentują: wigonie, alpaki i szynszyle, a z ptaków kondory - wielki i królewski.</u>
<u>Parque Nacional del Huascarán</u>				
<u>IGUAÇU,</u>	<u>Brazylia</u>	<u>1939</u>	<u>1700</u>	<u>Położony na pn. brzegu rzeki Iguazu (Iguazú), obejmuje tereny falistej i pagórkowatej wyżyny, przechodzącej na pn. wsch. w górskie pasmo Serra do Boi Preto; atrakcją jest jeden z największych na świecie wodospadów Iguazu (wys. 80 m); roślinność tworzą lasy i zarośla z quebracho, rododendronem, podokarpem i ostrokrzewem oraz lasy araukariowe; w faunie występują: koati, pumy, jaguary, oceloty, kapibary, a wśród gadów kajmany i żaraki urutu.</u>
<u>Parque Nacional do Iguazu</u>				
<u>IGUAZÚ,</u>	<u>Argentyna</u>	<u>1934</u>	<u>494</u>	<u>Położony na pd. brzegu rzeki Iguazú (Iguazu), zajmuje falistą równinę łagodnie wznoszącą się ku wsch. do wys. 700 m n.p.m.; wielką atrakcją stanowi Wodospad Iguazú (wys. 80 m), którego kaskady na terytorium Argentyny osiagają szer. prawie 2500 m; kaskad, niezwykle malowniczych, jest ok. 250, wśród nich m.in.: Dwóch Braci, Alvera Nuñeza Cabezy de Vaca (odkrywczy wodospadów w 1541) i najwspanialszy - Gardziel Diabła (Garganta del Diabolo); pokryty lasami i zaroślami z quebracho,</u>
<u>Parque Nacional del Iguazú</u>				

<u>ITATIAIA</u>	<u>Brazylia</u>	<u>1937</u>	<u>300</u>	<u>bambusami i palmami, obrośnięty paprociami, lianami i epifitycznymi mchami; liczne gatunki storczyków; żyją tu: oceloty, jaguary, kapibary, koati i pumy; liczne ptaki - czaple, trogony, gamcarze i jerzyki.</u>
<u>Parque Nacional do Itatiaia</u>				<u>Zajmuje najwyższe partie silnie rozciętego siecią rzek pasma Serra do Itatiaia na Wyżynie Brazylijskiej, z kulminacją Agulhas Negras (2787 m n.p.m.); roślinność tworzą bujne wilgotne lasy równikowe, przechodzące wyżej w zarośla bambusów i zbiorowiska trawiaste; we florze liczne endemity z rodziny ananasowatych (Bromeliaceae); bogaty świat zwierząt: tapiry, leniwce, jaguary, oceloty oraz różnorodne gatunki małp; wśród ptaków występują: harpie, mrówkołowy, tukany arasari i różnobarwne papugi; ostoją zagrożonej wyginieciem małpy - marmozety lwiej.</u>
<u>JAUJA-SARISA-RIÑAMA</u>	<u>Wenezuela</u>	<u>1978</u>	<u>3300</u>	<u>Zajmuje obszar falistego płaskowyżu w zach. części Wyżyny Gujańskiej, o wys. 900-1000 m n.p.m., ponad który wznoszą się zbudowane ze skał kwarcytowych, płaskie, wysokie góry stołowe - tepu (największe Jaua, Sarisariñama); występują osobliwe studnie skalne; szatę roślinną tworzy wilgotny las równikowy; we florze liczne endemity; uboga fauna, gł. bezkręgowce - pajęczaki, motyle, z ptaków charakterystyczne są quacharo.</u>
<u>Parque Nacional Jaua Sarisariñama</u>				
<u>KAIETEUR</u>	<u>Gujana</u>	<u>1929</u>	<u>585</u>	<u>Zajmuje obszar głęboko rozciętego płaskowyżu na pn. obrzeżu Wyżyny Gujańskiej, wzniesionego na wys. 100-500 m n.p.m., otoczonego dolinami rzek Muremure, Elinku i Potaro; wielką atrakcją stanowi malowniczy wodospad Kaieteur o wys. 225 m, na rzece Potaro; szatę roślinną tworzą wilgotne i suche lasy równikowe, w wyższych położeniach sawanny; żyją tu: tapiry, leniwce, jaguary, oceloty i wydry, a spośród ptaków: papugi, tukany, kolibry i tinamu.</u>
<u>Kaieteur National Park</u>				
<u>LAUCA</u>	<u>Chile</u>	<u>1970</u>	<u>1378</u>	<u>Położony przy granicy z Boliwią, na zach. stokach Kordyliery Zach. (Andy Środk.), obejmuje obszar wysokogórskiego płaskowyżu (wys. 2800-4500 m n.p.m.), otoczonego stożkami wulkanicznymi przekraczającymi 6000 m n.p.m.; u podnóża malownicze jeziora - Los Paiachatas, Chuquio i Chungar; roślinność półpustynna - kaktusy (głównie opuncje i cereusy), a w wyższych partiach formacje trawiaste; faunę reprezentują m.in.: wigonie, gwanako, kondory, flamingi, a także liczne gatunki gadów; osady miejscowych Indian Ajmarów.</u>
<u>Parque Nacional de Turismo Lauca</u>				
<u>LOS GLACIARES</u>	<u>Argentyna</u>	<u>1937</u>	<u>4406</u>	<u>Zajmuje wysokogórski region na pd. Kordyliery Patagońskiej, z kulminacją Fitz Roy - 3375 m n.p.m.; pokryty rozległymi polami lodowymi, z których spływają jezory lodowcowe - największe Upsala, Moreno, Viedma; u podnóża malownicze jeziora</u>

Parque Nacional
Los Glaciares

Argentino i Viedma; szatę roślinną stanowią lasy z podokarpem i bukiem południowym oraz formacje krzewiaste i trawiaste; faunę reprezentują: pancerniki, gwanako, szynszyle, jelenie, nutrie, lisy, pumy i gryzonie tukotuko, a wśród ptaków: orły, kondory, strusie nandu i ślepowrony.

MANÚ,

Peru

1973

15 328

Gran Parque
Nacional del
Manú

Obejmuje źródłową część dorzecza rzeki Madre de Dios wraz z dorzeczem jej gł. dopływu - rzeką Manú; krajobraz tworzy dzika i niedostępna, płaska wyżyna, stopniowo wznosząca się na zach. w stromy łańcuch Kordyliery Wsch. (Andy Środk.); piętrowość roślinna - wilgotny las równikowy przechodzi w wilgotny las górski (mgielny) porośnięty lianami i epifitycznymi mchami; wzdłuż rzek tereny bagiennie zajęte przez lasy z mahoniem i kauczukowcem; powyżej 3000 m n.p.m. występuje formacja puny; faunę reprezentują: wiskacze, wydry, jelenie huemale, oceloty, jaguary, z ptaków: kondory królewskie, bławatniki, tangary, tukany i kolibry.

NAHUEL
HUAPÍ,

Argentyna

1934

3721

Parque Nacional
Nahuel Huapí

Położony przy granicy z Chile, na wsch. stokach Andów, obejmuje wysokogórskie tereny, z najwyższym szczytem Cerro Tronador (3554 m n.p.m.), rozciągające się wokół jeziora Nahuel Huapí; zaznacza się piętrowość klimatyczno-roślinna - trawiasta roślinność pampy przechodzi wyżej w mozaikę lasów (gł. bukowych) i zarośli krzewiastych; w najwyższych partiach roślinność alpejska, granicząca z wiecznymi śniegami i lodowcami; bogactwo świata zwierzęcego - kormorany, gęsi, kaczki, flamingi, łabędzie czarnoszyje i kondory wielkie, a ze ssaków - jelenie huemal i pudu oraz pumy.

PANTANAL,

Brazylia

1981

1350

Parque Nacional
Pantanal

Obejmuje równinne, silnie zabagnione tereny w pn. części Niziny La Platy (Pantanal) w widłach rzek Paragwaj i Cuiabá; mozaika różnorodnych zbiorowisk roślinnych - otwarte tereny trawiaste, roślinność bagienna i wodna, gaje palmowe, lasy - stanowiących ostoję dla wielu gatunków zwierząt; żyją tu: pancerniki, kapibary, mrówkojady, pekari, oceloty, wilki grzywiaste oraz zagrożone wyginięciem jelenie bagiennie i pampasowe; z ptaków: kormorany, bociany żabiru, czaple, ibisy, sokoły i strusie nandu; w rzekach liczne gatunki ryb (paku, piranie i bystrzyki), a także kajmany żakare.

PILCOMAYO,

Argentyna

1951

280

Parque Nacional
Río Pilcomayo

Zajmuje równinny, silnie zabagniony obszar w środk. części Niziny La Platy (Gran Chaco) przy ujściu rzeki Pilcomayo do Paragwaju; szatę roślinną tworzą widne lasy, zarośla kolczaste, płaty trawiastej sawanny oraz roślinność wodna i bagienna; faunę reprezentują: kapibary, pekari, pancerniki, kajmany - szerokopyski i krokodyłowy; liczne gatunki ptactwa

<u>PRZYLADEK HORN,</u>	<u>Chile</u>	<u>1945</u>	<u>631</u>	<u>wodnego.</u>
<u>Parque Nacional de Turismo Cabo de Hornos</u>				<u>Położony na krańcu kontynentu, na niewielkiej, skalistej wysepce Horn; dużą część parku pokrywają pierwotne lasy z bukiem południowym; faunę reprezentują: wydry, nutrie, na wybrzeżach morskich zakładają liczne kolonie uchatki i pingwiny; wśród ptaków dominują: albatrosy, głuptaki, petrele, nawałniki i fulmary.</u>
<u>PURACÉ,</u>	<u>Kolumbia</u>	<u>1961</u>	<u>830</u>	<u>Obejmuje stoki Kordyliery Środk. w Andach Pn. stanowiące źródłowe obszary rzek Magdalena i Cauca; centralną część parku zajmuje masyw aktywnego wulkanu Puracé (4756 m n.p.m.); szata roślinna tworzy wilgotny las równikowy górski, przechodzący wyżej w zbiorowiska formacji paramo, bogatą w rośliny poduszkowe; w partiach szczytowych pola wiecznego śniegu; ostoja niedźwiedzi andyjskich i tapirów górskich.</u>
<u>Parque Nacional Puracé</u>				
<u>SIERRA NEVADA,</u>	<u>Wenezuela</u>	<u>1952</u>	<u>2764</u>	<u>Zajmuje silnie rozczłonkowane siecią dolin stoki w środk. części łańcucha Cordillera de Mérida (Andy Pn.), z najwyższym szczytem Pico de Bolivar (5002 m n.p.m.); zaznacza się piętrowość roślinna - bujne wilgotne lasy równikowe wyżej przechodzą w wilgotny las górski z dominującym podokarpem, a następnie w bezdrzewną formację paramo z espelecjami; w szczytowych partiach rozciągają się pola wiecznego śniegu; żyją tu: niedźwiedzie andyjskie, jaguary, pумы, opozy i jelenie; wśród ptaków charakterystyczne są: kondory, harpie oraz różne gatunki sów i papug.</u>
<u>Parque Nacional de Sierra Nevada de Mérida</u>				
<u>SIERRA NEVADA DE SANTA MARTA,</u>	<u>Kolumbia</u>	<u>1959</u>	<u>3830</u>	<u>Obejmuje wysoki, krystaliczny masyw Sierra Nevada de Santa Marta, z kulminacją Cristóbal Colón (5775 m n.p.m.); zaznacza się piętrowość klimatyczno-roślinna - wilgotny las równikowy górski z dużym udziałem drzewiastych paproci i epifitów przechodzi wyżej w formację paramo z roślinnością krzewiastą i trawiastą, obfitującą w espelecie; faunę reprezentują: pekari, tapiry, jelenie, jaguary, pумы, a z ptaków kondory i kolibry.</u>
<u>Parque Nacional Sierra Nevada de Santa Marta</u>				
<u>TORRES DEL PAINE,</u>	<u>Chile</u>	<u>1959</u>	<u>1844</u>	<u>Zajmuje wysokogórski masyw Torres del Paine (3248 m n.p.m.) w Andach Patagońskich, w pd. części Łądolodu Patagońskiego; krajobraz tworzą wysokie szczyty pokryte wiecznymi śniegami i lodowcami, rozdzielone przez głębokie doliny polodowcowe z malowniczymi jeziorami; pokryty wiecznie zielonym lasem podzwrotnikowym z bukiem południowym (formacje lenga i quindo) i lasami dębowymi; w wyższych partiach roślinność krzewinkowa i trawiasta; bogata fauna: kondory wielkie, łabędzie czarnoszyje, jastrzębie, gęsi, kaczki, strusie nandu,</u>
<u>Parque Nacional de Turismo Torres del Paine</u>				

wśród ssaków spotyka się: gwanako, skunksy patagońskie, lisy i pumy.

ZIEMI
OGNISTEJ,

Argentyna

1960

345

Parque Nacional
Tierra del Fuego

Położony w pd. części wyspy Ziemia Ognista; obejmuje najbardziej na pd. wysuniętą część Andów Patagońskich, z malowniczymi jeziorami i fiordami; roślinność tworzą niskie lasy z udziałem buka południowego, a w wyższych partiach bezleśna tundra; liczne torfowiska; fauna reprezentowana jest przez: wigonie, pumy, wilki, nutrie i jelenie pudu; na morskich wybrzeżach i skałach zakładają kolonie uchatki, a także ptaki: albatrosy, głuptaki, nawałniki i pingwiny.

Parki narodowe - Australia i Oceania

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>CRADLE MOUNTAIN- LAKE SAINT CLAIR,</u> <u>Cradle Mountain-Lake Saint Clair National Park</u>	<u>Australia</u>	<u>1947</u>	<u>1611</u>	<u>Położony w zach. części wyspy Tasmanii, obejmuje górzyste, silnie rozczłonkowane tereny, z najwyższymi szczytami wyspy - Mount Ossa (1617 m n.p.m.) i Barn Bluff (1559 m n.p.m.); liczne jeziora z najbardziej znanym Saint Clair; osobliwością jest góra Cradle w kształcie olbrzymiej kołyski; roślinność tworzą lasy liściaste z bukiem południowym i eukaliptusem, a w wyższych partiach krzewiaste zbiorowisko z endemicznymi gatunkami iglastymi (Diselma, Dacrydium); faunę reprezentują: dziobaki, jamraje, kolczatki, diabły tasmańskie, niełazy płamiste, wombaty tasmańskie, a także liczne gatunki gadów (gł. węży) i ptaków.</u>
<u>EGMONT,</u> <u>Egmont National Park</u>	<u>Nowa Zelandia</u>	<u>1900</u>	<u>335</u>	<u>Zajmuje rozcięty licznymi dolinami rzek, wulkaniczny masyw Mount Egmont (2518 m n.p.m.), leżący w zach. części Wyspy Północnej; do atrakcji należą niewielkie jezioro i malownicze kaskady na strumieniach; piętrowość klimatyczno-roślinna; wilgotne lasy podzwrotnikowe z podokarpem zastępują wyżej lasy z Dacrydium, a następnie zbiorowiska subalpejskie z podokarpem i fuksją; ponad 1100 m n.p.m. krzewiaste zarośla ze starcem i murawy wysokogórskie - tussock; bogaty świat ptaków, z charakterystycznymi kiwi oraz sowami nowozelandzkimi.</u>
<u>FIORDLAND,</u> <u>Fiordland National Park</u>	<u>Nowa Zelandia</u>	<u>1904</u>	<u>12 570</u>	<u>Zajmuje dzikie tereny w pd.-zach. części Wyspy Południowej; w krajobrazie dominują wysokie szczyty górskie, z kulminacją 2756 m n.p.m., należące do pasm Cameron, Hunter, Franklin, Murchinson i Stuart; atrakcję stanowią głębokie doliny i jeziora polodowcowe (Te Anau, Manapouri), malownicze wodospady (najwyższy Sutherland - 550 m) i fiordy, ze słynnym Milford Sound; szatę roślinną tworzą wiecznie zielone lasy liściaste z bukiem południowym, mieszane lasy iglaste z podokarpem i zbiorowiska trawiaste (tussock); na wybrzeżach żyją: delfiny, uchatki, kotiki i pingwiny Victoria, w głębi łądu dwa gatunki endemicznych nietoperzy oraz papugi kea; ostoja rzadkich ptaków - kiwi, takahe, weki i papugi kakapo.</u>
<u>GÓR</u>	<u>Australia</u>	<u>1959</u>	<u>2470</u>	<u>Położony w pd. części Wielkich Gór Wododziałowych, zajmuje najwyższe partie pasma</u>

BŁĘKITNYCH,

Blue Mountains
National Park

Gór Błękitnych, silnie rozcięte przez sieć głębokich dolin (m.in. Jamison, Gross Valley); liczne wodospady (m.in. Gobbett Lips) oraz ciepłe źródła; roślinność tworzy mozaikę lasów eukaliptusowych, zarośli drzewiastych paproci, zbiorowisk mszystych i bagiennych; faunę reprezentują m.in.: kolczatki, kangury górskie, kangury olbrzymie, wombaty, a z ptaków: emu, pawie i liczne papugi.

GÓR FLINDERSA,

Flinders Range
National Park

Australia

1945

949

Obejmuje środk. część pasma Gór Flindersa, z kulminacją Saint Mary Peak (1189 m n.p.m.); w krajobrazie dominują czerwono-fioletowe skały oraz malownicze doliny, które porastają zielone łąki i kępy eukaliptusów; osobliwość stanowi "święte" jezioro Aborygenów - Wilipina Pound; w faunie charakterystyczne są: dingo, dzikie króliki i kangury, a także zdziczałe kozy i osły.

HAMERSLEY,

Hamersley
Range

National Park

Australia

1969

6066

Obejmuje skalisty, silnie rozcięty dolinami rzek płaskowyż w środk. części wyżyny Hamersley, ponad który wznoszą się wysokie, ostańcowe szczyty, z najwyższymi: Mount Mehary (1250 m n.p.m.), Mount Bruce (1235 m n.p.m.) i Mount Vigers (1145 m n.p.m.); pokryty skąpą roślinnością półpustynną, w miejscach zasobniejszych w wodę występują gaje eukaliptusowe i zarośla paproci; faunę reprezentują: dingo, jamraje, kangury rude, a także liczne gady (jaszczurki, węże) oraz ptaki (m.in. papużki faliste, emu).

HAWAII VOLCANOES,

Hawaii
Volcanoes
National Park

USA

1916

919

Położony na Oceanie Spokojnym, w pd. części wulkanicznej wyspy Hawaii, w archipelagu Hawajów; obejmuje potężny masyw Mauna Loa (4201 m n.p.m.) i rozległą kalderę wulkanu Kilauea (1243 m n.p.m.); krajobraz tworzą czarne skały z zastygłymi potokami lawy; na wybrzeżu pustynia Kau; mozaika różnorodnych zbiorowisk roślinnych - drzewiaste i krzewiaste suchorośla, wilgotne lasy zwrotnikowe, trawiaste murawy oraz zbiorowiska krzewinkowe; bogata fauna złożona z ogromnej liczby endemitów, m.in. gęsi hawajskie "nene".

KAKADU,

Kakadu National
Park

Australia

1978

6072

Zajmuje tereny płaskiej niziny w dorzeczu rzeki South Aligator, przechodzącej na pd. w rozległy płaskowyż; na wybrzeżu Morza Arafura rozległe bagna i zalewane przez pływy estuaria rzek; atrakcję stanowią liczne wodospady z najwyższym Gin Gin o wys. 200 m; różnorodne zbiorowiska roślinne - trawiasta sawanna, roślinność bagienna i wodna, suche lasy eukaliptusowe, zarośla namorzynów - stanowią ostoję dla wielu gatunków zwierząt; żyją tu: krokodyle różańcowe, dingo i liczne gatunki kangurów, a z ptaków - gęsi skapopłetwe i bieliki białobrzuche.

<u>KOŚCIUSZKO,</u>	<u>Australia</u>	<u>1944</u>	<u>6469</u>	<u>Obejmuje najwyższe partie Alp Australijskich, leżących w pd. części Wielkich Gór Wododziałowych, z kulminacją Mount Kosciusko (2230 m n.p.m.); atrakcję stanowi także ok. 60 jaskiń ozdobionych stalaktytami i ciepłe źródła; piętrowość roślinna - lasy eukaliptusowe, obfitujące w drzewiaste paprocie, przechodzą w niskie, krzewiaste zarośla eukaliptusowe, które na wys. 1700-1950 m n.p.m. zastępują formacje trawiaste, tzw. tussock; powyżej pola wiecznych śniegów; faunę reprezentują: kangury olbrzymie, kangury górskie, wombaty, kolczatki, dziobaki, a z ptaków - emu, lirogony i liczne papugi.</u>
<u>Kosciusko National Park</u>				
<u>MOUNT COOK,</u>	<u>Nowa Zelandia</u>	<u>1953</u>	<u>699</u>	<u>Zajmuje wysokogórski obszar w środk. części łańcucha Alp Południowych, z najwyższym szczytem Mount Cook (3764 m n.p.m.); atrakcję stanowią liczne lodowce (m.in. Tasmana, 29 km) oraz malownicze jeziora Pukaki i Tekapo; piętrowość roślinna - lasy z bukiem południowym zastępuje górski las iglasty z podokarpem, wyżej zarośla krzewiaste i łąki alpejskie (tussock); szczytowe partie (powyżej 3300 m n.p.m.) pokrywają wieczne śniegi i lodowce; w faunie dominują gryzonie, a spośród 40 gatunków ptaków charakterystyczna jest papuga kea.</u>
<u>Mount Cook National Park</u>				
<u>NAMBUNG,</u>	<u>Australia</u>	<u>1967</u>	<u>183</u>	<u>Położony na wybrzeżu Oceanu Indyjskiego; utworzony dla ochrony osobliwych form skalnych w kształcie wysokich iglic, zbudowanych z jasnego wapienia, wystających ponad płaską, piaszczystą równinę; atrakcję stanowią również obfitujące w stalaktyty jaskinie oraz pokryta wydmami nadbrzeżna plaża, osłonięta od otwartego morza rafą koralową; szatę roślinną tworzą zbiorowiska trawiaste, wrzosowiska, krzaczaste zarośla i suche lasy eukaliptusowe; w faunie spotyka się kangury, emu, a także liczne gatunki gadów i ptaków.</u>
<u>Nambung National Park</u>				
<u>RAPA NUI,</u>	<u>Chile</u>	<u>1935</u>	<u>66</u>	<u>Położony na Oceanie Spokojnym, 3800 km od zach. wybrzeży Ameryki Pd., na niewielkiej, skalistej, zbudowanej ze skał wulkanicznych Wyspie Wielkanocnej; utworzony w celu ochrony unikalnego krajobrazu wyspy, a także zachowania istniejących śladów starożytnej cywilizacji - ruin domostw z kamienia (Orongo), platform kamiennych (ahu) oraz zagadkowych posągów (wys. 6 m); stożki wygasłych wulkanów (np. Rano Kao, Rano Raraku) pokrywają zbiorowiska trawiaste oraz gaje lasów palmowych; we florze i faunie liczne gatunki endemiczne.</u>
<u>Parque Nacional de Turismo de la Isla de Pascua (Rapa Nui)</u>				
<u>PORT CAMPBELL,</u>	<u>Australia</u>	<u>1964</u>	<u>17</u>	<u>Zajmuje pas nadbrzeżnego płaskowyżu, opadającego wysokim (ponad 100 m) klifem ku spienionym przez przybój wodom Oceanu Indyjskiego; silne falowanie zmienia krajobraz, tworząc malownicze formy skalne w postaci iglic, kopuł, łuków, grot i kipiących zatoczek (m.in. Most Londyński, Nozdrze Wieloryba, Dwunastu</u>
<u>Port Campbell</u>				

National Park

Apostolów); roślinność tworzą formacje trawiaste i zarośla eukaliptusowe; w faunie dominuje ptactwo morskie, na otwartym morzu obserwować można wieloryby.

ULURU,

Australia

1958

1261

Uluru National Park

Położony w środk. części kontynentu, na obszarze Rowu Amadeusza, obejmuje płaską równinę, ponad którą wznoszą się dwie "święte" góry Aborygenów - Ayers Rock (uznawana za największy monolit skalny) i grupę 36 skał zwanych Mount Olgas; szatę roślinną tworzą półpustynne formacje trawiaste i krzewy, a w miejscach bardziej zasobnych w wodę gaje eukaliptusowe i zarośla akacji; żyją tu: wombaty, jamraje, walabie, kangury (np. kangury rude), dingo oraz liczne gady - jaszczurki (agamy, molochoy) i węże.

WIELKA RAFA KORALOWA,

Australia

1975

343 800

Great Barrier Reef Marine Park

Obejmuje największy na świecie kompleks raf koralowych, na który składa się 2900 pojedynczych raf i ponad 500 wysepek na Morzu Koralowym; park rozciąga się na przestrzeni 2000 km wzdłuż wsch. wybrzeży Australii, wysuwając się w morze do 350 km; wielkie bogactwo zwierząt morskich - koralowce, gąbki, strzykwy, ukwiały, rozgwiazdy, kraby, wielobarwne ryby (ponad 1500 gatunków) oraz żółwie; na podwodnych łąkach porośniętych morską trawą występują diugonie, a na otwartych wodach wieloryby (humbaki); płaskie wysepki stanowią ostoję dla ponad 240 gatunków ptaków - mew, czapli i rybołówów.

Parki narodowe - Azja

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>APO,</u> <u>Mount Apo National Park</u>	<u>Filipiny</u>	<u>1936</u>	<u>728</u>	<u>Zajmuje górzysty, rozcięty siecią głębokich dolin obszar w pd. części wyspy Mindanao, z najwyższym szczytem Apo (2954 m n.p.m.); liczne wodospady i jeziora, a także formy działalności termalnej - gorące źródła i solfatary; pokryty wilgotnym lasem równikowym, który wyżej zastępuje las równikowy górski; w faunie występują m.in.: jelenie sambar, bawoły arni, lori kukangi, lotokoty i makaki jawajskie, a z ptaków rzadkie małpożery błękitnookie.</u>
<u>ASO,</u> <u>Aso-kokuritsu-</u> <u>-koen</u>	<u>Japonia</u>	<u>1934</u>	<u>727</u>	<u>Położony w środk. część wyspy Kiusiu, obejmuje wulkaniczne masywy Aso (1592 m n.p.m.), Kuju (1788 m n.p.m.) i Yufu (1579 m n.p.m.); wielką atrakcją stanowi kaldera Aso (obwód 127 km), w której znajduje się pięć niewysokich stożków; cały park obfituje w gorące źródła; szatę roślinną tworzą lasy iglaste i kwieciste łąki wysokogórskie; żyją tu: jelenie japońskie, dziki, niedźwiedzie himalajskie i makaki japońskie.</u>
<u>BANDAI-</u> <u>-ASAHI,</u> <u>Bandai-Asahi-</u> <u>-kokuritsu-koen</u>	<u>Japonia</u>	<u>1970</u>	<u>1870</u>	<u>Położony w pn.-zach. części wyspy Honsiu, składa się z 4 odrębnych fragmentów; zajmuje tereny górzyste, z najwyższym szczytem Dainti (2128 m n.p.m.); czynne wulkany - Adataru, Bandai, Gas, Azuma; roślinność tworzą lasy liściaste z bukiem i klonem, lasy iglaste z kryptomerią, żywotnikiem, jodłą i sosną oraz zarośla różanecznikowe; w faunie występują m.in.: makaki japońskie i niedźwiedzie himalajskie.</u>
<u>BANDIPUR,</u> <u>Bandipur National Park</u>	<u>Indie</u>	<u>1974</u>	<u>874</u>	<u>Obejmuje górzyste tereny w pd. części Ghatów Zach., silnie rozcięte siecią rzek należącą do dorzecza Kaweri; roślinność tworzą lasy monsunowe (z drzewem tekowym i sandałowcem) oraz zarośla bambusowe; faunę reprezentują: tygrysy bengalskie, słonie indyjskie, bawoły gaury oraz jelenie sambar, barasinga i aksis.</u>
<u>BARGUZIŃSKI,</u> <u>Barguzinskij zapowiednik</u>	<u>Rosja</u>	<u>1916</u>	<u>3748</u>	<u>Zajmuje tereny środk. części Pasma Barguzińskiego, opadające ostrym urwiskiem ku wsch. brzegom jeziora Bajkał; mozaika roślinności: suche bory sosnowe, lasy modrzewiowe z domieszką jodeł i świerków, zarośla brzoźowe; na wyższych wysokościach zarośla kosodrzewiny i łąki alpejskie; w faunie występują m.in.: wiewiórki polatuchy, łosie,</u>

<u>CORBETTA</u>	<u>Indie</u>	<u>1936</u>	<u>521</u>	<u>jelenie, sarny syberyjskie, sobole i piżmowce.</u>
<u>Corbett National Park</u>				<u>Położony u podnóży łańcucha Himalajów, obejmuje tereny płaskiej i falistej równiny oraz niewysokie wzgórza otaczające szeroką dolinę rzeki Ramganga; szatę roślinną stanowi mozaika bujnych lasów monsunowych, trawiastej sawanny i zbiorowisk bagiennych; świat zwierzęcy reprezentują: tygrysy bengalskie, lamparty, hieny pręgowane, szakale złociste, słonie indyjskie, jelenie aksis, mundżaki i sambary, daniela i makaki, a w pobliżu rzek wydry i gawiale; liczne ptaki - zimorodki, kormorany, czaple (białe i siwe), rybołowcy i bociany.</u>
<u>DAISETSUZAN</u>	<u>Japonia</u>	<u>1934</u>	<u>2309</u>	<u>Położony w środ. części wyspy Hokkaido, obejmuje pasmo gór Ishikari, z najwyższym szczytem Asahi (2290 m n.p.m.); w krajobrazie dominują stożki pokryte w partiach szczytowych wiecznymi śniegami i lodowcami czynnych wulkanów (Asahi, Tokachi, Ishikari); liczne gorące źródła, malownicze jeziora (m.in. Shikaribetsu) i wodospady; roślinność tworzą lasy iglaste ze świerkiem, jodłą i choiną, a wyżej murawy alpejskie; żyją tu: szczekuszki, wiewiórki polatuchy, niedźwiedzie brunatne, makaki japońskie, wśród ptaków - grubodzioby, dzięcioły czarne i trójpalczaste.</u>
<u>Daisetsuzan-kokuritsu-koen</u>				
<u>FUDŹI-HAKONE-IZU</u>	<u>Japonia</u>	<u>1936</u>	<u>1227</u>	<u>Park składa się z 3 odrębnych części i obejmuje: wulkaniczne masywy Fudzi (3776 m n.p.m.) i Hakone (1438 m n.p.m.), leżące w pd.-wsch. części wyspy Honsiu, półwysep Izu wraz niewielkim archipelagiem Izu oraz wyspę Oshima; liczne ślady działalności wulkanicznej: jeziora kraterowe, zastygłe potoki lawy, gorące źródła; malownicze wodospady; atrakcję stanowi majestatyczny stożek Fudzi; w szacie roślinnej dominują lasy liściaste z bukiem, lasy iglaste świerkowo-jodłowe, zarośla różanecznikowe i murawy wysokogórskie; w faunie występują m.in.: jelenie japońskie, dziki, makaki japońskie oraz liczne ptaki morskie.</u>
<u>Fuji-Hakone-Izu-kokuritsu-koen</u>				
<u>GIR</u>	<u>Indie</u>	<u>1965</u>	<u>1412</u>	<u>Zajmuje obszar wzgórz Gir (najwyższe 649 m n.p.m.), w środk. części półwyspu Kathiawar; suchy las z drzewem tekowym i kolczastymi zaroślami; park chroni ostatnie w Azji naturalne stanowisko lwa indyjskiego (ok. 200 osobników); ponadto żyją tu: niedźwiedzie wargacze, hieny pręgowane, jelenie sambary, lamparty, antylopy (czykara, nilgau) i liczne małpy.</u>
<u>Gir Forest National Park and Sanctuary</u>				
<u>JÜ-SZAN</u>	<u>Tajwan</u>	<u>1985</u>	<u>1055</u>	<u>Zajmuje wysokogórski region w środk. części Gór Tajwańskich, z kulminacją Jü-szan (3997 m n.p.m.); dziki krajobraz tworzą wysokie, urwiste szczyty, z których 30 przekracza wys. 2900 m n.p.m., głębokie doliny oraz malownicze kaskady na potokach;</u>

Yu Shan

powyżej 3400 m n.p.m. formy polodowcowe; park obfituje w gorące źródła; piętrowość roślinna - wiecznie zielone lasy podzwrotnikowe (dąb, cynamonowiec kamforowy, cedr) i lasy mieszane (dąb, klon, cyprysik) zastępują wyżej drzewostany jodłowe; w szczytowych partiach łąki i zarośla wysokogórskie; faunę reprezentują: niedźwiedzie himalajskie, dziki, jelenie wschodnie i łuskowce, z ptaków charakterystyczne są bażanty cesarskie.

KANHA,

Indie

1955

940

Położony w pn. części wyżyny Dekan, obejmuje obszar falistej i pagórkowatej równiny otaczającej dolinę Banjar, na pd. od pasma wzgórz Maikal; niewielkie jeziora; roślinność tworzą gaje suchych lasów podrównikowych, zarośla bambusowe i trawiaste sawanny; w faunie występują m.in.: tygrysy bengalskie, lamparty, jelenie sambar i mundzaki.

Kanha

National Park

KAZIRANGA,

Indie

1908

423

Zajmuje płaski, częściowo podmokły teren na pd. brzegu rzeki Brahmaputry, pokryty zbiorowiskami trawiastymi i bagiennymi; miejscami bujne lasy monsunowe i zarośla bambusowe; żyją tu: słonie indyjskie, lamparty, tygrysy bengalskie, jelenie barasinga, sambar i mundzaki, jelonki błotne, bawoły gaury; w pobliżu rzeki spotyka się wydry i rybołowy; ostoja zagrożonego wyginieciem nosorożca indyjskiego.

Kaziranga

National Park

KHAU JAI,

Tajlandia

1962

2169

Zajmuje obszar falistego płaskowyzu oraz wysokich (do 1345 m n.p.m.) wzniesień stanowiących zach. część pasma Dangrek; liczne potoki, malownicze wodospady i jaskinie; szatę roślinną tworzy wilgotny las równikowy z dominującym sandałowcem, który powyżej 1000 m n.p.m. zastępują lasy mieszane; faunę reprezentują: tygrysy indochińskie, lamparty, niedźwiedzie malajskie, słonie indyjskie, bawoły gaury, jelenie sambar, lori, jeżozwierze, dziki, a także liczne gatunki małp oraz ptaków.

Khao Yai

National Park

KINABALU,

Malezja

1964

754

Obejmuje wielki masyw Mount Kinabalu (4101 m n.p.m.), leżący w Górach Crockera, w pn.-wsch. części wyspy Borneo; piętrowość roślinna - wilgotny las równikowy, wyżej wilgotny las górski z dębami, drzewiastymi paprociami, bambusami i epifitycznymi mchami, który graniczy z niskopiennymi lasami i zaroślami obfitującymi w różaneczniki; powyżej 4000 m n.p.m. występują trawiaste murawy górskie; z ponad 300 gatunków ssaków charakterystyczne są: lamparty, orangutany, gibbony i nosorożce sumatrzańskie.

Kinabalu

National Park

KOMODO,

Indonezja

1980

740

Zajmuje 3 niewielkie wysepki - Komodo, Rinda i Padar, leżące w centralnej części archipelagu Małych Wysp Sundajskich; krajobraz wysp tworzą niewysokie wzgórza porośnięte gajami palmowymi, wysokie klify

Komodo

<u>Taman Nasional</u>				<u>ostro opadające ku morzu i płaskie, piaszczyste plaże (na wyspie Padar zbudowane z barwnych okruców koralowców); park utworzono dla ochrony żyjącego wyłącznie tu wielkiego warana, zwanego "smokiem z Komodo"; poza tym występują: bawoły, antylopy, jelenie sambary, dziki, a z ptaków - nogale, kakadu, miodojady, muchołówki i jerzyki.</u>
<u>LEUSER,</u>	<u>Indonezja</u>	<u>1980</u>	<u>7927</u>	<u>Obejmuje górski obszar w pn.-zach. części wyspy Sumatra, z najwyższym szczytem Leuser (3381 m n.p.m.), silnie rozcięty siecią głębokich dolin należących do dorzecza rzeki Alas; szata roślinna tworzą wilgotne lasy równikowe, które powyżej 1500 m n.p.m. zastępują wilgotne lasy górskie, a także zbiorowiska trawiaste; ważna ostoja zagrożonego wyginieciem nosorożca sumatrzeńskiego; żyje tu także 246 gatunków gadów i płazów, 320 gatunków ptaków i 176 ssaków, m.in.: tygrysy sumatrzeńskie, lamparty, tapiry malajskie, słonie indyjskie, niedźwiedzie malajskie, wydry, jelenie mundżaki i małpy - gibbony białorekie, siamangi, langury, makaki i orangutany sumatrzeńskie.</u>
<u>Gunung Leuser</u>				
<u>Taman Nasional</u>				
<u>MAYON,</u>	<u>Filipiny</u>	<u>1938</u>	<u>55</u>	<u>Zajmuje położony w pd.-wsch. części wyspy Luzon, słynący z idealnie stożkowatego kształtu, majestatyczny wulkan Mayon (2421 m n.p.m.); park utworzono w celu ochrony występujących tu ekosystemów i zapobieżenia osiedlaniu się ludzi na jego stokach; roślinność tworzą rzadkie lasy i zbiorowiska trawiaste; faunę reprezentują gł. ptaki - słowiki, papugi, rzadkie małpożery błękitnookie; z nielicznych ssaków na uwagę zasługują jelenie sambary i makaki jawajskie.</u>
<u>Mayon Volcano</u>				
<u>National Park</u>				
<u>MULU,</u>	<u>Malezja</u>	<u>1974</u>	<u>528</u>	<u>Położony we wsch. części wyspy Borneo, w pobliżu granicy z Brunei, obejmuje górski maszyn, z najwyższym szczytem Mulu (2371 m n.p.m.); fantastyczne formy rzeźby w postaci wysokich iglic, zbudowanych ze skał piaskowcowych; liczne jaskinie; pokryty wilgotnym lasem równikowym; bogata flora i fauna; żyją tu: niedźwiedzie malajskie, lori kukangi, wyraki, a wśród małp langury, makaki, gibbony; jaskinie zamieszkuje kilka gatunków nietoperzy.</u>
<u>Gunung Mulu</u>				
<u>National Park</u>				
<u>NIKKO,</u>	<u>Japonia</u>	<u>1934</u>	<u>1402</u>	<u>Zajmuje górski region w środk. i wsch. części wyspy Honsiu, z kulminacją Shirane (2577 m.n.p.m.); krajobraz tworzą wysokie stożki wulkaniczne porośnięte w najniższych partiach przez lasy bukowe, w wyższych przez lasy jodłowo-świerkowe oraz murawy wysokogórskie; na pn. zach. bagna i torfowiska; liczne gorące źródła, solfatary i malownicze kaskady (Kegon, Unryu) na potokach; w faunie występują m.in.: jelenie japońskie i niedźwiedzie himalajskie; atrakcję stanowią zabytkowe świątynie buddyjskie z VIII i IX w.</u>
<u>Nikko-</u>				
<u>-kokuritsu-koen</u>				

<u>ROYAL CHITWAN</u>	<u>Nepal</u>	<u>1973</u>	<u>932</u>	<u>Położony w pd. części kraju, przy granicy z Indiami, u podnóża pas-ma Mahabharat; zajmuje tereny płaskiej, silnie zabagnionej równiny (ok. 150 m n.p.m.) w dorzeczu rzeki Narayani, nad którą wznosi się pasmo niewielkich wzgórz Sziwalik (do 750 m n.p.m.); mozaika lasów monsunowych, wysokopiennych lasów wierzbowych, nadrzecznych zarośli, zbiorowisk bagiennych i trawiastych stanowi ostoję dla licznych zwierząt; żyją tu: jelenie aksisy i sambary, dziki, krokodyle, gawiale oraz zagrożone wyginięciem nosorożce indyjskie i tygrysy bengalskie; wśród ptaków spotyka się: dzioborożce, pawie, kukułki, dzięcioły, a nad rzekami ibisy, czaple, bociany, marabuty, rybołowy i orły.</u>
<u>Royal Chitwan National Park</u>				
<u>SAGARMATHA</u>	<u>Nepal</u>	<u>1976</u>	<u>1148</u>	<u>Obejmuje wysokogórski region (powyżej 2845 m n.p.m.) w pn.-wsch. części kraju, z najwyższymi szczytami Mount Everest (Czomolungma - 8848 m n.p.m.) i Czo Oju (8201 m n.p.m.); w krajobrazie dominują wysokie, urwiste szczyty pokryte wiecznymi śniegami i lodowcami, których jezory spływają w dna głębokich dolin; piętrowość roślinna; lasy iglaste z jodłą, świerkiem i drzewiastymi różanecznikami zastępują powyżej 3600 m n.p.m. zarośla subalpejskie i trawiaste murawy; żyją tu: niedźwiedzie himalajskie, irbisy, wilki, jaki, piżmowce, pandy małe, występuje ponad 30 gatunków ptaków.</u>
<u>Sagarmatha National Park</u>				
<u>SHIRETOKO</u>	<u>Japonia</u>	<u>1964</u>	<u>383</u>	<u>Położony na półwyspie Shiretoko, w pn.-wsch. części wyspy Hokka-ido, zajmuje tereny wulkanicznego pasma, z kulminacją Rausu (1663 m n.p.m.), stromo opadającego ku wybrzeżom Morza Ochockiego; w pn. części znajduje się wysoki (ponad 200 m), urwisty klif; atrakcją jest malowniczo położone, otoczone gęstymi lasami Pięć Jezior Shiretoko; faunę reprezentują m.in.: jelenie japońskie, lisy, niedźwiedzie brunatne, wiewiórki polatuchy, szczekuszki, a na wybrzeżu uchatki.</u>
<u>Shiretoko-kokuritsu-koen</u>				
<u>TAMAN NEGARA</u>	<u>Malezja</u>	<u>1939</u>	<u>4343</u>	<u>Zajmuje górzyste tereny w środk. części Półwyspu Malajskiego, z najwyższym szczytem Tahan (2187 m n.p.m.); niedostępny, dziki region silnie rozcina sieć dolin należąca do dorzecza rzek Pahang i Nenggiri; roślinność tworzy wilgotny las równikowy obfitujący w liany i epifity, przechodzący powyżej 1200 m n.p.m. w las górski z dębami i drzewiastymi paprociami; w szczytowych partiach występują zarośla rododendronów; żyją tu: słonie indyjskie, bawoły gaury, tapiry malajskie, jelenie mundżaki, nosorożce sumatrzańskie, tygrysy indochińskie, lamparty, linzangi, a z małp - siamangi, gibbony białorekie, makaki jawajskie.</u>
<u>Taman Negara National Park</u>				
<u>UJUNG KULON</u>	<u>Indonezja</u>	<u>1992</u>	<u>1229</u>	<u>Położony na zach. krańcu wyspy Jawa, już od 1921 był objęty ochroną rezerwatową; zajmuje płaską</u>

Ujung Kulon
Taman Nasional

równinę ze skalistymi, pojedynczymi wzgórzami, które otaczają szerokie, zabagnione doliny; na wybrzeżu Oceanu Indyjskiego liczne laguny i plaże; pokryty wilgotnym lasem równikowym; faunę reprezentują m.in.: dziki, dzikie bydło banteng i jelenie; ostoja zagrożonego wyginięciem nosorożca jawańskiego (obecnie ok. 50 osobników).

WILPATTU,

Sri Lanka

1938

1121

Wilpattu National
Park

Położony w pn.-zach. części wyspy Cejlon, obejmuje płaską, miejscami zwydmioną równinę, między rzekami Aruvi i Kala Oya; znajdują się na niej płytkie, misowate zagłębienia (tzw. vilusy), które wypełnione wodą tworzą niewielkie, słodkowodne jeziora służące jako wodopoje dla zwierzyny parku; mozaika wilgotnych lasów równikowych, suchych zarośli oraz formacji trawiastych; faunę reprezentują: jelenie sambary i mundżaki, kanczyle indyjskie, niedźwiedzie wargacze, lamparty, słonie indyjskie i pawiany, a z ptaków - ibisy i bociany.

Parki narodowe - Europa

<u>Nazwa parku</u>	<u>Państwo</u>	<u>Rok założenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Charakterystyka</u>
<u>ABISKO</u> <u>Abisko nationalpark</u>	<u>Szwecja</u>	<u>1909</u>	<u>77</u>	<u>Zajmuje górskie tereny w pn. części Gór Skandynawskich, otaczające dolinę rzeki Abiskojokka, która uchodzi do jeziora Torne-Träsk; piętrowość roślinna - lasy brzożowe przechodzą wyżej w zarośla wierzbowe i trawiaste łąki alpejskie; żyją tu m.in.: renifery, łosie, jelenie, lemingi, rosomaki, lisy, pieśce, niedźwiedzie brunatne i rysie, a z ptaków: sowy śnieżne i orły przednie; w rzekach pstrągi.</u>
<u>ABRUZZO</u> <u>Parco Nazionale d'Abruzzo</u>	<u>Włochy</u>	<u>1923</u>	<u>439</u>	<u>Obejmuje górskie pasmo Abruzzów (Apeniny Środkowe), z najwyższym szczytem parku - Monte Petroso (2247 m n.p.m.); krajobraz tworzą urwiste szczyty rozdzielone gęstą siecią dolin rzecznych (jarów i wąwozów), z największą doliną rzeki Sangro; liczne ślady działalności lodowców - cyrki i moreny; szatę roślinną tworzą lasy z dębem, grabem, klonem i sosną, przechodzące wyżej w lasy bukowe; powyżej 1800-1890 m n.p.m. murawy trawiaste; bogactwo świata zwierzęcego - sarny, lisy, wilki, niedźwiedzie brunatne, borsuki, kuny, rysie, żbiki oraz liczne ptaki.</u>
<u>CÉVENNES</u> <u>Parc National des Cévennes</u>	<u>Francja</u>	<u>1970</u>	<u>913</u>	<u>Zajmuje wyżynne i górzyste tereny w pd.-wsch. części Masywu Centralnego, z najwyższym szczytem Mont Lozère (1699 m n.p.m.); w krajobrazie zaznacza się wyraźna dwudzielność; na zach. wapienne płaskowyże (tzw. "causses"), rozcięte dolinami rzek Lot i Tarn, obfitujące w jaskinie (m.in. Méjean), natomiast w centrum i na wsch. góry; roślinność tworzą lasy liściaste i mieszane z dębem, bukiem, kasztanem, jodłą i sosną, a także trawiaste łąki i wrzosowiska; żyją tu: bobry, wydry, kuny i lisy, wśród ptaków spotyka się orłosepy brodate i sepy płowe.</u>
<u>COVADONGA</u> <u>Parque Nacional de Covadonga</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>1918</u>	<u>169</u>	<u>Położony w środk. części Gór Kantabryjskich, obejmuje stoki masywu Picos de Europa, silnie rozczłonkowane siecią dolin, należących do dorzecza rzek Sella i Deva; ślady zlodowceń z okresu plejstocenu, w tym duża liczba jezior; piętrowość roślinna - lasy z dominującym udziałem dębu i kasztana, wyżej zastępują lasy bukowe i zbiorowiska krzewinkowe z wrzoścem kantabryjskim; fauna reprezentowana jest przez: kozice, sarny i dziki, z drapieżników - wilki, lisy, żbiki, żenety i niedźwiedzie.</u>

				<u>brunatne; wśród ptaków występują orły i sępy.</u>
<u>DARTMOOR,</u> <u>Dartmoor National Park</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>1951</u>	<u>954</u>	<u>Położony w środk. części Półwyspu Kornwalijskiego, obejmuje tereny pagórkowatego płaskowyżu (średnia wys. 366 m n.p.m.); wiele wzniesień wieńcza skałki o charakterze ostańcowym lub twarzielcowym (tzw. "tor"), tworząc malownicze grupy skalne (m.in. Vixen, Longaford, Hay, Coombestone, Bellever); pokryty roślinnością wrzosowiskową, w dolinach rzek rosną rzadkie zagajniki dębowe; żyją tu: sarny, jelenie, borsuki, tchórze, łasice i zające oraz liczne gatunki ptaków; atrakcją stanowią zabytkowe budowle megalityczne.</u>
<u>DONANA,</u> <u>Parque Nacional de Donana</u>	<u>Hiszpania</u>	<u>1969</u>	<u>757</u>	<u>Obejmuje płaską, silnie zabagnioną równinę w środk. części Niziny Andaluzyskiej, przy ujściu rzeki Gwadalkiwir do Zatoki Kadyksu; liczne jeziora, starorzecza i kanały; wzdłuż wybrzeża ciągnie się wąski pas wydm; szatę roślinną tworzy mozaika lasów sosnowych i dębowych, formacji trawiastych, roślinności bagiennej i wodnej; spotyka się także zbiorowiska halofilne; w faunie dominują ptaki (125 gatunków osiadłych), m.in.: krótkoszpony, orły cesarskie, orzełki włochate, kanie czarne, ścierwniki białe, sępy płowe; wśród ssaków na uwagę zasługują rysie i mangusty; ważne miejsce na trasie przelotów ptaków migrujących.</u>
<u>GRAN PARADISO,</u> Parco Nazionale <u>Gran Paradiso</u>	<u>Włochy</u>	<u>1922</u>	<u>702</u>	<u>Zajmuje wysokogórski masyw Gran Paradiso, leżący we wsch. części Alp Graickich (Alpy Zach.), wznoszący się do wys. 4061 m n.p.m.; liczne, malownicze jeziora, w najwyższych partiach lodowce; roślinność tworzą lasy iglaste z jodłą, modrzewiem i limbą, przechodzące wyżej w zbiorowiska krzewiaste z dużym udziałem różaneczników; ponad nimi kwieciste łąki alpejskie i murawy naskalne; w faunie: świstaki, kozice, gronostaje, lisy, zające, wydry, a z ptaków: orły przednie, pardwy, puchacze i dzięcioły; ostoją koziorożca alpejskiego.</u>
<u>LAKE DISTRICT,</u> <u>Lake District National Park</u>	<u>Wielka Brytania</u>	<u>1951</u>	<u>2292</u>	<u>Położony w środk.-zach. części wyspy, zajmuje większą część masywu Gór Kumbryjskich (Cumbrian Mounts); krajobraz tworzą niewysokie szczyty - Scafell (978 m n.p.m.), Helvellyn (950 m n.p.m.) i Skiddaw (931 m n.p.m.), które rozdzielają doliny, często zajęte przez jeziora (m.in. Windermere, West Water); atrakcją jest malowniczy wodospad Scale Force (wys. 38 m); pokryty lasami mieszanymi i wrzosowiskami; żyją tu: jelenie, sarny, danielę, borsuki, kuny, wydry, a z ptaków - orzeł przedni i sokół wędrowny; w rzekach występują pstrągi.</u>
<u>LAS BAWARSKI,</u> <u>Nationalpark</u>	<u>Niemcy</u>	<u>1970</u>	<u>131</u>	<u>Zajmuje górzyste tereny na styku zrębowych pasm Szumawy i Lasu Bawarskiego, z najwyższymi szczytami Grosser Rachel (1453 m n.p.m.) i Kleiner</u>

Bayerischer Wald

Rachel (1394 m n.p.m.), przy granicy z Czechami; roślinność tworzą gł. lasy, pokrywające ponad 98% pow. parku; dominują zbiorowiska iglaste z jodłą, duży udział mają też lasy mieszane z jodłą, bukiem, wiązem, klonem, cisem i jesionem; faunę reprezentują: rysie, borsuki, wiewiórki, lisy, wilki i wydry.

LEMMENJOKI,

Finlandia

1956

2855

Lemmenjoen kansallispuisto

Obejmuje tereny rozległej równiny, w dorzeczu rzek Vaskojoki i Ivalojoki, w środk. Laponii; większą część parku pokrywają tereny bagienne; na pn. wsch. niewysokie, morenowe wzgórza, z najwyższym Morgam-Viibus (602 m n.p.m.); atrakcją jest głęboka dolina rzeki Lemmenjoki oraz liczne jeziora; mozaika lasów iglastych ze świerkiem i sosną, zagajników brzoźowych, zbiorowisk trawiastych i bagiennych; w faunie m.in.: gronostaje, rosomaki, lemingi, lisy, pieśce, wilki i niedźwiedzie brunatne; z ptaków wymienić należy: sowy śnieżne, pardwy, białozory i orły przednie.

OLIMP,

Grecja

1938

40

Olimbos

Zajmuje najwyższe partie majestatycznego masywu Olimp, od 730 m n.p.m. do 2917 m n.p.m.; występuje piętrowy układ roślinności - zarośla makii i lasy dębowe zastępują wyżej lasy jodłowe oraz łąki alpejskie; w najwyższych partiach wieczne śniegi; ostoja wielu zwierząt; żyją tu: kozice, sarny, borsuki, lisy i wilki, a z ptaków: orły przednie, kuropatwy skalne i drozdy obrożne.

ORDESA,

Hiszpania

1918

156

Parque Nacional de Valle de Ordesa

Obejmuje górzysty region w zach. części pasma Maladeta (Pireneje), z najwyższym szczytem Monte Perdido - 3355 m n.p.m.; w krajobrazie dominują wysokie szczyty i urwiska, rozcięte siecią głębokich dolin (m.in. Ordesa); malownicze wodospady; pokryty lasami jodłowo-bukowymi, a wyżej lasami sosnowymi i zbiorowiskami muraw alpejskich; w szczytowych partiach wieczne śniegi i lodowce; faunę reprezentują: desmany pirenejskie, kozły pirenejskie, dziki, rysie, żbiki, wydry, tchórze i lisy.

PEAK DISTRICT,

Wielka Brytania

1951

1404

Peak District National Park

Zajmuje tereny niewysokich wzgórz Peak District, w pd. części Gór Pennińskich, z kulminacją Peak (636 m n.p.m.); pn. część zbudowana ze skał piaskowcowych tworzących wysokie płaskowyże (np. Kinder Scout), ponad które wznoszą się skałki - ostańce, na pd. występują skały wapienne, w których rozwinęły się procesy krasowe (jaskinie i grotty, obfite w stalaktyty i draperie); roślinność tworzy mozaikę pól uprawnych, wrzosowisk i rzadkich lasów z dębem i bukiem; liczne torfowiska; w faunie na uwagę zasługują: łasice, zające szaraki, dzikie króliki, lisy i pardwy.

PLITWICKIE

Chorwacja

1949

192

Położony w pn. części Gór Dynarskich, pomiędzy

JEZIORA,

Plitvička Jezera
Nacionalni Park

masywami Mala Kapela i Plješevica; utworzony dla
ochrony krajobrazu; atrakcję stanowi 16 Jezior
Plitwickich, tworzących dwie grupy: Górne (np.
Prošćan, Kozjak, Ciginovac) i Dolne (Novakovica
Brod, Milanovac, Gavanovac), połączonych
wodospadami, z których do największych należą:
Plitvički (80 m), Sastavci (30 m) i Galovački Buk (20
m); liczne formy krasowe - lejki krasowe i jaskinie
obfitujące w stalaktyty, m.in. Grota Mnicha i Błękitna
Grota; szatę roślinną stanowią lasy mieszane z
bukiem i jodłą; żyją tu: niedźwiedzie brunatne, żbiki,
wilki, kuny (leśna i domowa) i wydry.

PIRENEJE ZACHODNIE,

Parc National des
Pyrénées
Occidentales

Francja

1967

2063

Zajmuje górzysty region w środkowej części łańcucha
Pirenejów, z najwyższym szczytem Pico de
Vignemale - 3303 m n.p.m.; w krajobrazie dominują
skaliste szczyty i strome stoki, rozcięte siecią
głębokich dolin, niekiedy o charakterze
połudowcowych żłobów; atrakcję stanowią liczne
jeziorka i wodospady; szatę roślinną tworzą lasy
jodłowo-bukowe, wyżej lasy iglaste z sosną i
drzewiastą kosodrzewiną, a także zbiorowiska muraw
alpejskich; w szczytowych partiach występują
wieczne śniegi; faunę reprezentują: niedźwiedzie
brunatne, desmany pirenejskie, świstaki, kozice,
dziki, żbiki, wydry, tchórze i lisy; wśród ptaków -
głuszce, orłosepy brodate, sępy płowe, puchacze i
pardwy górskie.

RONDANE,

Rondane
nasjonalpark

Norwegia

1962

580

Obejmuje górzyste tereny w pd. części Gór
Skandynawskich, z najwyższym szczytem
Rondeslottet (2183 m n.p.m.); w rzeźbie dominują
formy powstałe w okresie zlodowaceń w plejstocenie
- ostre, wysokie szczyty (10 z nich przekracza 2000
m n.p.m.), moreny i żłoby; większą część parku
pokrywa roślinność tudrowa (mchy, porosty), tylko na
niewielkim obszarze rosną lasy brzoźowe i zarośla
karłowatych wierzb; żyją tu: renifery, rosomaki, lisy,
gronostaje, łasice i zające bielaki, a z ptaków:
pardwy, śnieguły, myszolowy, pustułki.

SAREK,

Sareks
nationalpark

Szwecja

1909

1970

Położony w pn. części Gór Skandynawskich,
obejmuje wysokogórski masyw Sarek Partefjällen,
wznoszący się do wys. 2089 m n.p.m.; krajobraz
tworzą urwiste szczyty (19 z nich przekracza 1800 m
n.p.m.), rozcięte głębokimi dolinami połudowcowymi;
liczne jeziora, torfowiska i bagna; roślinność tworzą
lasy brzoźowe i zarośla wierzbowe, które powyżej
wys. 1200 m n.p.m. zastępują zbiorowiska tundry
górskiej; w faunie charakterystyczne są: renifery,
łośie, niedźwiedzie brunatne, pieśce, lisy, rysie i
rosomaki; z ptaków na uwagę zasługują: białozory,
orły przednie, sowy śnieżne i pardwy.

SASKA

Niemcy

1990

93

Zajmuje tereny rozległej płyty o średniej wys. 400 m

SZWAJCARIA.

Nationalpark
Sächsische
Schweiz

n.p.m., zbudowanej ze skał piaskowcowych i rozciętej siecią dolin należących do dorzecza rzek Kirnitzsch i Polenz, która tworzy typowy krajobraz gór stołowych; malownicze formy skalne - pionowe ściany, baszty, iglice i wąskie tarasy skalne - budują całe zespoły skalne, m.in. Bastei (Baszta), Lilienstein (Skała Liliowa), Schwedenlöcher (Doły Szwedzkie); w pd. części parku wznosi się bazaltowy masyw Grosser Winterberg (512 m n.p.m.); szatę roślinną tworzą lasy iglaste ze świerkiem i sosną, a także mchy i paprocie; w faunie występują m.in.: jelenie, sarny, dziki, lisy i wiewiórki.

SKAFTÁFELL.

Skaftáfell
Thingvellir

Islandia

1968

500

Położony w pd.-wsch. części wyspy, zajmując górski region (z wulkanicznym szczytem Hvannadalshnúkur - 2119 m n.p.m.), który pokrywa pd. część największego w Europie lodowca Vatnajökull, wraz z lodowcami Skeiðarárjökull i Örćfajökull; na pd. płaska równina rozcięta siecią rzek polodowcowych; liczne jeziora, wodospady i ciepłe źródła; pokryty roślinnością tundrową; w faunie na uwagę zasługują: pieśce i zające bielaki, a na wybrzeżu foki (szare i pospolite).

SNOWDONIA.

Snowdonia
National Park

Wielka
Brytania

1951

2142

Zajmuje górzyste tereny w pn.-zach. części Gór Kambryjskich, z najwyższym masywem Snowdon (1085 m n.p.m.), opadające na zach. ku wąskiej nizinie nad zatoką Cardigan; krajobraz tworzą łagodne grzbiety o spłaszczonych wierzchołkach, które miejscami noszą ślady zlodowacenia w postaci kottłów, moren i żłobów; szatę roślinną tworzą lasy z bukiem, klonem, a także wrzosowiska i zbiorowiska trawiaste; liczne torfowiska; faunę reprezentują: wydry, borsuki, tchórze, gronostaje, kuny leśne, lisy i zające, a z ptaków: pustułki, drzemliki, jerzyki i przepiórki; na wybrzeżu spotyka się foki szare.

SZWAJCARSKI.

Schweizerische
Nationalpark

Szwajcaria

1914

169

Obejmuje wysokogórskie tereny w środk. części Alp Retyckich (Alpy Wsch.), wznoszące się do wys. 3174 m n.p.m., rozcięte głębokimi dolinami rzek należących do dorzecza Innu; pokryty lasami z udziałem jodły, sosny, limby, świerka i modrzewia; w wyższych partiach zarośla krzewinkowe i łąki alpejskie, z goryczkami, skalnicami, tojadami i różami; wśród zwierząt żyją tu: jelenie, sarny, koziorożce alpejskie, kozice i świstaki, a z ptaków: orły przednie, myszołowy, głuszce, puchacze, kruki i dzięcioły czarne.

TRIGLAVSKI.

Triglav nacionalni
park

Słowenia

1961

848

Zajmuje wysokogórskie partie wsch. części Alp Julijskich (Alpy Wsch.), z najwyższym szczytem Triglav (2863 m n.p.m.); ślady działalności lodowców - cyrki, moreny i jeziora, w tym słynne siedem Jezior Triglavskich (m.in. Veliko, Zeleno, Črno, Dvojno, Rjavo) i Jezero pod Vrščacem; atrakcję stanowi

<p><u>VANOISE,</u></p> <p><u>Parc National de la Vanoise</u></p>	<p><u>Francja</u></p>	<p><u>1963</u></p>	<p><u>528</u></p>	<p><u>wodospad Savicy (wys. 61 m); dominują lasy liściaste z bukiem i mieszane (głównie bukowo-jodłowe), w wyższych partiach zarośla i łąki alpejskie; w faunie występują m.in.: jelenie, dziki, kozice i lisy, a z ptaków myszołowy i kruki; endemiczne gatunki płazów i gadów (traszki i jaszczurki).</u></p>
<p><u>WYSOKIE TAURY,</u></p> <p><u>Hohe Tauern Naturschutz-park</u></p>	<p><u>Austria</u></p>	<p><u>1983</u></p>	<p><u>2589</u></p>	<p><u>Obejmuje wysokogórskie partie łańcucha Wysokich Taurów (Alpy Wsch.), z kulminacyjnym masywem Grossglockner (3797 m n.p.m.); krajobraz tworzą ostre szczyty, przekraczające wys. 3000 m n.p.m., głębokie doliny, lodowce (m.in. Pasterze) oraz malownicze kaskady, z najwyższym w Europie wodospadem Krimml - 381 m; piętrowość roślinna - lasy liściaste i mieszane zastępują zarośla kosodrzewiny, a wyżej łąki alpejskie; żyją tu m.in.: koziorożce alpejskie, kozice, jelenie i świstaki, a z ptaków: orły przednie, sępy płowe, świstunki górskie, siwerniaki i rzadkie orłosepy brodate.</u></p>
<p><u>WYSPA SZARYCH MNICHÓW,</u></p> <p><u>Schiermon-nikoog Nationaal Park</u></p>	<p><u>Holandia</u></p>	<p><u>1989</u></p>	<p><u>54</u></p>	<p><u>Zajmuje ok. 75% niewielkiej, płaskiej wyspy Schiermonnikoog, leżącej w archipelagu Wysp Zachodniofryzyjskich, na Morzu Pn., u pn.-wsch. wybrzeży kraju; krajobraz nadmorski tworzą ruchome, niewysokie wydmy (najwyższa osiąga 18 m), rozdzielone podmokłymi obniżeniami oraz wielką, osiagającą podczas odpływu szer. 1 km piaszczystą plażą; miejscami słone błota, które porastają słonorośla ze świetlikiem, bylicą i zawciagiem.; niewielkie powierzchnie leśne buduje drzewostan z sosną czarną i świerkiem sitkajskim, które są tu wprowadzone sztucznie; w faunie dominuje ptactwo - mewy, rybitwy, kaczki i siewki.</u></p>

Parki narodowe - Polsce

<u>Nr</u>	<u>Nazwa</u>	<u>Rok utworzenia</u>	<u>Powierzchnia km²</u>	<u>Bogactwo gatunkowe</u>	<u>Krajobraz i charakterystyczne bioty</u>
<u>1</u>	<u>Babiogórski</u>	<u>1954</u>	<u>17,34</u>	<u>700 gatunków roślin naczyniowych</u> <u>(54 chronione),</u> <u>200 gatunków mchów,</u> <u>250 - porostów;</u> <u>120 gatunków ptaków;</u> <u>ryś, wilk, niedźwiedź brunatny.</u>	<u>Najwyższe partie Beskidu Zach. karpackie piętra roślinne: buczyna karpacka, bór świerkowy wysokogórski, zarośla jarzębinowe, kosodrzewina, murawy subalpejskie (w tym zespół endemiczny) i alpejskie.</u>
<u>2</u>	<u>Białowiecki</u>	<u>1947</u>	<u>53,48</u>	<u>630 gatunków roślin naczyniowych</u> <u>(62 chronione),</u> <u>80 gatunków mchów,</u> <u>254 - porostów;</u> <u>120 gatunków ptaków;</u> <u>żubr, bóbr, ryś.</u>	<u>Wsch. część Nizin Podlasko-Białowieckich; pierwotne, leśne zbiorowiska typowe dla niżu europejskiego: bagienne, łęgowe, grądowe, borowe i in.</u>
<u>3</u>	<u>Biebrzański</u>	<u>1993</u>	<u>592,23</u>	<u>235 gatunków ptaków, w tym 157 gatunków lęgowych (orzeł przedni, bielik, gadożer, orliki - grubodzioby i krzykliwy, rycyk i in.); 36 gatunków ryb; liczne gatunki roślin torfowo-bagiennych, w tym relikty glacialne.</u>	<u>Region Niziny Północno-Podlaskiej; jedyny tej wielkości w Europie (obok pn. Skandynawii) zachowany w stanie naturalnym; obszar bagienny i torfowiskowy; torfowiska niskie, turzycowiska i bory bagienne; utwory morenowe, sandrowe, intensywne procesy torfowe; dolina rzeki Biebrzy.</u>
<u>4</u>	<u>Bieszczadzki</u>	<u>1973</u>	<u>270,64</u>	<u>760 gatunków roślin naczyniowych</u> <u>(28 wschodniokarpackich, w tym 7 endemicznych),</u> <u>200 gatunków mchów,</u>	<u>Obszar polskich Karpat Wsch. (najwyższe partie Bieszczadów Zach.); karpackie piętra roślinne buczyna karpacka, wschodniokarpacka jaworzyna, ziołoroślowa, endemiczny zespół olchy kosej, łąki subalpejskie</u>

				<p><u>300 gatunków porostów: niedźwiedź brunatny, wilk, żbik, ryś, żubr, wydra; orzeł przedni, orlik, derkacz, jeleń; wąż Eskulapa.</u></p>	<p><u>(połoniny) z endemicznym zespołem traworoślowym i murawy alpejskie, borówczyska; nad potokami olszynka karpacka</u></p>
<u>5</u>	<u>Borów Tucholskich</u>	<u>1996</u>	<u>47,89</u>	<p><u>Ok. 800-900 gatunków roślin naczyniowych,</u></p> <p><u>200 gatunków grzybów,</u> <u>300 gatunków porostów;</u> <u>130 gatunków ptaków (łabądź niemy, żuraw, bielik, puchacz, bocian czarny); 38 gatunków ryb;</u> <u>13 gatunków płazów,</u></p> <p><u>46 gatunków ssaków (m.in.: jeleń, sarna, dzik i wydra).</u></p>	<p><u>Obszar Równiny Tucholskiej, subregion Pojezierza Pomorskiego; bogata sieć rzeczna i liczne jeziora (w tym jeziora lobeliowe); bory sosnowe torfowiska, szuwar kłociowy, zespół roślin wodnych z lobelią (Lobelia dortmanna) i poryblinami (Isoëtes), porastających dno bardzo czystych jezior oligotroficznych.</u></p>
<u>6</u>	<u>Drawieński</u>	<u>1990</u>	<u>87,35</u>	<p><u>800 gatunków roślin naczyniowych</u></p> <p><u>(43 chronione);</u></p> <p><u>150 gatunków ptaków (rybołów, kania rdzawa);</u> <u>33 gatunki ssaków (bóbr, kuna domowa, wilk).</u></p>	<p><u>Przyroda pn.-zach. Polski, fragment Puszczy Drawskiej w widłach rzek Drawy i Płocicznej;</u> <u>13 jezior, lasy zajmujące siedliska borowe, mieszane i lasowe;</u> <u>pomnikowe drzewa: 120-letnie sosny, 330-letnie buki i 450-letnie dęby.</u></p>
<u>7</u>	<u>Gorczański</u>	<u>1981</u>	<u>67,63</u>	<p><u>930 gatunków roślin naczyniowych</u></p> <p><u>(30 chronionych),</u></p> <p><u>250 gatunków mchów,</u></p> <p><u>450 gatunków porostów,</u> <u>116 gatunków wątrobowców; jeleń, żbik, wilk oraz zachodzący niedźwiedź brunatny.</u></p>	<p><u>Typowy fragment Beskidów Zach.; buczyna karpacka, bór świerkowo-jodłowy, bór świerkowy wysokogórski, ziołorośla, polany regłowe, w tym górska, wielogatunkowa łąka mieczykowo-mietlicowa</u></p> <p><u>(z krokusem spiskim).</u></p>
<u>8</u>	<u>Gór Stołowych (Stołowo-górski)</u>	<u>1993</u>	<u>62,80</u>	<p><u>272 gatunki mchów,</u></p> <p><u>112 gatunków wątrobowców,</u></p> <p><u>35 gatunków roślin chronionych; bogata fauna bezkręgowców.</u></p>	<p><u>Kotlina Kłodzka; krajobraz skupisk skalnych i ostańców; przykład górnokredowych gór płytowych, sztuczne bory świerkowe, interesujące zbiorowiska łąkowe, torfowisko wysokie.</u></p>
<u>9</u>	<u>Kampinoski</u>	<u>1959</u>	<u>356,55</u>	<p><u>1000 gatunków roślin</u></p>	<p><u>Krajobraz Nizin</u></p>

				<u>naczyniowych</u> <u>(51 chronionych);</u> <u>190 gatunków ptaków</u> <u>(orlik krzykliwy); łoś.</u>	<u>Środkowopolskich; wydmy</u> <u>śródlądowe, bagna porośnięte</u> <u>olszą.</u>
<u>10</u>	<u>Karkonoski</u>	<u>1959</u>	<u>55,78</u>	<u>900 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(40 chronionych);</u> <u>150 gatunków grzybów,</u> <u>270 gatunków mszaków,</u> <u>70 gatunków porostów;</u> <u>90 gatunków ptaków.</u>	<u>Najwyższe partie Sudetów,</u> <u>interesujące formy skalne (w tym</u> <u>kotły); górskie piętra roślinne:</u> <u>żyzna buczyna sudecka i</u> <u>sudecka świerczyna</u> <u>górnoreglowa.</u>
<u>11</u>	<u>Magurski</u>	<u>1995</u>	<u>190</u>	<u>Ok. 500 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(41 chronionych);</u> <u>135 gatunków ptaków</u> <u>(orzeł przedni, orlik</u> <u>krzykliwy, trzmielojad);</u> <u>niedźwiedź brunatny, ryś,</u> <u>żbik, wilk; wąż Eskulapa,</u> <u>gniewosz płamisty.</u>	<u>Beskid Niski, obszar przejściowy</u> <u>między Karpatami Zach. i</u> <u>Wsch.; karpackie piętra roślinne:</u> <u>buczyna karpacka, bory jodłowe</u> <u>jodłowo-świerkowe, olszyna</u> <u>bagienna, łęgi.</u>
<u>12</u>	<u>Narwiański</u>	<u>1996</u>	<u>73,5</u>	<u>13 gatunków roślin</u> <u>chronionych (m.in.:</u> <u>kosaciec syberyjski,</u> <u>storczyk krwisty, wielosił</u> <u>błękitny, podkolan biały);</u> <u>154 gatunki ptaków</u> <u>lęgowych (głównie</u> <u>wodnych i błotnych, wśród</u> <u>nich rzadkie gatunki, np.:</u> <u>dubelt, batalion,</u> <u>wodniczka, brzęczka,</u> <u>kropiatka, błotniak</u> <u>stawowy, derkacz, bąk); 34</u> <u>gatunki ssaków (wydra,</u> <u>bóbr, łoś).</u>	<u>Bagienna dolina Górnej Narwi (o</u> <u>Suraża do Rzędzian) na granicy</u> <u>Wysoczyzny Białostockiej i</u> <u>Wysoczyzny</u> <u>Wysokomazowieckiej;</u> <u>rozbudowany system koryt</u> <u>rzecznych i starorzeczy,</u> <u>tworzących sieć cieków</u> <u>zajmujących całą szerokość</u> <u>doliny; ogromnie zróżnicowana</u> <u>szata roślinna - 46 zespołów</u> <u>roślinnych, gł. wodnych i</u> <u>szuwarowych (33 zespoły).</u>
<u>13</u>	<u>Ojcowski</u>	<u>1956</u>	<u>15,92</u>	<u>950 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(60 chronionych);</u> <u>160 gatunków mchów,</u> <u>1200 gatunków grzybów,</u> <u>83 gatunki śluzowców; 120</u>	<u>Krasowy krajobraz Wyżyny</u> <u>Krakowsko-Częstochowskiej z</u> <u>licznymi jaskiniami, wąskimi</u> <u>dolinami potoków i</u> <u>fantastycznymi w kształcie</u> <u>skałkami i ostańcami skalnymi;</u> <u>łęgi, grąd, buczyna karpacka, las</u> <u>jaworowy, zbiorowiska naskalne.</u>

				<u>gatunków ptaków,</u>	<u>murawy kserotermiczne.</u>
				<u>17 gatunków nietoperzy;</u> <u>bogaty świat owadów.</u>	
<u>14</u>	<u>Pieniński</u>	<u>1954</u>	<u>23,46</u>	<u>1100 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(52 chronione),</u> <u>330 gatunków mchów i</u> <u>wątrobowców,</u> <u>450 gatunków porostów;</u> <u>170 gatunków ptaków;</u> <u>bogaty świat owadów.</u>	<u>Fragment Pienińskiego Pasa</u> <u>Skałkowego, wapienie jurajskie i</u> <u>dolnokredowe; buczyna</u> <u>karpacka, ciepłolubna buczyna,</u> <u>ciepłolubna jedlina, jaworzyna,</u> <u>górnoreglowy bór świerkowy na</u> <u>wapieniu, zbiorowiska murawow</u> <u>i naskalne, ciepłolubna łąka</u> <u>pienińska z udziałem</u> <u>storzycowatych.</u>
<u>15</u>	<u>Poleski</u>	<u>1990</u>	<u>96,47</u>	<u>930 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(57 chronionych);</u> <u>40 gatunków ryb, płazów i</u> <u>gadów (żółw błotny);</u> <u>146 gatunków ptaków</u> <u>łęgowych (gęś gęgawa,</u> <u>orlik krzykliwy, orzeł</u> <u>przedni, żuraw).</u>	<u>Przyroda wsch. części Równiny</u> <u>Łęczyńsko-Włodawskiej; jeden z</u> <u>niewielu zachowanych w Europie</u> <u>obszarów torfowo-bagiennych;</u> <u>lasy mieszane z przewagą</u> <u>bagiennych oraz olsów.</u>
<u>16</u>	<u>Roztoczański</u>	<u>1974</u>	<u>78,85</u>	<u>750 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u> <u>(37 chronionych);</u> <u>190 gatunków ptaków</u> <u>(dziecioły: białogrzbiety,</u> <u>czarny i zielonosiwy,</u> <u>krótkoszpón, trzmielojad,</u> <u>rybołów); owady i ślimaki</u> <u>górskie oraz południowo-</u> <u>wschodnie (pontyjskie).</u>	<u>Zach. część Roztocza Środk. z</u> <u>doliną rzeki Wieprz, zbudowana</u> <u>ze skał wapiennych pokrytych</u> <u>piaskami i lessem; suche bory</u> <u>sosnowe, bór jodłowy, buczyna</u> <u>karpacka, wilgotne zbiorowiska</u> <u>łąkowe, torfowiska wysokie i</u> <u>przełściowe; drzewa pomnikowe</u> <u>(np. jodła - 50 m wys., 150 cm</u> <u>średnicy).</u>
<u>17</u>	<u>Słowiński</u>	<u>1967</u>	<u>187,97</u>	<u>250 gatunków ptaków (np.</u> <u>orzeł bielik, puchacz,</u> <u>bocian czarny, kormoran,</u> <u>batalion); jeleń, dzik i</u> <u>chronione: rzesorek</u> <u>mniejszy, wydra i</u> <u>gronostaj.</u>	<u>Krajobraz nadmorski, najwyższe</u> <u>na wybrzeżu wydmy piaszczyste</u> <u>(do 30 m wys.), poruszające się</u> <u>prędkością 5-30 m/rok;</u> <u> pionierskie zespoły wydmowe,</u> <u>bór bażynowy, płytkie, muliste</u> <u>jeziora nadbrzeżne: Łebsko i</u> <u>Gardno.</u>
<u>18</u>	<u>Świętokrzyski</u>	<u>1950</u>	<u>59,10</u>	<u>700 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych</u>	<u>Najstarsze góry w Polsce (pasm</u> <u>Łysogór), zbudowane ze skał er</u> <u>paleozoicznej; podszczytowe</u>

				<p>(48 chronionych),</p> <p>190 gatunków mchów,</p> <p>300 gatunków porostów; 100 gatunków ptaków; rzadkie gatunki ślimaków.</p>	<p>zgrupowania głazów - gołoborza bór jodłowy (przeżywający regre w ostatnich 20 latach w wyniku przemysłowego zanieczyszczen powietrza), buczyna karpacka.</p>
19	Tatrzański	1954	211,64	<p>1000 gatunków roślin naczyniowych</p> <p>(84 chronione),</p> <p>500 gatunków mchów,</p> <p>200 gatunków wątrobowców,</p> <p>700 gatunków porostów; kozica, świstak, niedźwiedź brunatny, wilk i jeleń karpacki.</p>	<p>Tatry Wysokie i Zach.; góry o charakterze alpejskim, zbudowane ze skał krystalicznych (granitów) i osadowych (wapieni piętrowy układ roślinności; buczyna karpacka, bór świerkowy, kosodrzewina, murawy wysokogórskie, piętro subniwalne.</p>
20	Wielkopolski	1957	53,38	<p>1100 gatunków roślin naczyniowych</p> <p>(47 chronionych),</p> <p>170 gatunków mszaków, 150 gatunków porostów, 364 gatunki grzybów wyższych.</p>	<p>Krajobraz pochodzenia polodowcowego</p> <p>(z utworami morenowymi, rynnami i jeziorami) na obszarze Pojezierza Wielkopolskiego, przełom Warty; przekształcone przez człowieka bory sosnowe; 12 jezior, w tym dystroficzne, moreny czołowej, rynnowe i przy ozach.</p>
21	Wigierski	1989	151,13	<p>800 gatunków roślin naczyniowych</p> <p>(47 chronionych),</p> <p>200 gatunków mchów,</p> <p>300 gatunków porostów; 190 gatunków ptaków (nur czarnoszyi, błotniak zbożowy i łąkowy);</p> <p>25 gatunków ryb; łoś, wilk, wydra.</p>	<p>Przyroda krainy jezior pn.-wsch. Polski (pn.-wsch. część Pojezierza Mazurskiego i pn. część Puszczy Augustowskiej); zbiorniki leśne, torfowiskowe wodne i łąkowe; 25 jezior (największe Wigry), rzeka Czarna Hańcza.</p>
22	Woliński	1960	50,01	<p>1300 gatunków roślin naczyniowych</p> <p>(46 chronionych);</p>	<p>Przyroda pn.-zach. części wyspy Wolin z klifem Zalewu Szczecińskiego, krajobraz pochodzenia polodowcowego (morena czołowa, jeziora),</p>

<u>23</u>	<u>Mazurski</u>	<u>projektowany</u>	<u>320</u>	<u>200 gatunków ptaków</u> <u>(orzeł bielik, orlik krzykliwy,</u> <u>kormoran, pszczołojad);</u> <u>wydra i gronostaj.</u>	<u> pionowe ściany brzegu</u> <u>morskiego (klif) o wys. do 100 m</u> <u>buczyny nadmorskie, 12 jezior.</u>
				<u>850 gatunków roślin</u> <u>naczyniowych; jeleń,</u> <u>sarna, dzik, lis i in.; bielik,</u> <u>rybołów, kania, kormoran,</u> <u>kraska; żółw błotny,</u> <u>gniewosz plamisty.</u>	<u>Region Krainy Wielkich Jezior</u> <u>Mazurskich; wzgórza moreny</u> <u>czołowej, utwory moreny dennej;</u> <u>obszary sandrowe; bory</u> <u>sosnowe, roślinność</u> <u>torfowiskowa i błotna; jeziora</u> <u>(m.in. Beldany, Mokre i</u> <u>Łuknajno), rzeka Krutynia.</u>

Pascala trójkąt - tablica współczynników

<u>Stopień dwumianu</u>	<u>Współczynniki rozwinęcia</u>
	<u>$n = 0$</u>
<u>$n = 1$</u>	<u>1 1</u>
<u>$n = 2$</u>	<u>1 2 1</u>
<u>$n = 3$</u>	<u>1 3 3 1</u>
<u>$n = 4$</u>	<u>1 4 6 4 1</u>
<u>$n = 5$</u>	<u>1 5 10 10 5 1</u>

Planety Układu Słonecznego - wybrane dane

<u>Nazwa</u>	<u>Merkury</u>	<u>Wenus</u>	<u>Ziemia</u>	<u>Mars</u>	<u>Jowisz</u>	<u>Saturn</u>	<u>Uran</u>	<u>Neptun</u>	<u>Pluton</u>
<u>Średnia odległość od Słońca (AU)</u>	<u>0,387</u>	<u>0,723</u>	<u>1</u>	<u>1,524</u>	<u>5,203</u>	<u>9,539</u>	<u>19,182</u>	<u>30,058</u>	<u>39,529</u>
<u>Nachylenie orbity względem ekliptyki</u> (°)	<u>7,0</u>	<u>3,4</u>	<u>0</u>	<u>1,5</u>	<u>1,18</u>	<u>2,5</u>	<u>0,8</u>	<u>1,46</u>	<u>17,08</u>
<u>Mimośród orbity</u>	<u>0,2056</u>	<u>0,0068</u>	<u>0,0167</u>	<u>0,0934</u>	<u>0,0485</u>	<u>0,0556</u>	<u>0,0473</u>	<u>0,0086</u>	<u>0,2534</u>
<u>Nachylenie płaszczyzny równika względem płaszczyzny orbity</u> (°)	<u>0</u>	<u>178(*)</u>	<u>23,4</u>	<u>24,8</u>	<u>3,1</u>	<u>26,7</u>	<u>97,9(*)</u>	<u>28,8</u>	<u>57,0</u>
<u>Średnica na równiku</u> (dla Ziemi=1)	<u>0,38</u>	<u>0,95</u>	<u>1</u>	<u>0,53</u>	<u>11,16</u>	<u>9,41</u>	<u>4,10</u>	<u>3,81</u>	<u>0,18</u>
<u>Masa</u> (dla Ziemi =1)	<u>0,0553</u>	<u>0,8153</u>	<u>1</u>	<u>0,1047</u>	<u>317,89</u>	<u>95,17</u>	<u>14,54</u>	<u>17,24</u>	<u>0,00258</u>
<u>Średnia gęstość (g/cm³)</u>	<u>5,50</u>	<u>5,11</u>	<u>5,52</u>	<u>3,94</u>	<u>1,33</u>	<u>0,687</u>	<u>1,16</u>	<u>1,77</u>	<u>1,97</u>
<u>Przyspieszenie grawitacyjne (dla Ziemi = 1)</u>	<u>0,378</u>	<u>0,905</u>	<u>1</u>	<u>0,369</u>	<u>2,555</u>	<u>1,075</u>	<u>0,865</u>	<u>1,188</u>	<u>0,066</u>
<u>Okres obrotu wokół osi (dni)</u>	<u>58,65</u>	<u>243,16</u>	<u>1</u>	<u>1,029</u>	<u>0,410</u>	<u>0,426</u>	<u>0,960</u>	<u>0,743</u>	<u>6,387</u>
<u>Okres obiegu (lata)</u>	<u>0,2408</u>	<u>0,6152</u>	<u>1</u>	<u>1,88</u>	<u>11,86</u>	<u>29,46</u>	<u>84,01</u>	<u>164,79</u>	<u>248,54</u>

(*) - własny ruch obrotowy odbywa się w kierunku przeciwnym niż pozostałych planet

Pochodne wybranych funkcji

Funkcja   Pochodna

f(x)   f'(x)

c (stała)   0

c·x   c

x^b   bx^(b-1)

sin x   cos x

cos x   -sin x

tg x   1/cos²x

ctg x   -1/sin²x

lnx   1/x

log_ax

arc sin x

arc tg x

e^x   e^x

a^x   a^xlna

Polinezja - najważniejsze archipelagi i wyspy oraz ich status polityczny

<u>Nazwa</u>	<u>Powierzchnia (km²)</u>	<u>Ludność (tys. mieszk.) 1993</u>	<u>Status polityczny</u>
<u>Wyspy Cooka</u>	<u>240</u>	<u>17</u>	<u>Samodzielne państwo (stowarzyszone z Nową Zelandią)</u>
<u>Hawaje</u>	<u>16 861</u>	<u>1121</u>	<u>50. stan USA</u>
<u>Feniks</u>	<u>29</u>	<u>nie zamieszkane</u>	<u>Należy do Kiribati - samodzielnego państwa</u>
<u>Line (Sporady Środkowo-polinezyjskie)</u>	<u>468</u>	<u>prawie nie zamieszkane</u>	<u>Należy do Kiribati - samodzielnego państwa</u>
<u>Niue</u>	<u>259</u>	<u>2</u>	<u>Samodzielne państwo (stowarzyszone z Nową Zelandią)</u>
<u>Norfolk</u>	<u>35</u>	<u>2</u>	<u>Terytorium administrowane przez Australię</u>
<u>Pitcairn</u>	<u>47</u>	<u>0,07</u>	<u>Terytorium administrowane przez Wielką Brytanię</u>
<u>Polinezja Francuska</u>	<u>4000</u>	<u>215</u>	<u>Terytorium administrowane przez Francję</u>
<u>Wyspy Towarzystwa</u>	<u>1960</u>		
<u>Markizy</u>	<u>1300</u>		
<u>Tuamotu</u>	<u>398</u>		
<u>Tubuai</u>	<u>287</u>		
<u>Gambiera</u>	<u>230</u>		
<u>Samoa Zachodnie</u>	<u>2842</u>	<u>170</u>	<u>Samodzielne państwo</u>
<u>Samoa Amerykańskie</u>	<u>197</u>	<u>50</u>	<u>Terytorium administrowane przez USA</u>
<u>Tokelau</u>	<u>13</u>	<u>1,6</u>	<u>Terytorium administrowane przez Nową</u>

<u>Tonga</u>	<u>699</u>	<u>98</u>	<u>Zelandię</u>
<u>Tuwalu</u>	<u>26</u>	<u>13</u>	<u>Samodzielne państwo</u>
<u>Wallis i Futuna</u>	<u>274</u>	<u>14</u>	<u>Samodzielne państwo</u>
			<u>Terytorium administrowane przez Francję</u>

Polscy medaliści igrzysk olimpijskich

<u>Rok</u>	<u>Miejsce</u>	<u>Medal</u>	<u>Liczba</u>	<u>Zdobywcy</u>
<u>1924</u>	<u>Paryż</u>	<u>złoty</u>	<u>0</u>	
		<u>srebrny</u>	<u>1</u>	<u>J. Lange, J. Łazarski, T. Stankiewicz, F. Szymczyk (kolarstwo, torowy wyścig na 4000 m drużynowo)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>1</u>	<u>A. Królikiewicz (jeździectwo, skoki przez przeszkody)</u>
<u>1928</u>	<u>Amsterdam</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>H. Konopacka (lekkoatletyka, rzut dyskiem - 39,62 m)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>1</u>	<u>M. Antoniewicz, K. Gzowski, K. Szosland (jeździectwo, skoki drużynowe)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>3</u>	<u>T. Friedrich, K. Laskowski, A. Małecki, A. Papée, W. Segda, J. Zabielski (szermierka, szabla drużynowo)</u> <u>L. Birkholz, F. Bronikowski, E. Jankowski, B. Ormanowski, B. Drewek (wioślarstwo, czwórki ze sternikiem)</u> <u>M. Antoniewicz, K. Römmel, J. Trenkwald (jeździectwo, Wszechstronny Konkurs Konia Wierzchowego drużynowo)</u>
<u>1932</u>	<u>Los Angeles</u>	<u>złoty</u>	<u>2</u>	<u>S. Walasiewicz (lekkoatletyka, 100 m kobiet - 11,9 s)</u> <u>J. Kusociński (lekkoatletyka, 10 km - 30.11,4 min)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>1</u>	<u>J. Braun, J. Ślęzak, J. Skolimowski (wioślarstwo, dwójki ze sternikiem)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>4</u>	<u>J. Wajs (lekkoatletyka, rzut dyskiem kobiet - 38,74 m)</u> <u>H. Budziński, J. Krenz-Mikołajczak (wioślarstwo, dwójki bez sternika)</u> <u>J. Braun, E. Kobyliński, J. Ślęzak, S. Urban, J. Skolimowski (wioślarstwo, czwórki ze sternikiem)</u> <u>W. Dobrowolski, T. Friedrich, L. Lubicz-Nycz, A. Papée, W. Segda, M. Suski (szermierka, szabla drużynowo)</u>
<u>1936</u>	<u>Berlin</u>	<u>złoty</u>	<u>0</u>	
		<u>srebrny</u>	<u>3</u>	<u>S. Walasiewicz (lekkoatletyka, 100 m kobiet - 11,7 s)</u> <u>J. Wajs (lekkoatletyka, rzut dyskiem kobiet - 46,22 m)</u>

				<u>Z. Kawecki, S. Kulesza, H. Roycewicz (jeździectwo, Wszechstronny Konkurs Konia Wierzchowego drużynowo)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>3</u>	<u>M. Kwaśniewska (lekkoatletyka, rzut oszczepem - 41,80 m)</u>
				<u>W. Karaś (strzelectwo, karabinek sportowy - 296 pkt)</u>
				<u>J. Ustupski, R. Verey (wioślarstwo, dwójki podwójne)</u>
<u>1948</u>	<u>Londyn</u>	<u>złoty</u>	<u>0</u>	
		<u>srebrny</u>	<u>0</u>	
		<u>brązowy</u>	<u>1</u>	<u>A. Antkiewicz (boks, waga piórkowa)</u>
<u>1952</u>	<u>Helsinki</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>Z. Chychła (boks, waga półśrednia)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>2</u>	<u>A. Antkiewicz (boks, waga lekka)</u>
				<u>J. Jokiel (gimnastyka, ćwiczenia wolne)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>1</u>	<u>T. Kocerca (wioślarstwo, jedyński)</u>
<u>1956</u>	<u>Cortina d'Ampezzo</u>	<u>złoty</u>	<u>0</u>	
	<u>(olimpiada zimowa)</u>			
		<u>srebrny</u>	<u>0</u>	
		<u>brązowy</u>	<u>1</u>	<u>F. Gąsienica Groń (narcciarstwo klasyczne, kombinacja norweska)</u>
<u>1956</u>	<u>Melbourne</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>E. Duńska-Krzesińska (lekkoatletyka, skok w dal - 6,35 m)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>4</u>	<u>J. Sidło (lekkoatletyka, rzut oszczepem mężczyzn - 79,98 m)</u>
				<u>A. Smelczyński (strzelectwo, trap - 190 pkt)</u>
				<u>J. Pawłowski (szermierka, szabla)</u>
				<u>M. Kuszewski, Z. Pawlas, J. Pawłowski, A. Piątkowski, W. Zabłocki, R. Zub (szermierka, szabla drużynowo)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>4</u>	<u>H. Niedźwiedzki (boks, waga piórkowa)</u>
				<u>Z. Pietrzykowski (boks, waga lekkośrednia)</u>
				<u>M. Zieliński (podnoszenie ciężarów, waga piórkowa - 335 kg)</u>

D. Horzonek-Jokiel, N. Kot, H. Rakoczy, D. Stachow, L. Szczerbińska, B. Ślizowska (gimnastyka, ćwiczenia z przyborem drużynowo)

1960   Squaw Valley   złoty   0

(olimpiada zimowa)

srebrny   1   E. Seroczyńska (łyżwiarstwo szybkie, 1500 m)

brązowy   1   H. Pilejczykowa (łyżwiarstwo szybkie, 1500 m)

1960   Rzym   złoty   4   Z. Krzyszkowiak (lekkoatletyka, 3 km z przeszkodami - 8.34,2 min)

J. Schmidt (lekkoatletyka, trójskok - 16,81 m)

I. Paliński (podnoszenie ciężarów, waga półciężka - 442,5 kg)

K. Paździor (boks, waga lekka)

srebrny   6   E. Krzesińska (lekkoatletyka, skok w dal - 6,27 m)

J. Józwiakowska (lekkoatletyka, skok wzwyż - 1,71 m)

M. Kuszewski, E. Ochyra, J. Pawłowski, A. Piątkowski, W. Zabłocki, R. Zub (szermierka, szabla drużynowo)

J. Adamski (boks, waga piórkowa)

T. Walasek (boks, waga średnia)

Z. Pietrzykowski (boks, waga półciężka)

brązowy   11   K. Zimny (lekkoatletyka, bieg na 5000 m - 13.44,8 min)

T. Rut (lekkoatletyka, rzut młotem - 65,64 m)

T. Wieczorek-Cieply, B. Janiszewska, C. Jesionowska-Gerwin, H. Richter-Górecka (lekkoatletyka, sztafeta 4x100 m - 45,0 s)

B. Bendig (boks, waga kogucia)

M. Kasprzyk (boks, waga lekkopółśrednia)

L. Drogosz (boks, waga półśrednia)

D. Walkowiak (kajakarstwo, jedynki 500 m kobiet)

				<u>S. Kapłaniak, W. Zieliński (kajakarstwo, dwójki 1000 m)</u>
				<u>J. Bochenek (podnoszenie ciężarów, waga półciężka - 420 kg)</u>
				<u>T. Kocerca (wioślarstwo, jedynki mężczyzn)</u>
				<u>T. Trojanowski (zapasy - styl wolny, waga kogucia)</u>
<u>1964</u>	<u>Tokio</u>	<u>złoty</u>	<u>7</u>	<u>W. Baszanowski (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 432,5 kg)</u>
				<u>E. Franke (szermierka, floret)</u>
				<u>J. Grudzień (boks, waga lekka)</u>
				<u>J. Kulej (boks, waga lekkopółśrednia)</u>
				<u>M. Kasprzyk (boks, waga półśrednia)</u>
				<u>J. Schmidt (lekkoatletyka, trójskok - 16,85 m)</u>
				<u>T. Ciepły, I. Kirszenstein, H. Górecka, E. Kłobukowska (lekkoatletyka, sztafeta 4x100 m - 43,6 s)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>6</u>	<u>I. Kirszenstein (lekkoatletyka, 200 m kobiet - 23,1 s)</u>
				<u>I. Kirszenstein (lekkoatletyka, skok w dal kobiet - 6,60 m)</u>
				<u>T. Ciepły (lekkoatletyka, 80 m przez płotki - 10,5 s)</u>
				<u>A. Zieliński, W. Maniak, M. Foik, M. Dudziak (lekkoatletyka, sztafeta 4x100 m - 39,3 s)</u>
				<u>A. Olech (boks, waga musza)</u>
				<u>E. Franke, R. Parulski, J. Różycki, Z. Skrudlik, W. Woyda (szermierka, floret drużynowo)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>10</u>	<u>A. Badeński (lekkoatletyka, 400 m - 45,6 s)</u>
				<u>E. Kłobukowska (lekkoatletyka, 100 m - 11,6 s)</u>
				<u>J. Grzesiak (boks, waga lekkośrednia)</u>
				<u>T. Walasek (boks, waga średnia)</u>
				<u>Z. Pietrzykowski (boks, waga półciężka)</u>
				<u>M. Nowak (podnoszenie ciężarów, waga piórkowa - 377,5 kg)</u>
				<u>M. Zieliński (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 420 kg)</u>
				<u>I. Paliński (podnoszenie ciężarów, waga lekkociężka - 467,5 kg)</u>

				<u>E. Ochyra, J. Pawłowski, A. Piątkowski, W. Zabłocki, R. Zub (szermierka, szabla drużynowo)</u>
				<u>K. Czajkowska, M. Golimowska, K. Jakubowska, D. Kordaczuk, K. Krupa, J. Ledwig, J. Marko, J. Rutkowska, Z. Szczęśniewska, M. Śliwka (siatkówka)</u>
<u>1968</u>	<u>Meksyk</u>	<u>złoty</u>	<u>5</u>	<u>W. Baszanowski (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 437,5 kg)</u> <u>J. Kulej (boks, waga lekkopółśrednia)</u> <u>J. Pawłowski (szermierka, szabla)</u> <u>I. Szewińska (lekkoatletyka, 200 m - 22,5 s)</u> <u>J. Zapędzki (strzelectwo, pistolet sylwetkowy - 593 pkt)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>2</u>	<u>A. Olech (boks, waga musza)</u> <u>J. Grudzień (boks, waga lekka)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>11</u>	<u>I. Szewińska (lekkoatletyka, 100 m - 11,1 s)</u> <u>H. Skrzypczak (boks, waga papierowa)</u> <u>S. Dragan (boks, waga półciężka)</u> <u>H. Aszkiełowicz, K. Czajkowska, K. Jakubowska, K. Krupa, J. Ledwig, J. Marko-Książek, B. Niemczyk, K. Ostromęczka, E. Porzec, Z. Szczęśniewska, W. Wiecha, L. Żmuda (siatkówka)</u> <u>H. Trębicki (podnoszenie ciężarów, waga kogucia - 357,5 kg)</u> <u>M. Zieliński (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 420 kg)</u> <u>N. Ozimek (podnoszenie ciężarów, waga półciężka - 472,5 kg)</u> <u>M. Gołąb (podnoszenie ciężarów, waga lekkociężka - 495 kg)</u> <u>E. Franke, A. Lisewski, R. Parulski, Z. Skrudlik, W. Woyda (szermierka, floret drużynowo)</u> <u>B. Andrzejewski, K. Barburski, M. Butkiewicz, B. Gonsior, H. Nielaba (szermierka, szpada drużynowo)</u> <u>J. Kierzkowski (kolarstwo torowe, 1000 m ze startu zatrzymanego - 1.04,63 min)</u>
<u>1972</u>	<u>Sapporo</u>	<u>złoty</u>	<u>1</u>	<u>W. Fortuna (narciarstwo, skoki narciarskie na dużej skoczni)</u>
	<u>(olimpiada)</u>			

zimowa)

		<u>srebrny</u>	<u>0</u>	
		<u>brązowy</u>	<u>0</u>	
<u>1972</u>	<u>Monachium</u>	<u>złoty</u>	<u>7</u>	<u>W. Komar (lekkoatletyka, pchnięcie kulą mężczyzn - 21,18 m)</u> <u>Z. Smalcerz (podnoszenie ciężarów, waga musza - 337,5 kg)</u> <u>J. Szczepański (boks, waga lekka)</u> <u>W. Woyda (szermierka, floret)</u> <u>M. Dąbrowski, A. Godel, J. Kaczmarek, L. Koziejowski, W. Woyda (szermierka, floret drużynowo)</u> <u>J. Zapędzki (strzelectwo, pistolet sylwetkowy - 595 pkt)</u> <u>Z. Anczok, L. Ćmikiewicz, K. Deyna, R. Gadocha, Z. Gut, J. Gorgoń, K. Kmiecik, H. Kostka, J. Kraska, G. Lato, W. Lubański, J. Marx, Z. Maszczyk, M. Ostafiński, Z. Szoltysik, A. Szymanowski, R. Szymczak (piłka nożna)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>5</u>	<u>E. Barcik, L. Lis, S. Szozda, R. Szurkowski (kolarstwo szosowe, wyścig drużynowy na 100 km)</u> <u>A. Zajkowski (judo, waga lekka)</u> <u>N. Ozimek (podnoszenie ciężarów, waga półciężka - 497,5 kg)</u> <u>I. Szydłowska (łucznictwo, wielobój - 2407 pkt)</u> <u>W. Rudkowski (boks, waga lekkośrednia)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>9</u>	<u>R. Katus (lekkoatletyka, dziesięciobój - 7984 pkt)</u> <u>I. Szewińska (lekkoatletyka, 200 m - 22,74 s)</u> <u>A. Bek, B. Kocot (kolarstwo torowe, tandemy)</u> <u>R. Piszcz, W. Szuszkiewicz (kajakarstwo, dwójki 1000 m mężczyzn)</u> <u>Z. Kaczmarek (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 437,5 kg)</u> <u>K. Lipień (zapasy styl klasyczny, waga 62 kg)</u> <u>C. Kwieciński (zapasy styl klasyczny, waga 90 kg)</u> <u>L. Błażyński (boks, waga musza)</u> <u>J. Gortat (boks, waga półciężka)</u>

<u>1976</u>	<u>Montreal</u>	<u>złoty</u>	<u>7</u>	<u>K. Lipień (zapasy, styl klasyczny)</u> <u>J.G. Pyciak-Peciak (pięciobój nowoczesny)</u> <u>J. Rybicki (boks, waga lekkośrednia)</u> <u>I. Szewińska (lekkoatletyka, 400 m - 49,29 s)</u> <u>T. Ślusarski (lekkoatletyka, tyczka - 5,50 m)</u> <u>J. Wszół (lekkoatletyka, skok wzwyż mężczyzn - 2,25 m)</u> <u>B. Bebel, R. Bosek, W. Gawłowski, M. Karbarz, Z. Lubiejewski, L. Łasko, M. Rybaczewski, W. Sadalski, E. Skorek, W. Stefański, T. Wójtowicz, Z. Zarzycki (siatkówka)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>6</u>	<u>B. Malinowski (lekkoatletyka, 3 km z przeszkodami - 8.09,11 min)</u> <u>R. Podlas, J. Werner, Z. Jaremski, J. Pietrzyk (lekkoatletyka, sztafeta 4x400 m)</u> <u>G. Cziura (podnoszenie ciężarów, waga kogucia - 252,5 kg)</u> <u>A. Gronowicz, J. Opara (kajakarstwo, kanadyjki dwójki 500 m)</u> <u>T. Mytnik, M. Nowicki, S. Szozda, R. Szurkowski (kolarstwo szosowe, wyścig drużynowy na 100 km)</u> <u>J. Benigier, L. Mikiewicz, K. Deyna, J. Gorgoń, H. Kasperczak, K. Kmiecik, G. Lato, Z. Maszczyk, P. Mowlik, R. Ogaza, W. Rudy, A. Szarmach, A. Szymanowski, J. Tomaszewski, H. Wawrowski, H. Wieczorek, W. Żmuda (piłka nożna)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>13</u>	<u>L. Błażyński (boks, waga musza)</u> <u>L. Kosedowski (boks, waga piórkowa)</u> <u>K. Szczerba (boks, waga lekkopółśrednia)</u> <u>J. Gortat (boks, waga półciężka)</u> <u>K. Czarnecki (podnoszenie ciężarów, waga lekka - 295 kg)</u> <u>T. Rutkowski (podnoszenie ciężarów, waga ciężka - 377,5 kg)</u> <u>M. Nowicki (kolarstwo szosowe, wyścig indywidualny)</u> <u>W. Gawlikowski (strzelectwo, skeet - 196 pkt)</u> <u>J. Greszkiewicz (strzelectwo, sylwetka biegnącego dzika - 571 pkt)</u> <u>M. Tałaj (judo, waga lekka)</u>

				<u>C. Kwieciński (zapasy styl klasyczny, waga 90 kg)</u>
				<u>A. Skrzydlewski (zapasy styl klasyczny, waga 100 kg)</u>
				<u>Z. Antczak, J. Brzozowski, P. Cieśla, J. Gmyrek, A. Kałuziński, J. Klempel, Z. Kuchta, J. Melcer, R. Przybysz, H. Rozmiarok, A. Sokołowski, A. Szymczak, M. Wojczak, W. Zieliński (piłka ręczna)</u>
<u>1980</u>	<u>Moskwa</u>	<u>złoty</u>	<u>3</u>	<u>J. Kowalczyk (jeździectwo, skoki przez przeszkody)</u>
				<u>W. Kozakiewicz (lekkoatletyka, tyczka - 5,78 m)</u>
				<u>B. Malinowski (lekkoatletyka, 3 km z przeszkodami - 8.09,7 min)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>14</u>	<u>T. Ślusarski (lekkoatletyka, tyczka - 5,65 m)</u>
				<u>J. Wszola (lekkoatletyka, skok wzwyż mężczyzn - 2,31 m)</u>
				<u>U. Kielan (lekkoatletyka, skok wzwyż kobiet - 1,94 m)</u>
				<u>K. Zwoliński, Z. Licznerski, L. Dunecki, M. Woronin (lekkoatletyka, sztafeta 4x100 m - 38,26)</u>
				<u>C. Lang (kolarstwo szosowe, wyścig indywidualny)</u>
				<u>P. Skrzecz (boks, waga półciężka)</u>
				<u>J. Lipień (zapasy styl klasyczny, 57 kg)</u>
				<u>A. Supron (zapasy styl klasyczny, 68 kg)</u>
				<u>J. Dołgowicz (zapasy styl klasyczny, 82 kg)</u>
				<u>R. Bierła (zapasy styl klasyczny, 100 kg)</u>
				<u>W. Stecyk (zapasy styl wolny, 52 kg)</u>
				<u>M. Kościańska, C. Dłużewska (wioślarstwo, dwójki bez sternika)</u>
				<u>J. Bobik, W. Hartman, J. Kowalczyk, M. Kozicki (jeździectwo, skoki przez przeszkody drużynowo)</u>
				<u>P. Jabłkowski, A. Lis, L. Swornowski, L. Chronowski, M. Strzałka (szermierka, szpada drużynowo)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>15</u>	<u>L. Langer (lekkoatletyka, 100 m przez płotki - 12,65 s)</u>
				<u>K. Kosedowski (boks, waga piórkowa)</u>
				<u>K. Adach (boks, waga lekka)</u>

				<u>K. Szczerba (boks, waga półśrednia)</u>
				<u>J. Rybicki (boks, waga średnia)</u>
				<u>J. Pawłowski (judo, waga lekka)</u>
				<u>A. Czopek (pływanie, 400 m styl zmienny kobiet - 4.48,17 min)</u>
				<u>T. Dembończyk (podnoszenie ciężarów, waga kogucia - 265 kg)</u>
				<u>M. Seweryn (podnoszenie ciężarów, waga piórkowa - 282,5 kg)</u>
				<u>T. Rutkowski (podnoszenie ciężarów, waga superciężka - 407,5 kg)</u>
				<u>A. Cichoń (zapasy styl wolny, 90 kg)</u>
				<u>A. Sandurski (zapasy styl wolny, ponad 100 kg)</u>
				<u>B. Wysoczańska (szermierka, floret)</u>
				<u>A. Robak, B. Zych, L. Koziejowski, M. Sypniewski (szermierka, floret drużynowo)</u>
				<u>G. Stellak, A. Tomasiak, G. Nowak, R. Stadniuk, R. Kubiak (wioślarstwo, czwórki ze sternikiem mężczyzn)</u>
<u>1988</u>	<u>Seul</u>	<u>złoty</u>	<u>2</u>	<u>W. Legień (judo, waga 78 kg)</u>
				<u>A. Wroński (zapasy styl klasyczny, waga 100 kg)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>5</u>	<u>J. Olech (szermierka, szabla)</u>
				<u>J. Pawłowski (judo, waga 65 kg)</u>
				<u>M. Dopierała, M. Łbik (kajakarstwo, kanadyjki dwójki 500 m mężczyzn)</u>
				<u>J. Halupczok, Z. Jaskuła, M. Leśniewski, A. Sypytkowski (kolarstwo szosowe, wyścig drużynowy na 100 km)</u>
				<u>A. Głęb (zapasy styl klasyczny, waga 48 kg)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>9</u>	<u>J. Dydak (boks, waga półśrednia)</u>
				<u>H. Petrich (boks, waga półciężka)</u>
				<u>A. Gołota (boks, waga lekkociężka)</u>
				<u>J. Zarenkiewicz (boks, waga ciężka)</u>

				<u>I. Dylewska (kajakarstwo, jedynki 500 m)</u>
				<u>M. Dopierała, M. Łbik (kajakarstwo, kanadyjki dwójki 1000 m mężczyzn)</u>
				<u>A. Wojdat (pływanie, 400 m styl dowolny mężczyzn - 3.47,34 min)</u>
				<u>S. Zawada (podnoszenie ciężarów, waga 90 kg - 400 kg)</u>
				<u>J. Tracz (zapasy styl klasyczny, waga 74 kg)</u>
<u>1992</u>	<u>Barcelona</u>	<u>złoty</u>	<u>3</u>	<u>A. Skrzypaszek (pięciobój nowoczesny)</u>
				<u>A. Skrzypaszek, M. Czyżowicz, D. Goździak (pięciobój nowoczesny drużynowo)</u>
				<u>W. Legień (judo, waga 86 kg)</u>
		<u>srebrny</u>	<u>6</u>	<u>R. Szukała (pływanie, 100 m styl motylkowy - 53,35 s)</u>
				<u>K. Siemion (podnoszenie ciężarów, waga 82,5 kg - 370 kg)</u>
				<u>J. Tracz (zapasy styl klasyczny, waga 74 kg)</u>
				<u>P. Stępień (zapasy styl klasyczny, waga 82 kg)</u>
				<u>M. Freimut, W. Kurpiewski (kajakarstwo, dwójki 500 m)</u>
				<u>D. Adamczuk, M. Bajor, J. Brzęczek, D. Gešior, M. Jałocha, A. Juskowiak, A. Kłak, A. Kobylański, D. Koseła, W. Kowalczyk, M. Koźmiński, T. Łapiński, G. Mielcarski, A. Onyszko, R. Staniek, D. Szubert, P. Świerczewski, M. Waligóra, T. Wałdoch, T. Wieszczycki (piłka nożna)</u>
		<u>brązowy</u>	<u>10</u>	<u>A. Partyka (lekkoatletyka, skok wzwyż mężczyzn - 2,34 m)</u>
				<u>W. Bartnik (boks, waga półciężka)</u>
				<u>K. Broniewski (wioślarstwo, jedynki)</u>
				<u>M. Łasicki, W. Jankowski, T. Tomiak, J. Streich, M. Cieślak (wioślarstwo, czwórki ze sternikiem)</u>
				<u>I. Dylewska (kajakarstwo, jedynki 500 m)</u>
				<u>G. Kotowicz, D. Białkowski (kajakarstwo, dwójki 1000 m)</u>
				<u>M. Książkiewicz (strzelectwo, karabinek standard kobiet - 681,5 pkt)</u>
				<u>S. Wołczanecki (podnoszenie ciężarów, waga 90 kg - 392,5 kg)</u>

W. Malak (podnoszenie ciężarów, waga 100 kg - 400 kg)

P. Kiełpikowski, A. Krześciński, C. Siess, R. Sobczak, M.
Sypniewski (szermierka, floret drużynowo)

Polska - główne rzeki

<u>Rzeki</u>	<u>Długość</u> <u>(km)</u>	<u>Powierzchnia dorzecza</u> <u>(km²)</u>
<u>Wisła</u>	<u>1047</u>	<u>194 424, w tym w Polsce 168 699</u>
<u>Odra</u>	<u>854</u>	<u>118 861, w tym w Polsce 106 058</u>
<u>Warta</u>	<u>808</u>	<u>54 529</u>
<u>Bug</u>	<u>772</u>	<u>39 420, w tym w Polsce 19 284</u>
<u>Narew</u>	<u>484</u>	<u>75 175, w tym w Polsce 53 873</u>
<u>San</u>	<u>443</u>	<u>16 861, w tym w Polsce 14 390</u>
<u>Noteć</u>	<u>388</u>	<u>17 330</u>
<u>Pilica</u>	<u>319</u>	<u>9273</u>
<u>Wieprz</u>	<u>303</u>	<u>10 415</u>
<u>Bóbr</u>	<u>272</u>	<u>5876, w tym w Polsce 5830</u>

Polska - największe jeziora

<u>Jezioro</u>	<u>Powierzchnia</u> <u>(km²)</u>	<u>Pochodzenie</u>
<u>Śniardwy</u>	<u>113,8</u>	<u>morenowe</u>
<u>Mamry</u>	<u>104,9</u>	<u>morenowe</u>
<u>Łebsko</u>	<u>71,4</u>	<u>przybrzeżne</u>
<u>Dąbie</u>	<u>56,0</u>	<u>deltowe</u>
<u>Miedwie</u>	<u>35,3</u>	<u>rynowe</u>
<u>Jeziorak</u>	<u>34,6</u>	<u>rynowe</u>
<u>Niegocin</u>	<u>26,0</u>	<u>morenowe</u>
<u>Gardno</u>	<u>24,7</u>	<u>przybrzeżne</u>
<u>Jamno</u>	<u>22,4</u>	<u>przybrzeżne</u>
<u>Wigry</u>	<u>21,9</u>	<u>rynowe</u>
<u>Gopło</u>	<u>21,8</u>	<u>rynowe</u>

Polska - największe sztuczne zbiorniki wodne

<u>Zbiornik</u>	<u>Rzeka</u>	<u>Rok uruchomienia</u>	<u>Całkowita pojemność</u> <u>(hm³)</u>
<u>Solina</u>	<u>San</u>	<u>1968</u>	<u>472,0</u>
<u>Włocławek</u>	<u>Wisła</u>	<u>1970</u>	<u>408,0</u>
<u>Jeziorko</u>	<u>Warta</u>	<u>1990</u>	<u>202,8</u>
<u>Rożnów</u>	<u>Dunajec</u>	<u>1941</u>	<u>169,3</u>
<u>Goczałkowice</u>	<u>Mała Wisła</u>	<u>1956</u>	<u>166,8</u>
<u>Dobczyce</u>	<u>Raba</u>	<u>1986</u>	<u>125,0</u>
<u>Otmuchów</u>	<u>Nysa Kłodzka</u>	<u>1933</u>	<u>124,5</u>
<u>Nysa</u>	<u>Nysa Kłodzka</u>	<u>1972</u>	<u>113,6</u>
<u>Turawa</u>	<u>Mała Panew</u>	<u>1948</u>	<u>106,2</u>
<u>Tresna</u>	<u>Soła</u>	<u>1967</u>	<u>100,0</u>

Polska - podział administracyjny

<u>Lp.</u>	<u>Województwa</u>	<u>Powierzchnia</u> <u>(km²)</u>	<u>Ludność</u>			<u>Przyrost na</u> <u>1000</u> <u>mieszkańców</u>
			<u>w tys.</u>	<u>w miastach</u> <u>(%)</u>	<u>na 1 km²</u>	
	<u>Ogółem</u>	<u>312 685</u>	<u>38 504,7</u>	<u>61,8</u>	<u>123</u>	<u>2,5</u>
<u>1</u>	<u>Stołeczne warszawskie</u>	<u>3788</u>	<u>2412,7</u>	<u>88,8</u>	<u>637</u>	<u>-2,2</u>
<u>2</u>	<u>Białkopodlaskie</u>	<u>5348</u>	<u>309,0</u>	<u>37,0</u>	<u>58</u>	<u>2,9</u>
<u>3</u>	<u>Białostockie</u>	<u>10 055</u>	<u>699,2</u>	<u>62,8</u>	<u>70</u>	<u>1,7</u>
<u>4</u>	<u>Bielskie</u>	<u>3704</u>	<u>911,5</u>	<u>48,8</u>	<u>246</u>	<u>3,2</u>
<u>5</u>	<u>Bydgoskie</u>	<u>10 349</u>	<u>1126,5</u>	<u>65,1</u>	<u>109</u>	<u>3,0</u>
<u>6</u>	<u>Chełmskie</u>	<u>3866</u>	<u>249,6</u>	<u>43,4</u>	<u>65</u>	<u>2,7</u>
<u>7</u>	<u>Ciechanowskie</u>	<u>6362</u>	<u>434,8</u>	<u>38,7</u>	<u>68</u>	<u>4,3</u>
<u>8</u>	<u>Częstochowskie</u>	<u>6182</u>	<u>781,8</u>	<u>52,9</u>	<u>126</u>	<u>0,3</u>
<u>9</u>	<u>Elbląskie</u>	<u>6103</u>	<u>488,3</u>	<u>62,6</u>	<u>80</u>	<u>5,8</u>
<u>10</u>	<u>Gdańskie</u>	<u>7394</u>	<u>1444,8</u>	<u>75,9</u>	<u>195</u>	<u>3,7</u>
<u>11</u>	<u>Gorzowskie</u>	<u>8484</u>	<u>507,9</u>	<u>62,8</u>	<u>60</u>	<u>4,4</u>
<u>12</u>	<u>Jeleniogórskie</u>	<u>4379</u>	<u>522,8</u>	<u>66,9</u>	<u>119</u>	<u>2,1</u>
<u>13</u>	<u>Kaliskie</u>	<u>6512</u>	<u>719,6</u>	<u>46,8</u>	<u>111</u>	<u>3,0</u>
<u>14</u>	<u>Katowickie</u>	<u>6650</u>	<u>3954,3</u>	<u>86,9</u>	<u>595</u>	<u>0,8</u>
<u>15</u>	<u>Kieleckie</u>	<u>9211</u>	<u>1135,5</u>	<u>47,4</u>	<u>123</u>	<u>1,8</u>
<u>16</u>	<u>Konińskie</u>	<u>5139</u>	<u>477,2</u>	<u>41,9</u>	<u>93</u>	<u>4,3</u>
<u>17</u>	<u>Koszalińskie</u>	<u>8470</u>	<u>517,1</u>	<u>63,8</u>	<u>61</u>	<u>5,3</u>
<u>18</u>	<u>Krakowskie</u>	<u>3254</u>	<u>1235,4</u>	<u>68,7</u>	<u>380</u>	<u>1,1</u>
<u>19</u>	<u>Krośnieńskie</u>	<u>5702</u>	<u>503,7</u>	<u>35,1</u>	<u>88</u>	<u>4,9</u>

<u>20</u>	<u>Legnickie</u>	<u>4037</u>	<u>521,5</u>	<u>70,7</u>	<u>129</u>	<u>4,6</u>
<u>21</u>	<u>Leszczyńskie</u>	<u>4154</u>	<u>394,2</u>	<u>48,4</u>	<u>95</u>	<u>3,6</u>
<u>22</u>	<u>Lubelskie</u>	<u>6792</u>	<u>1023,8</u>	<u>59,4</u>	<u>151</u>	<u>2,2</u>
<u>23</u>	<u>Łomżyńskie</u>	<u>6684</u>	<u>352,9</u>	<u>41,5</u>	<u>53</u>	<u>4,7</u>
<u>24</u>	<u>Łódzkie</u>	<u>1523</u>	<u>1126,1</u>	<u>93,0</u>	<u>739</u>	<u>-4,5</u>
<u>25</u>	<u>Nowosądeckie</u>	<u>5576</u>	<u>721,3</u>	<u>35,7</u>	<u>129</u>	<u>8,2</u>
<u>26</u>	<u>Olsztyńskie</u>	<u>12 327</u>	<u>765,9</u>	<u>60,0</u>	<u>62</u>	<u>5,5</u>
<u>27</u>	<u>Opolskie</u>	<u>8535</u>	<u>1026,7</u>	<u>53,2</u>	<u>120</u>	<u>2,4</u>
<u>28</u>	<u>Ostrołęckie</u>	<u>6498</u>	<u>405,5</u>	<u>55,5</u>	<u>62</u>	<u>5,6</u>
<u>29</u>	<u>Piłskie</u>	<u>8205</u>	<u>489,7</u>	<u>56,4</u>	<u>60</u>	<u>5,0</u>
<u>30</u>	<u>Piotrkowskie</u>	<u>6266</u>	<u>644,8</u>	<u>50,0</u>	<u>103</u>	<u>1,4</u>
<u>31</u>	<u>Płockie</u>	<u>5117</u>	<u>521,4</u>	<u>49,0</u>	<u>102</u>	<u>3,0</u>
<u>32</u>	<u>Poznańskie</u>	<u>8151</u>	<u>1346,6</u>	<u>71,0</u>	<u>165</u>	<u>1,3</u>
<u>33</u>	<u>Przemyskie</u>	<u>4437</u>	<u>412,6</u>	<u>39,1</u>	<u>93</u>	<u>3,9</u>
<u>34</u>	<u>Radomskie</u>	<u>7294</u>	<u>761,1</u>	<u>47,7</u>	<u>104</u>	<u>3,5</u>
<u>35</u>	<u>Rzeszowskie</u>	<u>4397</u>	<u>739,6</u>	<u>41,9</u>	<u>168</u>	<u>5,3</u>
<u>36</u>	<u>Siedleckie</u>	<u>8499</u>	<u>659,4</u>	<u>32,1</u>	<u>78</u>	<u>3,7</u>
<u>37</u>	<u>Sieradzkie</u>	<u>4869</u>	<u>411,9</u>	<u>37,1</u>	<u>85</u>	<u>1,6</u>
<u>38</u>	<u>Skierniewickie</u>	<u>3960</u>	<u>423,2</u>	<u>47,9</u>	<u>107</u>	<u>1,1</u>
<u>39</u>	<u>Słupskie</u>	<u>7453</u>	<u>423,2</u>	<u>55,4</u>	<u>57</u>	<u>6,1</u>
<u>40</u>	<u>Suwalskie</u>	<u>10 490</u>	<u>482,0</u>	<u>56,2</u>	<u>46</u>	<u>6,3</u>
<u>41</u>	<u>Szczecińskie</u>	<u>9982</u>	<u>984,9</u>	<u>76,3</u>	<u>99</u>	<u>3,4</u>
<u>42</u>	<u>Tarnobrzeskie</u>	<u>6283</u>	<u>607,8</u>	<u>39,6</u>	<u>97</u>	<u>3,5</u>
<u>43</u>	<u>Tarnowskie</u>	<u>4151</u>	<u>687,1</u>	<u>35,6</u>	<u>166</u>	<u>6,3</u>
<u>44</u>	<u>Toruńskie</u>	<u>5348</u>	<u>667,5</u>	<u>63,1</u>	<u>125</u>	<u>3,8</u>
<u>45</u>	<u>Wałbrzyskie</u>	<u>4168</u>	<u>741,6</u>	<u>74,1</u>	<u>178</u>	<u>0,8</u>
<u>46</u>	<u>Włocławskie</u>	<u>4402</u>	<u>433,9</u>	<u>47,3</u>	<u>99</u>	<u>3,4</u>

<u>47</u>	<u>Wrocławskie</u>	<u>6287</u>	<u>1134,3</u>	<u>74,1</u>	<u>180</u>	<u>1,4</u>
<u>48</u>	<u>Zamojskie</u>	<u>6980</u>	<u>493,4</u>	<u>30,3</u>	<u>71</u>	<u>2,4</u>
<u>49</u>	<u>Zielonogórskie</u>	<u>8868</u>	<u>669,5</u>	<u>61,9</u>	<u>75</u>	<u>3,9</u>

Polska - struktura ludności według wieku w % (1994)

<u>Wiek</u>	<u>Ogółem</u>	<u>Mężczyźni</u>	<u>W miastach</u>	<u>Na wsi</u>
	<u>38 580,6 tys.=100%</u>	<u>18 778 tys.=100%</u>	<u>23 863,9 tys.=100%</u>	<u>14 716,7 tys.=100%</u>
<u>0-2 lata</u>	<u>3,8</u>	<u>4,0</u>	<u>3,3</u>	<u>4,6</u>
<u>3-6</u>	<u>5,8</u>	<u>6,0</u>	<u>5,2</u>	<u>6,6</u>
<u>7-14</u>	<u>13,6</u>	<u>14,3</u>	<u>13,3</u>	<u>14,1</u>
<u>15-17</u>	<u>5,0</u>	<u>5,3</u>	<u>5,2</u>	<u>4,8</u>
<u>18-19</u>	<u>3,3</u>	<u>3,4</u>	<u>3,3</u>	<u>3,2</u>
<u>20-24</u>	<u>7,2</u>	<u>7,5</u>	<u>7,1</u>	<u>7,3</u>
<u>25-29</u>	<u>6,3</u>	<u>6,6</u>	<u>6,1</u>	<u>6,7</u>
<u>30-34</u>	<u>7,0</u>	<u>7,3</u>	<u>7,0</u>	<u>7,0</u>
<u>35-39</u>	<u>8,5</u>	<u>8,8</u>	<u>9,0</u>	<u>7,6</u>
<u>40-44</u>	<u>8,2</u>	<u>8,4</u>	<u>9,1</u>	<u>6,7</u>
<u>45-49</u>	<u>6,4</u>	<u>6,5</u>	<u>7,1</u>	<u>5,3</u>
<u>50-54</u>	<u>4,4</u>	<u>4,4</u>	<u>4,7</u>	<u>3,9</u>
<u>55-59</u>	<u>4,8</u>	<u>4,6</u>	<u>4,9</u>	<u>4,7</u>
<u>60-64</u>	<u>4,7</u>	<u>4,4</u>	<u>4,6</u>	<u>4,9</u>
<u>65-69</u>	<u>4,2</u>	<u>3,6</u>	<u>4,0</u>	<u>4,6</u>
<u>70-74</u>	<u>3,1</u>	<u>2,4</u>	<u>2,8</u>	<u>3,6</u>
<u>75-79</u>	<u>1,5</u>	<u>1,1</u>	<u>1,3</u>	<u>1,8</u>
<u>80 i więcej</u>	<u>2,2</u>	<u>1,4</u>	<u>2,0</u>	<u>2,6</u>

Polska - zasięg pięter klimatycznych (m n.p.m.) w głównych grupach górskich

<u>Piętro klimatyczne</u>	<u>Zimne</u> <u>(-4 do -2 °C)*</u>	<u>Umiarkowanie zimne</u> <u>(-2 do 0 °C)</u>	<u>Bardzo chłodne</u> <u>(0 do +2 °C)</u>	<u>Chłodne</u> <u>(+2 do +4 °C)</u>	<u>Umiarkowanie chłodne</u> <u>(+4 do +6 °C)</u>	<u>Umiarkowanie ciepłe</u> <u>(+6 do +8 °C)</u>
<u>Tatry, stoki o ekspozycji południowej</u>	ponad <u>2350</u>	<u>2350-2050</u>	<u>2050-1650</u>	<u>1650-1200</u>	poniżej <u>1200</u>	=
<u>Tatry, stoki o ekspozycji północnej</u>	ponad <u>2200</u>	<u>2200-1850</u>	<u>1850-1550</u>	<u>1550-1150</u>	poniżej <u>1150</u>	=
<u>Beskid Żywiecki i Średni</u>	=	ponad <u>1670</u>	<u>1670-1400</u>	<u>1400-1080</u>	<u>1080- 680</u>	<u>680-260</u>
<u>Beskid Śląski</u>	=	=	=	ponad <u>980</u>	<u>980-670</u>	<u>670-250</u>
<u>Beskid Sądecki, Wyspowsy</u>	=	=	=	ponad <u>1100</u>	<u>1100-750</u>	<u>750-280</u>
<u>Niski</u>						
<u>Sudety</u>	=	=	ponad <u>1260</u>	<u>1260-980</u>	<u>980-570</u>	poniżej <u>570</u>
<u>Góry Świętokrzyskie</u>	=	=	=	=	ponad <u>550</u>	poniżej <u>550</u>

* średnia roczna temperatura powietrza

Polska - zbiory i plony głównych ziemiopłodów (1994)

<u>Uprawy</u>	<u>Zbiory</u>	<u>Plony</u>
	<u>w mln ton</u>	<u>w dt/ha</u> <u>(=q/ha)</u>
<u>ziemniaki</u>	<u>23058</u>	<u>136</u>
<u>buraki</u> <u>cukrowe</u>	<u>11676</u>	<u>292</u>
<u>rzepak</u> <u>rzepik</u>	<u>756</u>	<u>20,4</u>
<u>Zboża</u>	<u>21763</u>	<u>25,7</u>
<u>pszenica</u>	<u>7658</u>	<u>31,8</u>
<u>żyto</u>	<u>5300</u>	<u>21,8</u>
<u>jęczmień</u>	<u>2686</u>	<u>26,0</u>
<u>owies</u>	<u>1243</u>	<u>20,1</u>
<u>pszenżyto</u>	<u>1631</u>	<u>27,8</u>

Polska - zbiory warzyw i owoców (1994)

<u>Uprawy</u>	<u>Zbiory w tys. ton</u>
<u>Warzywa</u>	
<u>kapusta</u>	<u>1672</u>
<u>cebula</u>	<u>591</u>
<u>marchew</u>	<u>786</u>
<u>buraki</u>	<u>517</u>
<u>ogórki</u>	<u>366</u>
<u>pomidory</u>	<u>375</u>
<u>Owoce</u>	
<u>jabłka</u>	<u>1441</u>
<u>gruszki</u>	<u>45</u>
<u>śliwki</u>	<u>77</u>
<u>wiśnie</u>	<u>119</u>
<u>czereśnie</u>	<u>29</u>
<u>truskawki</u>	<u>141</u>
<u>maliny</u>	<u>30</u>
<u>porzeczki</u>	<u>169</u>
<u>agrest</u>	<u>42</u>

Powietrze suche i czyste - skład (bez domieszek) do wysokości około 80 km

<u>Gaz</u>	<u>Zawartość</u> <u>(w % objętościowych)</u>
<u>Azot N₂</u>	<u>78,08</u>
<u>Tlen O₂</u>	<u>20,95</u>
<u>Argon Ar</u>	<u>0,93</u>
<u>Dwutlenek węgla</u> <u>CO₂</u>	<u>0,03</u>
<u>Neon Ne</u>	<u>0,002</u>
<u>Hel He</u>	<u>0,0005</u>
<u>Krypton Kr</u>	<u>0,0001</u>
<u>Wodór H₂</u>	<u>0,00005</u>
<u>Ksenon Xe</u>	<u>0,000009</u>
<u>Ozon O₃</u>	<u>0,000001</u>

Promieniotwórczość naturalna - typowe aktywności wybranych naturalnych pierwiastków promieniotwórczych

<u>Izotop</u>	<u>Rodzaj materiału</u>	<u>Aktywność</u>
<u>^{40}K</u>	<u>mleko</u>	<u>40 Bq/l</u>
<u>^{40}K</u>	<u>tkanki mięśniowe</u>	<u>50 Bq/kg</u>
<u>^{40}K</u>	<u>gleba</u>	<u>200-1000 Bq/kg</u>
<u>^{238}U</u>	<u>gleba</u>	<u>30-60 Bq/kg</u>
<u>^{222}Rn</u>	<u>powietrze na otwartej przestrzeni</u>	<u>ok. 5 Bq/m³</u>
<u>^{222}Rn</u>	<u>powietrze w pomieszczeniach</u>	<u>od 20 do 50000 Bq/m³ (jaskinie)</u>
<u>^{14}C</u>	<u>całe ciało człowieka</u>	<u>ok. 3000 Bq</u>
<u>^7Be</u>	<u>powietrze</u>	<u>2-5 mBq/m³</u>

Pszczoła miodna - przeżywalność dorosłych robotnic

<u>Wiek x</u> <u>(w dniach)</u>	<u>Liczba</u> <u>dożywających</u> <u>do wieku x</u>	<u>Liczba</u> <u>ubywających</u> <u>w czasie</u>	<u>Śmiertelność</u> <u>specyficzna</u> <u>dla wieku</u>
	<u>(lx)</u>	<u>x-x+1</u>	<u>x</u>
		<u>(dx)</u>	<u>(qx=lx/dx)</u>
<u>0-5</u>	<u>1000</u>	<u>17</u>	<u>0,0170</u>
<u>5-10</u>	<u>983</u>	<u>23</u>	<u>0,0243</u>
<u>10-15</u>	<u>960</u>	<u>17</u>	<u>0,0177</u>
<u>15-20</u>	<u>943</u>	<u>33</u>	<u>0,0350</u>
<u>20-25</u>	<u>910</u>	<u>183</u>	<u>0,2011</u>
<u>25-30</u>	<u>727</u>	<u>272</u>	<u>0,3741</u>
<u>30-35</u>	<u>455</u>	<u>316</u>	<u>0,6945</u>
<u>35-40</u>	<u>139</u>	<u>93</u>	<u>0,6691</u>
<u>40-45</u>	<u>46</u>	<u>40</u>	<u>0,8696</u>
<u>45-50</u>	<u>6</u>	<u>6</u>	<u>1,0000</u>

Reakcje eliminacji cząsteczki halogenowodoru z cząsteczki halogenku alkilowego i inne reakcje

<u>Substraty</u>	<u>Główne produkty</u>
<u>woda</u>	<u>alkohole, aldehydy lub kwasy karboksylowe</u>
<u>alkoholany</u>	<u>etery</u>
<u>sole kwasów karboksylowych</u>	<u>estry kwasów karboksylowych</u>
<u>siarkowodór, siarczki</u>	<u>merkaptany</u>
<u>merkaptany</u>	<u>tioetery</u>
<u>amoniak, aminy</u>	<u>aminy</u>
<u>cyjanki nieorganiczne</u>	<u>nitryle</u>
<u>wodorotlenki alkaliczne</u>	<u>alkeny</u>
<u>acetylenki sodowe</u>	<u>alkiny</u>
<u>magnez</u>	<u>związki Grignarda</u>
<u>trifenylofosfina</u>	<u>sole fosfoniowe</u>
<u>węglowodory aromatyczne</u>	<u>węglowodory aromatyczne z podstawnikami alifatycznymi</u>
<u>amalgamat sodowy</u>	<u>alkany</u>

Rezerwy przyrody w Polsce

<u>Rezerwa ty</u>	<u>Ogół m</u>		<u>W tym ści ste</u>	
	<u>obiekty</u>	<u>powierz chnia w ha</u>	<u>obiekty</u>	<u>powierz chnia w ha</u>
<u>Ogółem</u>	<u>1072</u>	<u>117367</u>	<u>107</u>	<u>4692</u>
<u>Leśne</u>	<u>524</u>	<u>38162</u>	<u>19</u>	<u>1011</u>
<u>Stepowe</u>	<u>32</u>	<u>434</u>	<u>15</u>	<u>90</u>
<u>Słonoroś lowe</u>	<u>3</u>	<u>23</u>	<u>1</u>	<u>1</u>
<u>Torfowis kowe</u>	<u>111</u>	<u>7600</u>	<u>29</u>	<u>1030</u>
<u>Wodne</u>	<u>23</u>	<u>2185</u>	<u>3</u>	<u>11</u>
<u>Florystyc zne</u>	<u>126</u>	<u>2010</u>	<u>19</u>	<u>230</u>
<u>Faunisty czne</u>	<u>111</u>	<u>31024</u>	<u>8</u>	<u>1822</u>
<u>Krajobra zowe</u>	<u>100</u>	<u>34978</u>	<u>5</u>	<u>473</u>
<u>Przyrody nieożywi onej</u>	<u>42</u>	<u>950</u>	<u>8</u>	<u>25</u>

Richtera skala

<u>Stopnie</u>	<u>Energia wyzwolona w dżulach</u>
<u>2,0</u>	<u>$2,5 \times 10^7$</u>
<u>2,5-3,0</u>	<u>$10^8 - 10^9$</u>
<u>4,5</u>	<u>10^{11}</u>
<u>5,0</u>	<u>10^{12}</u>
<u>6,0</u>	<u>$2,5 \times 10^{13}$</u>
<u>7,0</u>	<u>10^{15}</u>
<u>8,25</u>	<u>$6,0 \times 10^{16}$</u>
<u>8,5</u>	<u>$1,5 \times 10^{17}$</u>
<u>8,9</u>	<u>$8,8 \times 10^{17}$</u>

Rosja - główne rzeki

<u>Rzeki</u>	<u>Zlewisko</u>	<u>Długość (km)</u>
<u>Ob</u> (z <u>Irtyszem</u>)	<u>Morze Karskie</u>	<u>5410</u>
<u>Amur</u> (z <u>Arguniem</u>)	<u>Morze Ochockie</u>	<u>4440</u>
<u>Lena</u>	<u>Morze Łaptiewów</u>	<u>4400</u>
<u>Jenisej</u>	<u>Morze Karskie</u>	<u>4102</u>
<u>Wołga</u>	<u>Morze Kaspjskie</u>	<u>3530</u>
<u>Oleniok</u>	<u>Morze Łaptiewów</u>	<u>2292</u>
<u>Kołyma</u>	<u>Morze Wschodniosyberyjskie</u>	<u>2600</u>
<u>Don</u>	<u>Morze Azowskie</u>	<u>1870</u>
<u>Peczora</u>	<u>Morze Barentsa</u>	<u>1809</u>
<u>Indygirka</u>	<u>Morze Wschodniosyberyjskie</u>	<u>1726</u>

Rosja - największe jeziora

<u>Jeziora</u>	<u>Powierzchnia</u> <u>(w km²)</u>	<u>Głębokość</u> <u>(w m)</u>
<u>Morze</u> <u>Kaspijskie</u>	<u>371 000</u>	<u>1025</u>
<u>Bajkał</u>	<u>31 500</u>	<u>1620</u>
<u>Ładoga</u>	<u>18 400</u>	<u>225</u>
<u>Onega</u>	<u>9 720</u>	<u>127</u>
<u>Tajmyr</u>	<u>4 560</u>	<u>26</u>
<u>Chanka</u>	<u>4 190</u>	<u>11</u>

Rosja - podział administracyjny (stan na 1 stycznia 1993)

<u>Wyszczególnienie</u>	<u>Powierzchnia w km²</u>	<u>Ludność w tys.</u>	<u>Gęstość zaludnienia na 1 km²</u>
<u>Rosja ogółem</u>	<u>17 075,4</u>	<u>148 673</u>	<u>8,7</u>
<u>Region Centralny</u>	<u>485,1</u>	<u>32 277</u>	<u>62,4</u>
<u>Obwód Briański</u>	<u>34,9</u>	<u>1 468</u>	<u>42,1</u>
<u>Obwód Iwanowski</u>	<u>23,9</u>	<u>1 308</u>	<u>54,7</u>
<u>Obwód Jarosławski</u>	<u>36,4</u>	<u>1 467</u>	<u>40,3</u>
<u>Obwód Kałuski</u>	<u>29,9</u>	<u>1 086</u>	<u>36,3</u>
<u>Obwód Kostromski</u>	<u>60,1</u>	<u>812</u>	<u>13,5</u>
<u>Moskwa</u>	<u>1,0</u>	<u>8 881</u>	<u>8 881,0</u>
<u>Obwód Moskiewski</u>	<u>47,0</u>	<u>6 682</u>	<u>142,2</u>
<u>Obwód Orłowski</u>	<u>24,7</u>	<u>909</u>	<u>36,8</u>
<u>Obwód Riazański</u>	<u>39,6</u>	<u>1 342</u>	<u>33,9</u>
<u>Obwód Smoleński</u>	<u>49,8</u>	<u>1 165</u>	<u>23,4</u>
<u>Obwód Tulski</u>	<u>25,7</u>	<u>1 840</u>	<u>71,6</u>
<u>Obwód Twerski</u>	<u>84,1</u>	<u>1 663</u>	<u>19,8</u>
<u>Obwód Władymirski</u>	<u>29,0</u>	<u>1 654</u>	<u>57,0</u>
<u>Region Centralno-Czarnoziemny</u>	<u>167,7</u>	<u>7 808</u>	<u>46,6</u>
<u>Obwód Biełgorodzki</u>	<u>27,1</u>	<u>1 423</u>	<u>52,5</u>
<u>Obwód Kurski</u>	<u>29,8</u>	<u>1 341</u>	<u>45,0</u>
<u>Obwód Lipiecki</u>	<u>24,1</u>	<u>1 241</u>	<u>51,5</u>
<u>Obwód Tambowski</u>	<u>34,3</u>	<u>1 314</u>	<u>38,3</u>
<u>Obwód Woroneski</u>	<u>52,4</u>	<u>2 488</u>	<u>47,5</u>
<u>Region Wołżańsko-Wiacki</u>	<u>263,3</u>	<u>8 485</u>	<u>32,2</u>

<u>Czuwaska R. A.*</u>	<u>18,3</u>	<u>1 359</u>	<u>74,3</u>
<u>Maryjska R. A.</u>	<u>23,2</u>	<u>764</u>	<u>32,9</u>
<u>Mordwińska R. A.</u>	<u>26,2</u>	<u>964</u>	<u>36,8</u>
<u>Obwód Kirowski</u>	<u>120,8</u>	<u>1 701</u>	<u>14,1</u>
<u>Obwód Niżnonowogrodzki</u>	<u>74,8</u>	<u>3 697</u>	<u>49,4</u>
<u>Region Północno-Zachodni</u>	<u>196,5</u>	<u>8 218</u>	<u>41,8</u>
<u>Petersburg</u>	<u>0,6</u>	<u>4 952</u>	<u>8 253,3</u>
<u>Obwód Leningradzki</u>	<u>85,3</u>	<u>1 674</u>	<u>19,6</u>
<u>Obwód Nowogrodzki</u>	<u>55,3</u>	<u>752</u>	<u>13,4</u>
<u>Obwód Pskowski</u>	<u>55,3</u>	<u>840</u>	<u>15,2</u>
<u>Region Północny</u>	<u>1466,3</u>	<u>6 087</u>	<u>4,2</u>
<u>Karelia R. A.</u>	<u>172,4</u>	<u>800</u>	<u>4,6</u>
<u>Komi R. A.</u>	<u>415,9</u>	<u>1 246</u>	<u>3,0</u>
<u>Obwód Archangielski</u>	<u>587,4</u>	<u>1 562</u>	<u>2,6</u>
<u>_____ w tym: Nieniecki O.A.**</u>	<u>176,9</u>	<u>52</u>	<u>0,3</u>
<u>Obwód Murmański</u>	<u>144,9</u>	<u>1 117</u>	<u>7,7</u>
<u>Obwód Wołogodzki</u>	<u>145,7</u>	<u>1 362</u>	<u>9,3</u>
<u>Enklawa Kaliningradzka</u>	<u>15,1</u>	<u>906</u>	<u>60,0</u>
<u>Region Północnokaukaski</u>	<u>355,1</u>	<u>17 392</u>	<u>49,0</u>
<u>Adygeja R. A.</u>	<u>7,6</u>	<u>447</u>	<u>58,8</u>
<u>Czeczenia i Inguszetia R. A.</u>	<u>19,3</u>	<u>1 307</u>	<u>57,7</u>
<u>Dagestan R. A.</u>	<u>50,3</u>	<u>1 925</u>	<u>38,3</u>
<u>Kabardyńsko-Bałkarska R. A.</u>	<u>12,5</u>	<u>786</u>	<u>62,9</u>
<u>Karaczajewsko-Czerkieska R. A.</u>	<u>14,1</u>	<u>434</u>	<u>30,8</u>
<u>Północna Osetia R. A.</u>	<u>8,0</u>	<u>631</u>	<u>81,4</u>
<u>Kraj Krasnodarski</u>	<u>76,0</u>	<u>4 879</u>	<u>64,2</u>

<u>Kraj Stawropolski</u>	<u>66,5</u>	<u>2 580</u>	<u>38,8</u>
<u>Obwód Rostowski</u>	<u>100,8</u>	<u>4 383</u>	<u>43,5</u>
<u>Region Powołża</u>	<u>536,4</u>	<u>16 736</u>	<u>31,2</u>
<u>Kałmykia-Halmag-Tangcz R. A.</u>	<u>76,1</u>	<u>322</u>	<u>4,2</u>
<u>Tatarstan R. A.</u>	<u>68,0</u>	<u>3 723</u>	<u>54,6</u>
<u>Obwód Astrachański</u>	<u>44,1</u>	<u>1 013</u>	<u>22,9</u>
<u>Obwód Penzeński</u>	<u>43,2</u>	<u>1 522</u>	<u>44,5</u>
<u>Obwód Samarski</u>	<u>53,6</u>	<u>3 312</u>	<u>61,8</u>
<u>Obwód Saratowski</u>	<u>100,2</u>	<u>2 722</u>	<u>27,2</u>
<u>Obwód Uljanowski</u>	<u>37,3</u>	<u>1 462</u>	<u>39,2</u>
<u>Obwód Wołgogradzki</u>	<u>113,9</u>	<u>2 660</u>	<u>23,4</u>
<u>Region Uralski</u>	<u>824,0</u>	<u>20 460</u>	<u>24,8</u>
<u>Baszkortostan R. A.</u>	<u>143,6</u>	<u>4 042</u>	<u>28,1</u>
<u>Udmurcka R. A.</u>	<u>42,1</u>	<u>1 643</u>	<u>39,0</u>
<u>Obwód Czelabiński</u>	<u>87,9</u>	<u>3 634</u>	<u>41,3</u>
<u>Obwód Kurgański</u>	<u>71,0</u>	<u>1 118</u>	<u>15,7</u>
<u>Obwód Orenburski</u>	<u>124,0</u>	<u>2 219</u>	<u>17,9</u>
<u>Obwód Permski</u>	<u>160,6</u>	<u>3 106</u>	<u>19,3</u>
<u>_____ w tym: Komi-Permiacki O. A.</u>	<u>32,9</u>	<u>161</u>	<u>4,9</u>
<u>Obwód Swierdłowski</u>	<u>194,8</u>	<u>4 698</u>	<u>24,1</u>
<u>Region Zachodniosyberyjski</u>	<u>2 427,2</u>	<u>15 163</u>	<u>6,2</u>
<u>Altaj R. A.</u>	<u>92,6</u>	<u>197</u>	<u>2,1</u>
<u>Kraj Altajski</u>	<u>169,1</u>	<u>2 682</u>	<u>15,9</u>
<u>Obwód Kemerowski</u>	<u>95,5</u>	<u>3 177</u>	<u>33,3</u>
<u>Obwód Nowosybirski</u>	<u>178,2</u>	<u>2 803</u>	<u>15,7</u>
<u>Obwód Omski</u>	<u>139,7</u>	<u>2 173</u>	<u>15,5</u>
<u>Obwód Tiumeński</u>	<u>1 435,2</u>	<u>3 120</u>	<u>2,2</u>

<u>w tym: Chanty-Mansyjski O.A.</u>	<u>523,1</u>	<u>1 301</u>	<u>2,5</u>
<u>Jamalsko-Nieniecki O. A.</u>	<u>750,3</u>	<u>465</u>	<u>0,6</u>
<u>Obwód Tomski</u>	<u>316,9</u>	<u>1 008</u>	<u>3,2</u>
<u>Region Wschodniosyberyjski</u>	<u>4 122,8</u>	<u>9 242</u>	<u>2,2</u>
<u>Buriacja R. A.</u>	<u>351,3</u>	<u>1 057</u>	<u>3,0</u>
<u>Chakasja R. A.</u>	<u>61,9</u>	<u>583</u>	<u>9,4</u>
<u>Tuwa R. A.</u>	<u>170,5</u>	<u>306</u>	<u>1,8</u>
<u>Kraj Krasnojarski</u>	<u>2 339,7</u>	<u>3 048</u>	<u>1,3</u>
<u>w tym: Ewenkijski O. A.</u>	<u>767,6</u>	<u>24</u>	<u>0,03</u>
<u>Tamarski O. A.</u>	<u>862,1</u>	<u>51</u>	<u>0,06</u>
<u>Obwód Czytyjski</u>	<u>431,5</u>	<u>1 376</u>	<u>3,2</u>
<u>w tym: Agiński Buriacki O. A.</u>	<u>19,0</u>	<u>79</u>	<u>4,1</u>
<u>Obwód Irkucki</u>	<u>767,9</u>	<u>2 872</u>	<u>3,7</u>
<u>w tym: Ust' Ordyński Buriacki O. A.</u>	<u>22,4</u>	<u>142</u>	<u>6,3</u>
<u>Region Dalekiego Wschodu</u>	<u>6 215,9</u>	<u>7 900</u>	<u>1,3</u>
<u>Sacha (Jakucja) R. A.</u>	<u>3 103,2</u>	<u>1 074</u>	<u>0,3</u>
<u>Kraj Chabarowski</u>	<u>788,6</u>	<u>1 621</u>	<u>2,0</u>
<u>Kraj Nadmorski</u>	<u>165,9</u>	<u>2 302</u>	<u>13,9</u>
<u>w tym: Czukocki O. A.</u>	<u>737,7</u>	<u>184</u>	<u>0,2</u>
<u>Żydowski O. A. (Birobidżan)</u>	<u>36,0</u>	<u>219</u>	<u>6,1</u>
<u>Obwód Amurski</u>	<u>363,7</u>	<u>1 063</u>	<u>2,9</u>
<u>Obwód Kamczacki</u>	<u>472,3</u>	<u>156</u>	<u>0,9</u>
<u>tym: Koriacki O. A.</u>	<u>301,5</u>	<u>38</u>	<u>0,1</u>
<u>Obwód Magadański</u>	<u>461,4</u>	<u>327</u>	<u>0,7</u>
<u>Obwód Sachaliński</u>	<u>87,1</u>	<u>714</u>	<u>8,2</u>

* R. A. - Republika Autonomiczna

** O. A. - Obwód Autonomiczny

Opracowano na podstawie: A. Mariański, G. Mróz, Z. Szot, M. Troc "Geografia gospodarcza Rosji", 1996.

Rosja - zbiory ważniejszych upraw

<u>Uprawy</u> <u>w tys. ton</u> <u>(1994)</u>	<u>Zbiory</u>	<u>Udział w</u> <u>produkcji</u> <u>światowej</u> <u>(%)</u>
<u>ryż</u>	<u>550</u>	<u>0,1</u>
<u>ziemniaki</u>	<u>37 800</u>	<u>13,7</u>
<u>buraki cukrowe</u>	<u>20 000</u>	<u>7,4</u>
<u>rzepak</u>	<u>172</u>	<u>0,7</u>
<u>warzywa</u>	<u>10 450</u>	<u>2,2</u>
<u>Zboża</u>	<u>85 020</u>	<u>4,3</u>
<u>pszenica</u>	<u>37 000</u>	<u>6,9</u>
<u>żyto</u>	<u>6 500</u>	<u>26,8</u>
<u>jęczmień</u>	<u>26 000</u>	<u>16,4</u>
<u>owies</u>	<u>11 000</u>	<u>32,2</u>
<u>kukurydza</u>	<u>2050</u>	<u>0,4</u>

Rośliny chronione w Polsce

Rośliny podlegające ochronie ścisłej

Rośliny podlegające ochronie częściowej

Drzewa

brzoza ojcowska, cis pospolity, jarząb brekinia, jarząb szwedzki, limba

Krzewy i krzewinki

barwinek pospolity, bluszcz pospolity, brzoza karłowata, brzoza niska, chamedafne północna, kłokoczka południowa, kosodrzewina, malina moroszka, rokitnik zwyczajny, różanecznik żółty, sosna błotna, szczodrzeniec zmienny, wawrzynek główkowy, wawrzynek wilczelyko, wiciokrzew pomorski, wierzba borówkolistna, wierzba lapońska, wiśnia karłowata, woskownica europejska, wrzosiec bagienny, zimoziół północny

bagno zwyczajne, kalina koralowa, kruszyna pospolita, mącznica lekarska, porzeczka czarna, wilżyna ciernista

Rośliny zielne

arcydzięgiel litwor, arnika górską, ciemiężycę (wszystkie gatunki), długosz królewski, dyptam jesionolistny, dziewięciśń bezłodygowy, dziewięciśń popłocholistny, gnidosz królewski, gnidosz rozesłany, goryczki (wszystkie gatunki, z wyjątkiem goryczki trojeściowej), goździki (wszystkie gatunki, z wyjątkiem goździka kartuska i goździka kropkowanego), grażel drobny, grażel żółty, groszek szerokolistny, groszek wschodniokarpacki, grzybienie białe, grzybienie północne, grzybieńczyk wodny, jęczmnik zwyczajny, kosańce (wszystkie gatunki, z wyjątkiem kosańca żółtego), kosatka kielichowa, kotewka orzech wodny, len włochaty, len złocisty, lepnica litewska, lilia złotogłów, lobelia jeziorna, lulecznica kraińska, lyszczec wiechowaty, mieczyk błotny, mieczyk dachówkowaty, miłokajek nadmorski, miłek wiosenny, mlecznik nadmorski, naparstnica purpurowa, naparstnica zwyczajna, niebielistka trwała, omieg górski, orlik pospolity, ostnice (wszystkie gatunki), ostrolódka kosmata, ostrożeń pannoński, ożota zwyczajna, pajęcznica liliowata, parzydło leśne, pełnik europejski, pierwiosnka, pióropusznik

centuria pospolita, goryczka trojeściowa, kocanki piaskowe, konwalia majowa, kopytnik pospolity, marzanka wonna, paprotka zwyczajna, pierwiosnka lekarska, pierwiosnka wyniosła, turówka leśna, turzyca piaskowa

strusi, pluskwica europejska, podrzeń
żebrowiec, pokrzyk wilcza jagoda,
pomocnik baldaszkowy, poryblin jeziorny,
poryblin kolczasty, powojnik prosty, rojniki
(wszystkie gatunki), rosiczki (wszystkie
gatunki), salwinia pływająca, sasanki
(wszystkie gatunki), skrzyp olbrzymi,
storczykowate (wszystkie gatunki),
szachownica kostkowata, szafirek
drobnokwiatowy, szafirek miękolistny,
szafran spiski, szarotka alpejska, śniedek
baldaszkowaty, śniedek cienkolistny,
śnieżyca wiosenna, śnieżyczka
przebiśnieg, tojady (wszystkie gatunki),
turówka wonna, warzucha polska,
wężymord stepowy, widłakowate
(wszystkie gatunki), wielosił błękitny,
zawilec narcyzowy, zawilec
wielkokwiatowy, zerwa kulista, zimowit
jesienny, żmijowiec czerwony

Grzyby

flagowiec olbrzymi, modrzewnik lekarski,
podgrzybek pasożytniczy, purchawica
olbrzymia, smardzowate (wszystkie
gatunki), soplówka (wszystkie gatunki),
sromotnikowate (wszystkie gatunki),
szmaciak (wszystkie gatunki),
szyszkowiec łuskowaty, żagiew
okółkowa, żagwica listkowata

wszystkie gatunki z wyjątkiem grupy
objętej ochroną ścisłą

Porosty

błyskotka (wszystkie gatunki),
brodaczkowate (wszystkie gatunki),
chrobotek (wszystkie gatunki), chruścik
(wszystkie gatunki), czasznik
modrozielony, granicznikowate
(wszystkie gatunki), obrotnica
(wszystkie gatunki), pawężnicowate
(wszystkie gatunki, z wyjątkiem
pawężnicy drobnej i pawężnicy rudawej),
tarczownicowate (wszystkie gatunki, z
wyjątkiem tarczownicy bruzdkowatej,
pustułki pęcherzykowatej i płucnicy
islandzkiej)

płucnica islandzka

Rumbów oznaczenia

<u>Symbol</u> <u>róży</u> <u>wiatrów</u>	<u>Nazwa kierunku wiatru</u>
<u>N</u>	<u>północny</u>
<u>NNE</u>	<u>północno-północno-wschodni</u>
<u>NE</u>	<u>północno-wschodni</u>
<u>ENE</u>	<u>wschodnio-północno-wschodni</u>
<u>E</u>	<u>wschodni</u>
<u>ESE</u>	<u>wschodnio-południowo-wschodni</u>
<u>SE</u>	<u>południowo-wschodni</u>
<u>SSE</u>	<u>południowo-południowo-wschodni</u>
<u>S</u>	<u>południowy</u>
<u>SSW</u>	<u>południowo-południowo-zachodni</u>
<u>SW</u>	<u>południowo-zachodni</u>
<u>WSW</u>	<u>zachodnio-południowo-zachodni</u>
<u>W</u>	<u>zachodni</u>
<u>WNW</u>	<u>zachodnio-północno-zachodni</u>
<u>NW</u>	<u>północno-zachodni</u>
<u>NNW</u>	<u>północno-północno-zachodni</u>

Rzymskie symbole liczb

<u>Symbol</u>	<u>Liczba</u>
<u>I</u>	<u>1</u>
<u>V</u>	<u>5</u>
<u>X</u>	<u>10</u>
<u>L</u>	<u>50</u>
<u>C</u>	<u>100</u>
<u>D</u>	<u>500</u>
<u>M</u>	<u>1000</u>

Sobory powszechne

<u>L.p.</u>	<u>Rok</u>	<u>Miejsce</u>	<u>Ważniejsze podejmowane problemy</u>
<u>I</u>	<u>325</u>	<u>Nicea (I)</u>	<u>Potępienie arianizmu; sformułowanie symbolu (wyznania wiary) oraz dogmatu o współistotności Chrystusa i Boga Ojca; ustalenie terminu obchodów Paschy; ogłoszenie 20 przepisów prawa (kanonów).</u>
<u>II</u>	<u>381</u>	<u>Konstantynopol (I)</u>	<u>Potępienie macedonianizmu, czyli duchoburstwa, nie przyjmującego współistotności Ducha Św. z Ojcem i Synem; ogłoszenie 4 kanonów, m.in. o honorowym pierwszeństwie biskupa Konstantynopola po biskupie Rzymu.</u>
<u>III</u>	<u>431</u>	<u>Efez</u>	<u>Potępienie nestorianizmu i uznanie Marii za Theotokos, czyli Matkę Boga, a nie jedynie Christotokos, czyli Matkę Chrystusa; kanony.</u>
<u>IV</u>	<u>451</u>	<u>Chalcedon</u>	<u>Potępienie monofizytyzmu.</u>
<u>V</u>	<u>553</u>	<u>Konstantynopol (II)</u>	<u>Potępienie Orygenesesa, a także niektórych twierdzeń Teodoretę z Cyru, Teodora z Mopsuestii i Ibasę z Edessy.</u>
<u>VI</u>	<u>680-681</u>	<u>Konstantynopol (III)</u>	<u>Potępienie monoteletyzmu, czyli doktryny o jednej woli Chrystusa.</u>
<u>VII</u>	<u>787</u>	<u>Nicea (II)</u>	<u>Potępienie ikonoklazmu, uznanie czci obrazów i podanie jej definicji; 22 kanony.</u>
<u>VIII</u>	<u>869-870</u>	<u>Konstantynopol (IV)</u>	<u>Potępienie patriarchy Focjusza.</u>
<u>IX</u>	<u>1123</u>	<u>Lateran (I)</u>	<u>Zebranie i ujednoczenie wszystkich wcześniejszych uchwał dotyczących inwestytury, celibatu, pokoju Bożego, praw krzyżowców itp.</u>
<u>X</u>	<u>1139</u>	<u>Lateran (II)</u>	<u>Unieważnienie wyboru i decyzji zmarłego antypapieża Anakleta II; ogłoszenie 30 kanonów mających wzmocnić dyscyplinę kościelną.</u>
<u>XI</u>	<u>1179</u>	<u>Lateran (III)</u>	<u>Ustalenie 27 kanonów, pierwszy ("Licet de vitanda"), do dzisiaj obowiązujący, ustalał sposób wyboru papieża (2/3 ważnych głosów); powołanie szkół przykatedralnych, dekrety dotyczące Żydów, muzułmanów i heretyków.</u>
<u>XII</u>	<u>1215</u>	<u>Lateran (IV)</u>	<u>Przyjęcie 70 kanonów, wyszczególnienie różnych herezji, ustalenie przepisów dotyczących inkwizycji; wyłożenie nauki o Eucharystii (przeistoczenie); przepisy dotyczące spowiedzi i komunii, zakaz zakładania zakonów wg nowych reguł.</u>
<u>XIII</u>	<u>1245</u>	<u>Lyon (I)</u>	<u>Kwestie dotyczące upadku Jerozolimy, zagrożenia</u>

			<u>cesarstwa łacińskiego, niebezpieczeństwa mongolskiego, ekskomunika cesarza Fryderyka II.</u>
<u>XIV</u>	<u>1274</u>	<u>Lyon (II)</u>	<u>Unia z Kościołem bizantyńskim, który nie uznawał jednak Filioque (pochodzenia Ducha Św. od Ojca i Syna) i supremacji papieży; przepisy dotyczące wyboru papieża.</u>
<u>XV</u>	<u>1311-1312</u>	<u>Vienne</u>	<u>Papieski dekret przeciw templariuszom; orzeczenia dotyczące doktryny łaski, sprawa beginek i begardów.</u>
<u>XVI</u>	<u>1414-1418</u>	<u>Konstancja</u>	<u>Kwestie dotyczące przywrócenia jedności Kościoła po schizmie zach., usunięcia błędów wiary i wewnętrznych reform; potępienie husytyzmu (Jan Hus, a potem Hieronim z Pragi spaleni na stosie); ustalenie dat następnych soborów; konkordat z Francją.</u>
<u>XVII</u>	<u>1431-1445</u>	<u>Bazylea-Ferrara- Florencja</u>	<u>Problem koncyliaryzmu (wyższości soboru nad papieżem); ograniczenie do 24 osób kolegium kardynalskiego; nieudana próba unii z Kościołem prawosławnym.</u>
<u>XVIII</u>	<u>1512-1517</u>	<u>Lateran (V)</u>	<u>Zarządzenia dotyczące prawa kościelnego; wprowadzenie egzaminów dla kandydatów do święceń kapłańskich; pojednanie z Francją.</u>
<u>XIX</u>	<u>1545-1563</u>	<u>Trydent</u>	<u>Ustalenie trydenckiego wyznania wiary, zdefiniowanie pojęcia Objawienia i źródeł jego poznania; ostateczne potwierdzenie kanonu w wersji "Wulgaty"; zakaz kumulowania beneficjów; poszerzenie władzy biskupów; dekret o seminariach duchownych.</u>
<u>XX</u>	<u>1869-1870</u>	<u>Watykan (I)</u>	<u>Dogmat o nieomyślności papieża w sprawach moralności i wiary.</u>
<u>XXI</u>	<u>1962-1965</u>	<u>Watykan (II)</u>	<u>"Sobór dla świata"; przygotowanie tzw. 70 schematów; najważniejsze z nich: reforma Kościoła, podkreślenie roli osób świeckich, reforma liturgii, dyskusja nad źródłami Objawienia, pojednanie i unia z Kościołem wschodnim, zniesienie ekskomunik między Rzymem i Konstantynopolem, dekrety: o ekumenizmie, wolności religijnej, dotyczące Żydów i religii niechrześcijańskich.</u>

Sole diazoniowe - najważniejsze reakcje

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>
<u>woda</u>	<u>fenole</u>
<u>halogenki lub cyjanek miedzi(I)</u>	<u>halogenki arylów lub nityle kwasów aromatycznych</u>
<u>jodek potasu</u>	<u>jodek arylu</u>
<u>fenole, aminy aromatyczne</u>	<u>związki azowe</u>
<u>wodorotlenki</u>	<u>związki diazoniowe</u>
<u>tlenek srebra</u>	<u>wodorotlenki diazoniowe</u>

Średnia długość i masa ciała płodu w poszczególnych tygodniach ciąży

<u>Tydzień</u>	<u>Długość</u> <u>(cm)</u>	<u>Masa ciała</u> <u>(g)</u>
<u>8</u>	<u>3</u>	<u>1,1</u>
<u>12</u>	<u>9</u>	<u>14</u>
<u>16</u>	<u>16-18</u>	<u>110</u>
<u>20</u>	<u>25</u>	<u>300</u>
<u>24</u>	<u>30</u>	<u>630</u>
<u>28</u>	<u>35</u>	<u>1000-1200</u>
<u>32</u>	<u>40-42</u>	<u>1800</u>
<u>36</u>	<u>35-46</u>	<u>2200-2300</u>
<u>przy</u> <u>urodzeniu</u>	<u>49-54</u>	<u>3200-3300</u>

Stany Zjednoczone - podział terytorialny (1991)

<u>Lp.</u>	<u>Stan</u>	<u>Powierzchnia</u> <u>(tys. km²)</u>	<u>Ludność</u> <u>(mln)</u>	<u>Stolica</u>
<u>1.</u>	<u>Alabama</u>	<u>133,9</u>	<u>4,1</u>	<u>Montgomery</u>
<u>2.</u>	<u>Alaska</u>	<u>1530,7</u>	<u>0,6</u>	<u>Juneau</u>
<u>3.</u>	<u>Arizona</u>	<u>295,3</u>	<u>3,8</u>	<u>Phoenix</u>
<u>4.</u>	<u>Arkansas</u>	<u>137,7</u>	<u>2,4</u>	<u>Little Rock</u>
<u>5.</u>	<u>Connecticut</u>	<u>13,0</u>	<u>3,2</u>	<u>Hartford</u>
<u>6.</u>	<u>Dakota Pd.</u>	<u>199,7</u>	<u>0,7</u>	<u>Pierre</u>
<u>7.</u>	<u>Dakota Pn.</u>	<u>183,1</u>	<u>0,6</u>	<u>Bismarck</u>
<u>8.</u>	<u>Delaware</u>	<u>5,3</u>	<u>0,7</u>	<u>Dover</u>
<u>9.</u>	<u>Dystrykt Kolumbii</u>	<u>0,2</u>	<u>0,6</u>	<u>Waszyngton</u>
<u>10.</u>	<u>Floryda</u>	<u>151,9</u>	<u>13,3</u>	<u>Tallahassee</u>
<u>11.</u>	<u>Georgia</u>	<u>152,6</u>	<u>6,6</u>	<u>Atlanta</u>
<u>12.</u>	<u>Hawaje</u>	<u>16,7</u>	<u>1,1</u>	<u>Honolulu</u>
<u>13.</u>	<u>Idaho</u>	<u>216,4</u>	<u>1,0</u>	<u>Boise</u>
<u>14.</u>	<u>Illinois</u>	<u>145,9</u>	<u>11,5</u>	<u>Springfield</u>
<u>15.</u>	<u>Indiana</u>	<u>93,7</u>	<u>5,6</u>	<u>Indianapolis</u>
<u>16.</u>	<u>Iowa</u>	<u>145,7</u>	<u>2,8</u>	<u>Des Moines</u>
<u>17.</u>	<u>Kalifornia</u>	<u>411,0</u>	<u>30,4</u>	<u>Sacramento</u>
<u>18.</u>	<u>Kansas</u>	<u>213,1</u>	<u>2,5</u>	<u>Topeka</u>
<u>19.</u>	<u>Karolina Pd.</u>	<u>80,6</u>	<u>3,6</u>	<u>Columbia</u>
<u>20.</u>	<u>Karolina Pn.</u>	<u>136,6</u>	<u>6,7</u>	<u>Raleigh</u>
<u>21.</u>	<u>Kentucky</u>	<u>104,6</u>	<u>3,7</u>	<u>Frankfort</u>
<u>22.</u>	<u>Kolorado</u>	<u>269,5</u>	<u>3,4</u>	<u>Denver</u>

<u>23.</u>	<u>Luizjana</u>	<u>123,7</u>	<u>4,3</u>	<u>Baton Rouge</u>
<u>24.</u>	<u>Maine</u>	<u>86,2</u>	<u>1,2</u>	<u>Augusta</u>
<u>25.</u>	<u>Maryland</u>	<u>27,1</u>	<u>4,9</u>	<u>Annapolis</u>
<u>26.</u>	<u>Massachusetts</u>	<u>21,5</u>	<u>6,0</u>	<u>Boston</u>
<u>27.</u>	<u>Michigan</u>	<u>151,6</u>	<u>9,4</u>	<u>Lansing</u>
<u>28.</u>	<u>Minnesota</u>	<u>218,6</u>	<u>4,4</u>	<u>Saint Paul</u>
<u>29.</u>	<u>Missisipi</u>	<u>123,5</u>	<u>2,6</u>	<u>Jackson</u>
<u>30.</u>	<u>Missouri</u>	<u>180,5</u>	<u>5,2</u>	<u>Jefferson City</u>
<u>31.</u>	<u>Montana</u>	<u>380,3</u>	<u>0,8</u>	<u>Helena</u>
<u>32.</u>	<u>Nebraska</u>	<u>200,4</u>	<u>1,6</u>	<u>Lincoln</u>
<u>33.</u>	<u>Nevada</u>	<u>286,3</u>	<u>1,3</u>	<u>Carson City</u>
<u>34.</u>	<u>New Hampshire</u>	<u>24,0</u>	<u>1,1</u>	<u>Concord</u>
<u>35.</u>	<u>New Jersey</u>	<u>20,2</u>	<u>7,8</u>	<u>Trenton</u>
<u>36.</u>	<u>Nowy Jork</u>	<u>127,2</u>	<u>18,1</u>	<u>Albany</u>
<u>37.</u>	<u>Nowy Meksyk</u>	<u>314,9</u>	<u>1,5</u>	<u>Santa Fe</u>
<u>38.</u>	<u>Ohio</u>	<u>107,0</u>	<u>10,9</u>	<u>Columbus</u>
<u>39.</u>	<u>Oklahoma</u>	<u>181,2</u>	<u>3,2</u>	<u>Oklahoma City</u>
<u>40.</u>	<u>Oregon</u>	<u>251,4</u>	<u>2,9</u>	<u>Salem</u>
<u>41.</u>	<u>Pensylwania</u>	<u>117,3</u>	<u>12,0</u>	<u>Harrisburg</u>
<u>42.</u>	<u>Rhode Island</u>	<u>3,1</u>	<u>1,0</u>	<u>Providence</u>
<u>43.</u>	<u>Teksas</u>	<u>691,0</u>	<u>17,3</u>	<u>Austin</u>
<u>44.</u>	<u>Tennessee</u>	<u>109,2</u>	<u>5,0</u>	<u>Nashville</u>
<u>45.</u>	<u>Utah</u>	<u>219,9</u>	<u>1,8</u>	<u>Salt Lake City</u>
<u>46.</u>	<u>Vermont</u>	<u>24,9</u>	<u>0,6</u>	<u>Montpelier</u>
<u>47.</u>	<u>Waszyngton</u>	<u>176,5</u>	<u>5,0</u>	<u>Olympia</u>
<u>48.</u>	<u>Wirginia</u>	<u>105,6</u>	<u>6,3</u>	<u>Richmond</u>
<u>49.</u>	<u>Wirginia Zach.</u>	<u>62,8</u>	<u>1,8</u>	<u>Charleston</u>

<u>50.</u>	<u>Wisconsin</u>	<u>145,4</u>	<u>5,0</u>	<u>Madison</u>
<u>51.</u>	<u>Wyoming</u>	<u>253,3</u>	<u>0,5</u>	<u>Cheyenne</u>

Strefy klimatyczno-roślinne Ziemi

<u>Strefa klimatyczno-roślinna</u>	<u>Strefowy typ gleby</u>	<u>Strefowa roślinność</u>
<u>I równikowa: z wyrównanym klimatem i opadami ponad 100 mm na miesiąc (powyżej 2000 mm rocznie; dwa maksima opadów, deszcze zenitalne)</u>	<u>równikowe czerwonożółte gleby ferralitowe, bogate w wodorotlenki żelaza i glinu (gleby laterytowe)</u>	<u>zawsze zielony las tropikalny (las deszczowy); brak sezonowych pór roku</u>
<u>II tropikalna (podrównikowa): z letnią porą deszczową i krótkim, lecz wyraźnie chłodniejszym okresem suszy</u>	<u>podrównikowe czerwone gleby ferralitowe o małej zawartości próchnicy i dużym stężeniu w górnych partiach wolnych tlenków Al i Fe, przechodzące w gleby cynamonoczerwone i czerwonobure</u>	<u>las monsunowy zrzucający liście w porze suchej, przechodzący w las suchy (kserofityczny), las sawannowy i sawannę</u>
<u>III subtropikalna (zwrotnikowa): suchy klimat pustynny; skąpe opady</u>	<u>szaroziemy</u>	<u>subtropikalna roślinność pustynna, krajobraz skalisty</u>
<u>IV śródziemnomorska (podzwrotnikowa): z deszczową porą zimową i suchym latem</u>	<u>śródziemnomorskie gleby cynamonowe, terra rosa - ilasta zwietrzelina wapieni i dolomitów, uboga w próchnicę</u>	<u>las zawsze zielony twardolistny i zarośla twardolistne; wrażliwe na dłuższe przymrozki</u>
<u>V umiarkowana: ciepła i wilgotna; z maksimum opadów w lecie i ciepłym klimatem morskim</u>	<u>czerwone i żółte subtropikalne gleby leśne, nieco zbielicowane</u>	<u>las zimozielony strefy umiarkowanej przechodzący w las na wpół zimozielony; niewrażliwa na przymrozki</u>
<u>VI umiarkowana: chłodna i wilgotna (nemoralna); z krótkim okresem mrozów</u>	<u>leśne gleby brunatne, gleby płowe, słabo zbielicowane</u>	<u>las liściasty klimatu umiarkowanego zrzucający liście w zimie; odporna na mróz</u>
<u>VII umiarkowana: chłodna i sucha (kontynentalna), z mroźną zimą</u>	<u>czaroziemy leśno-stepowe, gleby kasztanowe, buroziemy do szaroziemów</u>	<u>stepy do pustyni i półpustyni strefy umiarkowanej z mroźnymi zimami; odporna na mróz</u>
<u>VIII umiarkowana: bardzo chłodna i wilgotna (borealna)</u>	<u>gleby bielicoziemne z próchnicą glebową typu mor</u>	<u>borealny las iglasty (tajga); bardzo odporna na mróz</u>
<u>IX zimna: podbiegunowa i biegunowa</u>	<u>gleby tundrowe i zimnych pustyni; soliflukcja</u>	<u>bezdzwenna tundra w obszarze wiecznej zmarzliny; pustynia zimna</u>

Światło - barwa i odpowiadająca jej długości fali elektromagnetycznej

<u>Barwa</u>	<u>Długość fali</u> <u>[NM]</u>
<u>czerwona</u>	<u>630-780</u>
<u>pomarańczowa</u>	<u>590-630</u>
<u>żółta</u>	<u>560-590</u>
<u>zielona</u>	<u>490-560</u>
<u>niebieska</u>	<u>440-490</u>
<u>fioletowa</u>	<u>380-440</u>

Syntaksonomia ważniejszych niżowych i górskich lasów liściastych w Polsce

<u>Syntakson</u>	<u>Opis</u>	<u>Niektóre charakterystyczne gatunki</u>
<u>1. Klasa: Querco-Fagetea</u>	<u>mezo- i eutroficzne lasy liściaste zrzucające liście na zimę</u>	<u>klon zwyczajny, jesion wyniosły, leszczyna, trzmielina, zawilec gajowy, przylaszcza, podagrycznik</u>
<u>1.1. Rząd: Fagetalia sylvaticae</u>	<u>mezo- i eutroficzne lasy liściaste zach., środk. i częściowo wsch. Europy</u>	<u>lipa szerokolistna, wiąz górski, kopytnik, szczyr, lilia złotogłów, gajowiec żółty, miodunka cma, kokoryczka wielokwiatowa</u>
<u>1.1.1. Związek: Alno-Padion</u>	<u>lasy łąkowe w dolinach rzecznych przynajmniej okresowo zalewanych; w znacznej mierze odlesione</u>	<u>olsza szara, czeremcha zwyczajna, śledziennica skrętołista, pióropusznik strusi, turzyca zwiśla, skrzyp olbrzymi</u>
<u>1.1.1.1. Zespół: Ficario-Ulmetum campestris</u>	<u>łąg wiązowo-jesionowy w dolinach rzek w strefie częściowego zalewu lub w rozległych zagłębieniach</u>	<u>wiąz pospolity, ziarnopłon wiosenny</u>
<u>1.1.1.2. Zespół: Circaeo-Alnetum</u>	<u>łąg jesionowo-olszowy w dolinach wolno płynących rzek poza obszarem zalewowym</u>	<u>olsza czarna, kruszyna, czartawa drobna, psianka słodkogórz, karbieniec pospolity, tarczycza pospolita</u>
<u>1.1.1.3. Zespół: Carici remotae-Fraxinetum</u>	<u>podgórski łąg jesionowy w dolinach szybko płynących potoków</u>	<u>turzyca odległokłosa, turzyca zgrzeblowata, szczaw gajowy, przetacznik górski</u>
<u>1.1.1.4. Zespół: Alnetum incanae</u>	<u>nadrzeczna olszyna górska na terasach aluwialnych</u>	<u>olsza szara, szaflwia lepka, rutewka orlikolistna</u>
<u>1.1.1.5. Zespół: Caltho-Alnetum</u>	<u>bagienna olszyna górska w reglu dolnym</u>	<u>knieć górska, kozłek całolistny</u>
<u>1.1.2. Związek: Carpinion betuli</u>	<u> europejskie wielogatunkowe lasy liściaste</u>	<u>grab, lipa drobnolistna, czereśnia, pszeniec gajowy</u>
<u>1.1.2.1. Zespół: Querco-Carpinetum</u>	<u>las liściasty w typie siedliskowym lasu świeżego lub wilgotnego</u> <u>(grąd) dębowo-lipowo-</u>	<u>gwiazdnica wielokwiatowa, przytulia leśna, przytulia Schultesa, zdrojówka rutewkowata</u>

grabowy

1.1.3. Związek: Fagion
sylvaticae

mezo- i eutroficzne lasy
bukowe, jodłowo-bukowe,
jodłowe i jaworowe Europy
Środk. w obszarach
suboceanicznych na niżu i w
niższych piętrach górskich

buk, jawor, jodła, miesięcznica
trwała, paprotnik kolczysty, przenęt
purpurowy, kostrzewa leśna

1.1.3.1. Zespół: Dentario
glandulosae-Fagetum

żyzny las bukowo-jodłowy
(buczyna karpacka) regla
dolnego

żywiec gruczołowaty, żywokost
sercowaty, paprotnik Brauna

1.1.3.2. Zespół: Dentario
enneaphyllidis-Fagetum

żyzna buczyna sudecka

żywiec dziewięciolistny

1.1.3.3. Zespół Melico-
-Fagetum

żyzna buczyna niżowa

perłówka jednokwiatowa, żywiec
cebulkowy

1.2. Rząd: Quercetalia
pubescentis

bogate florystycznie, świetliste
i suche lasy z drzewostanem
dębowym

dąb omszony, złocień
baldachogroniasty, nawrot
czerwonobłękitny

1.2.1. Związek: Quercion
petreo-pubescentis

ciepłolubne dąbrowy

1.2.1.1 Zespół: Potentillo
albae-Quercetum

świetlista dąbrowa z
dominacją dębów i domieszką
sosny

pięciornik biały, miodunka
wąskolistna

Tabela stratygraficzna - kenozoik

	<u>Zarys paleogeografii</u>	<u>Świat roślinny</u>	<u>Świat zwierzęcy</u>
<u>holocen</u>	<u>Ukształtował się obecny rozkład lądów i mórz, po zmianach poziomu morza wywołanych zlodowaceniem; trwały fałdowania i ruchy wypiętrzające na obszarach młodych gór i dzisiejszych strefach subdukcji, nastąpiły zmiany klimatu wywołane działalnością człowieka.</u>	<u>Szybki rozwój istniejących zbiorowisk roślinnych; zmiany w poszczególnych zbiorowiskach wywołane działalnością człowieka - wycinanie wilgotnych lasów równikowych, eksploatacja lasów strefy umiarkowanej, niszczenie roślinności stref suchych powodujące przesuwanie się granic pustyni; wskutek tych działań wymierają pojedyncze gatunki roślin.</u>	<u>Świat opanował człowiek rozumny (<i>Homo sapiens sapiens</i>), który szeroko rozprzestrzenił się na wszystkie lądy; udomowienie kilkudziesięciu gatunków zwierząt (m.in. kury, świnie, krowy, psy); w związku z przemianami siedlisk życia zwierząt i nieracjonalną gospodarką człowieka wymierają liczne gatunki (m.in. tur, dodo, krowa morska).</u>
<u>plejstocen</u>	<u>Ukształtował się zbliżony do dzisiejszego rozkład lądów i oceanów; silne ochłodzenie klimatu; w połowie plejstocenu nastąpiło wielkie kontynentalne zlodowacenie; w związku z tym kilkakrotnie zmianom ulegał poziom oceanu światowego.</u>	<u>Zmiany w rozkładzie szaty roślinnej na świecie, związane ze zmianami klimatu i zlodowaceniami; przesuwały się strefy roślinne, np. kurczyły się wilgotne lasy równikowe, które ulegały rozdzieleniu na niewielkie wyspy-ostoje (tzw. refugia); następowały migracje całych flor; na niektórych obszarach znaczna ich część wymierała.</u>	<u>Żyły, wymarłe już dziś, zwierzęta zasiedlające strefę tundrową wokół lądolodów (m.in. nosorożce włochate, mamuty, tygrysy szablozębne, hieny i niedźwiedzie jaskiniowe); pojawiły się formy ludzkie m.in. neandertalczyk (<i>Homo sapiens neanderthalensis</i>), a pod koniec epoki człowiek rozumny.</u>
<u>neogen</u>	<u>Ostateczne zamknięcie Oceanu Tetydy, a dalsze zbliżanie się Afryki i Europy spowodowało wydzwignięcie się wielu łańcuchów górskich (np. Kaukazu, Alp, Karpat, Pirenejów, Gór Betyckich, Atlasu); od Afryki oddzielił się blok Arabii; nastąpiło połączenie Ameryki Pn. z Pd.; zbliżony do dzisiejszego (lub niewiele cieplejszy) klimat, z końcem neogenu uległ wyraźnemu ochłodzeniu będącemu zapowiedzią zbliżającej się epoki lodowcowej.</u>	<u>Powszechne panowanie roślin okrytonasiennych; wyodrębnianie się wielkich zbiorowisk roślinnych tzw. geoflor trzeciorzędowych.</u>	<u>Szybka radiacja adaptatywna wśród ssaków łożyskowych, które opanowały wszystkie nisze ekologiczne i prawie wszędzie (poza Australią) całkowicie wyparły stekowce; ewolucja ssaków drapieżnych; pojawiły się pierwsze małpy człekokształtne.</u>
<u>paleogen</u>	<u>Rozszerzały się Oceany Atlantycki i Indyjski, zmniejszyły Oceany Tetydy i Spokojny; subkontynent indyjski zderzył się z Azją, a Australia oderwała się od Antarktydy;</u>	<u>Szybki rozwój roślin okrytonasiennych; szczytowy rozwój zielenic z rodziny <i>Dasycladaceae</i>.</u>	<u>W morzach szeroko rozpowszechnione były otwornice (gł. numulity), koralowce, mięczaki (gł. ślimaki i małże), a ze szkarłupni -</u>

zbliżanie się lądów Afryki i Europy spowodowało wypiętrzanie się łańcuchów górskich, wskutek ruchów górotwórczych orogenezy alpejskiej; rozczłonkowanie lądów wpłynęło na aktywniejszą cyrkulację wód oceanicznych, czego efektem było ochłodzenie się klimatu; na Antarktydzie rozwinęła się pokrywa lodowa.

jeżowce i liliowce; w środowisku lądowym bardzo szybka radiacja ssaków (m.in. koniowate, trąbowce, naczelné), które zajmowały opuszczone po wymarłych gadach nisze ekologiczne.

Tabela stratygraficzna - kryptozoik

	<u>Zarys paleogeografii</u>	<u>Świat roślinny</u>	<u>Świat zwierzęcy</u>
<u>proterozoik</u>	<u>Powiększyły się bloki kontynentalne, na skutek następujących po sobie faz górotwórczych i okresów sedymentacji, w których wypiętrzone górotwory ulegały niszczeniu; początkowo utworzyły się kratony stanowiące załążki przyszłych kontynentów; w proterozoiku górnym nastąpiło połączenie się istniejących wówczas bloków w jeden, wielki superkontynent Pangeę (I); przez całą erę trwał proces formowania się atmosfery.</u>	<u>Bakterie, prymitywne grzyby, glony oraz sinice tworzące stromatolity.</u>	<u>Bardzo prymitywne organizmy morskie - jamochłony, pierścienice, stawonogi i formy podobne do koralowców znane gł. ze skał osadowych pd. Australii (tzw. fauna z Ediacara), a także pd. Afryki, pn. i wsch. Europy.</u>
<u>archaik</u>	<u>Trwały procesy formowania się skorupy ziemskiej; erupcje wulkaniczne, silne bombardowanie powierzchnia Ziemi przez meteoryty; powstały tzw. strefy (pasma) zieleńcowe; oraz pierwsze skały osadowe.</u>	<u>Najstarsze ślady życia organicznego (bakterie, sinice, glony) pochodzące sprzed 3500 mln lat obejmują pojedyncze komórki, nitkowate twory oraz stromatolity, znane ze skał osadowych pn.-zach. Australii (grupa Warrawoona), pd. Afryki (formacja Fig Tree), Ameryki Pn. (formacja Soudon Iron) i zach. Grenlandii.</u>	

Tabela stratygraficzna - mezozoik

	<u>Zarys paleogeografii</u>	<u>Świat roślinny</u>	<u>Świat zwierzęcy</u>
<u>kreda</u>	<u>Trwał proces otwierania się Oceanów Atlantyckiego i Indyjskiego; rozdzielenie się Ameryki Pd. i Afryki spowodowało otwarcie się pd. części Oceanu Atlantyckiego, a subkontynent indyjski, który przesuwał się ku pn., powodował zawężanie się Oceanu Tetydy, a jednocześnie coraz bardziej otwierał Ocean Indyjski; z końcem kredy dolnej rozpoczął się największy znany dotychczas zalew morski, który swoje maksimum osiągnął w kredzie górnej.</u>	<u>Silne zmiany w roślinności; panujące w kredzie dolnej rośliny nagonasienne w kredzie górnej zostały zdominowane przez rośliny okrytonasienne, które po raz pierwszy pojawiły się z początkiem kredy; znaczenie straciły sagowce, paprocie i miłorzębowe; w dolnej kredzie wymarły benetyty.</u>	<u>Panowanie gadów; znane są zarówno formy roślinożerne (np. <i>Iguanodon</i>), jak i drapieżne (<i>Tyrannosaurus</i>); powietrze opanowały gady z rodzaju <i>Pteranodon</i>, a także liczne już ptaki (m.in. <i>Ichthyornis</i>, <i>Hesperornis</i>); w kredzie górnej pojawiły się ssaki łożyskowe; w morzach duże znaczenie miały otwornice, małże (m.in. inoceramidy) i głowonogi (belemnity, amonity); z końcem okresu wymarła przeważająca część gadów (dinozaury), a także amonity i belemnity.</u>
<u>jura</u>	<u>Dalszy rozpad superkontynentu Pangei (II); w znacznym stopniu otwarła się pn. część Oceanu Atlantyckiego; od Afryki oddzielił się blok australijsko-antarktyczny; odrywające się od brzegu Gondwany pojedyncze, niewielkie bloki lądowe wędrowały przez Ocean Tetydy i zderżając się z pd. brzegami Laurazji powodowały wypiętrzanie się pasm górskich; silne ruchy górotwórcze miały też miejsce w zach. części Ameryki, powodując wypiętrzanie się Kordylierów.</u>	<u>Panowanie roślin nagonasiennych; duże rozprzestrzenienie benetytów, bujny rozkwit sagowców, nadto miłorzębowe, iglaste, a także paprocie nasienne, które z końcem okresu wymarły; wśród paprotników duże znaczenie paproci cienkozarodnikowych; w morzach dominacja glonów; pojawiły się okrzemki.</u>	<u>W morzach największe znaczenie mają otwornice, gąbki, koralowce, mięczaki, ramienionogi (rynchonelle, terebratule) i szkarłupnie (gł. liliowce i jeżowce), a z kręgowców ryby; rozwój amonitów i belemnitów; rozkwit gadów, które zajęły wszystkie nisze ekologiczne; w morzach dominowały plezjozaury i ichtiozaury, na lądzie dinozaury, a w powietrzu pterodaktyle (<i>Pterodactylus</i>, <i>Rhamphorhynchus</i>); w jurze górnej pojawiają się ptaki (<i>Archaeopteryx</i>).</u>
<u>trias</u>	<u>Zaczął ulegać rozpadowi, uformowany w permie superkontynent Pangei (II) co zaznaczyło się powstaniem kilku stref ryftowych; zapoczątkowało to proces powstawania Oceanów - Atlantyckiego i Indyjskiego, a jednocześnie zamykania zbiornika Oceanu Tetydy; silne procesy wulkaniczne doprowadziły do powstania wielkich pokryw bazaltowych</u>	<u>Dominowały rośliny nagonasienne - paprocie nasienne, drzewa iglaste, sagowce oraz benetyty, które pojawiły się w triasie środkowym; mniejszą rolę odgrywały paprocie zarodnikowe, skrzypy i widłaki; w morzu duże znaczenie miały glony, szczególnie zielenice z rodziny <i>Dasycladaceae</i>.</u>	<u>W morzach pojawiły się koralowce sześciopromienne; rozpowszechnione były głowonogi (szczególnie amonity, ceratyty), ramienionogi (gł. terebratule), szkarłupnie (liliowce i jeżowce), a także ryby; na lądzie szybki rozwój gadów ssakokształtnych, pojawiły się pierwsze dinozaury - tekodonty; z końcem triasu wymarły labiryntodonty i kotylozaury.</u>

(trapów).

Tabela stratygraficzna - paleozoik

	<u>Zarys paleogeografii</u>	<u>Świat roślinny</u>	<u>Świat zwierzęcy</u>
<u>perm</u>	<u>Zamknięcie się Oceanu Uralskiego między powstałym w karbonie lądem a Syberią spowodowało uformowanie się po raz drugi wielkiego superkontynentu Pangei (II); Pangea rozciągała się między biegunami i stanowiła zwarty ląd, w który tylko w strefie równikowej wciniała się zatoka Oceanu Tetydy; w permie dolnym trwały procesy niszczenia gór wypiętrzonych podczas fałdowań; w permie górnym na niektórych obszarach utworzyły się płytkie, epikontynentalne morza; zmiany rozkładów lądów, a przy tym cyrkulacji wód oceanicznych były przyczyną zmiany klimatu z wilgotnego na bardziej suchy.</u>	<u>Zmiany klimatyczne wywołały ogromne zmiany roślinności; straciły znaczenie i wymarły odgrywające dużą rolę w karbonie wilgociolubne paprocie, drzewiaste skrzypy i widłaki; wymarły także kordaity; dominującą rolę zaczęły odgrywać rośliny nagonasienne - iglaste i sagowce, pojawiły się pierwsze miłorzębowe (m.in. <u>Trichopitis</u>).</u>	<u>Szczytowy rozwój osiągnęły kotylozaury i gady ssakokształtne; na początku permu wyodrębniła się grupa gadów ssakokształtnych; w morzach ważną rolę odgrywały ramienionogi, otwornice i głowonogi (gł. goniatyty); w końcu okresu wiele grup zwierząt wymarło, wśród nich: korale czteropromienne, trylobity, niektóre grupy ramienionogów, a z otwornic - fuzuliny.</u>
<u>karbon</u>	<u>Zbliżanie się do siebie bloków lądowych Euroameryki i Gondwany zakończyła faza silnych ruchów górotwórczych, która spowodowała powstanie wielkiego lądu i regresję morza; wypiętrzyły się wtedy m.in. Góry Kantabryjskie, Góry Iberyjskie, Sudety i Rudawy; w karbonie górnym w wielu rejonach nagromadziły się osady zawierające szczątki organiczne, które utworzyły pokłady węgla; przerwanie tego procesu pod koniec karbonu związane było z kolejnymi fazami górotwórczymi; na leżących w strefie okołobiegunowej obszarach Gondwany rozwinęły się potężne czasy lądolodów.</u>	<u>Bujny rozwój flory lądowej, mającej duże znaczenie w powstawaniu złóż węgla; dominowały ogromnych rozmiarów (20-40 m) widłaki (lepidodendrony i sygilarie) i skrzypy (kalamity); liczne były paprocie zarodnikowe i nasienne; z nagonasiennych pojawiły się szpilkowe i kordaity; wśród grzybów występowały już workowce i glonowce.</u>	<u>W morzach najliczniej reprezentowane były koralowce czteropromienne, otwornice, ramienionogi (szczególnie <u>Productida</u>); szeroko rozpowszechnione były głowonogi (goniatyty, łodzиковate), pojawiły się pierwsze belemnity; w karbonie dolnym wymarły graptolity; na obszarach lądowych dominowały płazy (np. <u>Eogyrinus</u>, <u>Miobatrachus</u>), w karbonie górnym pojawiły się pierwsze gady (m.in. <u>Romeriscus</u>, <u>Petrolacosaurus</u>, <u>Hylonomus</u>) pochodzące od należących do płazów antrakozaurów.</u>
<u>dewon</u>	<u>Zwężeniu uległa Paleotetyda, w wyniku zbliżenia się do siebie dwóch bloków kontynentalnych - Euroameryki i Gondwany; do Euroameryki przybliżył się także trzeci wielki blok lądowy - Syberia, oddzielony Oceanem Uralskim; w wielu miejscach znajdowały się płytkie</u>	<u>Dalszy rozwój roślin lądowych; wśród rynniofitów, które wymarły w dolnym dewonie występowały m.in.: rynia (<u>Rhynia</u>), hornea (<u>Horneophyton</u>) i aglaofiton (<u>Aglaophyton</u>); pojawiły się pierwsze rośliny widłakowe (m.in. <u>drepanofiskus</u>) i skrzypowe</u>	<u>W morzach znaczącą rolę odgrywały otwornice, koralowce, ramienionogi i głowonogi (gł. goniatyty i klimentie); ważną grupę stanowiły również trylobity i konodonty; silna radiacja kręgowców; powszechnie występowały szczękowce,</u>

	<u>morza, w obrębie Gondwany (obszar dzisiejszej Afryki Środk. i Pd.) miało miejsce kolejne zlodowacenie.</u>	<u>(hienia, kalamofiton), a także prymitywne rośliny nagonasienne - paprocie nasienne; w morzach dominowały glony.</u>	<u>pojawily się ryby dwudyszne i trzonopłetwe; pod koniec okresu po raz pierwszy zwierzęta opanowały środowisko lądowe; są to meandrowce (labiryntodonty), m.in. ichtiostega.</u>
<u>sylur</u>	<u>Dobiegł końca proces zamykania się Oceanu Iapetus, powstał jeden ląd - Euroamerika, który od znajdującej się na biegunie pd. Gondwany rozdzielała Paleotetyda; następstwem tego było ostateczne wyźwignięcie się pn. Appalachów, Gór Skandynawskich i gór Spitsbergenu; w tym czasie wypiętrzyły się również kaledonidy środk. Azji (np. Sajany); na obszarach dzisiejszej Afryki nastąpił rozwój lądolodów; w sylurze dolnym miała miejsce wielka transgresja, którą dopiero na przełomie syluru i dewonu zakończyły ruchy górotwórcze fazy ardeńskiej.</u>	<u>Przez cały okres środowiskiem życia roślin były zbiorniki wodne, dopiero w końcu syluru górnego środowisko lądowe opanowały prymitywne rośliny - rynniofity, m.in. kuksonia (<i>Cooksonia</i>).</u>	<u>Szybka ewolucja fauny; dominującymi grupami były: otwornice, gąbki, trylobity, mszywioty, małże, staroraki, graptolity, konodonty; z kręgowców znane były bezszczękowce (<i>Birkenia</i>, <i>Jamoytius</i>), a w sylurze dolnym pojawiły się żyjące zarówno w morzach, jak i w zbiornikach słodkowodnych ryby - szczękowce (np. <i>Climacopterus</i>, <i>Acantholepis</i>, <i>Bothriolepis</i>, <i>Dinichthys</i>).</u>
<u>ordowik</u>	<u>Gondwana stosunkowo szybko zbliżała się do bieguna pd., a po jego osiągnięciu na obszarze dzisiejszej Sahary (Ahaggar, Tibesti) pojawiły się lądolody; w ordowiku dolnym miała miejsce duża transgresja morska; w ordowiku górnym zamykanie się Oceanu Iapetus między Europą i Ameryką Pn. spowodowało ruchy górotwórcze fazy tahońskiej, podczas których zostały wypiętrzone Góry Skandynawskie i pn. część Appalachów.</u>	<u>Bujny rozwój flory, zwł. sinic, zielenic i krasnorostów; duże znaczenie skałotwórcze miały też glony tworzące stromatolity.</u>	<u>Najliczniej reprezentowane były: trylobity, graptolity, głowonogi (łodziki), ramienionogi, szkarłupnie; ważną rolę skałotwórczą odegrały też: radiolarie, korale czteropromienne, liliowce oraz gąbki; pojawiły się pierwsze kręgowce - bezszczękowce.</u>
<u>kambr</u>	<u>Lądy powstałe po rozpadzie Pangei znajdowały się między zwrotnikami i rozdzielone były głębokimi oceanami, a w wielu rejonach pokrywały je płytkie, epikontynentalne morza; największym lądem była Gondwana, którą otaczały dwa wielkie oceany - Paleopacyfik i Paleotetyda; między blokami Europy i Ameryki Pn. znajdował się Ocean Iapetus.</u>	<u>Prymitywne bakterie, sinice, glony (m.in. <i>Collenia</i>) i grzyby żyły wyłącznie w środowisku morskim.</u>	<u>Silna radiacja zwierząt; wykształciły się wszystkie żyjące obecnie typy zwierząt; fauna najbardziej charakterystyczną były archeocyaty (żyjące wyłącznie w kambrze dolnym i środk.) oraz trylobity.</u>

Tempo wylesienia lasów tropikalnych w latach 1980-1990

<u>Kontynent</u>	<u>Liczba zbadanych krajów</u>	<u>Powierzchnia lądu</u>	<u>Powierzchnia lasu</u>	<u>Powierzchnia lasu</u>	<u>Roczne wylesienie</u>	<u>Tempo wylesienia</u>
			<u>1980</u>	<u>1990</u>	<u>1980-1990</u>	<u>1981-1990</u>
		<u>[tys. km²]</u>	<u>[tys. km²]</u>	<u>[tys. km²]</u>	<u>[tys km²]</u>	<u>[%]</u>
<u>Ameryka Łacińska</u>	<u>32</u>	<u>16,756</u>	<u>9,299</u>	<u>8,399</u>	<u>84</u>	<u>0,9</u>
<u>Ameryka Centralna</u> <u>i Meksyk</u>	<u>7</u>	<u>2,453</u>	<u>770</u>	<u>635</u>	<u>14</u>	<u>1,8</u>
<u>Wyspy Morza Karaibskiego</u>	<u>18</u>	<u>695</u>	<u>488</u>	<u>471</u>	<u>2</u>	<u>0,4</u>
<u>Tropikalna Ameryka Południowa</u>	<u>7</u>	<u>13,608</u>	<u>7,971</u>	<u>7,293</u>	<u>68</u>	<u>0,8</u>
<u>Azja</u>	<u>15</u>	<u>8,966</u>	<u>3,108</u>	<u>2,748</u>	<u>35</u>	<u>1,2</u>
<u>Południowa Azja</u>	<u>6</u>	<u>4,456</u>	<u>706</u>	<u>662</u>	<u>4</u>	<u>0,6</u>
<u>Kontynentalna pd.-wsch. Azja</u>	<u>5</u>	<u>1,929</u>	<u>832</u>	<u>697</u>	<u>13</u>	<u>1,6</u>
<u>Wyspy pd.- wsch. Azji</u>	<u>4</u>	<u>2,581</u>	<u>1,570</u>	<u>1,389</u>	<u>18</u>	<u>1,2</u>
<u>Afryka</u>	<u>40</u>	<u>22,433</u>	<u>6,504</u>	<u>6,001</u>	<u>51</u>	<u>0,8</u>
<u>Zachodni Sahel</u>	<u>8</u>	<u>5,280</u>	<u>419</u>	<u>380</u>	<u>4</u>	<u>0,9</u>
<u>Wschodni Sahel</u>	<u>6</u>	<u>4,896</u>	<u>923</u>	<u>853</u>	<u>7</u>	<u>0,8</u>

<u>Zachodnia Afryka</u>	<u>8</u>	<u>2,032</u>	<u>552</u>	<u>434</u>	<u>12</u>	<u>2,1</u>
<u>Środkowa Afryka</u>	<u>7</u>	<u>4,064</u>	<u>2,301</u>	<u>2,154</u>	<u>15</u>	<u>0,6</u>
<u>Tropikalna pd. Afryka</u>	<u>10</u>	<u>5,579</u>	<u>2,177</u>	<u>2,063</u>	<u>11</u>	<u>0,5</u>
<u>Madagaskar</u>	<u>1</u>	<u>582</u>	<u>132</u>	<u>117</u>	<u>2</u>	<u>1,2</u>
<u>Razem</u>	<u>174</u>	<u>48,155</u>	<u>18,841</u>	<u>17,148</u>	<u>170</u>	<u>0,9</u>

Termiczne pory roku

<u>Pory roku</u>	<u>Średnia dobowa temperatura</u> <u>(t)</u>
<u>zima</u>	<u>$t < 0^{\circ}\text{C}$</u>
<u>przedwiośnie</u>	<u>$0^{\circ}\text{C} < t < 5^{\circ}\text{C}$</u>
<u>wiosna</u>	<u>$5^{\circ}\text{C} \leq t < 15^{\circ}\text{C}$</u>
<u>lato</u>	<u>$t \geq 15^{\circ}\text{C}$</u>
<u>jesień</u>	<u>$5^{\circ}\text{C} \leq t < 15^{\circ}\text{C}$</u>
<u>przedzimie</u>	<u>$0^{\circ}\text{C} < t < 5^{\circ}\text{C}$</u>

Transuranowce

<u>Liczba atomowa</u>	<u>Liczba masowa najtrwalszego izotopu; T_{1/2} [s]</u>	<u>Tymczasowa nazwa i symbol</u>	<u>Nazwa i symbol proponowane przez IUPAC</u>
<u>104</u>	<u>261; 65</u>	<u>unnilquadium, Unq</u>	<u>dubnium, Db</u>
<u>105</u>	<u>262; 34</u>	<u>unnilpentium, Unp</u>	<u>joliotium, JI</u>
<u>106</u>	<u>263; 0,9</u>	<u>unnilhexium, Unh</u>	<u>rutherfordium, Rf</u>
<u>107</u>	<u>262; 0,115</u>	<u>unnilseptium, Uns</u>	<u>borium, Bh</u>
<u>108</u>	<u>265; 0,0024</u>	<u>unniloctium, Uno</u>	<u>hahnium, Hn</u>
<u>109</u>	<u>268; 0,074</u>	<u>unnilennium, Une</u>	<u>meitnerium, Mt</u>
<u>110</u>	<u>269; 0,0014</u>	<u>ununnilium, Uun</u>	
<u>111</u>	<u>272; 0,0015</u>	<u>unununium, Uuu</u>	
<u>112</u>	<u>277; 0,00028</u>	<u>ununbium, Uub</u>	

Typ widmowy gwiazd - charakterystyka

<u>Typ</u>	<u>Temperatura [K]</u>	<u>Barwa</u>	<u>Charakter widma</u>	<u>Uwagi</u>
<u>Q</u>		<u>niebiesko-biała</u>	<u>emisyjne linie wodoru oraz neutralnego i zjonizowanego helu</u>	<u>gwiazdy nowe (nowa)</u>
<u>W</u>	<u>> 50 000</u>	<u>niebiesko-biała</u>	<u>na widmie ciągłym szerokie emisyjne linie widmowe wodoru i helu</u>	<u>gwiazdy Wolfa-Rayeta</u>
<u>O</u>	<u>> 25 000</u>	<u>niebiesko-biała</u>	<u>na widmie ciągłym linie absorpcyjne zjonizowanego helu</u>	
<u>B</u>	<u>11 000 ÷ 25 000</u>	<u>niebiesko-biała</u>	<u>linie absorpcyjne neutralnego helu, linie wodoru z serii Balmera, linie zjonizowanego tlenu</u>	
<u>A</u>	<u>7500 ÷ 11 000</u>	<u>biała</u>	<u>silne linie wodoru z serii Balmera, pojawiają się linie wapnia i metali</u>	<u>np. Syriusz, Wega</u>
<u>F</u>	<u>6000 ÷ 7500</u>	<u>żółto-biała</u>	<u>linie wodorowe słabe, mocniejsze linie metali</u>	
<u>G</u>	<u>5000 ÷ 6000</u>	<u>żółta</u>	<u>najintensywniejsze linie wapnia, inne metale intensywne, linie wodoru jeszcze widoczne</u>	<u>np. Słońce</u>
<u>K</u>	<u>3500 ÷ 5000</u>	<u>pomarańczowa</u>	<u>najbardziej intensywne linie metali, pojawiają się pasma absorpcyjne molekularne</u>	
<u>M</u>	<u>< 3500</u>	<u>czerwona</u>	<u>wyraźne pasma molekularne, zwłaszcza TiO₂</u>	
<u>R</u>	<u>< 3500</u>	<u>czerwona</u>	<u>wyraźne pasma molekularne C₂, CN, CO</u>	
<u>N</u>	<u>< 3500</u>	<u>intensywnie czerwona</u>	<u>widmo podobne do typu R, kończy się na długości fali 450 nm</u>	
<u>S</u>	<u>< 3500</u>	<u>czerwona</u>	<u>widmo podobne do typu M, wyraźne pasma ZrO</u>	<u>gwiazdy cyrkonowe</u>

Typy węgla kamiennego

<u>Typ</u>	<u>Charakterystyka</u>	<u>Główne zastosowanie</u>
<u>Węgiel płomienny</u>	<u>duża zawartość części lotnych, brak lub słaba zdolność spiekania, długi, silnie świecący płomień</u>	<u>piece przemysłowe i domowe, generatory</u>
<u>Węgiel gazowo-płomienny</u>	<u>duża zawartość części lotnych, średnia zdolność spiekania</u>	<u>piece przemysłowe i domowe, wytłewanie, uwodornianie</u>
<u>Węgiel gazowy</u>	<u>duża wydajność gazu i smoły, znaczna spiekalność</u>	<u>gazownictwo, koksownictwo, wytłewanie</u>
<u>Węgiel gazowo-koksowy</u>	<u>duża wydajność gazu i smoły, dobra spiekalność, średnie ciśnienie rozprężania</u>	<u>gazownictwo, koksownictwo</u>
<u>Węgiel ortokoksowy</u>	<u>typowy węgiel koksowy, średnia zawartość części lotnych, dobra spiekalność, wysokie ciśnienie rozprężania</u>	<u>produkcja koksu metalurgicznego</u>
<u>Węgiel metakoksowy</u>	<u>dobra spiekalność, duże ciśnienie rozprężania</u>	<u>produkcja koksu odlewniczego</u>
<u>Węgiel semikoksowy</u>	<u>mała zawartość części lotnych, słaba spiekalność, średnie ciśnienie rozprężania</u>	<u>w koksownictwie jako dodatek schudzający wsad węglowy</u>
<u>Węgiel chudy</u>	<u>mała zawartość części lotnych, brak lub słaba spiekalność, krótki płomień</u>	<u>piece przemysłowe i domowe, generatory</u>
<u>Węgiel antracytowy</u>	<u>mała zawartość części lotnych, brak zdolności spiekania</u>	<u>paliwo specjalne</u>
<u>Antracyt</u>	<u>bardzo mała zawartość części lotnych, brak zdolności spiekania</u>	<u>paliwo specjalne</u>

Ważniejsze coroczne roje meteorów

<u>Nazwa</u>	<u>Data maksimum</u>	<u>Czas trwania [dni]</u>	<u>Położenie radiantu α, δ (gwiazdozbiór)</u>	<u>Średnia liczba meteorów w 1 godzinie (w maksimum)</u>	<u>Rekordowa liczba meteorów w 1 godzinie (w nawiasie rok obserwacji)</u>	<u>Kometa, z której powstał rój</u>
<u>Kwadrantydy</u>	<u>3 I</u>	<u>0,5</u>	<u>231°, 50° (Wolarz)</u>	<u>40</u>	<u>100 (1971)</u>	<u>?</u>
<u>Lirydy</u>	<u>21 IV</u>	<u>2</u>	<u>272°, 32° (Lutnia)</u>	<u>12</u>	<u>33 (1949)</u>	<u>Thatcher</u>
<u>Eta-Akwarydy</u>	<u>4 V</u>	<u>10</u>	<u>336°, 0° (Wodnik)</u>	<u>15</u>		<u>Halley</u>
<u>Delta-Akwarydy</u>	<u>29 VII</u>	<u>15</u>	<u>339°, 0° (Wodnik)</u>	<u>20</u>	<u>34 (1934)</u>	<u>?</u>
<u>Perseidy</u>	<u>12 VIII</u>	<u>20</u>	<u>46°, 58° (Perseusz)</u>	<u>60</u>		<u>Swift-Tuttle</u>
<u>Orionidy</u>	<u>21 X</u>	<u>5</u>	<u>95°, 15° (Orion)</u>	<u>25</u>	<u>50 (1936)</u>	<u>Halley</u>
<u>Taurydy</u>	<u>10 XI</u>	<u>40</u>	<u>55°, 20° (Byk)</u>	<u>15</u>		<u>Encke</u>
<u>Leonidy</u>	<u>16 XI</u>	<u>4</u>	<u>155°, 22° (Lew)</u>	<u>12</u>	<u>144000 (1966)</u>	<u>Temple-Tuttle</u>
<u>Geminidy</u>	<u>13 XII</u>	<u>6</u>	<u>113°, 32° (Bliźnięta)</u>	<u>60</u>	<u>120 (1925)</u>	<u>?</u>
<u>Ursydy</u>	<u>22 XII</u>	<u>2</u>	<u>217°, 76° (Mała Niedźwiedzica)</u>	<u>5</u>	<u>20 (1945)</u>	<u>Tuttle</u>

Ważniejsze izotopy promieniotwórcze w opadzie globalnym

<u>Izotop</u>	<u>Czas połowicznego zaniku</u>	<u>Emitowane cząstki</u>	<u>Wielkość opadu w Polsce</u> <u>bekerele/m²</u>	<u>Uwagi dotyczące pochodzenia</u>
<u>90Sr</u>	<u>28 lat</u>	<u>β</u>	<u>3000</u>	<u>rozszczerpieie Pu, U</u>
<u>137Cs</u>	<u>30 lat</u>	<u>β, γ</u>	<u>5000</u>	<u>rozszczerpieie Pu, U</u>
<u>239Pu</u>	<u>24 100 lat</u>	<u>α</u>	<u>60 (łącznie oba izotopy)</u>	<u>nierozszczyerpioy materiał bomb</u>
<u>240Pu</u>	<u>7400 lat</u>	<u>α</u>		
<u>238Pu</u>	<u>88 lat</u>	<u>α</u>	<u>3</u>	<u>katastrofa SNAP 9A</u>
<u>241Am</u>	<u>432 lata</u>	<u>α, γ</u>	<u>25</u>	<u>rozpad 241Pu</u>

Węglowodory aromatyczne - najważniejsze reakcje

<u>Substraty</u>	<u>Produkty</u>
<u>halogeny</u>	<u>halogenki arylu</u>
<u>mieszanina nitrująca</u>	<u>związki nitrowe</u>
<u>kwasy siarkowe</u>	<u>kwasy sulfonowe</u>
<u>halogenki alkilowe</u>	<u>alkiloaryle</u>
<u>halogenki acylowe</u>	<u>ketony</u>
<u>kwasy azotowe(III)</u>	<u>związki nitrozowe</u>
<u>sole diazoniowe</u>	<u>związki azowe</u>
<u>wodór</u>	<u>węglowodory cykloalifatyczne</u>

Wielkość stopnia geotermicznego dla niektórych miejscowości Polski i świata

<u>Miejscowości polskie</u>	<u>Stopień geotermiczny</u>
<u>Paruszowice (Górny Śląsk)</u>	<u>31,8</u>
<u>Wszowa (woj. zielonogórskie)</u>	<u>32,8</u>
<u>Zakopane</u>	<u>47,1</u>
<u>Olsztyn</u>	<u>57,9</u>
<u>Mielnik nad Bugiem</u>	<u>60,9</u>
<u>Bartoszyce (woj. olsztyńskie)</u>	<u>66,8</u>
<u>Pisz (Mazury)</u>	<u>96,0</u>
<u>Miejscowości zagraniczne</u>	
<u>Larderello koło Florencji</u>	<u>1,5</u>
<u>Santoryn (Grecja)</u>	<u>7,0</u>
<u>Budapeszt</u>	<u>15,0</u>
<u>Maris (Holandia)</u>	<u>27,7</u>
<u>Lieth koło Hamburga</u>	<u>35,0</u>
<u>Bristol (Anglia)</u>	<u>37,9</u>
<u>Pas de Calais (Francja)</u>	<u>55,0</u>
<u>Minas Gerais (Brazylia)</u>	<u>64,5</u>
<u>Starobin (Białoruś)</u>	<u>87,5</u>
<u>Krzywy Róg (Ukraina)</u>	<u>112,5</u>
<u>Witwatersrand koło</u>	<u>117,0</u>
<u>Johannesburga (RPA)</u>	
<u>Półwysep Kolski (rejon Peczengi)</u>	<u>145,0-165,0</u>
<u>Wyspy Bahama</u>	<u>180,2</u>

Opracowano na podstawie: H. Radlicz-Rühlowa, M. Wiśniewska-Żelichowska, "Podstawy geologii", 1988

Wielkości śrucin wędkarskich

<u>W</u> <u>gramach</u>	<u>Wg skali</u> <u>angielskiej</u>
----------------------------	---------------------------------------

<u>1,62</u>	<u>SSG</u>
-------------	------------

<u>0,81</u>	<u>AAA</u>
-------------	------------

<u>0,40</u>	<u>BB</u>
-------------	-----------

<u>0,28</u>	<u>NO 1</u>
-------------	-------------

<u>0,24</u>	<u>NO 2</u>
-------------	-------------

<u>0,20</u>	<u>NO 3</u>
-------------	-------------

<u>0,17</u>	<u>NO 4</u>
-------------	-------------

<u>0,13</u>	<u>NO 5</u>
-------------	-------------

<u>0,10</u>	<u>NO 6</u>
-------------	-------------

<u>0,08</u>	<u>NO 7</u>
-------------	-------------

<u>0,06</u>	<u>NO 8</u>
-------------	-------------

Wymiary ochronne ryb

<u>Gatunek ryby</u>	<u>Wymiar ochronny</u>
<u>Amur biały</u>	<u>40 cm</u>
<u>Bass wielkogęby</u>	<u>25 cm</u>
<u>Boleń</u>	<u>40 cm</u>
<u>Brzana</u>	<u>35 cm</u>
<u>Brzanka</u>	<u>20 cm</u>
<u>Certa</u>	<u>30 cm</u>
<u>Głowacica</u>	<u>70 cm</u>
<u>Jaź</u>	<u>25 cm</u>
<u>Karp</u>	<u>30 cm</u>
<u>Kleń</u>	<u>25 cm</u>
<u>Leszcz</u>	<u>25 cm</u>
<u>Lin</u>	<u>25 cm</u>
<u>Lipień</u>	<u>30 cm</u>
<u>Okoń</u>	<u>15 cm</u>
<u>Płoc</u>	<u>15 cm</u>
<u>Pstrąg potokowy</u>	<u>30 cm</u>
<u>Pstrąg tęczy</u>	<u>30 cm</u>
<u>Pstrąg źródlany</u>	<u>30 cm</u>
<u>Rozpiór</u>	<u>25 cm</u>
<u>Sandacz</u>	<u>45 cm</u>
<u>Sieja</u>	<u>35 cm</u>
<u>Sum</u>	<u>60 cm</u>

Szczupak   40 cm

Świnka   20 cm

Troć jeziorowa   50 cm

Troć wędrowna   40 cm

Węgorz   45 cm

Wzdreęga   15 cm

Zboża - powierzchnia, zbiory i plony podstawowych zbóż na świecie (1995)

	<u>Pow. (mln ha)</u>	<u>Zbiory (mln ton)</u>	<u>Plony z 1 ha w dt</u>	<u>Państwa o największym udziale w zbiorach w %</u>
<u>zboża ogółem:</u>	<u>685,8</u>	<u>1883,6</u>	<u>27,5</u>	<u>Chiny (21,4), USA (15,0), Indie (11,6)</u>
<u>pszenica</u>	<u>219,1</u>	<u>537,7</u>	<u>24,6</u>	<u>Chiny (18,6), Indie (11,7), USA (11,1)</u>
<u>żyto</u>	<u>9,8</u>	<u>21,6</u>	<u>21,9</u>	<u>Polska (29,2), Rosja (18,6), Niemcy (17,2)</u>
<u>jęczmień</u>	<u>67,7</u>	<u>144,6</u>	<u>21,4</u>	<u>Rosja (11,8), Kanada (8,9), Niemcy (7,9)</u>
<u>owies</u>	<u>19,1</u>	<u>30,1</u>	<u>15,7</u>	<u>Rosja (29,9), Kanada (9,4), USA (7,9)</u>
<u>kukurydza</u>	<u>130,2</u>	<u>506,0</u>	<u>38,9</u>	<u>USA (37,8), Chiny (21,2), Brazylia (7,2)</u>
<u>ryż</u>	<u>149,7</u>	<u>545,8</u>	<u>36,5</u>	<u>Chiny (33,0), Indie (22,4), Indonezja (8,7)</u>

Znaki zodiaku

<u>nazwa</u> <u>znaku</u> <u>Zodiaku</u>	<u>okres trwania</u> <u>znaku</u> <u>Zodiaku</u>	<u>symbol</u>
<u>Baran</u>	<u>21.03-20.04</u>	<u>^</u>
<u>Byk</u>	<u>21.04-21.05</u>	<u>=</u>
<u>Bliźnięta</u>	<u>22.05-21.06</u>	<u>`</u>
<u>Rak</u>	<u>22.06-22.07</u>	<u>a</u>
<u>Lew</u>	<u>23.07-22.09</u>	<u>b</u>
<u>Panna</u>	<u>23.08-23.09</u>	<u>c</u>
<u>Waga</u>	<u>23.09-23.10</u>	<u>d</u>
<u>Skorpion</u>	<u>24.10-22.11</u>	<u>e</u>
<u>Strzelec</u>	<u>23.11-21.12</u>	<u>f</u>
<u>Koziorożec</u>	<u>22.12-20.01</u>	<u>g</u>
<u>Wodnik</u>	<u>21.01-20.02</u>	<u>h</u>
<u>Ryby</u>	<u>21.02-20.03</u>	<u>i</u>

Zwierzęta chronione w Polsce

<u>Rodzaj/ gatunek</u>	<u>Chronieni przedstawiciele</u>
<u>Pijawki</u>	<u>pijawka lekarska</u>
<u>Pająki</u>	<u>gryziele (wszystkie gatunki), poskocz krasny, skakun, tygrzyk paskowany</u>
<u>Owady</u>	<u>biegacze (wszystkie gatunki), gadziogłówka żółtonoga, górówka sudecka, jelonek rogacz, kozioróg bukowiec, kozioróg dębosz, mieniak strużnik, mieniak tęczowy, modliszka zwyczajna, modraszek nausitous, modraszek telejus, nadobnica alpejska, niepylak apollo, niepylak mnemozyna, pachnica dębowa, paż królowej, paż żeglarz, postojak wiesiołkowiec, przeplatka aurinia, sichrawa karpacka, straszka północna, strzępotek edypus, tęczniki (wszystkie gatunki), trzepla zielona, trzmiele (wszystkie gatunki), wynurt, zalotka białoczelna, zalotka spłaszczona, zalotka większa, zmierzchnica trupia główka, żagnica zielona</u>
<u>Mięczaki</u>	<u>skójka malarzy, skójka perlorodna, szczeżuja spłaszczona, szczeżuja wielka, ślimak winniczek, ślimak żółtawy</u>
<u>Krągłouste</u>	<u>minóg morski, minóg rzeczny (w stadium larwalnego rozwoju w rzekach), minóg strumieniowy, minóg ukraiński</u>
<u>Ryby</u>	<u>alosa, babka mała, babka piaskowa, ciosa (poza obszarem wód Zalewu Wiślanego), dennik, główacz przegopłetwy, iglicznia, jesiotr zachodni, kielb białopłetwy, kielb Kesslera, koza, koza złotawa, kur rogacz, losoś (poza obszarem Morza Bałtyckiego, wód przymorskich, ujść rzecznych do Morza Bałtyckiego oraz rzek: Drwęcy, Drawy i Wisły od Włocławaka do ujścia), parposz, piekielnica, piskorz, pocierniec, różanka, strzeble (wszystkie gatunki), śliz</u>
<u>Płazy</u>	<u>grzebiuszka ziemna, kumaki (wszystkie gatunki), ropuchy (wszystkie gatunki), rzekotka drzewna, salamandra plamista, traszki (wszystkie gatunki), żaby (wszystkie gatunki - przy czym żaby: jeziorkowa, wodna i żaba śmieszka tylko w okresie od 1 marca do 31 maja)</u>
<u>Gady</u>	<u>jaszczurki (wszystkie gatunki), węże (wszystkie gatunki), żółw błotny</u>
<u>Ptaki</u>	<u>alki (wszystkie gatunki), blaszkodziobe (wszystkie gatunki, z wyjątkiem kaczek: cyraneczki, czernicy, głowienki, krzyżówki, oraz gęsi: białoczelnej, gęgawy i zbożowej), brodzące (wszystkie gatunki, z wyjątkiem czapli siwej i słonki), dzięcioły (wszystkie gatunki), gołębiowe (wszystkie gatunki, z wyjątkiem gołębia grzywacza i miejskiej formy gołębia skalnego), jastrzębiowe (wszystkie gatunki), jerzyk, kraskowe (wszystkie gatunki), kukułka, kuraki (wszystkie gatunki, z wyjątkiem bażanta, jarzabka i kuropatwy), lelek kozodój, mewy (wszystkie gatunki), nury (wszystkie gatunki), pełnopłetwe (wszystkie gatunki, z wyjątkiem kormorana czarnego bytującego na terenach stawów rybnych, uznanych za obręb hodowlane w rozumieniu ustawy o rybactwie śródlądowym, w okresie od 15 sierpnia do odlotu), perkozy (wszystkie gatunki), rurkonose (wszystkie gatunki), siewki (wszystkie gatunki), sokoły (wszystkie gatunki), sowy (wszystkie gatunki), wróblowate (wszystkie gatunki, przy czym gawron, sroka, wrona siwa tylko w okresie od 15 marca do 30 czerwca), żurawie (wszystkie gatunki, z wyjątkiem łyski)</u>

Ssaki

bóbr europejski, chomik europejski, darniówka tatrzańska, gronostaj, jeże (wszystkie gatunki), kozica, kret (z wyjątkiem występującego w zamkniętych ogrodach, szkółkach i na lotniskach), łasica, niedźwiedź brunatny, nietoperze (wszystkie gatunki), norka europejska, nornik śnieżny, płetwonogie (wszystkie gatunki), popielicowate (wszystkie gatunki), ryjówkowate (wszystkie gatunki), ryś, smużka, susły (wszystkie gatunki), świstak, tchórz stepowy, walenie (wszystkie gatunki), wiewiórka, wilk (z wyjątkiem występującego w woj.: krośnieńskim, przemyskim i suwalskim), wydra, zając bielak, żbik, żubr

1 maj

1 V 1976 Warszawa, od lewej W. Kruczek, P. Jaroszewicz, E. Gierek

© Wojciech Druszcz/Gazeta Wyborcza

Adams Gerry

Gerry Adams - przywódca Sinn Fein podczas wiecu partii

© Alan Lewis/Gazeta Wyborcza

Agawa
Agawa

© IGUJ

Agrypina Starsza
Agrypina Starsza. Muzeum Archeologiczne w Stambule

© Szaleńcowa Anna

Aguti
Aguti

© Corel

Akacja
Akacja, liściaki

© Mróz Andrzej

Akant długolistny
Akant długolistny

© Mróz Andrzej

Akroterion

Akroterion ze świątyni Asklepiosa w Epidauros

© Szaleńcowa Anna

Aksamitka wzniesiona
Aksamitka wzniesiona, odmiany ozdobne

© Mróz Andrzej

Aktinidia chińska
Aktinidia chińska (kiwi), kwitnąca gałązka

© Mróz Andrzej

Aktinidia ostrolistna
Aktinidia ostrolistna, owoce jadalne

© Mróz Andrzej

Aktinidia pstrolistna
Aktinidia pstrolistna

© Mróz Andrzej

Aleksander III Wielki

Aleksander III Wielki (1. poł. II w. p.n.e.), rzeźba wykonana wg oryginału Lizypa, znaleziona w Pergamonie

© Szaleńcowa Anna

Aleksandrów Łódzki
Aleksandrów Łódzki, kościół

© Najder Jerzy

Alfa Romeo Montreal
Alfa Romeo Montreal

© Corel

Aloes drzewiasty
Aloes drzewiasty

© Mróz Andrzej

Alpinizm

Alpinizm, wspinaczka po lodospadzie

© Corel

Amazonka, dom na brzegu
Samotne domostwo na brzegu rzeki

© Corel

Amazonka, rzeka
Amazonka

© Jamróz Anna

Amenhotep I

Amenhotep I, sztuka egipska, Staatliche Museum, Berlin

© Corel

Ananas jadalny

Ananas jadalny - owocostan jagodowy

© IGUJ

Andora
Andora

© Jamróz Anna

Andora, Andora la Vella, Sant Roman
Andora, Andora la Vella, Sant Roman

© Szaleńcowa Anna

Andora, Pireneje
Andora, Pireneje

© Szaleńcowa Anna

Andy
Andy

© Corel

Andy Peruviańskie

Andy Peruviańskie, szczyt Huascarán 6768 m n.p.m.

© Anna Jamróz

Andy Peruviańskie, droga do Pastorouri
Andy Peruviańskie, droga do Pastorouri

© Anna Jamróz

Angelico Fra, Zwiastowanie

Angelico Fra, Zwiastowanie, fresk w klasztorze S. Marco we Florencji

© Corel

Anglia, Ascot

Ascot, rozgrywane od 1703 prestiżowe wyścigi konne, Wielka Brytania

© Corel

Anglia, Avebury, Megalityczny krąg
Meaglityczny krąg (ok. 2000 p.n.e.) w Avebury

© Corel

Anglia, Bamburgh
Anglia, Bamburgh

© Corel

Anglia, Cambridge

Kościół St. Mary the Great, XV w., Wielka Brytania, Cambridge

© Corel

Anglia, Dorset
Dorset, Anglia

© Corel

Anglia, Hampshire, Winchester Cathedral
Winchester Cathedral

© Corel

Anglia, katedra w Exeter
Wielka Brytania, katedra w Exeter

© Corel

Anglia, Liverpool, katedra
Współczesna katedra katolicka w Liverpoolu

© Corel

Anglia, Londyn, Buckingham Palace
Londyn, Buckingham Palace

© Zybala Maciej

Anglia, Londyn, Harrods
Dom towarowy Harrodsa w Londynie

© Corel

Anglia, Londyn, parlament
Londyn, parlament brytyjski i Big Ben

© Zybala Maciej

Anglia, Londyn, Piccadilly Circus
Piccadilly Circus w Londynie

© Corel

Anglia, Londyn, Royal Albert Hall
Royal Albert Hall w Londynie

© Corel

Anglia, Londyn, St. Paul's Cathedral
St. Paul's Cathedral

© Zybala Maciej

Anglia, Londyn, Tower Bridge
Wielka Brytania, Londyn, Tower Bridge na Tamizie

© Zybala Maciej

Anglia, Londyn, Trafalgar Square
Trafalgar Square w Londynie

© Corel

Anglia, Londyn, twierdza Tower
Twierdza Tower, obecnie muzeum

© Corel

Anglia, Londyn, Westminster Abbey
Westminster Abbey, XIII w.

© Corel

Anglia, Man, Douglas
Tramwaj konny na promenadzie Douglas, wyspa Man

© Corel

Anglia, Man, kolej
wyspa Man, kolej elektryczna z 1893 r.

© Corel

Anglia, Mur Hadriana
Mur Hadriana II w., Wielka Brytania

© Corel

Anglia, Norwich, katedra
Katedra w Norwich

© Corel

Anglia, Oksford

Wielka Brytania, Oksford, Bodleian Library (XIV, XVII w.), Hertford College (XIII, XIX w.), New College (XIV, XV w.)

© Fogra

Anglia, Oksford, Kościół Memorial Garden
Anglia, Oksford, Kościół Memorial Garden

© Corel

Anglia, Oksford, Tom Tower
Oksford, Tom Tower, Christ Church

© Szaleniec Henryk

Anglia, Oksford, Trinity College
Trinity College w Oksfordzie

© Szaleniec Henryk

Anglia, Salisbury, katedra
Katedra w Salisbury

© Corel

Anglia, Stonehenge
Stonehenge, kromlech

© Corel

Anglia, Stratford-upon-Avon
Stratford-upon-Avon, The Royal Shakespeare Theatre

© Szaleniec Henryk

Anglia, Warwick, zamek
Warwick, zamek

© Szaleniec Henryk

Anglia, Winchester
Winchester, widok na miasto i Winchester Cathedral

© Corel

Anglia, Windsor, dziedziniec
Zamek Windsor, dziedziniec wewnętrzny

© Zybala Maciej

Anglia, Windsor, zamek
Zamek Windsor, widok od wschodu

© Corel

Anglia, zamek w Leeds
Zamek w Leeds, Anglia

© Corel

Angola, kolej Lobito - Benguela
Angola, linia kolejowa między Lobito a Benguela

© Corel

Antena satelitarna
Antena satelitarna

© Corel

Antyle Holenderskie, Curacao

Zardzewiałe działo na wyspie Curaçao, Antyle Holenderskie

© Corel

Apollo, Muzeum Watykańskie, Rzym
Apollo, Muzeum Watykańskie, Rzym

© Corel

Ara zielonoskrzydła
Ara zielonoskrzydła

© Corel

Arkadiusz
Cesarz Arkadiusz, koniec IV w.

© Szaleńcowa Anna

Arktyka, lodowiec
Lodowiec w Arktyce

© Corel

Arktyka, zachód słońca
Zachód słońca na Arktyce

© Corel

Armenia, gobelin

Gobelin ilustrujący historię Armenii, Patriarch's Museum

© Corel

Armenia, kaplica
Armenia, kaplica nad jeziorem Sevan

© Corel

Armenia, świątynia rzymska
Ruiny świątyni rzymskiej w pobliżu Erewanu

© Corel

Armstrong Siddeley z 1926
Armstrong Siddeley z 1926

© Corel

Arnika górska
Arnika górska

© Mróz Andrzej

Aronia ciemnoowocowa
Aronia ciemnoowocowa

© Lankosz-Mróz Maria

Artemida

Muzeum w Stambule. *Artemida*, rzymska kopia

© Szaleńcowa Anna

Artemida Efeska

Artemida Efeska, rzymska kopia. Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Asklepios
Asklepios. Muzeum w Epidauros

© Szaleńcowa Anna

Aster amerykański
Aster amerykański

© Lankosz-Mróz Maria

Aster chiński
Aster chiński

© Mróz Andrzej

Astry
Astry

© Corel

Ateny, Partenon
Partenon na Akropolu w Atenach

© Corel

Athabaska, wodospad
Wodospad na rzece Athabaska

© Corel

Augustów, kanał Augustowski
Kanał Augustowski

© Najder Jerzy

Augustów, kościół
Augustów, kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa

© Najder Jerzy

Aurora, krężownik
Aurora

© Corel

Australia, Aborygen
Aborygen - rdzenny mieszkaniec Australii

© Corel

Australia, Alice Springs, wyścig wielbłądów
Australia, Alice Springs, wyścig wielbłądów

© Corel

Australia, Ayers Rock
Ayers Rock, Pólnocne Terytorium, Australia

© Corel

Australia, Ayers Rock, z lotu ptaka
Monolit Ayers Rock, widok z lotu ptaka

© Corel

Australia, Diabelskie marmury (Devil's Marbles)
Devil's Marbles, Północne Terytorium, Australia

© Corel

Australia, mały aborygeński myśliwy
Australia, mały aborygeński myśliwy

© Corel

Australia, Melbourne, centrum
Tramwaj w centrum Melbourne

© Corel

Australia, Park Narodowy Port Campbell
Australia, Park Narodowy Port Campbell

© Corel

Australia, Park Narodowy Port Campbell, Dwunastu Apostołów
Dwunastu Apostołów w Parku Narodowym Port Campbell, Australia

© Corel

Australia, Perth
Australia, Perth - widok miasta

© Corel

Australia, Sydney, kolej miejska
Jednoszynowa kolej miejska w Sydney w Australii

© Corel

Australia, Sydney, opera
Australia, opera w Sydney

© Corel

Australia, Sydney, port i miasto nocą
Sydney - port i miasto nocą

© Corel

Australia, Sydney, widok miasta
Sydney, widok miasta z Darling Harbor

© Corel

Australia, Victoria, Mount Buffalo
Mount Buffalo w stanie Victoria w Australii

© Corel

Australia, Wielka Rafa Koralowa
Wielka Rafa Koralowa

© Corel

Australia, Wielka Rafa Koralowa, ławica ryb
Ławica ryb przy Wielkiej Rafie Koralowej

© Corel

Australia, Wielka Rafa Koralowa, podwodny świat
Wielka Rafa Koralowa, podwodny świat

© Corel

Austria, Innsbruck

Austria, Innsbruck, widok na miasto i otaczające je góry

© Corel

Austria, Salzburg, widok na miasto
Austria, Salzburg, widok na stare miasto

© Corel

Austria, Tyrol, pasterz
Pasterz z Tyrolu

© Corel

Autobus piętrowy
Autobus piętrowy

© Corel

Avro Lancaster B2
Avro Lancaster B2

© Corel

B-17
Bombowiec B-17

© Corel

B-24 Liberator
B-24 Liberator

© Corel

B-25
Bombowiec B-25

© Corel

B-29
Bombowiec B-29

© Corel

Baktriany, karawana
Karawana baktrianów

© Corel

Balcerowicz Leszek
Leszek Balcerowicz

© Michał Mutor / Gazeta Wyborcza

Balon
Balon

© Corel

Bambus pospolity
Bambus pospolity

© Mróz Andrzej

Banan
Banan

© Corel

Banan, kwiatostan
Banan, kwiatostan

© Mróz Andrzej

Bangladesz, uliczny sprzedawca
Bangladesz, uliczny sprzedawca

© Corel

Baobab
Baobab

© Corel

Baranów Sandomierski, dziedziniec zamku
Baranów Sandomierski, dziedziniec zamku

© Najder Jerzy

Baranów Sandomierski, pałac
Baranów Sandomierski, pałac

© Najder Jerzy

Barcelona F.C., puchary
Puchary zdobyte przez F.C. Barcelona

© Żmijewski Robert

Baribal (niedźwiedź czarny amerykański)
Baribal wspinający się na drzewo

© Corel

Baribal, młody
Baribal (niedźwiedź czarny), młody

© Corel

Baribal, odmiana brązowa

Baribal (niedźwiedź czarny amerykański), odmiana brązowa

© Corel

Bartolome Esteban Murillo, Jedzacy winogrona
Jedzacy winogrona, Bartolome Esteban Murillo

© Corel

Bartoszewski Władysław
Władysław Bartoszewski

© Robert Kowalewski / Gazeta Wyborcza

Bartoszyce, kościół NMP
Bartoszyce, kościół Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Bastet, Muzeum Watykańskie, Rzym
Bastet, Egipska sztuka, Muzeum Watykańskie, Rzym

© Corel

Bawełna
Bawełna

© Mróz Andrzej

Bayeax, Katedra Notre-Dame
Bayeax, Katedra Notre-Dame

© Corel

Bazant
Bazant

© Corel

Beatrix - królowa Holandii
Beatrix - królowa Holandii

© Sławek Kamiński / Gazeta Wyborcza

Becker Boris
Boris Becker

© Corel

Beduin

Jordania, beduin przy ognisku pałacy nargile, Jordan

© Corel

Będzin
Będzin

© Najder Jerzy

Będzin, elektrownia
Będzin, elektrownia

© Najder Jerzy

Begonia bulwiasta
Begonia bulwiasta

© Lankosz-Mróz Maria

Bełchatów, kopalnia
Bełchatów, kopalnia węgla brunatnego

© Najder Jerzy

Beldany jezioro
Jezioro Beldany

© Markuc Marek

Belize, świątynia Majów
Świątynia Majów w Belize

© Corel

Bełżec, pomnik

Bełżec, pomnik ku czci ofiar pomordowanych w obozie koncentracyjnym

© Najder Jerzy

Berberys zwyczajny
Berberys zwyczajny

© Lankosz-Mróż Maria

Bernikla kanadyjska
Bernikla kanadyjska

© Corel

Bernini, David

Bernini, *David*, Galeria Borghese w Rzymie

© Corel

Bernini, Fontanna Czterech Rzek
Bernini, *Fontanna Czterech Rzek*, Piazza Navona, Rzym

© Szaleńcowa Anna

Biała Podlaska, cerkiew
Biała Podlaska, cerkiew

© Najder Jerzy

Biała Podlaska, kościół

Biała Podlaska, kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny i Św. Apostołów Piotra i Pawła

© Najder Jerzy

Biała Podlaska, pałac Radziwiłłów
Biała Podlaska, pałac Radziwiłłów

© Najder Jerzy

Białowiecki Park Narodowy, dziki
Białowiecki Park Narodowy, dziki

© Najder Jerzy

Białowieski Park Narodowy, tarpany
Białowieski Park Narodowy, tarpany

© Najder Jerzy

Białowiecki Park Narodowy, żubr
Białowiecki Park Narodowy, żubr

© Najder Jerzy

Białowieża, cerkiew
Białowieża, cerkiew

© Najder Jerzy

Białystok, kościół Św. Wojciecha
Białystok, kościół Św. Wojciecha

© Najder Jerzy

Białystok, pałac Branickich

Białystok, barokowy zespół pałacowo-parkowy Branickich (XVII - XVIII w.)

© Najder Jerzy

Biathlon
Biathlon

© Corel

Biebrza
Rozlewiska Biebrzy, Biebrzański Park Narodowy

© Lankosz-Mróz Maria

Biebrzański Park Narodowy
Biebrzański Park Narodowy

© Lankosz-Mróz Maria

Biecz, ratusz
Biecz, ratusz

© Najder Jerzy

Biecz, widok na miasto
Biecz, widok na miasto

© Najder Jerzy

Bieg przez płotki
Bieg przez płotki

© Corel

Bielawa
Bielawa

© Najder Jerzy

Bielawa, rynek
Bielawa, rynek

© Najder Jerzy

Bielik amerykański
Bielik amerykański

© Corel

Bielsk Podlaski, kościół Karmelitów
Bielsk Podlaski, kościół Karmelitów

© Najder Jerzy

Bielsk Podlaski, ratusz
Bielsk Podlaski, ratusz

© Najder Jerzy

Bieszczady, Połonina Caryńska
Połonina Caryńska w Bieszczadach

© Żmijewski Robert

Bieszczady, Szeroki Wierch
Bieszczady, Szeroki Wierch

© Żmijewski Robert

Bieszczady, Tarnica
Bieszczady, Tarnica

© Markuc Marek

Biłgoraj, kościół Św. Jerzego
Biłgoraj, kościół Św. Jerzego

© Najder Jerzy

Biłgoraj, skansen sitarski
Biłgoraj, skansen sitarski

© Najder Jerzy

Biskupiec, kościół
Biskupiec, kościół

© Najder Jerzy

Biskupin, brama
Biskupin, brama

© Najder Jerzy

Biskupin, jeden z domów
Biskupin, jeden z domów

© Najder Jerzy

Biskupin, wnetrze domu
Biskupin, wnetrze domu

© Najder Jerzy

Bizantyjska sztuka

Bizantyjska sztuka. Fresk z kościoła Zbawiciela na Chorze (XIV w.) w Stambule

© Szaleńcowa Anna

Bizon
Bizon

© Corel

Błotniak popielaty
Błotniak popielaty

© Corel

Błyskawica, niszczyciel
Niszczyciel ORP *Błyskawica*

© Najder Jerzy

BMW M-5
BMW M-5

© Corel

Bóbr
Bóbr

© Corel

Bobrek trójlistkowy
Bobrek trójlistkowy

© Lankosz-Mróz Maria

Bochnia, muzeum
Bochnia, muzeum im. Fischera

© Najder Jerzy

Bocian czarny
Bocian czarny

© Lankosz-Mróz Maria

Bociany
Bociany

© Najder Jerzy

Bodiszek żałobny
Bodiszek żałobny

© Mróz Andrzej

Boeing 747
Boeing 747 "Jumbo jet"

© Corel

Bolesławiec, ratusz
Bolesławiec, ratusz

© Najder Jerzy

Boliwia, ulica w La Paz
Boliwia, ulica w La Paz

© Jamróz Anna

Bonneville Dam, elektrownia wodna
Elektrownia wodna Boneville Dam na rzece Kolumbia, Oregon

© Corel

Borg Bjorn
Björn Borg

© Corel

Borowik

Borowik, prawdziwek (*boletus edulis*)

© Mróz Andrzej

Borówka wysoka
Borówka wysoka

© Mróz Andrzej

Borsuk
Borsuk

© Corel

Bośnia i Hercegowina, Sarajewo
Sarajewo, Bośnia i Hercegowina

© Mróz Andrzej

Botticeli, Głowa Aniola
Botticeli, Głowa Aniola

© Corel

Botticelli, Boże Narodzenie
Botticelli, *Boże Narodzenie*

© Corel

Boucher, Wiosna
Boucher François, *Wiosna*

© Corel

Boucher, Zima
Boucher François, Zima

© Corel

Butrus Ghali Butrus
Butrus Butrus Ghali, szósty sekretarz generalny ONZ

© Corel

Braniewo, klasztor Norbertanek
Braniewo, klasztor Norbertanek

© Najder Jerzy

Braniewo, kościół Św. Katarzyny
Braniewo, kościół Św. Katarzyny

© Najder Jerzy

Bratki
Bratki

© Corel

Brazylia, Brasilia (stolica)

Plac centralny w Brasilii, architekt O. Niemeyer, ok. 1960

© Corel

Brazylia, Iguazu wodospady

Gardziel Diabła, najwyższy wodospad w kompleksie Iguazú, widok od strony brazylijskiej

© Corel

Brazylia, karnawał w Rio de Janeiro
Brazylia, karnawał w Rio de Janeiro

© Corel

Brazylia, Manaus, teatr Amazonas
Manaus, teatr Amazonas (1896, przebudowany 1929)

© Jamróz Anna

Brazylia, Recife, kościół
Recife, kościół

© Corel

Brazylia, Rio de Janeiro
Brazylia, Rio de Janeiro, widok na miasto

© Corel

Brazylia, Rio de Janeiro, Statua

30-metrowa statua Chrystusa w Rio de Janeiro na wzgórzu Corcovado. Autorem posągu był francuski rzeźbiarz P. Landowski. Zbudowana została w 1931.

© Fogra

Brueghel Jan Starszy, Leśna droga
Brueghel Jan Starszy, *Leśna droga*

© Corel

Brueghel Jan Starszy, Przystań rybacka
Brueghel Jan Starszy, Przystań rybacka

© Corel

Brueghel Pieter Młodszy, "Jarmark flamandzki"
Brueghel Pieter Młodszy, *Jarmark flamandzki*

© Corel

Brueghel Pieter Starszy, Jesień
Pieter Brueghel Starszy, Jesień

© Corel

Brueghel Pieter , "Taniec chłopski"
Brueghel Pieter, *Taniec chłopski*

© Corel

Brunei, meczet

Brunei, meczet sultana Omara Ali Saifuddina

© Corel

Brygantyna, "Biegnąca po falach"

Brygantyna, "Biegnąca po falach", wyposażona w ożaglowanie rejowe i gafłowe

© Markuc Marek

Brzesko
Brzesko

© Najder Jerzy

Bug, rzeka
Bug koło Drohiczyzna

© Najder Jerzy

Burak cukrowy
Uprawa buraków cukrowych

© Corel

Burkina Faso, kupiec
Kupiec handlujący słomą w Burkina Faso

© Corel

Bush George
George Bush

© Carlo Vitello/AP Photo/Gazeta Wyborcza

Busko-Zdrój, pijalnia
Busko-Zdrój, pijalnia

© Najder Jerzy

Bydgoszcz
Bydgoszcz

© Najder Jerzy

Bydgoszcz, Jaz Farny
Bydgoszcz, Jaz Farny

© Najder Jerzy

Bydgoszcz, rynek
Bydgoszcz, rynek

© Najder Jerzy

Bydło górskie w Szkocji
Długorogie bydło górskie w Szkocji

© Corel

Canova, Wenus

Canova, Wenus, Borghese Gallery, Rzym

© Corel

Caravaggio, Grający na lutni
Caravaggio, Mężczyzna grający na lutni

© Corel

Carter Jimmy
Jimmy Carter

© Alan Mothner/AP Photo/Gazeta Wyborcza

Cash Pat

Pat Cash - triumfator Wimbledonu w 1988

© Corel

Castro Ruz Fidel

Fidel Ruz Castro w czasie parady wojskowej w Hawanie

© Joe Caveretta/AP-Photo/Gazeta Wyborcza

Cedr atlantycki
Cedr atlantycki

© Mróz Andrzej

Cedrat, owoce
Cedrat, owoce

© Mróz Andrzej

Cezanne Paul, Gracze w karty
Cézanne Paul, *Gracze w karty*, 1890-1892, olej na płótnie

© Corel

Cezanne Paul, Kosz jabłek
Kosz jabłek, Paul Cézanne

© Corel

Chabówka, skansen kolejowy
Chabówka, skansen kolejowy

© Najder Jerzy

Chan Chan
Chan Chan

© Corel

Chang Michael
Michael Chang

© Corel

Chardin, Troskliwa pielęgniarka
Chardin, *Troskliwa pielęgniarka*

© Corel

Chęciny, zamek
Ruiny zamku w Chęcinach

© Najder Jerzy

Chełm, bazylika NMP
Chełm, bazylika Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Chełm, dzwonnica
Chełm, dzwonnica

© Najder Jerzy

Chichen Itza, piramida
El Castillo w Chichen Itza

© Corel

Chiny, Ganan, świątynia

Tybetańscy mnisi w świątyni w Ganan, prowincja Kansu, Chiny

© Corel

Chiny, Leshan, Budda
Posąg Buddy w Leshan, Chiny

© Corel

Chiny, Longmen, posąg Buddy
Chiny, Longmen, 17-metrowy posąg Buddy (VII w.)

© Jamróz Anna

Chiny, Pekin, Brama Niebiańskiego Spokoju
Brama Niebiańskiego Spokoju w Pekinie

© Corel

Chiny, Pekin, most w Pałacu Letnim
Chiny, Pekin, most w Pałacu Letnim

© Corel

Chiny, Pekin, Pałac Cesarski
Chiny, Pekin, Pałac Cesarski

© Corel

Chiny, Pekin, Zakazane Miasto
Chiny, Pekin, Zakazane Miasto

© Corel

Chiny, Si'an, figury żołnierzy z tzw. terakotowej armii cesarza Szy Huang-Ti

Chiny, Si'an, figury żołnierzy z tzw. terakotowej armii cesarza Szy Huang-Ti, III w. p.n.e.

© Fogra

Chiny, Si'an, powóz z tzw. terakotowej armii cesarza Szy Huang-Ti
Chiny, Si'an, powóz z tzw. terakotowej armii cesarza Szy Huang-Ti, III w. p.n.e.

© Fogra

Chiny, strój historyczny

Dziewczyna w stroju z okresu panowania dynastii Han w parku historycznym w Hongkongu

© Corel

Chiny, Syczuan, wioska
W syczuańskiej wiosce, Chiny

© Jamróz Anna

Chiny, Szanghaj
Chiny, rolnik pracujący pod Szanghajem

© Corel

Chiny, Szanghaj

Chiny, Szanghaj, pawilony ogrodu Yu Yuan założonego w czasach dynastii Ming

© Jamróz Anna

Chiny, Szansi, Wielki Mur
Chiny, fragment Wielkiego Muru w prowincji Szansi

© Corel

Chiny, Tai chi

Chiny, Chińczyk praktykujący Tai chi w szanghajskim parku

© Corel

Chiny, Tatung, posąg Buddy

**Skalne jaskinie w pobliżu Tatung, 17-metrowy posąg Buddy,
2. połowa V w., Chiny**

© Jamróz Anna

Chiny, Wielki Mur, wieże obserwacyjne
Wieże obserwacyjne w Wielkim Murze Chińskim

© Corel

Chmiel

Uprawa chmielu, województwo zamojskie

© Najder Jerzy

Chmielgrab europejski
Chmielgrab europejski

© Mróz Andrzej

Chodzież, kościół Św. Floriana
Chodzież, kościół Św. Floriana

© Najder Jerzy

Choina kanadyjska
Choina kanadyjska

© Mróz Andrzej

Chojna
Chojna

© Najder Jerzy

Chojna, obwarowania miejskie
Chojna, obwarowania miejskie

© Najder Jerzy

Chojna, ruiny kościoła NMP
Chojna, ruiny kościoła Najświętszej Marii Panny (XIV w.)

© Najder Jerzy

Chojnice
Chojnice

© Najder Jerzy

Chojnice, Brama Człuchowska
Chojnice, Brama Człuchowska (XIV w.)

© Najder Jerzy

Chojnice, kościół farny
Chojnice, kościół farny

© Najder Jerzy

Chojnów, kościół NMP
Chojnów, kościół Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Chorwacja, Dubrownik
Chorwacja, Dubrownik

© Corel

Chorwacja, Dubrownik, ludowy zespół pieśni i tańca
Chorwacja, Dubrownik, ludowy zespół pieśni i tańca

© Corel

Chorwacja, Dubrownik, zabytkowa studnia
Chorwacja, Dubrownik, zabytkowa studnia w centrum miasta

© Corel

Chorwacja, Korcula

Chorwacja, mała miejscowość - Korcula, na wyspie na Morzu Adriatyckim

© Corel

Chorwacja, Pula, amfiteatr rzymski

Chorwacja, Pula, amfiteatr rzymski (132,45x105 m, wys. 32,45 m, 23 tys. miejsc), 2. poł. I w.

© Fogra

Chorwacja, Zadar

Chorwacja, Zadar, zabytkowy kościół z IX w.

© Corel

Chorwacja, Zagrzeb, katedra

Chorwacja, katedra w Zagrzebiu (XII- XIII, przebudowana XIX w.)

© Corel

Chorwacja, Zagrzeb, kościół
Kościół Św. Katarzyny w Zagrzebiu, Chorwacja

© Corel

Chorwacja, Zagrzeb, stare miasto
Chorwacja, Zagrzeb, widok na stare miasto

© Corel

Choszczno, kościół NMP
Choszczno, kościół Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Chrysler
Chrysler

© Corel

Chrzanów, kościół
Chrzanów, kościół

© Najder Jerzy

Chrzanów, rynek
Chrzanów, rynek

© Najder Jerzy

Churchill Winston
Sir Winston Chuchill

© Gazeta Wyborcza

Ciągnik siodłowy
Ciągnik siodłowy z cysterną

© Corel

Ciechanów, ratusz
Ciechanów, ratusz

© Najder Jerzy

Ciechanów, ruiny zamku książąt mazowieckich
Ciechanów, ruiny zamku książąt mazowieckich

© Najder Jerzy

Ciechocinek, Casino Europa
Ciechocinek, Casino Europa

© Najder Jerzy

Ciechocinek, tężnie
Tężnie w Ciechocinku

© Najder Jerzy

Ciemężyca czarna
Ciemężyca czarna

© Mróz Andrzej

Ciemężyca zielona
Ciemężyca zielona

© Mróz Andrzej

Cieplice Śląskie-Zdrój
Cieplice Śląskie-Zdrój

© Najder Jerzy

Cimoszewicz Włodzimierz
Włodzimierz Cimoszewicz

© Sławomir Kamiński/Gazeta Wyborcza

Cis pospolity

Cis pospolity, nasiona z osnówkami

© Mróz Andrzej

Cisna, stacja

Cisna, stacja kolejki wąskotorowej

© Najder Jerzy

Clinton Bill
Bill Clinton

© Corel

Cocker Spaniel
Cocker Spaniel

© Corel

Concorde, British Airways
Concorde, British Airways

© Corel

Connors Jimmy
Jimmy Connors

© Corel

Cooka Góra

Zachód słońca na Górze Cooka, Westland National Park

© Corel

Corrida
Corrida w Madrycie

© Corel

Corvette ZR-1
Corvette ZR-1

© Corel

Courier Jim
Jim Courier

© Corel

Curling

Curling na jeziorze Monteith, środkowa Szkocja

© Corel

Cuzco, Katedra

Wieże katedry w Cuzco (1559). Wewnątrz: obrazy indiańskiego malarza D. Quispetito, 10-metrowy srebrny ołtarz, sarkofag kronikarza dziejów Inków - G. de la Vega

© Corel

Cuzco, Kościół Santo Domingo

Kościół Santo Domingo wzniesiony (XVI w.) na ruinach inkaskiej świątyni Słońca (Coricancha)

© Anna Jamróz

Cuzco, widok miasta
Cuzco, widok miasta

© Corel

Cykladzka sztuka, harfista
Cykladzka sztuka, harfista z Keros

© Szaleńcowa Anna

Cyprys włoski
Cyprys włoski, szyszki

© Mróz Andrzej

Cypriśniki błotne
Cypriśniki błotne na Florydzie

© Corel

Cypr, Bella Pais, opactwo
Ruiny opactwa w Bella Pais, Cypr

© Szaleńcowa Anna

Cypr, Famagusta, kościół Św. Jerzego Greckiego
Kościół Św. Jerzego Greckiego

© Szaleńcowa Anna

Cypr, Famagusta, kościół Św. Mikołaja
Famagusta, kościół Św. Mikołaja

© Szaleńcowa Anna

Cypr, Girne

Girne, port jachtowy i bastion wenecki (XV/XVI w.)

© Szaleńcowa Anna

Cypr, wybrzeże
Północne wybrzeże Cypru

© Szaleńcowa Anna

Cytryniec chiński
Cytryniec chiński

© Mróz Andrzej

Czapla biała
Czapla biała

© Corel

Czapla siwa
Czapla siwa

© Corel

Czapla złotawa
Czapla złotawa

© Corel

Czarna Hańcza
Czarna Hańcza

© Lankosz-Mróz Maria

Czarnków, kościół Św. Marii Magdaleny
Czarnków, kościół Św. Marii Magdaleny

© Najder Jerzy

Czarnohora
Czarnohora

© Lankosz-Mróz Maria

Czarnolas, dworek Jabłonowskich
Czarnolas, dworek Jabłonowskich

© Najder Jerzy

Czechy, Czeskie Budziejowice
Czechy, Czeskie Budziejowice

© Corel

Czechy, Karlstejn
Zamek Karlstejn w Czechach

© Corel

Czechy, Praga, Hradczany
Czechy, Praga, widok na Hradczany

© Szaleńcowa Anna

Czechy, Praga, katedra św. Wita
Czechy, katedra Św. Wita na Hradczanach w Pradze

© Corel

Czechy, Praga, Kościół św. Marii
Czechy, Praga, Kościół Św. Marii przed Tynem, XIV w.

© Szaleńcowa Anna

Czechy, Praga, pomnik J. Husa

Czechy, Praga, pomnik Jana Husa. W tle kościół Św. Mikołaja

© Zarebska Monika

Czechy, Praga, pomnik Karola IV
Pomnik Karola IV w Pradze

© Zarebska Monika

Czechy, Praga, rynek główny
Rynek główny w Pradze, Czechy

© Corel

Czechy, Praga, widok z Hradczan
Praga, widok z Hradczan na miasto, Wełtawę i Most Karola.

© Zarebska Monika

Czechy, Praga, zegar ratuszowy
Zegar ratuszowy w Pradze (XIV-XIX w.)

© Zarebska Monika

Czechy, Praga, Złota Uliczka
Złota Uliczka na Hradczanach w Pradze

© Zarebska Monika

Czeladź, kościół Św. Stanisława
Czeladź, kościół Św. Stanisława

© Najder Jerzy

Czeremcha zwyczajna
Czeremcha zwyczajna

© Mróz Andrzej

Czermień błotna
Czermień błotna

© Mróz Andrzej

Czersk
Czersk

© Najder Jerzy

Czersk, ruiny zamku
Czersk, ruiny zamku

© Najder Jerzy

Częstochowa, huta Częstochowa
Częstochowa, huta "Częstochowa"

© Najder Jerzy

Częstochowa, Jasna Góra

Częstochowa, sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze

© Najder Jerzy

Częstochowa, Matka Boska

Matka Boska Częstochowska, XIV w., kaplica Najświętszej Marii Panny, Częstochowa

© Corel

Człuchów
Człuchów

© Najder Jerzy

Czorsztyn, zapora
Zapora wodna w Czorsztynie

© Słowakiewicz Wojciech

Dąb korkowy

Dąb korkowy po okorowaniu, Portugalia

© Mróz Andrzej

Dąb szypułkowy - kwiaty męskie
Dąb szypułkowy - kwiaty męskie

© Mróz Andrzej

Dąbrowa Białostocka, kościół Św. Stanisława
Dąbrowa Białostocka, kościół Św. Stanisława

© Najder Jerzy

Dąbrowa Górnicza
Dąbrowa Górnicza

© Najder Jerzy

Dąbrowa Górnicza, kościół Św. Franciszka
Dąbrowa Górnicza, kościół Św. Franciszka

© Najder Jerzy

Dąbrowa Górnicza, osiedle robotnicze
Dąbrowa Górnicza, osiedle robotnicze

© Najder Jerzy

Dąbrowa Tarnowska, kościół
Dąbrowa Tarnowska, kościół parafialny

© Najder Jerzy

Daktyle

Owoce daktylowca właściwego (daktyle)

© IGUJ

Daktylowiec
Daktylowiec

© Mróz Andrzej

Dali S., "Trwałość pamięci"
Trwałość pamięci, Salvadore Dali, surrealizm

© Fogra

Dalia

Dalia, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Dalmatyńczyk
Dalmatyńczyk

© Corel

Dania, Kopenhaga, Mała Syrenka
Dania, Kopenhaga, Mała Syrenka w porcie w Kopenhadze

© Corel

Dania, Kopenhaga, Pałac Amalienborg
Dania, Kopenhaga, Pałac Amalienborg (XVIII w.)

© Corel

Dania, Kopenhaga, Pałac Indyjski
Dania, Kopenhaga, Pałac Indyjski w Tivoli

© Corel

Dante Alighieri, portret

Dante Alighieri, portret, Muzeum Narodowe, Cappella

© Corel

Dar Pomorza
"Dar Pomorza"

© Najder Jerzy

Darmstadt, cerkiew prawosławna
Darmstadt, cerkiew prawosławna

© Czopek Ludwik

Daumier, List
Daumier Honoré, List

© Corel

David Jacques Louis Pani Recamier
David Jacques Louis *Pani Recamier*

© Corel

Dębica

Dębica, budynek Telekomunikacji Polskiej S.A.

© Najder Jerzy

Dęblin, kościół
Dęblin, kościół Chrystusa Miłosiernego

© Najder Jerzy

Dęblin, pomnik lotników
Dęblin, pomnik lotników

© Najder Jerzy

Dębno, kościół Św. Piotra i Pawła
Dębno, kościół Św. Piotra i Pawła

© Najder Jerzy

Dębno, zamek
Dębno, zamek

© Najder Jerzy

Delaware

Jesienna sceneria na rzece Delaware

© Corel

Delfin
Delfin, pokazy w oceanarium

© Corel

Demeter, relief

Demeter, archaic relief, museum in Korinth

© Szaleńcowa Anna

Derwisze w tańcu
Tańczący derwisze

© Corel

Dingo
Dingo

© Corel

Diszidia Rafflesia
Diszidia Rafflesia

© Mróz Andrzej

Dmuchawiec
Dmuchawiec

© Corel

Dmuszek
Trawy, dmuszek

© Mróz Andrzej

Dno oka

Dno oka, widoczne w badaniu oftalmoskopem:

A) plamka żółta, B) siatkówka, C) zagłębienie tarczy nerwu wzrokowego (plamka ślepa), D) naczynia siatkówki

© Monika Zarebska, Andrzej Najder

Dorycki porządek architektoniczny
Dorycki porządek architektoniczny, świątynia Afai, Egina, Grecja

© Szaleńcowa Anna

Douglas A-26 Invader
Douglas A-26 Invader

© Corel

Douglas AD-1 Skyraider
Douglas AD-1 Skyraider

© Corel

Dracena

Dracena, ozdobna odmiana doniczkowa

© Lankosz-Mróz Maria

Drohiczyn, cerkiew
Drohiczyn, cerkiew

© Najder Jerzy

Drohiczyn, klasztor Benedyktynek
Drohiczyn, klasztor Benedyktynek i kościół Wszystkich Świętych

© Najder Jerzy

Drohiczyn, rynek
Drohiczyn, rynek i kościół Św. Trójcy

© Najder Jerzy

Drohobycz, cerkiew Świętego Jura
Drohobycz, cerkiew Świętego Jura

© Lankosz-Mróz Maria

Dromader
Dromader, Tunezja

© Corel

Drozd wędrowny
Drozd wędrowny

© Corel

Drzączka olbrzymia
Trawy, drzączka olbrzymia

© Mróz Andrzej

Dukla, kościół Św. Jana z Dukli
Dukla, kościół Św. Jana z Dukli

© Najder Jerzy

Dwupłatowiec z okresu I wojny światowej
Dwupłatowiec z okresu I wojny światowej

© Corel

Dyptam jesionolistny
Dyptam jesionolistny

© Mróz Andrzej

Dzbanecznik
Dzbanecznik

© Mróz Andrzej

Dżibuti, sprzedawca nici
Sprzedawca nici w Dżibuti

© IGUJ

Dzięcioł
Dzięcioł

© Corel

Dzierżoniów
Dzierżoniów

© Najder Jerzy

Dzierżoniów, mury obronne
Dzierżoniów, mury obronne

© Najder Jerzy

Dziewanna
Dziewanna

© Lankosz-Mróz Maria

Dziewięcił popłocholistny
Dziewięcił popłocholistny

© Lankosz-Mróz Maria

Dziewięcił bezłodygowy
Dziewięcił bezłodygowy

© Mróz Andrzej

Dzik, locha
Dzik, locha

© Corel

Dzonka

Tradycyjna azjatycka łódź żaglowa w Hongkongu

© Corel

Dżungla tropikalna
Dżungla tropikalna

© Corel

Dzwonek skupiony
Dzwonek skupiony

© Mróz Andrzej

Edberg Stefan

Stefan Edberg po zwycięstwie w turnieju wimbledońskim

© Corel

Efa pstra
Efa pstra

© Fogra

Egejska sztuka, fresk z Tyrynsu
Egejska sztuka, fresk z Tyrynsu, XIII w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Abu-Simbel, świątynia Nefertari
Świątynia Nefertari w Abu-Simbel

© Corel

Egipt, Abu Simbel, świątynia Ramzesa II
Abu Simbel, świątynia Ramzesa II

© Corel

Egipt, Asuan, dziedziniec świątyni Izydy
Egipt, Asuan, dziedziniec świątyni Izydy

© Corel

Egipt, Asuan, nubijski chłopiec - przewoźnik
Nubijski chłopiec - przewoźnik łodzią w Ausanie w Egipcie

© Corel

Egipt, Asuan, Świątynia Izydy
Świątynia Izydy w Asuanie na Wyspie Agilkia

© Corel

Egipt, Beduini na pustyni Synaj
Beduini na pustyni Synaj w Egipcie

© Corel

Egipt, Deir el-Bahari, świątynia Hatszepsut
Deir el-Bahari, świątynia Hatszepsut

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Dolina Królów
Dolina Królów

© Corel

Egipt, Edfu, posąg Horusa
Edfu, posąg Horusa na dziedzińcu świątyni

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Edfu, świątynia Horusa
Edfu, świątynia Horusa

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Giza, Mastaba Szeszemnefera
Egipt, Giza, Mastaba Szeszemnefera, V dynastia

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Giza, piramida Chefrena
Egipt, Posąg Sfinksa i piramida Chefrena w Gizie

© Corel

Egipt, Giza, Piramidy
Egipt, Giza, Piramidy Mykerinosa, Chefrena i Cheopsa

© Corel

Egipt, Kair

Egipt, Kair, Cytadela (XII w.) oraz meczet

© Corel

Egipt, Kair, meczet w cytadeli
Dziedziniec meczetu w cytadeli w Kairze

© Corel

Egipt, Kair, współczesna część miasta
Kair, widok z zachodu na współczesną część miasta

© Corel

Egipt, Karnak, Ramzes II
Egipt, Karnak, kolos Ramzesa II w świątyni Amona

© Corel

Egipt, Karnak, relief
Egipt, Karnak, relief ze świątyni Amona

© Jamróz Anna

Egipt, Karnak, Wielki Hypostyl
Karnak, świątynia Amona, Wielki Hypostyl

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Kom Ombo, hieroglify
Hieroglify z Kom Ombo

© Corel

Egipt, Luksor, Amenhotep III
Amenhotep III, Luksor

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Luksor, dziedziniec świątyni Amona
Egipt, Luksor, dziedziniec Ramzesa II w świątyni Amona

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Luksor, świątynia Amona
Egipt, Luksor, świątynia Amona (Harem Południowy)

© Szaleńcowa Anna

Egipt, Piramida w Dahszur

Piramida Łamana w Dahszur, 101 m wysokości. U podstawy piramidy ściany nachylone są pod kątem 54° , a od wysokości 49 m załamują się do 43° , Egipt

© Corel

Egipt, Sakkara, piramida schodkowa
Egipt, Piramida schodkowa Dzesera w Sakkarze

© Corel

Egipt, Synaj, poganiacz wielbłądów

Poganiacz wielbłądów na tle klasztoru Św. Katarzyny na Synaju w Egipcie

© Corel

Egipt, Teby, Kolos Memnona
Teby, Kolos Memnona

© Szaleńcowa Anna

Egipt, "Królowa ofiaruje wazy bogini Hathor"
Królowa ofiaruje wazy bogini Hathor, Egipt

© Corel

Eichhornia gruboogonkowa
Eichhornia gruboogonkowa

© Mróz Andrzej

Ekwador, Cotopaxi

Cotopaxi (5897 m n.p.m.) - jeden z najwyższych wulkanów na świecie

© Corel

Ekwador, Quito, Kościół La Compañía
Quito, Kościół La Compañía

© Corel

Eland
Eland

© Fogra

Elbląg
Elbląg

© Najder Jerzy

Elbląg, brama
Elbląg, brama

© Najder Jerzy

Elbląg, port
Port w Elblągu

© Najder Jerzy

Elckie jezioro
Elckie jezioro

© Najder Jerzy

Elektrownia wodna Bonneville Dam, turbiny
Elektrownia wodna Bonneville Dam, turbiny

© Corel

Elk, kościół parafialny Najświętszego Serca Jezusowego
Elk, kościół parafialny Najświętszego Serca Jezusowego (XIX w.)

© Najder Jerzy

Elżbieta II
Elżbieta II przemawiająca w brytyjskim parlamencie

© AP-Photo/Gazeta Wyborcza

Emu
Emu

© Corel

Epifit

Guzmania monostachya, epifit z rodziny ananasowatych

© Lankosz-Mróz Maria

Estonia, Tallin, cerkiew
Cerkiew w Tallinnie

© Corel

Etruska sztuka, Harfiarz

Etruska sztuka, *Harfiarz*, malowidło ścienne w grobowcu Lampartów, Tarquinia

© Corel

Eukaliptus, kwiatostany
Eukaliptus, kwiatostany

© Szaleniec Henryk

Everest, Mount i Lhotse

Widok z południowego zachodu na Mount Everest (po lewej) i Lhotse (po prawej), Himalaje

© Kurtyka Wojtek

F-14 Tomcat
F-14 Tomcat

© Corel

Falconi G.B., Sztukateria

Fragment sklepienia w kaplicy zamkowej w Nowym Wiśniczu, G.B. Falconi, ok. 1635

© Fogra

Fejhoa sellowska
Fejhoa sellowska

© Mróz Andrzej

Fenkuł
Fenkuł

© Mróz Andrzej

Ferrari 365 GT4BB (Boxer) z 1974
Ferrari 365 GT4BB (Boxer) z 1974

© Corel

Ferrari 410 Superamerica
Ferrari 410 Superamerica

© Corel

Ferrari Testarosa
Ferrari Testarosa

© Corel

Fidži, cerimonia ognia
Fidži, cerimonia ognia

© Corel

Fidži, garncarnka
Fidži, garncarnka

© Corel

Fidži, NaKoro
Fidži, letnisko NaKoro

© Corel

Fidži, Pacific Harbor, zespół ludowy
Zespół ludowy z Fidži

© Corel

Fidži, Viti Levu, zatoczka
Malownicza zatoczka przy Viti Levu

© Corel

Fidži, wytwórca tkanin z tapy
Fidži, wytwórca tkanin z tapy

© Corel

Figowiec pospolity
Figowiec pospolity

© Lankosz-Mróz Maria

Filipiny, farmerka
Filipiny, farmerka

© Corel

Filipiny, wojownik z plemienia Igorot
Filipiny, wojownik z plemienia Igorot

© Corel

Finlandia, Helsinki, pałac prezydencki
Finlandia, Helsinki, pałac prezydencki na Placu Handlowym

© Corel

Finlandia, Helsinki, panorama miasta
Finlandia, Helsinki, panorama miasta, katedra luterańska

© Corel

Finlandia, Helsinki, parlament
Finlandia, Helsinki, budynek parlamentu

© Corel

Finlandia, Helsinki, uniwersytet
Finlandia, Helsinki, budynek biblioteki i uniwersytetu

© Fogra

Finlandia, Turku, zamek

Zamek w Turku (XIII w., rozbudowany XIV-XVII w.)

© Corel

Flamenco w Andaluzji
Taniec flamenco w Andaluzji

© Corel

Flaming chilijski
Flaming chilijski

© Corel

Flaming różowy, para
Para flamingów różowych (czerwonaków)

© Corel

Foki
Foki

© Corel

Folusz, dom pomocy społecznej
Folusz, dom pomocy społecznej

© Najder Jerzy

Folusz, wydobywanie ropy naftowej
Folusz, wydobywanie ropy naftowej

© Najder Jerzy

Ford Mustang
Ford Mustang

© Corel

Formuła 1, Mansell Nigel
Nigel Mansell w czasie wyścigu Toronto Indy 1994

© Corel

Formuła I
Wyścigi Formuły I

© Corel

Fragonard Jean, Huštawka

Fragonard Jean Honoré, *Huštawka*, fragment, 1767, olej na płótnie, Wallace Collection, Londyn

© Corel

Fragonard, Pasterka
Fragonard Jean Honorè, *Pasterka*

© Corel

Frampol, drewniana chata
Frampol, drewniana chata

© Najder Jerzy

Francja, Arles
Rzymska arena w Arles

© Corel

Francja, Arras
Cmentarz wojskowy w Arras

© Corel

Francja, Awinion, most St. Benezet
Awinion, most St. Benezet

© Szaleńcowa Anna

Francja, Awinion, zamek papieży
Zamek papieży w Awinionie

© Corel

Francja, Beauvais, katedra
Katedra Saint Pierre w Beauvais (XIII w.)

© Corel

Francja, Beynac
Beynac nad rzeką Dordogne, Francja

© Corel

Francja, Calais, ratusz
Ratusz w Calais

© Corel

Francja, Cannes, bulwar nadmorski
Cannes, bulwar nadmorski La Baie Des Anges

© Corel

Francja, Carcassonne, zamek
Carcassonne, zamek

© Corel

Francja, Carnac, skupisko menhirów
Francja, Carnac, skupisko menhirów

© Corel

Francja, Chambord, zamek
Chambord, zamek

© Szaleniec Maciej

Francja, Chartres, katedra
Katedra w Chartres

© Corel

Francja, dolina Loary, Chateau de Chaumont
Chateau de Chaumont w dolinie Loary

© Corel

Francja, Fontainebleau, zamek
Zamek w Fontainebleau

© Corel

Francja, Garonna, estuarium
Estuarium Garonny

© Szaleńcowa Anna

Francja, Le Mans, serwis

Przerwa serwisowa podczas 24-godzinnego wyścigu w Le Mans, Francja

© Corel

Francja, Le Mans, start

Start do 24-godzinnego wyścigu samochodowego, Le Mans, Francja.

© Corel

Francja, Lyon, pomnik Ludwika XIV
Francja, Lyon, pomnik Ludwika XIV

© Corel

Francja, Marsylia, Le Chateau d'If
Le Chateau d'If w Marsyli

© Corel

Francja, Nicea
Francja, Nicea, widok na zatokę

© Corel

Francja, Orange
Orange

© Jamróz Anna

Francja, Orange, teatr rzymski
Francja, Orange, teatr rzymski (ok. II w.)

© Fogra

Francja, Paryż, katedra Notre-Dame
Paryż, katedra Notre-Dame

© Corel

Francja, Paryż, La Defense
Paryż, La Defense

© Szaleniec Maciej

Francja, Paryż, Luwr nocą
Luwr nocą

© Corel

Francja, Paryż, Moulin Rouge
Paryż, Moulin Rouge

© Corel

Francja, Paryż, Sacre Coeur
Paryż, Bazylika Sacre Coeur

© Latos Nina

Francja, Paryż, Wieża Eiffla
Paryż, Wieża Eiffla

© Corel

Francja, Pont du Gard, akwedukt
Pont du Gard

© Corel

Francja, Reims, katedra Notre Dame
Reims, fasada katedry Notre Dame (1211-ok. 1300)

© Szaleńcowa Anna

Francja, Sens, katedra
Katedra w Sens

© Corel

Francja, Strasburg, La Petite France
Strasburg, La Petite France

© Markuc Marek

Francja, Strasburg, portal katedry
Portal katedry Notre Dame w Strasburgu

© Markuc Marek

Francja, Strasburg, siedziba Rady Europy
Siedziba Rady Europy w Strasburgu, Francja

© Fogra

Francja, Tours, katedra
Tours, katedra

© Dziura Jan

Francja, Tours, zamek
Zamek w Tours

© Dziura Jan

Francja, Wersal
Pałac królewski w Wersalu

© Corel

Francja, Wersal, pałac królewski
Fontanna w pałacu królewskim w Wersalu

© Szaleńcowa Anna

Fregata
Fregata

© Corel

Frombork, katedra

Frombork, katedra Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Frombork, widok na miasto
Frombork, widok na miasto i Zalew Wiślany

© Najder Jerzy

Fuksja

Fuksja, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Gainsborough, Błękitny chłopiec
Gainsborough, *Błękitny chłopiec*

© Corel

Gainsborough, Robert Andrews z żoną
Gainsborough, *Robert Andrews z żoną*

© Corel

Gajowiec żółty
Gajowiec żółty

© Mróz Andrzej

Galapagos

Wyspa Bartolomeo, Archipelag Galapagos

© Corel

Gama Vasco da
Vasco da Gama

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Gambia, tancerz
Tancerz z Gambii

© Corel

Gauguin Paul "Kiedy bierzesz ślub"
Gauguin Paul *Kiedy bierzesz ślub*

© Corel

Gauguin Paul "Kobieta z owocem mango"
Gauguin Paul *Kobieta z owocem mango*

© Corel

Gazele Thompsona
Gazele Thompsona pijace wode

© Corel

Gdańsk, Fontanna Neptuna
Neptun, Fontanna Neptuna (XVII-XVIII w.)

© Najder Jerzy

Gdańsk, ratusz
Gdańsk, ratusz

© Najder Jerzy

Gdańsk, starówka
Gdańska starówka, w tle bazylika NMP

© Najder Jerzy

Gdańsk, złota brama
Gdańsk, złota brama

© Najder Jerzy

Gdańsk, żuraw
Żuraw gdański

© Najder Jerzy

Gdynia, port
Port w Gdyni

© Najder Jerzy

Gekon cętkowany
Gekon cętkowany

© Corel

Gepard
Gepard

© Corel

Gepardy
Gepardy siedzące na skale

© Corel

Geś domowa
Geś domowa

© Corel

Geş geğawa
Geş geğawa

© Fogra

Ghana, powrót do domu
Ghana, powrót do domu

© Corel

Ghana, praca przy suszeniu orzeszków ziemnych
Ghana, praca przy suszeniu orzeszków ziemnych

© Corel

Ghana, Tamale
Ghana, Tamale

© Corel

Ghana, Tamale, modlitwa w meczecie
Ghana, Tamale, modlitwa w meczecie

© Corel

Ghana, wódz jednego z plemion
Ghana, wódz jednego z plemion

© Corel

Ghirlandaio Domenico "Piero di Lorenzo de Medici"
Ghirlandaio Domenico *Piero di Lorenzo de Medici*

© Corel

Gibraltar

Gibraltar, widok na wzgórze i zamek Maurów

© Szaleńcowa Anna

Gibraltar, widok na miasto
Gibraltar, widok na miasto i pas startowy lotniska

© Szaleńcowa Anna

Giedroyć Jerzy
Jerzy Giedroyć

© Sławek Sierzputowski/Gazeta Wyborcza

Gigantomachia, relief

Gigantomachia, relief przedstawiający śmierć Efialtasa. Skarbiec Syfnijszczyków, Delfy. Przykład greckiej sztuki archaicznej

© Szaleńcowa Anna

Gizycko, cerkiew
Gizycko, cerkiew

© Najder Jerzy

Giżycko, port
Giżycko, port

© Najder Jerzy

Giżycko, twierdza Boyen
Giżycko, twierdza Boyen (XIX w.)

© Najder Jerzy

Gladiatorzy
Gladiatorzy z Drogi Marmurowej, Efez

© Szaleńcowa Anna

Glasgow, katedra
Glasgow, katedra (XIII-XV, XIX w.)

© Szaleniec Henryk

Glasgow, uniwersytet
Glasgow, uniwersytet (XIX w.), założony 1451.

© Szaleniec Henryk

Glistnik jaskółcze ziele
Glistnik jaskółcze ziele

© Mróz Andrzej

Gliwice, ratusz
Gliwice, ratusz (XV w.)

© Najder Jerzy

Głogów Małopolski, kościół
Głogów Małopolski, kościół parafialny

© Najder Jerzy

Głogów Małopolski, ratusz
Głogów Małopolski, ratusz

© Najder Jerzy

Głogów, kościół Św. Mikołaja
Głogów, kościół Św. Mikołaja (XIV-XV w.)

© Najder Jerzy

Głogów, zamek

Głogów, zamek (XVII w.) i pomnik Dzieci Głogowa

© Najder Jerzy

Głuptaki
Głuptaki

© Corel

Głuszec
Głuszec

© Corel

Głuszyca, biblioteka
Biblioteka w Głuszycy

© Najder Jerzy

Gniew, zamek krzyżacki
Gniew, zamek krzyżacki

© Najder Jerzy

Gniezno, katedra
Katedra gnieźnieńska

© Najder Jerzy

Gniezno, rynek
Rynek w Gnieźnie

© Najder Jerzy

Gnu, szkielet
Szkielet gnu

© Corel

Gogh Vincent van "Portret Dr. Gacheta"
Vincent van Gogh, *Portret Dr. Gacheta*

© Corel

Gogh Vincent van, autoportret
Vincent van Gogh, autoportret

© Fogra

Gogh Vincent van, Łodzie Les Saintes-Maries
Vincent van Gogh, Łodzie Les Saintes-Maries

© Corel

Gogh Vincent van, "Słoneczniki"
Vincent van Gogh, *Słoneczniki* (1888)

© Corel

Gogh Vincent van, "Sypialnia w Arles"
Vincent van Gogh, *Sypialnia w Arles*

© Corel

Gołąb domowy
Gołąb domowy

© Corel

Goleniów, brama i mury miejskie
Goleniów, brama i mury miejskie

© Najder Jerzy

Goleniów, kościół Św. Katarzyny
Goleniów, kościół Św. Katarzyny

© Najder Jerzy

Gondole
Wenecja, Gondole

© Fogra

Gondolier
Gondolier, Wenecja

© Corel

Gopło
Gopło

© Najder Jerzy

Góra Kalwaria, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego
Góra Kalwaria, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

© Najder Jerzy

Góra Świętej Anny, klasztor
Góra Świętej Anny, klasztor Franciszkanów

© Najder Jerzy

Góra Świętej Anny, pomnik

Góra Świętej Anny, pomnik *Czynu Powstańczego*, autorstwa X. Dunikowskiego, 1949-1952

© Najder Jerzy

Gorbaczow Michaił
Michaił Siergiejewicz Gorbaczow

© Sławek Kamiński/Gazeta Wyborcza

Gorce, pasmo Lubania
Gorce, pasmo Lubania

© Fogra

Gorgona

Gorgona (pocz. VI w. p.n.e.), akroterion archaicznej świątyni Ateny. Muzeum Akropolu w Atenach.

© Szaleńcowa Anna

Gorlice, kościół Narodzenia NMP
Gorlice, kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny (XIX w.)

© Najder Jerzy

Gorlice, rynek
Gorlice, rynek

© Najder Jerzy

Goryczka Klusjusza
Goryczka Klusjusza

© Mróz Andrzej

Goryczka trojeściowa
Goryczka trojeściowa

© Lankosz-Mróz Maria

Goryl
Goryl

© Corel

Gorzów Wielkopolski
Gorzów Wielkopolski

© Najder Jerzy

Gorzów, katedra NMP

Gorzów Wielkopolski, katedra Najświętszej Marii Panny (XIV w.)

© Najder Jerzy

Gostynin, ratusz
Gostynin, ratusz

© Najder Jerzy

Goszczyński Seweryn, grobowiec

Grobowiec Seweryna Goszczyńskiego na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

© Lankosz-Mróz Maria

Gotyk, płaskorzeźby

Sąd Ostateczny, gotycka płaskorzeźba katedry w Orvieto

© Szaleńcowa Anna

Goya Francisco de, Sprzedające kwiaty
Goya Francisco de, Sprzedające kwiaty

© Corel

Goya, Winobranie
Goya y Lucientes Francisco, *Winobranie*

© Corel

Goździk okazały
Goździk okazały

© Mróz Andrzej

Grab pospolity
Grab pospolity, kwiatostan męski

© Mróz Andrzej

Graffiti (1)
Graffiti

© Corel

Graffiti (2)
Graffiti

© Corel

Grażel żółty
Grażel żółty

© Lankosz-Mróz Maria

Grecja, Andros
Andros

© Corel

Grecja, Ateny, łuk Hadriana
Ateny, łuk Hadriana

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Ateny, Olimpiejon
Świątynia Zeusa Olimpijskiego w Atenach

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Ateny, Partenon
Ateny, Partenon

© Corel

Grecja, Ateny, stadion olimpijski
Stadion olimpijski w Atenach

© Corel

Grecja, Ateny, świątynia Nike
Ateny, świątynia Nike

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Ateny, teatr Heroda Atticusa
Teatr Heroda Atticusa w Atenach

© Corel

Grecja, Delfy, mur cyklopowy
Mur cyklopowy w Delfach

© Corel

Grecja, Delfy, świątynia Ateny Marmaria
Delfy, świątynia Ateny Marmaria

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Delfy, teatr
Delfy, teatr i świątynia Apollina

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Delos
Kamienne lwy na wyspie Delos

© Corel

Grecja, Delos, mozaika
Antyczna mozaika na wyspie Delos

© Corel

Grecja, Egina, kaplica Św. Mikołaja
Egina, kaplica Św. Mikołaja w porcie, XIV w.

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Egina, świątynia Afai
Grecja, Egina, świątynia Afai, ok. 490 p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Kanał Koryncki
Grecja, widok na Kanał Koryncki

© Corel

Grecja, Knossos, "Skaczący byk"
Skaczący byk, fresk w Knossos na Krecie

© Corel

Grecja, Korynt, świątynia Apollina
Korynt, świątynia Apollina, 540 r. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Kreta, Fajstos
Fajstos na Krecie

© Corel

Grecja, Kreta, Fajstos, amfora
Wielka amfora odnaleziona w Fajstos na Krecie

© Corel

Grecja, Kreta, magazyny pałacowe
Knossos, magazyny pałacowe

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Kreta, Pałac w Knossos
Grecja, Kreta, Pałac w Knossos

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Kreta, wiatraki
Wiatraki na polach uprawnych na Krecie

© Corel

Grecja, Lindos

Miasteczko Lindos na wyspie Rodos, powyżej zamek krzyżowców

© Corel

Grecja, Lindos, zamek krzyżowców
Lindos, zamek krzyżowców

© Corel

Grecja, Meteora, jeden z klasztorów
Jeden z klasztorów w Meteora

© Fogra

Grecja, Mykeny, Brama Lwów
Mykeny, Brama Lwów

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Mykeny, maska

Mykeny, złota maska pogrzebowa, XVI w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Mykeny, okręg A

Mykeny, okręg A (XXI w. p.n.e.), miejsce odnalezienia przez H. Schliemana grobów władców mykeńskich

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Mykeny, skarbiec Atreusza
Grecja, Mykeny, skarbiec Atreusza (XIV w. p.n.e.)

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Mykos, pop
Grecki pop z chłopcem

© Corel

Grecja, Nafplion, twierdza
Nafplion, twierdza Palamidi

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Naksos, brama Ariadny
Brama Ariadny w Naksos

© Corel

Grecja, Olimpia, stadion
Wejście na starożytny stadion w Olimpii

© Corel

Grecja, Olimpia, stadion starożytny
Olimpia, starożytny stadion, IV w. p.n.e.

© Fogra

Grecja, Paros

Charakterystyczna architektura w miejscowości Paros na Cykladach

© Corel

Grecja, Pireus, port
Pireus, port

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Pomnik Leonidasa
Pomnik Leonidasa w Termopilach

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Rodos, brama portu
Brama portu w Rodos

© Corel

Grecja, Rodos, świątynia Posejdona
Świątynia Posejdona na Rodos

© Corel

Grecja, Saloniki, Biała wieża
Saloniki, Biała wieża, XV w.

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Santoryn (Thera) , zatoka wulkaniczna
Santoryn (Thera), widok na zatokę wulkaniczną

© Corel

Grecja, Termopile, pomnik Spartan
Termopile, pomnik Spartan

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Termopile, wąwóz
Wąwóz Termopile

© Szaleńcowa Anna

Grecja, Tiryns
Fortyfikacje w Tirynsie

© Corel

Grecji starożytnej sztuka, Kora

Kora, sztuka grecka archaiczna, 510 r. p.n.e., praca Chiana, Ateny

© Szaleńcowa Anna

Grecji starożytnej sztuka, Kuros
Grecji starożytnej sztuka, Kuros

© Szaleńcowa Anna

Grecka sztuka, Atena

Sztuka grecka klasyczna, *Odpozywajaca Atena*, 460 p.n.e., Ateny

© Szaleńcowa Anna

Grecka sztuka, stela grobowa
Grecka sztuka, stela grobowa z Keramejkos, V w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Grizzli
Grizzli

© Corel

Grizzli łowiący ryby
Grizzli łowiący ryby

© Corel

Gross Rosen, brama
Brama obozu koncentracyjnego Gross Rosen

© Najder Jerzy

Grottger Artur, grobowiec

Grobowiec Artura Grottgera na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie

© Lankosz-Mróz Maria

Grubodziób
Grubodziób

© Corel

Grudziadz, spichlerze
Grudziadz, spichlerze

© Najder Jerzy

Grudziadz, ulica spichlerzowa
Grudziadz, ulica spichlerzowa

© Najder Jerzy

Grudziądz, widok na miasto
Grudziądz, widok na miasto

© Najder Jerzy

Grusza polna

Grusza polna, odmiana uprawna, kwiaty

© Mróz Andrzej

Gruszki
Owoce odmiany uprawnej gruszy

© Corel

Gruzja, kaplica w pobliżu Tbilisi
Gruzja, kaplica w pobliżu Tbilisi

© Corel

Gruzja, tancerze w strojach ludowych
Gruzja, Tbilisi, tancerze w strojach ludowych

© Corel

Gruzja, Tbilisi, centrum
Plac Lenina w Tbilisi

© Corel

Gruzja, Tbilisi, kościół Metchi
Gruzja, Tbilisi, kościół Metchi z 1278

© Corel

Gruzja, Tbilisi, Plac Lenina
Gruzja, Tbilisi, Plac Lenina w centrum miasta

© Corel

Grybów, kościół parafialny
Grybów, kościół parafialny (1909-1914)

© Najder Jerzy

Grybów, widok na miasto
Grybów, widok na miasto

© Najder Jerzy

Gryfice, Brama Wysoka
Gryfice, Brama Wysoka

© Najder Jerzy

Gryfice, Kościół Mariacki
Gryfice, Kościół Mariacki

© Najder Jerzy

Gryfino
Gryfino, widok na miasto

© Najder Jerzy

Gryfino, fragment murów miejskich
Gryfino, fragment murów miejskich

© Najder Jerzy

Gryfino, kościół Narodzenia NMP
Gryfino, kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Grzechotnik
Grzechotnik

© Corel

Grzybień

Grzybień (Nymphaea daubeniana)

© Mróz Andrzej

Guawa truskawkowa
Guawa truskawkowa

© Mróz Andrzej

Guevara Che Ernesto
Ernesto Che Guevara, 1962

© Archiwa AP Photo/Gazeta Wyborcza

Guziec afrykański
Guziec afrykański

© Corel

Gwadelupa, plaża oraz basen w Hotelu Arawak
Gwadelupa, plaża oraz basen w Hotelu Arawak

© Corel

Gwatemala, Copan, ruiny Majów
Ruiny Majów w Copan

© Corel

Gwatemala, kościół Św. Tomasza
Gwatemala, kościół Św. Tomasza

© Corel

Gwatemala, Majowie, kobieta z plemienia Majów
Kobieta z plemienia Majów

© Corel

Gwatemala, procesja bożonarodzeniowa
Tradycyjna procesja bożonarodzeniowa w Gwatemali

© Corel

Gwatemala, Tikal
Tikal, Wielki Plac

© Corel

Gwatemala, Tikal, dziewczyny z plemienia Majów
Gwatemala, Tikal, dziewczyny z plemienia Majów

© Corel

Hajle Sellasje
Hajle Sellasje

© Fogra

Hajnówka, cerkiew
Hajnówka, cerkiew

© Najder Jerzy

Hałda
Hałda w Nowej Rudzie

© Najder Jerzy

Halle, pomnik G.F. Händla
Pomnik G.F. Händla w Halle

© Corel

Halofity
Halofity

© IGUJ

Hals Frans, "Śmiejący się jeździec"
Hals Frans, *Śmiejący się jeździec*

© Corel

Hals Frans, "Wesoły pijak"
Hals Frans, *Wesoły pijak*

© Corel

Hammar skjold Dag
Dag Hammar skjold, drugi sekretarz generalny ONZ

© Corel

Hańcza
Hańcza

© Lankosz-Mróz Maria

Harenda, pokój J. Kasprowicza
Pokój Jana Kasprowicza, Harenda, Poronin

© Najder Jerzy

Harrier II AV-8B

Samolot Harrier II AV-8B firmy McDonnell Douglas

© Corel

Havel Vaclav
Vaclav Havel

© Dennis Cook/AP-Photo/Gazeta Wyborcza

Hawaje, Hilo, Tęczowe wodospady
Tęczowe wodospady na wyspie Hilo, Hawaje

© Corel

Hawaje, Oahu, Waikiki
Hawaje, Plaża Waikiki na wyspie Oahu

© Corel

Hawaje, tancerze
Tancerze hawajscy

© Corel

Hawaje, Waikiki, Oahu, Różowy pałac
Hawaje, Waikiki, Oahu, Różowy pałac

© Corel

Hellenistyczna sztuka, sarkofag Aleksandra

Hellenistyczna sztuka, sarkofag Aleksandra (325-300 p.n.e.), scena z polowania. Muzeum archeologiczne w Stambule

© Szaleńcowa Anna

Henryków, opactwo Cystersów
Henryków, opactwo Cystersów

© Najder Jerzy

Herakles

Herakles walczący z Acheloosem pod postacią węża, Luwr, Paryż, Francja

© Corel

Herbata
Herbata

© Mróz Andrzej

Hermes

Praksyteles, *Hermes*, rzymska kopia. Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Hertzprung Ejnar
Hertzprung Ejnar

© Michael Linden

Hiena ętkowana
Hiena ętkowana

© Corel

Hiena nad martwą zebra
Hiena nad martwą zebra w otoczeniu sępów

© Corel

Hipopotam karłowaty
Hipopotam karłowaty

© Corel

Hipopotam na łądzie
Hipopotam na łądzie

© Corel

Hipopotamy
Stado hipopotamów

© Corel

Hiszpania, Andaluzja, Casares
Casares w Andaluzji

© Corel

Hiszpania, Andaluzja, góry
Góry Andaluzji

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Avila, katedra
Avila, katedra, XII-XVI w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Avila, klasztor Santo Tomas

Klasztor Santo Tomas - miejsce pochówku Tomása de Torquemady (XV w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Avila, mury miejskie
Hiszpania, Avila, fragment murów miejskich z XI-XIV w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Avila, widok miasta
Avila, widok miasta

© Corel

Hiszpania, Barcelona, łuk triumfalny
Łuk triumfalny w Barcelonie

© Corel

Hiszpania, Barcelona, ogród Gaudiego
Barcelona, fragment ogrodu Gaudiego

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Barcelona, panorama miasta
Barcelona, panorama miasta z ogrodu Gaudiego

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Barcelona, Sagrada Familia
La Sagrada Familia w Barcelonie

© Corel

Hiszpania, Barcelona, taras widokowy w ogrodzie Gaudiego
Taras widokowy w ogrodzie Gaudiego w Barcelonie

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Burgos, katedra
Wschodni portal katedry w Burgos

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Ceuta, budynek rządu
Ceuta, budynek rządu

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Ceuta, twierdza
Ceuta, twierdza

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Costa Brava
Costa Brava

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Ecija, kościół Santiago
Ecija, kościół Santiago, XVII w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Escorial, Pałac Królewski
Escorial, Pałac Królewski (XVI w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Escorial, wnętrze Pałacu Królewskiego
Strop biblioteki króla Filipa II w Escorialu

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, fiesta w Pampelunie
Hiszpania, fiesta w Pampelunie

© Corel

Hiszpania, Girona, kościół Dominkanów
Girona, kościół Dominkanów

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada
Granada, widok na Albacin

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada, Alhambra, pałac Nasrydów
Granada, Alhambra, pałac Nasrydów, Patio de los Leones - kolumny

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada, Capilla Real
Granda, Capilla Real przy katedrze

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada, Generalife
Granada, Generalife (ogrody)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada, pałac Alhambra
Granada, pałac Alhambra, dziedziniec

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Granada, uliczki Albaicinu
Granada, uliczki Albaicinu

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Kadyks, katedra
Kadyks, stara i nowa katedra

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Kordowa

Hiszpania, Kordowa, widok z rzymskiego mostu na rzece Gwadalkiwir

© Jamróz Anna

Hiszpania, Kordowa, brama do dzielnicy żydowskiej
Brama do dzielnicy żydowskiej w Kordowie

© Corel

Hiszpania, Kordowa, brama Mezquity
Kordowa, jedna z bram Mezquity (Wielkiego Meczetu), X w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Madryt, Biblioteka Narodowa
Biblioteka Narodowa w Madrycie (XIX w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Madryt, nowe dzielnice
widok z Pałacu Królewskiego na nowe dzielnice Madrytu

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Madryt, Pałac Królewski (XVIII w.)
Pałac Królewski (XVIII w.) w Madrycie, Hiszpania

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Madryt, pomnik Cervantesa
Hiszpania, Madryt, pomnik M. de Cervantesa

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Malaga
Malaga, widok na port i stadion Corridy

© Corel

Hiszpania, Malaga, pałac biskupi
Malaga, pałac biskupi

© Fogra

Hiszpania, Merida, amfiteatr rzymski
Amfiteatr rzymski w Meridzie (I w. p.n.e.), Hiszpania

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Merida, świątynia Diany
Rzymska Świątynia Diany w Meridzie, Hiszpania

© Fogra

Hiszpania, Montserrat
Montserrat

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Montserrat, fasada kościoła
Fasada kościoła w Montserrat

© Żmijewski Robert

Hiszpania, Murcja, fasada katedry
Murcja, fasada katedry, XVIII w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Murcja, wieża katedry
Murcja, renesansowa wieża katedry (XIV w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Pireneje, zbiornik retencyjny
Jezioro w hiszpańskich Pirenejach

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Salamanka, katedra
Salamanka, stara i nowa katedra, XII-XIV, XVI w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Salamanka, plateresco
Plateresco, rzeźby na portalu Escuelas Menores, 1532, Salamanka

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Salamanka, San Esteban
Salamanka, San Esteban (XV-XVI w.), portal w stylu plateresco

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Salamanka, uniwersytet

Salamanka, Uniwersytet Patio des las Escuelas Mayores, posąg Luisa de León

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, San Sebastian, hotel Maria Cristina

Hotel Maria Cristina - miejsce pobytu gwiazd filmowych podczas festiwalu w San Sebastian

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, San Sebastian, kąpielisko
Kąpielisko Playa de la Concha w San Sebastian

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Saragossa, fontanna i kościół San Pablo
Fontanna i kościół San Pablo w Saragossie

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Saragossa, katedra Nuestra Senora del Pilar
Hiszpania, Saragossa, katedra Nuestra Señora Del Pilar, XVII, XVIII w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Segowia, alkazar
Alkazar w Segowii (XIII-XIV w.)

© Corel

Hiszpania, Segowia, katedra
Hiszpania, Segowia, katedra

© Corel

Hiszpania, Segowia, rzymski akwedukt

Hiszpania, Segowia, rzymski akwedukt, II w. (dł. 800, wys. do 28 m)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Sewilla, La Giralda
Sewilla, La Giralda

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Sewilla, ogrody Alkazaru
Sewilla, ogrody Alkazaru

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Sewilla, Plaza de Espana
Hiszpania, Sewilla, Plaza de España, pawilon wystawowy, 1929

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Sewilla, Virgen De La Macarena

Hiszpania, Sewilla, Virgen De La Macarena, Rzeźba P. Roldana (XVII w.), bazylika La Macarena (XX w.)

© Fogra

Hiszpania, Tarragona, amfiteatr rzymski
Amfiteatr rzymski w Tarragonie (I w. p.n.e. - I w. n.e.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Tarragona, katedra romańsko-gotycka
Katedra romańsko-gotycka w Tarragonie (1120-1331)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Tarragona, posąg Scypiona
Tarragona, posąg Scypiona

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Tarragona, widok na miasto i katedrę
Tarragona - widok na miasto i katedrę

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo
Toledo

© Jamróz Anna

Hiszpania, Toledo, dom El Greco
Toledo, wnetrze domu El Greco

© Jamróz Anna

Hiszpania, Toledo, kościół Christo de la Luz
Kościół (dawny meczet) Christo del la Luz (1000 n.e.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo, kościół Santiago de Arrabal
Kościół Santiago de Arrabal w Toledo (XI w.). Przykład stylu mudejar

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo, Puerta del Sol
Puerta del Sol w Toledo (XII-XIV w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo, Puerta Vieja de Bisagra
Hiszpania, Toledo, Puerta Vieja de Bisagra (IX w.)

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo, San Juan de los Reyes
Toledo, San Juan de los Reyes

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Toledo, synagoga El Transito
Synagoga El Transito (XIV w.) w Toledo, Hiszpania

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Tortosa, Castillo de Zuda
Tortosa, Castillo de Zuda

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Walencja, kościół Santa Catalina
Walencja, kościół Santa Catalina, XVII w.

© Szaleńcowa Anna

Hiszpania, Walencja, Micalet i katedra
Walencja, Micalet i katedra (XIII-XV w.)

© Szaleńcowa Anna

Hobbema Meindert, "Młyn wodny"
Hobbema Meindert, *Młyn wodny z czerwonym dachem*

© Corel

Hokej
Hokej

© Corel

Honduras, Copan, kamienna twarz
Honduras, Copan, kamienna twarz

© Corel

Honduras, Copan, ruiny miasta Majów
Ruiny miasta Majów w Copan

© Corel

Hongkong

Widok na Hongkong ze wzgórza Wiktorii

© Corel

Hongkong noça
Kowloon's Tsim Sha Tsui District noça, Hongkong

© Corel

Hongkong, restauracja Jumbo
Pływająca restauracja Jumbo w Aberdeen, Hongkong

© Corel

Hongkong, zatoka
Zatoka Hongkong

© Fogra

Hooch Peter, "Chłopiec przynoszący granaty"
Hooch Peter, *Chłopiec przynoszący granaty*

© Corel

Hooch Peter, "Kobieta obierająca jabłko"
Hooch Peter, *Kobieta obierająca jabłko*

© Corel

Hooch Pieter, "Wnętrze"
Hooch Pieter, *Wnętrze*

© Corel

Hornet F/A 18A

Samoloty F/A 18A Hornet firmy McDonnell Douglas w szyku

© Corel

Howerla
Howerla

© Lankosz-Mróz Maria

Hrubieszów, cerkiew
Hrubieszów, cerkiew

© Najder Jerzy

Hrubieszów, dwór Du Château
Hrubieszów, dwór Du Château

© Najder Jerzy

Humbak
Humbak

© Corel

Humbak, płetwa ogonowa
Płetwa ogonowa humbaka

© Corel

Hurricane
Myśliwiec Hurricane

© Corel

Husajn Saddam

Saddam Husajn podczas przemówienia do narodu

© (Iraqi News Agency/AP Photo/Gazeta Wyborcza

I wojna światowa, Gallipoli, pomnik
Pomnik żołnierzy poległych pod Gallipoli

© Corel

II wojna światowa, bitwa pod Falaise, Francja, 1944
Bitwa pod Falaise, Francja, 1944

© Corel

II wojna światowa, Caen, Francja
Caen we Francji po zakończeniu działań wojennych

© Corel

II wojna światowa, działania wojenne we Włoszech
Działania wojenne na Froncie Włoskim, 1943

© Corel

II wojna światowa, Falaise, wyzwolenie
Wyzwolenie Falaise, 1944

© Corel

II wojna światowa, konwój
Konwój do Francji, 1944

© Corel

II wojna światowa, korweta HMCS Halifax
Korweta HMCS Halifax, 1943

© Corel

II wojna światowa, Montgomery
Bernard Law Montgomery (z lewej), Holandia, 1945

© Corel

II wojna światowa, narada pod Falaise

Narada sztabu podczas bitwy pod Falaise, 1944 (w berecie generał B.L. Montgomery)

© Corel

II wojna światowa, Normandia, działo
Działo niemieckiej obrony wybrzeża w Courseulles w Normandii

© Corel

II wojna światowa, Warszawa w gruzach, 1939
Warszawa po oblężeniu przez Niemców w 1939

© Corel

II wojna światowa, Włochy, inspekcja

II wojna światowa, Włochy, inspekcja wojsk brytyjskich przez króla Jerzego VI (1944)

© Corel

Ikona Św. Trójcy
Ikona Św. Trójcy

© Corel

Imbir lekarski
Imbir lekarski

© Mróz Andrzej

Indie, Adzanta, kobieta
Kobieta w tradycyjnym stroju w Adzancie, Indie

© Corel

Indie, Agra, Hindusi
Indie, Agra, Hindusi ze słoniem indyjskim

© Corel

Indie, Agra, Tadź Mahal

Indie, Agra, Tadź Mahal mauzoleum Mumtaz Mahal, żony władcy Indii Szahdżahana, XVII w.

© Corel

Indie, Apsara

Płaskorzeźba przedstawiająca nimfę Apsarę, Tamilnadu

© Corel

Indie, Aurangabad, muzykant
Muzykant w Aurangabadzie, Indie

© Fogra

Indie, Bhubaneśwar, Lingaradża
Lingaradża, siwaicka świątynia z XI w.

© Jamróz Anna

Indie, Bhubaneśwar, świątynia Radżarani
Świątynia Radżarani w Bhubaneśwar, Indie

© Corel

Indie, Bombaj, Brama Indii
Brama Indii w Bombaju

© Corel

Indie, Delhi, kobiety w sari
Kobiety ubrane w sari w Czerwonym Fortcie w Delhi

© Corel

Indie, Delhi, muzułmanin
Muzułmański mężczyzna w Indiach

© Corel

Indie, Delhi, sikhijski mężczyzna
Mężczyzna w tradycyjnym sikhijskim turbanie

© Corel

Indie, Delhi, sikhowie
Sikhijscy turyści w Czerwonym Fortcie w Delhi

© Corel

Indie, Dżajpur, Hawa Mahal
Hawa Mahal w Dżajpurze

© Corel

Indie, Kaszmir
Kaszmir

© Corel

Indie, Khadźuraho, rzeźba Wisznu i Lakshmi
Rzeźba przedstawiająca Wisznu i Lakshmi w świątyni w Khadźuraho

© Corel

Indie, Khadżuraho, świątynia Lakszmi
Weranda świątyni Lakszmi w Khadżuraho w Indiach

© Corel

Indie, kobieta niosąca wodę
Kobieta niosąca wodę ze studni, Indie

© Corel

Indie, Madurai
Madurai, wieże świątyni Minakshi

© Corel

Indie, Nowe Delhi
Indie, Nowe Delhi, świątynia Laksminarain

© Corel

Indie, Nowe Delhi, kobiety
Kobiety w świątyni Laksmian w Nowym Delhi

© Corel

Indie, Orisa, świątynia Surji
Orisa, świątynia Surji (boga Słońca) w Konarak, XIII w.

© Fogra

Indie, Puri, świątynia Wisznu-Dżagannathy
Indie, Puri, świątynia Wisznu-Dżagannathy (tzw. Biała Pagoda, XII, XIV w.)

© Jamróz Anna

Indie, Radżasthan, dzieci
Dzieci na wozie zaprzęgniętym w wielbłąda

© Corel

Indie, Radżasthan, fakir
Hinduski fakir w Dżajpur w Radżasthanie

© Corel

Indie, Radżasthan, handlarz

Sprzedawca smakołyków na dziedzińcu Bursztynowego Pałacu w Dżajpur w Radżasthanie

© Corel

Indie, Radżasthan, kobieta
Mieszkanka Dżajpur w Radżasthanie

© Corel

Indie, Radżasthan, Pałac Raiphut
Pałac Raiphut, Radżasthan

© Corel

Indie, Radżasthan, poganiacz wielbłądów
Mieszkaniec Dżajpur powożący wielbłądami, Radżasthan, Indie

© Corel

Indie, Radżasthan, pustynia Thar, Jain architektura
Architektura sakralna na pustynii Thar, Radżasthan, Indie

© Corel

Indie, Sadhu

Indie, Sadhu - wędrowny asceta

© Corel

Indie, Sarnath, malowidło ściennie
Sarnath, malowidło ściennie przedstawiające młodego Budę

© Corel

Indie, Sarnath, wewnątrz świątyni buddyjskiej
Sarnath, wewnątrz świątyni buddyjskiej

© Corel

Indie, Śrinagar, łodzie
Łodzie mieszkalne na jeziorze Dal w Kaszmirze

© Corel

Indie, Tamilnadu, brązowy posąg boga Śiwy
Brązowy posąg boga Śiwy, Tamilnadu, Indie

© Corel

Indie, Udajpur, świątynia
Świątynia Udayeshvary w Udajpurze w Indiach

© Corel

Indie, Uttar Pradesh, hindusi
Hindusi kąpiący się w Gangesie, Uttar Pradesh, Indie

© Corel

Indie, Varanasi, Ganges
Przystań na Gangesie w Varanasi, Uttar Pradesh, Indie

© Corel

Indie, zaklinacz węży
Indie, zaklinacz węży

© Corel

Indonezja, architektura Sumatry
Architektura Sumatry

© Fogra

Indonezja, Bali, rzeźba
Rzeźba z Bali

© Corel

Indonezja, Bali, tancerka
Tancerka z wyspy Bali w Indonezji

© Corel

Indonezja, Borobodur
Indonezja, Borobodur

© Corel

Indonezja, chłopiec na polu ryżowym
Indonezja, chłopiec na polu ryżowym na wyspie Bali

© Corel

Indonezja, Dżakarta, meczet Jstiglal
Dżakarta, meczet Jstiglal

© Fogra

Indonezja, Jawa, Borobudur
Borobudur

© Corel

Indonezja, Lombok
Lombok

© Fogra

Indonezja, pola ryżowe
Indonezja, Bali, widok na pola ryżowe

© Corel

Indonezja, Sumatra, muzycy
Muzycy z Sumatry

© Corel

Indyk dziki
Indyk dziki

© Corel

Indyk dziki, młode
Indyk dziki, młode

© Corel

Ingres Jean A.D., "Mademoiselle Caroline de Riviere"
Ingres Jean A.D. *Mademoiselle Caroline de Riviere* (1805)

© Corel

Inowrocław
Inowrocław

© Najder Jerzy

Inowrocław, kościół

Kościół garnizonowy pod wezwaniem Św. Barbary w Inowrocławiu

© Najder Jerzy

Irak, Babilon, pałac Nabuchodonozora
Babilon, pałac Nabuchodonozora

© Corel

Irak, Bagdad, meczet

Irak, Bagdad, świątynia siódmego i dziewiątego Imama

© Corel

Irak, Kisz

Irak, Kisz, ruiny starożytnego miasta na trakcie handlowym

© Corel

Irak, Ktezyfon

Irak, Ktezyfon, łuk Chosroesa II Parwiza (dynastia Sasanidów), VII w.

© Corel

Irak, Mosul, Świątynia proroka Jonasza
Irak, Mosul, Świątynia proroka Jonasza oraz mury Niniwy

© Corel

Irak, Samarra, meczet
Irak, Samarra, meczet

© Corel

Iran, karawana

Iran, karawana nomadów na wielbłądach

© Corel

IRA, zamieszki

Zamieszki w Irlandii Północnej z udziałem IRA

© Max Nash/Gazeta Wyborcza

Irbis, pantera śnieżna
Irbis, pantera śnieżna

© Corel

Irga pozioma
Irga pozioma

© Mróz Andrzej

Irlandia Północna, Belfast, budynek parlamentu
Budynek parlamentu Irlandii Północnej w Belfaście

© Corel

Irlandia Północna, Belfast, ogród botaniczny
Ogród botaniczny w Belfaście

© Corel

Irlandia Północna, County Antrim, Zamek Dunluce
Zamek Dunluce w County Antrim, Irlandia Północna

© Corel

Irlandia Północna, wyspa Carrickarde, Carrick-a-Rede
Most w Carrick-a-Rede na wyspie Carrickarde w Irlandii Północnej

© Corel

Irlandia, Bunratty, młody dudziarz
Irlandia, Bunratty, młody dudziarz

© Corel

Irlandia, Cork
Irlandia, widok na kanał w Cork

© Corel

Irlandia, ulice Dublina
Irlandia, ulice Dublina

© Corel

Irlandia, wybrzeże

Wioska na południowo-zachodnim wybrzeżu Irlandii

© Corel

Isuzu 4200 R
Isuzu 4200 R

© Corel

Iwonicz-Zdrój
Iwonicz-Zdrój

© Najder Jerzy

Izrael, Betlejem, Bazylika Bożego Narodzenia
Izrael, Betlejem, Bazylika Bożego Narodzenia

© Corel

Izrael, Betlejem, Grota Narodzenia

Izrael, Betlejem, Grota Narodzenia w Bazylice Bożego Narodzenia

© Corel

Izrael, Galilea, kościół Przemienienia Pańskiego
Kościół Przemienienia Pańskiego w Galilei

© Corel

Izrael, Jerozolima
Izrael, Jerozolima, widok na Stare Miasto

© Corel

Izrael, Jerozolima, Bazylika Bożego Grobu
Izrael, Jerozolima, Bazylika Bożego Grobu

© Corel

Izrael, Jerozolima, kopia skały
Sciana świątyni i kopia skały w Jerozolimie

© Corel

Izrael, Jerozolima, meczet Omara

Izrael, Jerozolima, meczet Qubbet As-Sachra, kopuła skały (meczet Omara) z VII w.

© Jamróz Anna

Izrael, Jerozolima, ogród oliwny
Ogród oliwny na Górze Oliwnej w Jerozolimie

© Corel

Izrael, Jerozolima, Ściana Płaczu

Izrael, Jerozolima, Ściana Płaczu (fragment muru zachodniego Świątyni Jerozolimskiej)

© Corel

Izrael, Martwe Morze
Surowy krajobraz brzegów Morza Martwego

© Corel

Izrael, Qumran

Grotty w okolicy Qumran, w których 1947 (lub 1946) znaleziono słynne rękopisy

© Corel

Izrael, Tel Aviv
Izrael, Tel Aviv, widok z lotu ptaka

© Corel

Izyda klęcząca

Izyda klęcząca, grobowiec Amenophisa II, Egipt

© Corel

Izyda, malowidło ściennie

Izyda rozkładająca uskrzydłone ramiona, grobowiec Seti I, Egipt

© Corel

Jabłoń domowa, owoce
Jabłoń domowa, owoce

© Mróz Andrzej

Jabłonie
Kwitnące jabłonie

© Corel

Jacht regatowy
Jacht regatowy płynący fordewindem

© Corel

Jaguar
Jaguar

© Corel

Jak
Jak

© Corel

Jałowiec pospolity
Jałowiec pospolity

© Mróz Andrzej

Jałowiec sawina
Jałowiec sawina

© Lankosz-Mróz Maria

Jamajka, plaža
Jamajka, plaža

© Corel

Jamajka, wodospady na Dunn's River
Wodospady na Dunn's River na Jamajce

© Corel

Jamnik
Jamnik

© Corel

Jan III Sobieski
Jan III Sobieski

© Fogra

Jan Paweł II, papież
Papież Jan Paweł II

© Fogra

Janczar

Janczar przy Bramie Pozdrowień (Topkapi Sarayi) w Stambule.

© Szaleńcowa Anna

Janów Lubelski, zalew
Zalew w Janowie Lubelskim

© Najder Jerzy

Janów Podlaski, kościół
Janów Podlaski, kościół

© Najder Jerzy

Janów Podlaski, stadnina koni
Stadnina koni w Janowie Podlaskim

© Najder Jerzy

Japonia, Hokkaido
Japonia, Hokkaido

© Corel

Japonia, Kioto
Kioto

© Corel

Japonia, Kioto, centrum miasta nocą
Kioto, centrum miasta nocą

© Corel

Japonia, Kioto, Świątynia Heian

Kioto, główna brama Świątyni Heian-jingu, wzniesionej w 1894 dla upamiętnienia 1100. rocznicy założenia Kioto

© Corel

Japonia, Kioto, Złoty Pawilon
Kioto, Złoty Pawilon

© Corel

Japonia, Okinawa, karate

Mistrz karate z Okinawy - miejsca narodzin tej sztuki walki

© Corel

Japonia, pola ryżowe nieopodal Kawasaki
Pola ryżowe nieopodal Kawasaki

© Corel

Japonia, świątynia szintoistyczna
Japonia, świątynia szintoistyczna

© Corel

Japonia, Tokio noça
Tokio noça

© Corel

Japonia, Tokio, kolej szybkiego ruchu
Tokio, kolej szybkiego ruchu

© Corel

Japonia, Tokio, ruch uliczny
Ruch uliczny w Tokio

© Corel

Japonia, Wielki Budda

Wielki Budda w Kamakurze (Japonia), 15-metrowy posąg z 1256

© Corel

Jarosław, ratusz
Jarosław, ratusz

© Najder Jerzy

Jaruzelski Wojciech
Wojciech Jaruzelski

© Jerzy Gumowski/Gazeta Wyborcza

Jasień, kościół
Jasień, kościół

© Najder Jerzy

Jasło
Jasło

© Najder Jerzy

Jasło, urząd miasta
Urząd miasta w Jasle

© Najder Jerzy

Jaśmin nagokwiatowy
Jaśmin nagokwiatowy

© Lankosz-Mróz Maria

Jaśminowiec wonny
Jaśminowiec wonny

© Mróz Andrzej

Jastrowie, kościół NMP
Jastrowie, kościół Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Jaszczurka pustynna
Jaszczurka pustynna (*Aporosaura anchietae*)

© Corel

Jawa, wulkan Bromo
Jawa, wulkan Bromo

© Fogra

Jawor
Jawor

© Mróz Andzej

Jaworzno, elektrownia
Elektrownia w Jaworznie

© Najder Jerzy

Jaworzno, hala sportowa
Jaworzno, hala sportowa

© Najder Jerzy

Jaworzno, rynek
Rynek w Jaworznie

© Najder Jerzy

Jawor, ratusz
Ratusz w Jaworze

© Najder Jerzy

Jawor, rynek
Rynek w Jaworze

© Najder Jerzy

Jęczmień
Jęczmień

© Corel

Jedlica
Jedlica

© Mróz Andrzej

Jedlicze, rafineria
Jedlicze, rafineria

© Najder Jerzy

Jedlina-Zdrój, dom zdrojowy
Dom zdrojowy w Jedlinie-Zdroju

© Najder Jerzy

Jędrzejów, klasztor Cystersów
Jędrzejów, klasztor Cystersów

© Najder Jerzy

Jędrzejów, muzeum zegarów
Muzeum zegarów w Jędrzejowie

© Najder Jerzy

Jeleń Dybowskiego
Jeleń Dybowskiego

© Fogra

Jeleń europejski
Stado jeleni europejskich

© Fogra

Jeleń mulak, młody
Młody jeleń mulak

© Corel

Jelenia Góra
Jelenia Góra

© Najder Jerzy

Jelenia Góra, ratusz
Ratusz w Jeleniej Górze

© Najder Jerzy

Jeździectwo, skoki przez przeszkody
Jeździectwo, skoki przez przeszkody

© Corel

Jeździectwo, wyścigi
Wyścigi konne

© Corel

Jeżozwierz, młode
Młody jeżozwierz

© Corel

Jodła koreańska
Jodła koreańska

© Mróz Andrzej

Jodła pospolita
Jodła pospolita

© Lankosz-Mróz Maria

Jodła pospolita, kwiatostany
Kwiatostany męskie jodły pospolitej

© Lankosz-Mróz Maria

Joński porządek architektoniczny

Joński porządek architektoniczny, kolumna jońska z Perge, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Jordania, Amman, meczet z epoki ottomańskiej
Jordania, Amman, meczet z epoki ottomańskiej

© Corel

Jordania, Ash Shawbak
Zamek krzyżowców, Ash Shawbak, Jordania

© Corel

Jordania, Geraza (Jerash), Brama Południowa
Brama Południowa w Gerazie (Jerash), Jordania

© Corel

Jordania, Geraza (Jerash), Forum
Rzymskie forum owalne w Gerazie (Jerash)

© Szaleńcowa Anna

Jordania, Petra
Skalna świątynia (el-Kazneh - Skarbiec) w Petrze

© Corel

Jordania, Petra, grobowce skalne
Petra, grobowce skalne, tzw. Jedwabny Grobowiec

© Szaleńcowa Anna

Joshua Tree

Joshua Tree w Joshua Trees National Monument niedaleko Palm Springs

© Corel

Józefów, kościół NMP
Józefów, kościół Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Judaszowiec wschodni
Judaszowiec wschodni

© Fogra

Jujuba pospolita
Jujuba pospolita

© Mróz Andrzej

Jukka karolińska
Jukka karolińska

© Mróz Andrzej

Jukka (Yucca gloriosa)
Jukka (Yucca gloriosa)

© Mróz Andrzej

Jukon
Jukon

© Corel

Junkers JU88
Junkers JU88

© Corel

Jurta
Jurta

© Jamróz Anna

Kajakarstwo górskie
Kajakarstwo górskie

© Corel

Kakadu żółtoczube
Kakadu żółtoczube

© Corel

Kakaowiec
Kakaowiec

© Mróz Andrzej

Kaktus karnegia
Karnegia - pustynia Gila w Arizonie

© Corel

Kaktusy, Lobivia sp.
Kaktusy, Lobivia sp.

© Mróz Andrzej

Kaktus, Turbinicarpus sp.
Kaktus, Turbinicarpus sp.

© Mróz Andrzej

Kalijka etiopska
Kalijka etiopska

© Lankosz-Mróz Maria

Kalina koralowa

Kalina koralowa, odmiana "buldenez"

© Mróz Andrzej

Kalisz, kościół
Kalisz, kościół

© Najder Jerzy

Kalisz, ratusz
Ratusz w Kaliszu

© Najder Jerzy

Kalwaria Paclawska, klasztor
Kalwaria Paclawska, kościół i klasztor Franciszkanów

© Najder Jerzy

Kalwaria Zebrzydowska, akwaforta
Kalwaria Zebrzydowska, akwaforta, 1 poł. XIX w.

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Kambodża, Angkor Wat
Angkor Wat

© Corel

Kambodża, partyzant
Kambodżański partyzant

© Corel

Kamelia japońska
Kamelia japońska, odmiana pełnokwiatowa

© Mróz Andrzej

Kamień Pomorski, Brama Wolińska
Kamień Pomorski, Brama Wolińska

© Najder Jerzy

Kamień Pomorski, katedra
Katedra w Kamieniu Pomorskim

© Najder Jerzy

Kamyki
Kamyki

© Mróz Andrzej

Kanada, Alberta
Dinosaur Provincial Park, Alberta, Kanada

© Corel

Kanada, Alberta, góry
Góry w prowincji Alberta

© Corel

Kanada, Fraser
Rzeka Fraser w okolicach Lytton, Kanada

© Corel

Kanada, Katedra w Ottawie
Kanada, Ottawa, Katedra Notre Dame

© Corel

Kanada, Montreal, port
Montreal, port

© Corel

Kanada, Ontario, Toronto noca
Widok na Toronto noca

© Corel

Kanada, Ottawa

Kanada, Ottawa, widok z lotu ptaka na parlament i National Gallery

© Corel

Kanada, Quebec, Chateau Frontenac
Chateau Frontenac w Quebecu

© Corel

Kanada, Toronto, Black Creek
Black Creek - wioska pionierów w Toronto

© Corel

Kanada, Toronto, Casa Loma
Casa Loma w Toronto

© Corel

Kanada, Toronto, nowy ratusz
Nowy ratusz w Toronto

© Corel

Kanada, Toronto, Skydome
Kanada, Toronto, Skydome

© Corel

Kanada, Vancouver, centrum
Centrum Vancouver

© Corel

Kanada, Vancouver, centrum naukowe
Centrum naukowe Vancouver w Kanadzie

© Corel

Kanada, Vancouver, widok miasta
Widok na Vancouver

© Corel

Kanada, Victoria
Victoria

© Corel

Kanada, Victoria
Kanada, Victoria

© Corel

Kanada, wodospad Niagara
Wodospad Niagara

© Corel

Kanał Panamski
Kanał Panamski

© Corel

Kanton

Figury koziółków, symbol Kantonu

© Jamróz Anna

Kapturnica purpurowa
Kapturnica purpurowa, kwiat

© Mróz Andrzej

Karczoch zwyczajny
Karczoch zwyczajny

© Mróz Andrzej

Karibu
Karibu

© Corel

Karibu, byk
Karibu, byk

© Corel

Karkonosze, Wodospad Kamieńczyka
Karkonosze, Wodospad Kamieńczyka

© Żmijewski Robert

Karsińskie Jezioro
Jezioro Karsińskie

© Najder Jerzy

Karta Atlantycka, ceremonia podpisania
Ceremonia podpisania Karty Atlantyckiej, HMS Prince of Wales, 1941

© Corel

Karta Atlantycka, spotkanie na HMS Prince of Wales
Karta Atlantycka, spotkanie na HMS Prince of Wales, 1941

© Corel

Kartuzy, kościół
Kościół w Kartuzach

© Najder Jerzy

Kasztan jadalny
Kasztan jadalny

© Mróz Andrzej

Kasztanowiec
Kasztanowiec

© Mróz Andrzej

Katamaran
Katamaran

© Corel

Katleja

Katleja, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Katowice, pomnik
Pomnik Powstańców Śląskich w Katowicach

© Najder Jerzy

Katowice, Spodek
Katowice, hala sportowo-widowiskowa Spodek

© Najder Jerzy

Kaukaz, Elbrus
Kaukaz Elbrus, 5642 m n.p.m.

© Fogra

Kawa
Kawa

© IGUJ

Kazimierz Dolny, rynek
Rynek w Kazimierzu Dolnym

© Najder Jerzy

Kazimierz Dolny, widok na miasto
Kazimierz Dolny, widok na miasto

© Najder Jerzy

Kendo
Kendo

© Corel

Kenia, Masaj
Kenia, młody Masaj

© Corel

Kenia, murzyńska chata
Murzyńska chata w Kenii nad jeziorem Turkana

© Corel

Kenia, Nairobi
Kenia, Nairobi, fragment miasta

© Fogra

Kenia, Nairobi, tancerka
Tancerka z Nairobi, Kenia

© Corel

Kenia, tańce plemienne
Tańce plemienne w Kenii

© Corel

Kenia, wojownicy z plemienia Samburu
Kenia północna, wojownicy z plemienia Samburu

© Corel

Ketmia syryjska
Ketmia syryjska

© Mróz Andrzej

Kielce, budynek ZUS
Kielce, budynek ZUS

© Najder Jerzy

Kielce, kościół Św. Krzyża
Kielce, kościół Św. Krzyża

© Najder Jerzy

Kielce, pałac biskupi

Kielce, pałac biskupi (1637-1641, obecnie Muzeum Narodowe)

© Najder Jerzy

Kielichowiec wonny
Kielichowiec wonny

© Mróz Andrzej

Kiribati, Tarawa, tradycyjny taniec
Tradycyjny taniec w wiosce Buota na atolu Tarawa

© Corel

Kissinger i Kwaśniewski
Henry Kissinger i Aleksander Kwaśniewski

© Piotr Molecki/Gazeta Wyborcza

Kitnia Andrego
Kitnia Andrego

© Mróz Andrzej

Klerk Wilhelm Frederik de
Wilhelm Frederik de Klerk

© Sasa Kralj/AP Photo/Gazeta Wyborcza

Klimt Gustaw, "Pocałunek"
Klimt Gustaw, *Pocałunek*

© Corel

Klinowe pismo
Sumeryjskie pismo klinowe. Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Kliwia cynobrowa
Kliwia cynobrowa

© Lankosz-Mróz Maria

Klon zwyczajny
Klon zwyczajny

© Mróz Andrzej

Koala
Koala

© Corel

Kogut
Kogut

© Corel

Kohl Helmut
Helmut Kohl

© Fritz Reiss/AP Photo/Gazeta Wyborcza

Kojot
Kojot polujący na pustyni

© Corel

Kojot, młode
Młody kojot

© Corel

Kokornak (Aristolochia elegans)
Kokornak (Aristolochia elegans), kwiat pułpkowy

© Mróz Andrzej

Kokorycz pusta
Kokorycz pusta

© Lankosz-Mróz Maria

Kokos właściwy
Kokos właściwy

© Corel

Kolarstwo szosowe
Kolarstwo szosowe

© Corel

Kolarstwo torowe, zawody na torze olimpijskim w Los Angeles
Kolarstwo torowe, zawody na torze olimpijskim w Los Angeles

© Corel

Kołobrzeg

**Kołobrzeg, gotycka kolegiata Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (XIV w.,
odbudowana po zniszczeniach wojennych)**

© Najder Jerzy

Kołobrzeg, latarnia morska
Kołobrzeg, latarnia morska

© Najder Jerzy

Koloseum, arena
Koloseum, arena

© Corel

Kolumbia, rzeka
Przełom rzeki Kolumbia

© Corel

Kolumbia, San Augustin, grobowiec
Wejście do grobowca, San Augustín, Columbia

© Corel

Kolumbia, San Augustin, stojąca rzeźba
Stojąca rzeźba, San Augustín, Kolumbia

© Corel

Kombajny zbożowe
Kombajny zbożowe

© Corel

Koń domowy
Klacz ze źrebakiem

© Corel

Konin, rynek
Rynek w Koninie

© Najder Jerzy

Konin, zabytkowy słup
Zabytkowy słup w Koninie

© Najder Jerzy

Koral czerwony
Koral czerwony

© Corel

Korea Południowa, Koreanki w strojach ludowych
Kobiety w tradycyjnych koreańskich strojach na pielgrzymce w Pusan

© Fogra

Korea Południowa, Seul, strój ludowy
Seul, kobieta w tradycyjnym stroju koreańskim

© Corel

Korea Połudnowa, Seul

Korea Połudnowa, Seul, widok z lotu ptaka na centrum miasta

© Corel

Koreańska wojna, US Marines na froncie koreańskim
US Marines na froncie koreańskim (1951)

© Corel

Korea, Koreańczyk w stroju ludowym
Koreańczyk w stroju ludowym

© Corel

Kormorany czarne
Kormorany czarne

© Corel

Kórnik, kolegiata
Kolegiata Wszystkich Świętych w Kórniku

© Najder Jerzy

Kórnik, zamek
Zamek w Kórniku

© Najder Jerzy

Koryncki porządek architektoniczny
Koryncki porządek architektoniczny

© Szaleńcowa Anna

Korzenie oddechowe
Korzenie oddechowe awicennii

© Mróz Andrzej

Korzenie podporowe, korzeniara
Korzenie podporowe, korzeniara

© Mróz Andrzej

Kościan, rynek
Kościan, rynek

© Najder Jerzy

Kościerzyna, kościół
Kościół w Kościerzynie

© Najder Jerzy

Kościerzyna, rynek
Rynek w Kościerzynie

© Najder Jerzy

Kosmatka polna
Kosmatka polna

© Mróz Andrzej

Koszalin, bazylika NMP

Koszalin, gotycka bazylika Najświętszej Marii Panny (1300-1333)

© Najder Jerzy

Koszalin, Domek Kata
Koszalin, "Domek Kata"

© Najder Jerzy

Kot domowy
Kot domowy

© Corel

Kotewka orzech wodny
Kotewka orzech wodny

© Mróz Andrzej

Koza karłowata
Koza karłowata

© Corel

Kozica

Kozica na zboczu Buczynowych Turni

© Żmijewski Robert

Kozienice, muzeum regionalne
Muzeum regionalne w Kozienicach

© Najder Jerzy

Kozienice, Urząd Miasta
Urząd Miasta w Kozienicach

© Najder Jerzy

Kozioł śnieżny
Kozioł śnieżny

© Corel

Krab
Krab

© Corel

Kraków, Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej
Kraków, Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej

© Najder Jerzy

Kraków, Collegium Novum
Kraków, Collegium Novum, 1887

© Zych Jan

Kraków, herb

Herb miasta Krakowa z tablicy upamiętniającej 200. rocznicę odsieczy wiedeńskiej na Kościele Mariackim

© Fogra

Kraków, Kaplica Zygmuntowska
Kraków, Kaplica Zygmuntowska na Wawelu

© Najder Jerzy

Kraków, katedra na Wawelu
Katedra na Wawelu

© Najder Jerzy

Kraków, klasztor Kamedułów
Klasztor Kamedułów na Bielanych w Krakowie

© Mróz Andrzej

Kraków, klasztor Norbertanek
Kraków, klasztor Norbertanek (XIII, XVII, XVIII w.)

© Najder Jerzy

Kraków, Kościół Mariacki
Kościół Mariacki (XIV w.) w Krakowie

© Najder Jerzy

Kraków, kościół Św. Andrzeja
Kraków, kościół Św. Andrzeja (koniec XI w.)

© Fogra

Kraków, kościół Św. Krzyża
Kościół Św. Krzyża w Krakowie

© Słowakiewicz Wojciech

Kraków, ogród botaniczny
Ogród botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

© Mróz Andrzej

Kraków, pomnik Adama Mickiewicza
Pomnik Adama Mickiewicza na placu Rynku Głównego w Krakowie

© Fogra

Kraków, Sukiennice
Kraków, Sukiennice (XIV w.)

© Najder Jerzy

Kraków, Teatr im. J. Słowackiego

Budynek Teatru im. Juliusza Słowackiego (architekt J. Zawiejski, 1893), widok z wieży ratuszowej, Kraków

© Fogra

Kraków, Wawel
Zamek Królewski na Wawelu

© Najder Jerzy

Kraków, Wawel, dziedziniec
Dziedziniec Wawelu

© Mróz Andrzej

Krasiczyn, zamek
Zamek w Krasiczynie

© Najder Jerzy

Kraśnik, kościół
Kościół w Kraśniku

© Najder Jerzy

Krasnystaw
Krasnystaw

© Najder Jerzy

Kraterowe Jezioro, Oregon

Jezioro Kraterowe, Park Narodowy Jeziora Kraterowego, Oregon

© Corel

Krępa, cerkiew
Krępa, cerkiew łemkowska

© Najder Jerzy

Krokodyl nilowy
Krokodyl nilowy

© Corel

Krokodyle gawialowe na Borneo
Krokodyle gawialowe na Borneo

© Corel

Królik domowy himalajski
Królik domowy himalajski miniaturowy

© Corel

Królik dziki
Królik dziki

© Corel

Krosno, huta szkła
Huta szkła w Krośnie

© Najder Jerzy

Krosno, rynek
Rynek starego miasta w Krośnie

© Najder Jerzy

Krowa i bocian

Krowa rasy holenderskiej i bocian

© Najder Jerzy

Kruszczyk
Kruszczyk

© Mróz Andrzej

Kruszwica, kolegiata
Kolegiata w Kruszwicy

© Najder Jerzy

Kruszwica, wnetrze kolegiaty
Wnetrze kolegiaty w Kruszwicy

© Najder Jerzy

Krutynia
Krutynia, Mazurski Park Krajobrazowy

© Mróz Andrzej

Krynica Morska, plaża
Krynica Morska, plaża

© Najder Jerzy

Kryzys kubański, debata, 25 X 1962
Debata nad kryzysem kubańskim, 25 X 1962

© Corel

Krzeszowice, pałac
Zespół pałacowy w Krzeszowicach

© Najder Jerzy

Krzeszowice, Urząd Miasta
Urząd Miasta w Krzeszowicach

© Najder Jerzy

Krzewuszka
Krzewuszka

© Mróz Andrzej

Krzyże celtyckie
Irlandia, krzyże celtyckie

© Corel

Krzyżne
Krzyżne

© Żmijewski Robert

Krzyżówka
Krzyżówka z pisklętami

© Corel

Krzyżówka, samica
Krzyżówka, samica

© Corel

Krzyżówka, samiec
Krzyżówka, samiec

© Corel

Książ, zamek
Zamek w Książu

© Najder Jerzy

Ku-Klux-Klan
Członkowie Ku-Klux-Klanu

© Archiwa AP Photo/Gazeta Wyborcza

Ku-Klux-Klan, wiec
Wiec Ku-Klux-Klanu, 16 VIII 1997

© AP Photo/Gazeta Wyborcza

Kudu wielkie
Kudu wielkie

© Corel

Kupkówka pospolita
Kupkówka pospolita

© Mróz Andrzej

Kura domowa
Kura domowa

© Corel

Kuopatwa skalna
Kuopatwa skalna, odmiana chukar

© Corel

Kutno, kościół Św. Wawrzyńca
Kościół Św. Wawrzyńca w Kutnie

© Najder Jerzy

Łabędź czarny
Łabędź czarny

© Fogra

Łabędź niemy
Łabędź niemy

© Corel

Łabowska Hala
Hala Łabowska

© Żmijewski Robert

Lama
Lama

© Corel

Lamborghini Diablo
Lamborghini Diablo

© Corel

Lampart
Lampart

© Corel

Lampart czarny, młody
Lampart czarny, młody

© Corel

Lampart wspinający się na drzewo
Lampart wspinający się na drzewo

© Corel

Lamparty
Para lampartów pijących wodę

© Corel

Lancret Nicolas, "Huštawka"
Lancret Nicolas, *Huštawka*

© Corel

Lancret Nicolas, "Sielanka"

Lancret Nicolas, Scena z zabawy wytwornego towarzystwa na tle przyrody

© Corel

Łańcut, pałac Lubomirskich
Łańcut, pałac Lubomirskich

© Najder Jerzy

Laokoona grupa
Grupa Laokoona

© Szaleńcowa Anna

Laos, póllezacy Budda
Laos, póllezacy Budda

© Corel

Laos, posągi Buddy
Posągi Buddy w Laosie

© Corel

Lascoux, rysunek konia
Lascoux, rysunek konia na skale

© Corel

Lascoux, rysunek żubra
Lascoux, rysunek żubra na ścianie skały

© Corel

Łask, kolegiata
Łask, kolegiata

© Najder Jerzy

Łask, rynek
Łask, rynek

© Najder Jerzy

Latarnia morska, Newport
Latarnia morska, Newport, Stany Zjednoczone

© Corel

Lauda Niki

Niki Lauda w bolidzie F1

© Corel

Laurowiśnia wschodnia
Laurowiśnia wschodnia

© Lankosz-Mróz Maria

Lawenda

Pole lawendy i winnica w pobliżu Aptu, Prowansja, Francja

© Corel

Lawenda wąskolistna
Lawenda wąskolistna

© Mróz Andrzej

Lazurowe Wybrzeże
Lazurowe Wybrzeże, Francja

© Corel

Łęczyca, kościół Bernardynów
Kościół Bernardynów w Łęczycy

© Najder Jerzy

Łęczyca, zamek
Zamek w Łęczycy

© Najder Jerzy

Legnica
Legnica

© Najder Jerzy

Legnica, katedra
Katedra w Legnicy

© Najder Jerzy

Legnica, zamek
Legnica, zamek Piastów legnickich

© Najder Jerzy

Legnickie Pole, opactwo benedyktynów
Opactwo Benedyktynów w Legnickim Polu

© Najder Jerzy

Legwan z Galapagos
Legwan z Galapagos

© Corel

Lemur
Lemur

© Fogra

Lemur katta
Lemur katta

© Fogra

Len włosaty
Len włosaty

© Mróz Andrzej

Lendl Ivan
Ivan Lendl

© Corel

Leochares, "Apollo Belwederski", rzymska kopia
Leochares, *Apollo Belwederski*, rzymska kopia

© Szaleńcowa Anna

Leonardo da Vinci, schemat mechanizmu zegarowego

Leonardo da Vinci, jedyny znany rysunek Leonarda przedstawiający całość mechanizmu zegarowego. Ta konstrukcja przewidywała wyposażenie zegara w system dzwonek.

© Fogra

Leonardo da Vinci, "Madonna wśród skał"
Leonardo da Vinci, fragment obrazu *Madonna wśród skał*

© Corel

Leonardo da Vinci, "Studium ludzkiego ciała"
Leonardo da Vinci, *Studium ludzkiego ciała*

© Corel

Lesko, synagoga
Synagoga w Lesku

© Najder Jerzy

Leszno, kościół
Kościół Św. Jana Chrzciciela w Lesznie

© Najder Jerzy

Lew
Lew afrykański na sawannie

© Corel

Lew w otoczeniu sępów
Lew w otoczeniu sępów

© Corel

Lewin Brzeski, ratusz
Ratusz w Lewinie Brzeskim

© Najder Jerzy

Libiąż, kopalnia "Janina"
Libiąż, kopalnia "Janina"

© Najder Jerzy

Libiąż, kościół parafialny
Kościół parafialny w Libiążu

© Najder Jerzy

Liczi chińskie
Liczi chińskie

© Mróz Andrzej

Lidzbark Warmiński, cerkiew
Cerkiew w Lidzbarku Warmińskim

© Najder Jerzy

Lidzbark Warmiński, dziedziniec zamku
Lidzbark Warmiński, dziedziniec zamku biskupów

© Najder Jerzy

Lidzbark Warmiński, zamek biskupów warmińskich
Lidzbark Warmiński, zamek biskupów warmińskich (1350-1400)

© Najder Jerzy

Lie Trygve

Trygve Lie, pierwszy sekretarz generalny ONZ

© Corel

Liechtenstein, kobieta w stroju ludowym
Liechtenstein, kobieta w stroju ludowym

© Corel

Liga Narodów

Liga Narodów, sesja inauguracyjna, Genewa 1920

© Corel

Lilia Dawida
Lilia Dawida

© Lankosz-Mróz Maria

Lilia złotogłów
Lilia złotogłów

© Lankosz-Mróz Maria

Liliowiec

Liliowiec, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Limanowa, bazylika Matki Boskiej Bolesnej
Bazylika Matki Boskiej Bolesnej w Limanowej

© Najder Jerzy

Limba
Limba

© Mróz Andrzej

Lincoln Abraham, pomnik w Waszyngtonie
Pomnik Abrahama Lincolna w Waszyngtonie

© Corel

Lipka pokojowa
Lipka pokojowa

© Lankosz-Mróz Maria

Lipko, Dom Kultury
Dom Kultury w Lipsku

© Najder Jerzy

Lis
Lis

© Corel

Lis polarny
Lis polarny

© Corel

Lis polarny, młode
Młode lisy polarne

© Corel

Liściokwiat
Liściokwiat

© Mróz Andrzej

Lis, młode
Młode lisy

© Corel

Litwa, Wilno

Wilno, kościół Św. Anny, pocz. XVI w.

© Jamróz Anna

Lizyp, "Satyr z Dionizosem"

Lizyp, Satyr z Dionizosem, rzymska kopia rzeźby z IV w. p.n.e., Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Lodoicja seszelska
Lodoicja seszelska, nasienie

© Mróz Andrzej

Łódź, katedra Św. Stanisława Kostki
Łódź, katedra Św. Stanisława Kostki

© Najder Jerzy

Łódź, kościół parafialny

Kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Łodzi

© Najder Jerzy

Łódź, ulica Piotrkowska
Ulica Piotrkowska w Łodzi

© Najder Jerzy

Lokomotywa parowa
Lokomotywa parowa

© Corel

Łomża, kościół Św. Michała Archanioła
Kościół Św. Michała Archanioła w Łomży

© Najder Jerzy

Łomża, rynek
Rynek w Łomży

© Najder Jerzy

Łopian pajęczynowaty
Łopian pajęczynowaty

© Lankosz-Mróz Maria

Lora
Lora

© Corel

Łoś
Łoś

© Corel

Łosice, kościół parafialny
Kościół parafialny w Łosicach

© Najder Jerzy

Lotnia
Lotnia

© Corel

Lotos egipski
Lotos egipski

© Corel

Lotos indyjski
Lotos indyjski

© Mróz Andrzej

Lotus Esprit SE
Lotus Esprit SE

© Corel

Łotwa, Ryga, kamienica
Kamienica w Rydze

© Corel

Lubaczów
Lubaczów

© Najder Jerzy

Lubin, kościół
Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Lublinie

© Najder Jerzy

Lublin
Lublin

© Najder Jerzy

Lublin, brama krakowska
Brama krakowska w Lublinie

© Najder Jerzy

Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski
Lublin, dziedziniec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

© Fogra

Lublin, Urząd Miasta
Urząd Miasta w Lublinie

© Najder Jerzy

Lublin, zamek
Zamek w Lublinie

© Najder Jerzy

Lubsko, kościół Nawiedzenia NMP
Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Lubsku

© Najder Jerzy

Lubsko, Rada Miasta
Siedziba Rady Miasta w Lubsku

© Najder Jerzy

Łukasiewicz Ignacy, pomnik
Pomnik Ignacego Łukasiewicza w Krośnie

© Najder Jerzy

Luksemburg

Widok na katedrę i twierdzę w Luksemburgu

© Markuc Marek

Luksemburg, widok na miasto
Luksemburg, widok na miasto

© Markuc Marek

Lulecznica kraińska
Lulecznica kraińska

© Lankosz-Mróż Maria

Lulek czarny
Lulek czarny

© Mróz Andrzej

Lwówek Śląski
Lwówek Śląski

© Najder Jerzy

Lwówek Śląski, kościół Wniebowzięcia NMP
Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Lwówku Śląskim

© Najder Jerzy

Lwówek Śląski, obwarowania miejskie
Lwówek Śląski, obwarowania miejskie

© Najder Jerzy

Lwy morskie - uchatki kalifornijskie
Uchatki kalifornijskie wylęgające się na plaży

© Corel

Lwy po polowaniu
Stado lwów po polowaniu

© Corel

Łyzwiarstwo figurowe
Łyzwiarstwo figurowe

© Corel

Łyżwiarstwo szybkie, zawody
Zawody w łyżwiarstwie szybkim

© Corel

Macedonia, Orchid, monatyr
Macedonia, Orchid, monatyr

© Corel

Macewa

Macewa, nagrobek żydowski, cmentarz przy ul. Miodowej, Kraków

© Szaleńcowa Anna

Macierzanka zwyczajna
Macierzanka zwyczajna

© Mróz Andrzej

Madagaskar, baobaby
Baobaby madagaskarskie

© Corel

Magnolia grandiflora
Magnolia grandiflora

© Mróz Andrzej

Mak
Mak

© Corel

Mała Fatra
Mała Fatra

© Mróz Andrzej

Malamut alaskan
Malamut alaskan

© Corel

Malarstwo czerwonofigurowe, waza grecka

Malarstwo czerwonofigurowe, waza grecka, V/IV w. p.n.e., muzeum ateńskie

© Szaleńcowa Anna

Malawi, rybak
Malawi, rybak

© Corel

Malawi, wioska rybacka
Malawi, wioska rybacka

© Corel

Malbork, zamek krzyżacki
Malbork, zamek krzyżacki (XIII w.)

© Kowalewski Robert/Gazeta Wyborcza

Malczewski Jacek, "Portret Leona Pinińskiego"
Jacek Malczewski, *Portret Leona Pinińskiego* (1906)

© Fogra

Malczewski Jacek, "Sztuka w zaścianku"
Jacek Malczewski, *Sztuka w zaścianku*

© Fogra

Malezja, Kuala Lumpur, ratusz
Kuala Lumpur, ratusz

© Fogra

Malezja, młody muzułmanin
Malezja, młody muzułmanin w Kuala Lumpur

© Corel

Malezja, Sarawak, Park Narodowy Bako
Park Narodowy Bako w stanie Sarawak, Malezja

© Corel

Mali, młoda dziewczyna sprzedająca odzież
Mali, młoda dziewczyna sprzedająca odzież

© Corel

Mali, rzeka Niger
Mali, rzeka Niger

© Corel

Mali, Timbuktu, meczet
Meczet w Timbuktu, Mali

© Corel

Mali, transport

Mali, typowy rodzaj transportu w Mali

© Corel

Malta, Xlendi
Malta, Xlendi

© Corel

Mamutowiec olbrzymi
Mamutowiec olbrzymi

© Szaleniec Henryk

Mandala, mnisi rysujący mandale
Mnisi rysujący mandale

© Corel

Mandarynka
Mandarynka

© Corel

Mandryl
Mandryl

© Corel

Manet Edouard, "Śniadanie na trawie"
Manet Edouard, *Śniadanie na trawie*

© Corel

Mango
Mango

© Mróz Andrzej

Mangus
Mangus

© Corel

Mangusty
Mangusty

© Corel

Manieryzm, drzwi w Loreto
Manieryzm, drzwi bazyliki w Loreto

© Szaleńcowa Anna

Manta
Manta

© Corel

Mao Tse-tung
Mao Tse-tung

© Corel

Maoryska sztuka
Rzeźbiona figura maoryska, Nowa Zelandia

© Corel

Marabuty afrykańskie
Marabuty afrykańskie o wschodzie słońca

© Corel

Maroko, Fez, kowale
Fez, kowale

© Fogra

Maroko, Marrakesz

Maroko, Marrakesz, meczet Kutubija (XII w.)

© Jamróz Anna

Maroko, Marrakesz, sprzedawca wody
Sprzedawca wody w Marrakeszu

© Corel

Maroko, pustynia w południowej części Maroka
Maroko, pustynia w południowej części Maroka

© Corel

Maroko, strażnik meczetu Mohammeda V
Strażnik meczetu Mohammeda V w Maroku

© Corel

Maroko, zaklinacz węży w Marakeszu
Maroko, zaklinacz węży w Marakeszu

© Corel

Martynika, Cote du Diament
Martynika, Cote du Diament

© Corel

Masajowie, wojownicy
Masajscy wojownicy

© Corel

Matka Teresa z Kalkuty
Matka Teresa z Kalkuty

© Fogra

Mazda RX-7 Turbo
Mazda RX-7 Turbo

© Corel

Mazowiecki Tadeusz
Tadeusz Mazowiecki

© Piotr Wójcik/Gazeta Wyborcza

McEnroe John
John McEnroe

© Corel

McKinley

Południowy i północny wierzchołek McKinley'a

© Corel

Medyka, kościół
Medyka, kościół Św. Piotra i Pawła

© Najder Jerzy

Meksyk, Acapulco
Acapulco w Meksyku

© Corel

Meksyk, Acapulco, skoki do wody
Acapulco, skoki do wody

© Corel

Meksyk, Chichen Itza, Caracol - wieża obserwacyjna
Chichen Itza, Caracol - wieża obserwacyjna

© Corel

Meksyk, Chichen Itza, świątynia Jaguara
Chichen Itza, świątynia Jaguara

© Corel

Meksyk, Chitzen Itza, świątynia wojowników
Meksyk, Chitzen Itza, świątynia wojowników

© Corel

Meksyk, El Tajin, Piramida Wnęk
Piramida Wnęk w El Tajin

© Corel

Meksyk, Guadalajara, katedra hiszpańska
Guadalajara, katedra hiszpańska

© Corel

Meksyk, Indianki na targu w Oaxaca
Indianki na targu w Oaxaca

© Corel

Meksyk, katedra
Meksyk, katedra (1573-1791)

© Corel

Meksyk, Mitla, ruiny Mixteków
Mitla, ruiny Mixteków

© Corel

Meksyk, Monte Alban
Monte Albán

© Corel

Meksyk, Monte Alban, pozostałości miasta Zapoteków
Monte Albán, pozostałości miasta Zapoteków

© Corel

Meksyk, Monte Alban, "Tancerz"

Danzantes (Tańczący), jedna z płaskorzeźb zapoteckich w Monte Albán, pomiędzy 100 p.n.e. - 100 n.e.

© Corel

Meksyk, Oaxaca, Kościół Santo Domingo
Meksyk, Oaxaca, Kościół Santo Domingo (XVI w.)

© Jamróz Anna

Meksyk, Palenque, relief na grobowcu Pacala el Grande
Meksyk, Palenque, relief na grobowcu Pacala el Grande

© Corel

Meksyk, Palenque, Świątynia Inskrypcji

Meksyk, Palenque, Świątynia Inskrypcji z grobem Pacala el Grande wewnątrz

© Corel

Meksyk, Palenque, Wielki Pałac
Meksyk, Palenque, ruiny Wielkiego Pałacu (VII w.)

© Corel

Meksyk, Salamanca, dom
Dom z Salamanki

© Corel

Meksyk, Teotihuacan, Cytadela
Teotihuacán, Cytadela

© Corel

Meksyk, Teotihuacán, świątynia Quetzalcoatl
Teotihuacán, świątynia Quetzalcoatl

© Corel

Meksyk, Totonakowie, tancerz
Tancerz z plemienia Totonaków

© Corel

Meksyk, Tula, atlant

Tula, jeden z atlantów - kamiennych kolumn o wys. 4,5 m. podtrzymujących sufit frontowego pomieszczenia piramidy poświęconej najprawdopodobniej Quetzalcoatlowi

© Corel

Meksyk, Uniwersytet

Biblioteka uniwersytecka w Meksyku (mieście), architekci J. O'Gorman, G. Saavedra, J.M. de Velasco, 1951-1953

© Corel

Meksyk, Uxmal, Dom Czarownika
Uxmal, Dom Czarownika

© Corel

Meksyk, Uxmal, Dom Mniszek
Uxmal, Dom Mniszek

© Corel

Meksyk, Uxmal, Pałac Gubernatora
Uxmal, Pałac Gubernatora oraz boisko do gry w piłkę

© Corel

Meksyk, wykopaliska

Meksyk, wykopaliska archeologiczne w azteckich ruinach

© Corel

Meleager

Meleager, Muzeum Watykańskie, Rzym, Włochy

© Corel

Mercedes 500 SL
Mercedes 500 SL

© Corel

Messerschmitt ME 109
Messerschmitt ME 109

© Corel

Metopa

Akropol, Partenon, metopa portyku południowego

© Szaleniec Henryk

Mewa srebrzysta
Mewa srebrzysta

© Corel

Michał Anioł "David"

Michał Anioł *David*, marmurowy posąg, Florencja, Włochy

© Corel

Michał Anioł, "Mojżesz"

Michał Anioł, *Mojżesz* w kościele Św. Piotra w Okowach, Rzym

© Fogra

Michał Anioł, "Pieta"

Michał Anioł, *Pieta*, bazylika Św. Piotra w Watykanie

© Fogra

Michał Anioł, "Sąd Ostateczny"

Michał Anioł, fresk *Sąd Ostateczny* z Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie

© Fogra

Miechów, rynek
Rynek w Miechowie

© Najder Jerzy

Miechunka rozdęta
Miechunka rozdęta

© Mróz Andrzej

Mieczyk
Mieczyk, odmiana ozdobna

© Lankosz-Mróz Maria

Mieczyk dachówkowy
Mieczyk dachówkowy

© Mróz Andrzej

Międzychód
Międzychód

© Najder Jerzy

Międzychód, kościół Św. Jana Chrzciciela
Kościół Św. Jana Chrzciciela w Międzychodzie

© Najder Jerzy

Międzyrzecz, kościół Św. Jana Chrzciciela
Kościół Św. Jana Chrzciciela w Międzyrzeczu

© Najder Jerzy

Międzyrzecz, ratusz
Ratusz w Międzyrzeczu

© Najder Jerzy

Międzyrzecz, ruiny zamku
Międzyrzecz, ruiny zamku królewskiego (XIV w.)

© Najder Jerzy

Mieszkowice, kościół parafialny
Kościół parafialny (XIII-XVI w.) w Mieszkowicach

© Najder Jerzy

Mieszkowice, pomnik Mieszka I
Pomnik Mieszka I autorstwa S. Lewińskiego w Mieszkowicach

© Najder Jerzy

Mikołajek płaskolistny
Mikołajek płaskolistny

© Lankosz-Mróz Maria

Mikołajki, kościół poewangelicki
Kościół poewangelicki w Mikołajkach

© Najder Jerzy

Milin amerykański
Milin amerykański

© Lankosz-Mróz Maria

Miōrzāb dwuklapowy
Miōrzāb dwuklapowy, okaz Źenski

© Mrōz Andrzej

Milosevic Slobodan
Prezydent Jugosławii Slobodan Milošević

© Gazeta Wyborcza

Mimoza wstydliva
Mimoza wstydliva

© Mróz Andrzej

Mińsk Mazowiecki, pałac
Pałac w Mińsku Mazowieckim

© Najder Jerzy

Miodunka miękkowłosa
Miodunka miękkowłosa

© Mróz Andrzej

Miroslawiec, muzeum
Muzeum w Miroslawcu

© Najder Jerzy

Miskantus japoński
Miskantus japoński

© Mróz Andrzej

Mistra
Mistra

© Jamróz Anna

Mitsubishi 3000 GT VR-4
Mitsubishi 3000 GT VR-4

© Corel

Mniszek lekarski
Mniszek lekarski

© Mróz Andrzej

Mobutu Sese Seko
Mobutu Sese Seko, były dyktator Zairu

© Philippe Wojazer/AP Photo/Gazeta Wyborcza

Modigliani Amedeo "Młoda kobieta z Montmartru"
Modigliani Amedeo *Młoda kobieta z Montmartru*

© Corel

Modigliani Amedeo, "Różowa głowa"
Modigliani Amedeo, *Różowa głowa*

© Corel

Modrzew europejski
Modrzew europejski

© Mróz Andrzej

Modrzyk
Modrzyk

© Corel

Mogilno, klasztor
Klasztor w Mogilnie

© Najder Jerzy

Monako, Monte Carlo
Monako, Monte Carlo, port jachtowy

© Corel

Monet Claude "Lilie wodne"
Monet Claude *Lilie wodne*

© Corel

Mongolia, Ulan Bator

Ulan Bator, suburgan w zespole klasztoru Gandan, XX w.

© Jamróz Anna

Mont Blanc

Widok z Chamonix na Mont Blanc 4807 m n.p.m.

© Corel

Mont St. Michel, Francja
Mont St. Michel, Francja

© Corel

Moore Henry, rzeźba

Rzeźba Henry'ego Moore'a, Yorkshire Sculpture Park

© Corel

Morgan T8 z 1990 r.
Morgan T8 z 1990 r.

© Corel

Morwa biała - owocostany
Morwa biała - owocostany

© Mróz Andrzej

Moskwa, Kreml, katedra i parlament
Moskwa, Kreml, katedra i parlament

© Corel

Moskwa, Monastyr Danilowa
Moskwa, Monastyr Danilowa

© Corel

Moskwa, złote wieże kremlowskich kościołów
Moskwa, złote wieże kremlowskich kościołów

© Corel

Most ruchomy

Most ruchomy klapowy dwuskrzydłowy

© Corel

Mostar

Bośnia i Hercegowina, Mostar, widok na miasto (stan sprzed 1989)

© Szaleńcowa Anna

Mount Hood, Oregon
Mount Hood, Oregon

© Corel

Mozaika rzymska

Mozaika rzymska wzorowana na obrazie hellenistycznym Pausjasa. Muzeum w Koryncie

© Szaleńcowa Anna

Mozambik, młody mieszkaniec Nampuli
Mozambik, młody mieszkaniec Nampuli

© Corel

Mozambik, Nampula
Mozambik, Nampula

© Corel

Mozart Wolfgang Amadeusz, pomnik
Pomnik Wolfganga Amadeusza Mozarta, Wiedeń, Austria

© Corel

Mszana Dolna
Mszana Dolna

© Najder Jerzy

Muchołówka
Muchołówka

© Mróz Andrzej

Muchomor czerwony
Muchomor czerwony

© Mróz Andrzej

Muflon
Muflon

© Corel

Mur berliński
Niemcy, mur berliński

© Corel

Murillo, "Chrystus z dzieckiem"
Murillo, *Chrystus z dzieckiem*

© Corel

Murillo, "Dwaj chłopcy jedzący melon"
Murillo, *Dwaj chłopcy jedzący melon*

© Corel

Murillo, "Madonna z Dzieciątkiem"
Murillo, *Madonna z Dzieciątkiem*

© Corel

Murillo, "Święta Rodzina z Dzieciątkiem"
Murillo, *Święta Rodzina z Dzieciątkiem*

© Corel

Myanmar, Ananda, Złota Świątynia
Złota Świątynia w Anandzie, Myanmar

© Corel

Myanmar, Bagan, Pagoda Shwezigon
Pagoda Shwezigon w Baganie, Myanmar

© Corel

Myanmar, kobiety żyrafy
Kobiety żyrafy, Birma

© Corel

Myanmar, Niang-ou
Autobus odjeżdżający z Niang-ou w Myanmarze

© Corel

Myanmar, Pagan, posąg Buddy
Posąg Buddy w Paganie, Myanmar

© Corel

Mykerinos i jego żona

Rzeźba przedstawiająca władcę staroegipskiego Mykerinosa i jego żonę. Muzeum w Bostonie

© Corel

Myron, "Dyskobol", marmurowy posąg, Rzym, Włochy
Myron, *Dyskobol*, marmurowy posąg, Rzym, Włochy

© Corel

Myślenice, rynek
Rynek w Myślenicach

© Najder Jerzy

Myśliwiec P-39

Myśliwce Airacobra P-39 użytkowane były w czasie II wojny światowej przez lotnictwo ZSRR

© Corel

Myszków, kościół Św. Stanisława
Kościół Św. Stanisława w Myszkowie

© Najder Jerzy

Nagietek lekarski
Nagietek lekarski

© Mróz Andrzej

Nagrobek niszowy

Nagrobek niszowy - epitafium aptekarza J. Pipana, Kościół Św. Barbary, Kraków

© Fogra

Naęczów, palmiarnia
Naęczów, palmiarnia

© Najder Jerzy

Naęczów, park
Park w Naęczowie

© Najder Jerzy

Namibia, akacje
Namibia, akacje

© Corel

Namysłów, ratusz
Ratusz w Namysłowie

© Najder Jerzy

Namysłów, wieża Bramy Krakowskiej
Namysłów, wieża Bramy Krakowskiej

© Najder Jerzy

Namysłów, zamek
Zamek w Namysłowie

© Najder Jerzy

Napoleon Bonaparte
Napoleon Bonaparte

© Corel

Narciarstwo wodne
Narciarstwo wodne

© Corel

Narciarstwo, bieg zjazdowy
Bieg zjazdowy

© Corel

Narciarstwo, biegi
Biegi narciarskie

© Corel

Nargile

Mieszkaniec Jodphuru pałacy nargile

© Corel

Narutowicz Gabriel
Gabriel Narutowicz

© WFDiE

Nasturcja większa
Nasturcja większa

© Mróz Andrzej

Nattier Jean Marc, "Portret Mary Adelaide"
Nattier Jean Marc, *Portret Mary Adelaide*

© Corel

Nawłóć kanadyjska
Nawłóć kanadyjska

© Mróz Andrzej

Nektarynki
Nektarynki

© Corel

Nepal, Katmandu
Nepal, Katmandu

© Corel

Nepal, Katmandu, Budda
Katmandu, Budda

© Corel

Nepal, Katmandu, święty mąż
Katmandu, święty mąż, czciciel Śiwy

© Jamróz Anna

Nepal, Patan, Garuda
Rzeźba Garuda, Patan, Nepal

© Corel

Nepal, Patan, świątynia
Świątynia Hiranya Varna Mahabihar w Patanie w Nepalu

© Corel

Neron, rzeźba

Młodzińczy Neron, rzeźba w muzeum w Koryncie, 60 r. n.e.

© Szaleńcowa Anna

Newman Paul
Paul Newman

© Corel

Nicea
Nicea, Lazurowe Wybrzeże, Francja

© Corel

Nidzkie Jezioro
Zachód słońca na Jeziorze Nidzkim

© Markuc Marek

Niechorze, latarnia morska
Latarnia morska w Niechorzu

© Najder Jerzy

Niecierpek gruczołowaty
Niecierpek gruczołowaty

© Mróz Andrzej

Niedzica, zamek
Zamek w Niedzicy

© Turkot Piotr

Niedźwiedź polarny
Niedźwiedź polarny

© Corel

Niedźwiedzie polarne
Walka niedźwiedzi polarnych

© Corel

Niemcy, Bawaria zamek Neuschwanstein
Zamek Neuschwanstein w Bawarii

© Corel

Niemcy, Bawaria, para Bawarczyków
Para Bawarczyków w tradycyjnych strojach bawarskich

© Corel

Niemcy, Berlin, Brama Brandenburska
Niemcy, Berlin, Brama Brandenburska

© Corel

Niemcy, Berlin, mur berliński
Mur berliński

© Corel

Niemcy, Berlin, Reichstag
Reichstag w Berlinie

© Corel

Niemcy, Drezno, Opera
Niemcy, Drezno, Opera

© Markuc Marek

Niemcy, Drezno, Pałac Zwinger
Niemcy, Drezno, barokowy pawilon Pałacu Zwinger

© Fogra

Niemcy, Eisenach, Dom M. Lutra
Dom Marcina Lutra w Eisenach

© Corel

Niemcy, Eisenach, zamek Wartburg
Zamek obronny Wartburg

© Corel

Niemcy, Erfurt
Niemcy, Erfurt, stare miasto

© Corel

Niemcy, Frankfurt
Starówka we Frankfurcie

© Corel

Niemcy, Garmisch-Partenkirchen
Garmisch-Partenkirchen

© Fogra

Niemcy, Heidelberg

Niemcy, Heidelberg, widok na miasto i zamek

© Markuc Marek

Niemcy, Karlsruhe, pałac
Pałac w Karlsruhe

© Markuc Marek

Niemcy, Koblencja
Koblencja, rynek starego miasta

© Corel

Niemcy, Kolonia

Niemcy, Kolonia, widok na katedrę oraz most na Renie

© Corel

Niemcy, Kolonia, fragment fasady
Fragment fasady katedry w Kolonii

© Markuc Marek

Niemcy, Lipsk, ratusz miejski
Niemcy, Lipsk, odnowiony ratusz miejski

© Corel

Niemcy, Moguncja, fragment katedry
Fragment katedry w Moguncji

© Markuc Marek

Niemcy, Monachium, stare miasto
Niemcy, Monachium, stare miasto

© Corel

Niemcy, Norymberga, Kościół Panny Marii

Norymberga, Kościół Panny Marii, widok z nawy głównej na prezbiterium (2 poł. XIV w.)

© Fogra

Niemcy, Spira

Spira, widok na katedrę i stare miasto

© Markuc Marek

Niemcy, Trewir
Rynek w Trewirze

© Dziura Jan

Niemcy, Trewir, katedra
Katedra w Trewirze

© Dziura Jan

Niemcy, Ulm
Niemcy, Ulm

© Markuc Marek

Niemcy, Wittenberga
Rynek starego miasta w Wittenberdze

© Corel

Niemcy, Wuppertal

Napowietrzna kolej szynowa, 1901, Wuppertal, Niemcy

© Corel

Niemodlin
Niemodlin

© Najder Jerzy

Niemodlin, kościół Wniebowzięcia NMP
Niemodlin, kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Niemodlin, zamek
Zamek w Niemodlinie

© Najder Jerzy

Niepołomice
Niepołomice

© Najder Jerzy

Nietoperz, nocek duży
Nietoperz, nocek duży

© Corel

Nigeria, kobieta niosąca drzewo
Mieszkanka Nigerii niosąca drzewo niedaleko Okitipupa

© Corel

Niger, Agades, sprzedawca
Sprzedawca na targu w Agades, Niger

© Corel

Niger, handel wielbładami
Niger, handel wielbładami

© Corel

Niger, kobiety

Niger, kobiety powracające z targu do domu

© Corel

Niger, matka z dziećmi
Młode Nigeryjki wraz z matką

© Corel

Nike z Efezu
Nike z Efezu, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Nil, zachód słońca
Zachód słońca na Nilu

© Corel

Nisko, budynek banku
Budynek banku w Nisku

© Najder Jerzy

Nisko, kościół parafialny
Nisko, kościół parafialny

© Najder Jerzy

Norka amerykańska
Norka amerykańska

© Corel

Norwegia, Oslo, park Frogner
Park Frogner w Oslo

© Corel

Norwegia, Tromso, Laponczyk
Laponczyk z Tromso, Norwegia

© Corel

Nosorożec biały
Nosorożec biały

© Corel

Nowa Kaledonia, malenezyjski rybak
Nowa Kaledonia, malenezyjski rybak

© Corel

Nowa Kaledonia, Melanezyjka w stroju ludowym
Nowa Kaledonia, Melanezyjka w stroju ludowym

© Corel

Nowa Ruda, kościół Św. Mikołaja
Kościół Św. Mikołaja w Nowej Rudzie

© Najder Jerzy

Nowa Ruda, ratusz
Ratusz w Nowej Rudzie

© Najder Jerzy

Nowa Sól, kościół
Kościół Św. Antoniego Padewskiego w Nowej Soli

© Najder Jerzy

Nowa Zelandia, Alpy Południowe
Alpy Południowe, Mount Aspiring National Park

© Corel

Nowa Zelandia, Auckland
Auckland, Wyspa Północna

© Corel

Nowa Zelandia, Dunedin
Zamek w Dunedin

© Corel

Nowa Zelandia, Dunedin, kościół
Kościół w Dunedin

© Corel

Nowa Zelandia, maoryscy artyści
Nowa Zelandia, maoryscy artyści

© Corel

Nowa Zelandia, Milford Sound
Nowa Zelandia, Milford Sound

© Corel

Nowa Zelandia, Rotorua
Rotorua

© Corel

Nowa Zelandia, Rotorua jezioro
Jezioro Rotorua

© Corel

Nowa Zelandia, Rotorua, tęcza
Tęcza na jeziorze Rotorua, Wyspa Północna

© Corel

Nowa Zelandia, Wanaka jezioro
Jezioro Wanaka, Nowa Zelandia

© Corel

Nowa Zelandia, Wellington, parlament
Parlament w Wellington

© Corel

Nowa Zelandia, wojownik maoryski
Nowa Zelandia, wojownik maoryski

© Corel

Nowa Zelandia, wulkan Ruapehu
Wulkan Ruapehu w Parku Narodowym Tongariro, Nowa Zelandia

© Corel

Nowa Zelandia, Zatoka Rapaki
Zatoka Rapaki, Nowa Zelandia

© Corel

Nowak-Jeziorański Jan
Jan Nowak-Jeziorański

© Michał Mutor/Gazeta Wyborcza

Nowe
Nowe

© Najder Jerzy

Nowe, kościół
Nowe, kościół

© Najder Jerzy

Nowofundland
Nowofundland

© Corel

Nowogard, kościół Wniebowzięcia NMP
Nowogard, kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Nowy Dwór Gdański
Nowy Dwór Gdański

© Najder Jerzy

Nowy Jork, Empire State Building

Biurowiec Empire State Building (381 m wysokości) na Manhattanie w Nowym Jorku

© Corel

Nowy Sącz
Nowy Sącz

© Najder Jerzy

Nowy Sącz, ratusz
Ratusz (1895-1897) w Nowym Sączu

© Najder Jerzy

Nowy Sącz, widok na miasto
Nowy Sącz, widok na miasto

© Najder Jerzy

Nowy Wiśnicz, zamek Kmitów
Zamek Kmitów w Nowym Wiśniczu

© Najder Jerzy

Oborniki
Oborniki

© Najder Jerzy

Oborniki, kościół Wniebowzięcia NMP

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (XV-XVI w.) w Obornikach

© Najder Jerzy

Obuwik pospolity
Obuwik pospolity, kwiat pułpkowy

© Mróz Andrzej

Ocelot, młode
Młody ocelot

© Corel

Oczar wielkokwiatowy
Oczar wielkokwiatowy

© Mróz Andrzej

Ognik
Ognik

© Mróz Andrzej

Ogrodzieniec, ruiny zamku
Ruiny zamku w Ogrodzieńcu

© Najder Jerzy

Oktawian August

Oktawian August, Muzeum Watykańskie, Rzym, Włochy

© Corel

Oława, kościół Św. Piotra i Pawła
Kościół Sw. Piotra i Pawła w Oławie

© Najder Jerzy

Oława, ratusz
Ratusz w Oławie

© Najder Jerzy

Olbrzymia kamienna lwia łapa, Sri Lanka
Olbrzymia kamienna lwia łapa, Sri Lanka

© Corel

Olcha zielona
Olcha zielona

© Mróz Andrzej

Olecko, sanktuarium Krzyża Świętego
Sanktuarium Krzyża Świętego w Olecku

© Najder Jerzy

Oleksy Józef
Józef Oleksy

© Sławek Kamiński/Gazeta Wyborcza

Oleśnica, Brama Wrocławska
Oleśnica, Brama Wrocławska

© Najder Jerzy

Oleśnica, zamek
Oleśnica, zamek książąt oleśnickich

© Najder Jerzy

Oliwa, katedra

Katedra (XIII, XIV w., fasada z XVIII w.) w Oliwie

© Najder Jerzy

Oliwa, organy
Organy w katedrze oliwskiej

© Najder Jerzy

Oliwka europejska
Oliwka europejska

© Mróz Andrzej

Oliwnik wąskolistny
Oliwnik wąskolistny

© Mróz Andrzej

Olszewski Jan
Jan Olszewski

© Wojciech Druszczyk/Gazeta Wyborcza

Omżyn Davida
Omżyn Davida

© Mróz Andrzej

Onyszkiewicz Janusz
Janusz Onyszkiewicz

© Wojciech Druszczyk/Gazeta Wyborcza

ONZ, flaga
Flaga ONZ

© Corel

ONZ, podpisanie Deklaracji Narodów Zjednoczonych
Podpisanie Deklaracji Narodów Zjednoczonych, 1 I 1942

© Corel

Opole Lubelskie, kościół
Kościół w Opolu Lubelskim

© Najder Jerzy

Opole, plac I. Daszyńskiego
Plac Ignacego Daszyńskiego w Opolu

© Najder Jerzy

Opole, ratusz
Ratusz w Opolu

© Najder Jerzy

Opole, starówka
Starówka w Opolu

© Najder Jerzy

Orchidea
Orchidea, katleja

© Corel

Organy, Kamień Pomorski
Organy w katedrze w Kamieniu Pomorskim

© Najder Jerzy

Orka

Orka w oceanarium w San Diego w Kalifornii

© Corel

Orka
Orka w oceanarium w Vancouver

© Corel

Orki
Orki

© Corel

Orlik pospolity
Orlik pospolity

© Mróz Andrzej

Oryks południowy
Oryks południowy

© Corel

Orzeszki ziemne
Orzeszki ziemne

© IGUJ

Orzysz, kościół
Kościół Matki Boskiej Szkapleżnej w Orzyszu

© Najder Jerzy

Oset łopianowaty
Oset łopianowaty

© Mróz Andrzej

Osiot
Osiot

© Corel

Osiół domowy
Osiół domowy

© Corel

Ostrołęka, kościół farny Nawiedzenia NMP
Kościół farny Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Ostrołęce

© Najder Jerzy

Ostrołęka, kościół Św. Antoniego
Kościół Św. Antoniego (zespół pobernardyński) w Ostrołęce

© Najder Jerzy

Ostrołęka, pomnik J. Bema
Pomnik Józefa Bema w Ostrołęce

© Najder Jerzy

Ostrów Mazowiecka, kościół Wniebowzięcia NMP
Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Ostrowii Mazowieckiej

© Najder Jerzy

Ostrów Mazowiecka, ratusz
Ratusz w Ostrowii Mazowieckiej

© Najder Jerzy

Ostrożeń głowacz
Ostrożeń głowacz

© Mróz Andrzej

Ostrożeń siedmiogrodzki
Ostrożeń siedmiogrodzki

© Mróz Andrzej

Ostróżka tatrzańska
Ostróżka tatrzańska

© Mróz Andrzej

Oświęcim, brama obozu
Brama obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu

© Corel

Oświęcim, krematorium
Krematorium w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu

© Najder Jerzy

Oświęcim, Ściana Śmierci
Ściana Śmierci w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu

© Najder Jerzy

Oświęcim, wieża strażnicza

Wieża strażnicza na terenie obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu.

© Corel

Ottawa, centrum bankowe
Centrum bankowe w Ottawie

© Fogra

Ottawa, gmach parlamentu
Gmach parlamentu w Ottawie

© Fogra

Owca czarnogłowa
Owca czarnogłowa

© Corel

Owca domowa
Owce domowa

© Corel

Owca górska

Owca górska - dzika owca żyjąca w Górach Skalistych

© Corel

Owczarek szkocki
Owczarek szkocki (collie)

© Corel

Owoce dyniowatych
Owoce dyniowatych - nibyjagody

© Lankosz-Mróz Maria

Ożarów Mazowiecki, kościół
Kościół w Ożarowie Mazowieckim

© Najder Jerzy

Ozryrs

Ozryrs ze świątyni jubileuszowej Totmesa III w Karnaku, XV w. p.n.e., Egipt

© Szaleńcowa Anna

Pacanów
Pacanów

© Najder Jerzy

Paciorecznik ogrodowy
Paciorecznik ogrodowy

© Mróz Andrzej

Paczków
Paczków, stare miasto

© Fogra

Pakistan, Karaczi, autobus miejski
Autobus miejski w Karaczi

© Corel

Pakistan, Lahaur, mistyk
Muzułmański mistyk w świątyni w Lahaur, Pakistan

© Corel

Pakistan, Lahaur, sufi
Sufi modlacy się w świątyni Ali Hujwiri w Lahaur, Pakistan

© Corel

Pakistan, wytwórca sandałów
Wytwórca sandałów z Pakistanu

© Corel

Pałka szerokolistna
Pałka szerokolistna

© Mróz Andrzej

Panda wielka
Panda wielka

© Corel

Panteon, fragment wnętrza
Fragment wnętrza Panteonu

© Szaleńcowa Anna

Pantokrator

Bizantyjska sztuka, mozaika przedstawiająca Chrystusa Pantokratora w kościele Zbawiciela na Chorze (XIII w.), Sztambuł

© Szaleńcowa Anna

Paproć drzewiasta
Paproć drzewiasta (Dicksonia antarctica)

© Lankosz-Mróz Maria

Paprotka zwyczajna
Paprotka zwyczajna

© Mróz Andrzej

Papua-Nowa Gwinea, rdzenny mieszkaniec
Rdzenny mieszkaniec Nowej Gwinei

© Corel

Papua-Nowa Gwinea, tancerz
Tancerz z Papui-Nowej Gwinei

© Corel

Pardwa
Pardwa w szacie letniej

© Corel

Parzydło leśne
Parzydło leśne

© Mróz Andrzej

Paw
Paw

© Corel

Pawlak Waldemar
Waldemar Pawlak

© Gazeta Wyborcza

Pelikan baba
Pelikan baba

© Corel

Pelplin, bazylika NMP
Pelplin, bazylika Najświętszej Marii Panny

© Najder Jerzy

Penderecki Krzysztof
Krzysztof Penderecki

© Fogra

Peres Szymon
Szymon Peres przemawia w Knesecie

© Menahem Kahana/AFP Photo/Gazeta Wyborcza

Perez de Cuellar Javier

Javier Perez de Cuellar, piaty sekretarz generalny ONZ

© Corel

Perseusz

Perseusz, Muzeum Watykańskie, Rzym, Włochy

© Corel

Peru, Arequipa, katedra

Arequipa, katedra (1656, odbudowana po pożarze 1844 i trzęsieniu ziemi 1868)

© Jamróz Anna

Peru, Chan Chan
Największe miasto prekolumbijskiej Ameryki

© Corel

Peru, Indianin z plemienia Yaguas
Peru, Indianin z plemienia Yaguas polujący na zwierzyne

© Corel

Peru, Indianka z dzieckiem
Peru, Cuzco, Indianka z dzieckiem

© Corel

Peru, Lima, centrum miasta
Peru, Lima, plac San Martin w centrum miasta

© Corel

Peru, Lima, Katedra
Katedra przy Plaza de Armas w Limie

© Corel

Peru, Lima, pałac prezydencki
Zmiana warty przed pałacem prezydenckim w Limie

© Corel

Peru, Lima, pałac prezydencki
Pałac prezydencki w Limie

© Jamróz Anna

Peru, Machu Picchu
Peru, ruiny inkaskiego miasta Machu Picchu

© Corel

Peru, Nazca, geoglify
Peru, Nasca, rysunek pajaka

© Corel

Peru, Sacsahuaman
Peru, forteca Sacsahuaman

© Corel

Peru, Titicaca, pola uprawne

Tarasowe pola uprawne na wyspie Ticili na jeziorze Titicaca

© Corel

Peru, żegluga na jeziorze Titicaca
Żegluga na jeziorze Titicaca, Peru

© Corel

Perz właściwy
Perz właściwy

© Mróz Andrzej

Petunia ogrodowa
Petunia ogrodowa

© Lankosz-Mróz Maria

Piaseczno, kościół
Piaseczno, kościół

© Najder Jerzy

Piekary Śląskie
Piekary Śląskie

© Najder Jerzy

Pieniężno, kościół Św. Piotra i Pawła
Kościół Św. Piotra i Pawła (XIV, XIX w.) w Pieniężnie

© Najder Jerzy

Pieniny, Sokolica
Pieniny, Sokolica

© Źmijewski Robert

Pieniny, Trzy Korony
Trzy Korony w Pieninach

© Czopek Jarosław

Pierwiosnek łyszczak
Pierwiosnek łyszczak

© Mróz Andrzej

Pierwiosnek wyniosły
Pierwiosnek wyniosły

© Mróz Andrzej

Pierwiosnek ząbkowany
Pierwiosnek ząbkowany

© Mróz Andrzej

Pies św. Huberta
Pies św. Huberta (bloodhound)

© Corel

Pieski preriowe
Pieski preriowe (nieświszczuki)

© Corel

Pieskowa Skała, zamek
Pieskowa Skała, zamek

© Najder Jerzy

Pieszycy, kościół
Kościół w Pieszycach

© Najder Jerzy

Pigwowiec japoński
Pigwowiec japoński

© Mróz Andrzej

Piła, kościół Świętej Rodziny
Kościół Świętej Rodziny w Pile

© Najder Jerzy

Pilica, klasztor Reformatów
Klasztor Reformatów w Pilicy

© Najder Jerzy

Pilica, pałac Padniewskich
Pałac Padniewskich w Pilicy

© Najder Jerzy

Pilka nożna
Pilka nożna

© Corel

Pilzno, rynek
Rynek w Pilznie

© Najder Jerzy

Pińczów, kaplica Św. Anny
Kaplica Św. Anny w Pińczowie

© Najder Jerzy

Pińczów, klasztor Paulinów
Klasztor Paulinów w Pińczowie

© Najder Jerzy

Pińczów, kościół Św. Jana Ewangelisty
Kościół Św. Jana Ewangelisty w Pińczowie

© Najder Jerzy

Pingwin tropikalny
Pingwin tropikalny, Galapagos

© Corel

Pingwiny cesarskie
Pingwiny cesarskie

© Corel

Pinturicchio, fresk w katedrze w Sienie
Pinturicchio, fresk w katedrze w Sienie

© Corel

Pióropusznik strusi
Pióropusznik strusi

© Mróz Andrzej

Piotrków Trybunalski, budynek liceum
Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim

© Najder Jerzy

Piotrków Trybunalski, kościół
Kościół Św. Franciszka Ksawerego w Piotrkowie Trybunalskim

© Najder Jerzy

Piotrków Trybunalski, rynek
Rynek w Piotrkowie Trybunalskim

© Najder Jerzy

Pisz, kościół Św. Jana Chrzciciela
Kościół Św. Jana Chrzciciela w Pisz

© Markuc Marek

Pisz, Sąd Rejonowy
Sąd Rejonowy w Pieszku

© Najder Jerzy

Piwnica Pod Baranami

Zespół Piwnicy Pod Baranami, w środku - Anna Szałapak

© Najder Jerzy

Piwonia

Piwonia, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Piżmak
Piżmak

© Corel

Piżmowót
Piżmowót

© Corel

Płaszczka
Płaszczka

© Corel

Platan
Platan

© Mróz Andrzej

Płock, katedra
Katedra w Płocku

© Najder Jerzy

Płock, Wzgórze Tumskie
Płock, Wzgórze Tumskie

© Najder Jerzy

Płock, zamek
Zamek w Płocku

© Najder Jerzy

Płonnik pospolity
Płonnik pospolity

© Mróz Andrzej

Pług parowy

Pług parowy "Master John" konstrukcji Johna Fowlera

© Corel

Podębice, kościół
Kościół w Podębicach

© Najder Jerzy

Podębice, rynek
Rynek w Podębicach

© Najder Jerzy

Poduszkowiec
Poduszkowiec

© Corel

Polańczyk

Polańczyk, widok na Jezioro Solińskie

© Najder Jerzy

Polańczyk, kościół
Kościół w Polańczyku

© Najder Jerzy

Połaniec, kościół
Kościół w Połańcu

© Najder Jerzy

Polany, cerkiew

Cerkiew (obecnie kościół rzymskokatolicki) w Polanach

© Najder Jerzy

Polatucha

Polatucha (wiewiórka latająca)

© Corel

Poliklet, "Amazonka"

Amazonka, rzymska kopia rzeźby z V w. p.n.e., Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Polinezja Francuska, Bora Bora, Mount Otemanu
Mount Otemanu na Bora Bora

© Corel

Polinezja Francuska, Moorea, tańce
Tańce z okazji ślubu na wyspie Moorea, Polinezja Francuska

© Corel

Polinezja Francuska, wyspa Bora Bora
Wyspa Bora Bora w Polinezji Francuskiej

© Corel

Połonina Wetlińska
Połonina Wetlińska

© Najder Jerzy

Południowa Wyspa, masyw Kaikoura
Wyspa Południowa, masyw Kaikoura

© Corel

Pony, wyścigi zaprzęgów pony
Wyścigi zaprzęgów pony

© Corel

Popiersie Nefertiti, Kair

Popiersie Nefertiti, znalezione w 1912 w ruinach warsztatu rzeźbiarza Totmesa w Achetaton - należy do arcydzieł sztuki światowej

© Corel

Poreba, cementownia
Cementownia w Porebie

© Najder Jerzy

Porsche
Porsche 911 Turbo

© Corel

Porsche Turbo 1992
Porsche Turbo 1992

© Corel

Porto, tradycyjny transport wina Porto
Porto, tradycyjny transport wina Porto

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Alcobaca

Grób króla Pedro (XII w.) w klasztorze Santa Maria w Alcobace

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Algarve, Praia da Rocha
Formacje skalne w Praia da Rocha w Algarve

© Corel

Portugalia, Batalha

Batalha, Claustro Real (XV-XVI w.)

© Fogra

Portugalia, Batalha, Claustro Real
Batalha, Claustro Real (XV-XVI w.)

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Batalha, klasztor
Batalha, klasztor Matki Boskiej Zwycięskiej

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Braga, kościół
Kościół w Bradze

© Corel

Portugalia, Cabo Carvoeiro
Portugalia, Cabo Carvoeiro

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Cabo de Roca

Portugalia, Cabo de Roca - najdalej na zachód wysunięty punkt Europy

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Coimbra, biblioteka

Coimbra, biblioteka Joanina założona w 1724 przez króla Jana V

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Coimbra, pałac biskupi

Coimbra, pałac biskupi (XVI w.), loggia Filippa Terziego, obecnie muzeum Machado do Castro

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Coimbra, Porta Ferrea
Coimbra, Porta Férrea, 1633-1634

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Evora
Portugalia, Evora

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Evora, kościół
Portugalia, Evora, kościół

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Evora, świątynia rzymska
Świątynia rzymska w Evorze, Portugalia (II w.)

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Fatima
Fatima, sanktuarium Matki Boskiej

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, klasztor hieronimitów

Lizbona, klasztor hieronimitów (XVI w.), portal południowy, arch. Boytac, Jan de Castilho

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, Pomnik Odkrywców
Lizbona, Pomnik Odkrywców

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, Santa Cruz
Lizbona, dzielnica Santa Cruz

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, tramwaj
Tramwaj linowo-szynowy w Lizbonie

© Corel

Portugalia, Lizbona, widok miasta

Lizbona, widok na kościół Św. Wincentego da Fora i kościół Santa Engracia

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, widok z Zamku Św. Jerzego
Lizbona, widok na miasto z Zamku Św. Jerzego

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Lizbona, wieża w Belem
Wieża obronna w Belém w Lizbonie

© Corel

Portugalia, Lizbona, wirydarz klasztoru

Lizbona, wirydarz klasztoru hieronimitów, arch. Boytac, Jan de Castilho, XVI w.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Porto
Porto, widok na miasto

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Porto, kościół Św. Franciszka

Porto, kościół Św. Franciszka, ołtarz Matki Boskiej Opiekunki, XVII-XVIII w.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Porto, most
Porto, most Dom Luis I, 1886 r.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Porto, pomnik Henryka Żeglarza
Porto, pomnik Henryka Żeglarza niedaleko domu gdzie się urodził

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Sintra, pałac królewski
Sintra, pałac królewski, XIV-XVI w.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Sintra, Palacio da Pena
Sintra, Palacio da Pena

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Sintra, zamek Maurów
Sintra, zamek Maurów (Castelo dos Mauros), VIII-IX w.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Tomar, kościół Templariuszy
Tomar, kościół Templariuszy (Charola dos Templarios), XII w.

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Tomar, mury obronne
Tomar, mury obronne

© Szaleńcowa Anna

Portugalia, Tomar, zamek Templariuszy
Tomar, zamek Templariuszy

© Szaleńcowa Anna

Powój polny
Powój polny

© Mróz Andrzej

Pozłotka

Pozłotka (mak kalifornijski)

© Mróz Andrzej

Poznań, pomnik ofiar Czerwca 1956
Poznań, pomnik ofiar wydarzeń czerwcowych 1956

© Najder Jerzy

Poznań, ratusz

Poznań, ratusz (XIII/XIV w., 1550-1560)

© Najder Jerzy

Poznań, starówka
Poznań, starówka

© Najder Jerzy

Praksyteles "Hermes i Dionizos", posąg marmurowy
Praksyteles *Hermes i Dionizos*, posąg marmurowy

© Corell

Prawosławny kościół, nabożeństwo wielkanocne
Moskwa, nabożeństwo wielkanocne w kościele prawosławnym

© Corel

Prawoślaz ogrodowy
Prawoślaz ogrodowy

© Mróz Andrzej

Proso
Proso

© Mróz Andrzej

Pruszcz Gdański
Pruszcz Gdański, Zespół Opieki Zdrowotnej

© Najder Jerzy

Pruszcz Gdański, kościół
Pruszcz Gdański, kościół Matki Boskiej Różańcowej

© Najder Jerzy

Prut, wodospad
Wodospad Prutu w Czarnohorze

© Lankosz-Mróż Maria

Przasnysz
Przasnysz, klasztor Pasjonatów

© Najder Jerzy

Przasnysz, kościół Św. Wojciecha
Przasnysz, kościół Św. Wojciecha

© Najder Jerzy

Przedbórz
Przedbórz

© Najder Jerzy

Przedbórz, kościół Św. Aleksego
Przedbórz, kościół Św. Aleksego

© Najder Jerzy

Przegorzan węgierski
Przegorzan węgierski

© Mróz Andrzej

Przełom Dunajca w Pieninach
Przełom Dunajca w Pieninach

© Żmijewski Robert

Przemysł
Przemysł

© Najder Jerzy

Przemysł, wytwórnia dzwonów
Przemysł, wytwórnia dzwonów

© Najder Jerzy

Przeworsk
Przeworsk

© Najder Jerzy

Pszczyna, pałac
Pałac w Pszczynie

© Czopek Jarosław

Pszczyna, ratusz
Ratusz w Pszczynie

© Czopek Jarosław

Pueblo
Pueblo

© Corel

Puławy, pałac Czartoryskich
Puławy, pałac Czartoryskich

© Najder Jerzy

Puławy, Świątynia Sybilli

Puławy, Świątynia Sybilli (1798-1801), wzorowana na antycznej świątyni w Tivoli.

© Najder Jerzy

Pułtusk, rynek
Pułtusk, rynek

© Najder Jerzy

Puma, 6-tygodniowe młode
Puma, 6-tygodniowe młode

© Corel

Punk
Punk

© Corel

Purchawka
Purchawka

© Mróz Andrzej

Quercia Jacopo della, Fonta Gaia
Jacopo della Quercia, Fonta Gaia (XV/XVI w.), Siena

© Szaleńcowa Anna

Rabka, dworzec kolejowy
Rabka, dworzec kolejowy

© Najder Jerzy

Rabka, kościół

Rabka, zabytkowy kościół drewniany pod wezwaniem św. Marii Magdaleny (1606, 1744-1778).

© Najder Jerzy

Raciborski Marian, pomnik

Pomnik Mariana Raciborskiego w krakowskim ogrodzie botanicznym

© Mróz Andrzej

Rącznik pospolity
Rącznik pospolity

© Mróz Andrzej

Radom
Radom

© Najder Jerzy

Radomsko, kościół Św. Lamberta
Radomsko, kościół Św. Lamberta

© Najder Jerzy

Radomyśl Wielki, domy
Radomyśl Wielki, domy

© Najder Jerzy

Radom, kościół konkatedralny NMP
Radom, kościół konkatedralny NMP

© Najder Jerzy

Radymno, rynek
Radymno, rynek

© Najder Jerzy

Radziwiłł Anna
Anna Radziwiłł

© Krzysztof Miller/Gazeta Wyborcza

Rafa koralowa
Rafa koralowa, Koralowiec

© Corel

Rafa koralowa, Koralowiec
Rafa koralowa, Koralowiec

© Corel

Rawicz, ratusz
Rawicz, ratusz (1753-1756)

© Najder Jerzy

Reagan Ronald
Ronald Reagan

© Corel

Regaty

Zwrot przy boi, regaty na Hawajach

© Corel

Rekin żarłacz błękitny
Rekin żarłacz błękitny

© Corel

Relief, Luksor, Egipt

Relief, świątynia Amona w Luksorze, XVI w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Relikwiarz fundacji

Relikwiarz fundacji Henryka von Bode zdobyty w 1410 pod Grunwaldem, Kraków, Kościół św. Floriana

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Relikwiarz św. Zygmunta

Relikwiarz św. Zygmunta fundacji króla Zygmunta I, Norymberga, ok. 1536, Katedra na Wawelu

© Fogra

Rembrandt, Autoportret I
Rembrandt, *Autoportret I*

© Corel

Rembrandt, Autoportret II
Rembrandt, *Autoportret II*

© Corel

Rembrandt, Matka Rembranta
Rembrandt, *Matka Rembranta*

© Corel

Rembrandt, Piszący Tytus
Rembrandt, *Piszący Tytus*

© Corel

Renesans, drzwi do baptysterium katedry florenckiej
Renesans, fragment II drzwi do baptysterium katedry florenckiej (1403-1424)

© Szaleńcowa Anna

Renoir Auguste, Dwie kąpiące się
Renoir Auguste, *Dwie kąpiące się*

© Corel

Renoir Auguste, Dziewczyna w kąpiel
Renoir Auguste, *Dziewczyna w kąpiel*

© Corel

Renoir Auguste, Przesłuchanie roli
Renoir Auguste, *Przesłuchanie roli*

© Corel

Rewal, kościół
Rewal, kościół

© Najder Jerzy

Robert, Huštawka
Robert Hubert, *Huštawka*

© Corel

Rodeo
Rodeo

© Corel

Rogalin, pałac
Rogalin, pałac (ok. 1770)

© Najder Jerzy

Rogalin, wozownia
Rogalin, wozownia

© Najder Jerzy

Rojnik pospolity
Rojnik pospolity

© Mróz Andrzej

Rokitnik zwyczajny
Rokitnik zwyczajny

© Lankosz-Mróz Maria

Romańska sztuka, relief

Romańska sztuka, relief na chrzcielnicy w katedrze San Giovanni (XIII w.), Werona

© Szaleńcowa Anna

Romańska sztuka, tympanon

Kapitol z tympanonem (XIII w.), kaplica Vera Cruz, Segowia, Hiszpania

© Szaleńcowa Anna

Ropczyce
Ropczyce

© Najder Jerzy

Rosja, Moskwa, Arbat
Arbat - główny deptak Moskwy

© Corel

Rosja, Moskwa, Cerkiew Wasyla Błogosławionego

Rosja, Moskwa, oddział rosyjskich żołnierzy na tle cerkwi Wasyla Błogosławionego (1555-1560).

© Corel

Rosja, Moskwa, katedra
Katedra Św. Bazylego na Placu Czerownym w Moskwie

© Corel

Rosja, Moskwa, Kreml

Kreml moskiewski, od lewej dzwonnica Iwan Wielikij i sobór Archangielski

© Corel

Rosja, Moskwa, Kreml, Baszta Spasska
Kreml, Baszta Spasska

© Szaleniec Henryk

Rosja, Moskwa, Plac Czerwony
Rosja, Moskwa, Plac Czerwony

© Fogra

Rosja, Moskwa, robotnik i kołchoźnica
Pomnik robotnika i kołchoźnicy w Moskwie

© Corel

Rosja, Sankt Petersburg, Ermitaż
Wnętrze Ermitażu

© Corel

Rosja, Sankt Petersburg, Ermitaž
Sankt Petersburg, Ermitaž i Admiralicija

© Corel

Rosja, Sankt Petersburg, katedra
Katedra św. Piotra i Pawła w Sankt Petersburgu

© Corel

Rosja, Sankt Petersburg, twierdza Petropawłowska
Sankt Petersburg, twierdza Petropawłowska

© Corel

Rosja, Siergijew
Rosja, Siergijew

© Corel

Rosja, Siergijew, Ławra Troicko-Siergijewska
Rosja, Siergijew, Ławra Troicko-Siergijewska

© Corel

Rosja, Wołgograd, pomnik obrońców
Wołgograd, pomnik obrońców miasta

© Corel

Rosomak
Rosomak na śniegu, Alaska

© Corel

Rouen, Brama Zegarowa
Rouen, Brama Zegarowa

© Corel

Róża alpejska
Róża alpejska (Rosa pendulina)

© Lankosz-Mróż Maria

Róża dzika
Róża dzika (Rosa canina)

© Lankosz-Mróż Maria

Róża pomarszczona
Róża pomarszczona (Rosa rugosa)

© Lankosz-Mróż Maria

Róża "Rumba"

Róża "Rumba", odmiana z grupy poliantów

© Lankosz-Mróż Maria

Różanecznik żółty
Różanecznik żółty

© Mróz Andrzej

Różan, kościół Św. Anny
Różan, kościół Św. Anny

© Najder Jerzy

Różan, widok na miasto
Różan, widok na miasto

© Najder Jerzy

Róże

Róże - odmiany wielokwiatowe

© Lankosz-Mróz Maria

Róże

Róże - odmiany wielokwiatowe

© Lankosz-Mróz Maria

Rozeta katedry w Orvieto
Rozeta katedry w Orvieto

© Szaleńcowa Anna

Rozgwiadza
Rozgwiadza

© Corel

Rozmaryn lekarski
Rozmaryn lekarski

© Mróz Andrzej

Roztoczański Park Narodowy
Roztoczański Park Narodowy, okolice Zwierzyńca

© Najder Jerzy

Roztocze, Szumy na Tanwi
Roztocze, Szumy na Tanwi

© Najder Jerzy

Roztocze, zachód słońca
Roztocze, zachód słońca

© Najder Jerzy

Rozwar wielkokwiatowy
Rozwar wielkokwiatowy

© Mróz Andrzej

RPA, Johannesburg, kopalnia złota
Kopalnia złota koło Johannesburga

© IGUJ

RPA, pomnik Krugera

Pomnik Paulusa Krügera, jednego z pierwszych osadników burskich w Transwalu, przywódcy powstania Burów przeciwko Brytyjczykom, prezydenta Republiki Transwal w latach 1883-1902

© Corel

RPA, Przylądek Dobrej Nadziei
Przylądek Dobrej Nadziei

© Corel

RPA, Zatoka Mont Bay
Zatoka Mont Bay, okolice Kapsztadu

© Corel

RPA, Zulusi

Kobiety z plemienia Zulu w prowincji Natal w RPA

© Corel

Ruanda, kobiety z plemienia Hutu
Ruanda, kobiety z plemienia Hutu

© Corel

Rubens Peter Paul, Król David
Rubens Peter Paul, *Król David*

© Corel

Rubens Peter Paul, Portret murzyna
Peter Paul Rubens, *Portret murzyna*

© Corel

Rubens Peter Paul, Ritratto di Donna
Rubens Peter Paul, *Ritratto di Donna*

© Corel

Rubens Peter Paul, Tyberiusz i Agrypina
Peter Paul Rubens, *Tyberiusz i Agrypina*

© Corel

Ruciane-Nida, przystań
Ruciane-Nida, przystań

© Najder Jerzy

Rudbekia dwubarwna
Rudbekia dwubarwna

© Mróz Andrzej

Rufa Daru Pomorza
Rufa Daru Pomorza

© Najder Jerzy

Rugby
Rugby

© Corel

Rumunia, Konstanca, kasyno
Kasyno w Konstancy

© Corel

Rumunia, Siedmiogród, zamek Drakuli
Zamek legendarnego Drakuli w Siedmiogrodzie

© Corel

Rybołów
Rybołów

© Corel

Rydzyzna, rynek
Rydzyzna, rynek

© Najder Jerzy

Rydzyzna, zamek

Rydzyzna, zamek (XV w., ok. 1690 (J.S. Bellotti)

© Najder Jerzy

Ryki, kościół Zbawiciela
Ryki, kościół Zbawiciela

© Najder Jerzy

Rymanów-Zdrój, ochronka
Rymanów-Zdrój, ochronka Św. Józefa

© Najder Jerzy

Rymanów-Zdrój, pijalnia
Rymanów-Zdrój, pijalnia

© Najder Jerzy

Ryn, zamek krzyżacki

Ryn, zamek krzyżacki (XIV w., przebudowany 1853)

© Najder Jerzy

Ryś
Ryś

© Corel

Ryś kanadyjski
Ryś kanadyjski

© Corel

Ryś, młody
Młody ryś

© Corel

Rzeszów, kościół
Rzeszów, kościół parafialny

© Najder Jerzy

Rzeszów, ratusz
Rzeszów, ratusz

© Najder Jerzy

Rzeszów, sąd
Rzeszów, sąd

© Najder Jerzy

Rzymska sztuka, Juliusz Cezar

Rzymska sztuka, Juliusz Cezar, I w. p.n.e. Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Rzymska sztuka, Klaudiusz

Rzymska sztuka, cesarz Klaudiusz, I w. Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Rzymska sztuka, łuk Konstantyna
Rzymska sztuka, łuk Konstantyna, IV w.

© Szaleńcowa Anna

Rzymska sztuka, sarkofag rzymski
Rzymska sztuka, sarkofag rzymski, I-II w., Selçuk, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Rzymska sztuka, Wenus i Amor
Rzymska sztuka, Wenus i Amor. Muzeum watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Rzymski most nad górnym Eufratem
Rzymski most nad górnym Eufratem

© Corel

Sabotek
Sabotek

© Mróz Andrzej

Sacashuaman, Twierdza

Ruiny twierdzy Sacashuamana wzniesionej po 1438 przez Inków w pobliżu stolicy ich państwa Cuzco

© Anna Jamróz

Sacharow Andriej
Andriej Sacharow

© Fogra

Sadat Anwar
Anwar Sadat

© Fogra

Safona, rzeźba grecka

Safona, rzeźba grecka. Muzeum Archeologiczne w Stambule

© Szaleńcowa Anna

Sagan Françoise
Françoise Sagan

© Fogra

Sahara
Sahara

© IGUJ

Sahara, wydmy
Piaszczyste wydmy na Saharze

© Corel

Saint-Tropez
Saint-Tropez

© Corel

Saint Lucia, Zatoka Rodney'a
Rybacy w Zatoce Rodney'a, Saint Lucia

© Corel

Salustiusz
Salustiusz

© Adamski Wojciech

Samoa Zachodnie, linia brzegowa
Samoa Zachodnie, linia brzegowa

© Corel

Samoa Zachodnie, rodzina
Rodzina mieszkańców wyspy Upolu w Samoa Zachodnich

© Corel

Sampras Pete
Pete Sampras

© Corel

Sandomierz, ratusz

Sandomierz, ratusz, XIV, XVI w., wieża z XVII w.

© Najder Jerzy

Sandomierz, zegar słoneczny
Zegar słoneczny na ratuszu w Sandomierzu

© Mróz Andrzej

Saneczkarstwo
Saneczkarstwo

© Corel

Sanok, skansen, chałupy

Chałupy z pogórza karpackiego. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

© Najder Jerzy

Sanok, skansen, kościół
Kościół. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

© Najder Jerzy

Sansovino Jacopo, Mojżesz

Sansovino Jacopo, Mojżesz z Domku Matki Boskiej (XVI w.), Loreto

© Szaleńcowa Anna

Sapieha Adam
Kardynał Adam Sapieha

© Fogra

Sari Ada
Ada Sari

© Fogra

Sartre Jean Paul
Jean Paul Sartre

© Fogra

Sasanka łąkowa
Sasanka łąkowa

© Mróz Andrzej

Sasanka zwyczajna
Sasanka zwyczajna

© Mróz Andrzej

Savalas Telly
Telly Savalas

© Fogra

Schinkel K.F., Projekt kościoła parafialnego w Krzeszowicach
Projekt kościoła parafialnego w Krzeszowicach autorstwa K.F. Schinkela

© Fogra

Schmidt Helmut
Helmut Schmidt

© Fogra

Schubert Franz
Franz Schubert

© Adamski Wojciech

Schulz B., "Zmierzch"
Zmierzch, rys. Bruno Schulz

© Fogra

Schumann Robert
Robert Schumann

© Adamski Wojciech

Schwartzkopf Elizabeth
Elizabeth Schwartzkopf

© Fogra

Scypion Afrykański Starszy
Scypion Afrykański Starszy

© Adamski Wojciech

Sędziszów Małopolski, kościół
Sędziszów Małopolski, kościół Narodzenia Matki Boskiej

© Najder Jerzy

Sędziszów Małopolski, ratusz
Sędziszów Małopolski, ratusz

© Najder Jerzy

Sejny, bożnica

Sejny, dawna bożnica (ok. 1860-1870).

© Najder Jerzy

Sejny, klasztor Dominikanów

Sejny, klasztor Dominikanów (1619-1706) z kościołem Nawiedzenia NMP (1610-1619).

© Najder Jerzy

Sekwoja
Sekwoja

© Fogra

Sendzimir Tadeusz
Tadeusz Sendzimir

© Fogra

Senna Ayrton

Ayrton Senna na prowadzeniu w wyścigu F1

© Corel

Sępy bengalskie
Żerujące sępy bengalskie

© Corel

Serra da Estrela
Serra da Estrela

© Szaleńcowa Anna

Sfinks

Sfinks ze Spaty (ok. 570 r. p.n.e.). Muzeum ateńskie

© Szaleńcowa Anna

Sfinks z Alaca Huyuk
Sfinks z Alaca Hüyük

© Szaleńcowa Anna

Shasta Mount
Mount Shasta, Kalifornia

© Corel

Shelby AC Cobra
Shelby AC Cobra

© Corel

Sherman
Czołg Sherman

© Corel

Siedlce, kościół Św. Stanisława
Siedlce, kościół Św. Stanisława biskupa

© Najder Jerzy

Siedlce, pałac Ogińskich
Siedlce, pałac Ogińskich

© Najder Jerzy

Siedlce, rynek
Siedlce, rynek

© Najder Jerzy

Siedziba główna ONZ w Nowym Jorku
Siedziba główna ONZ w Nowym Jorku

© Corel

Siemianowice Śląskie, kościół
Siemianowice Śląskie, kościół

© Najder Jerzy

Siemiatycze
Siemiatycze

© Najder Jerzy

Siemiatycze, cerkiew
Siemiatycze, cerkiew (XIX w.)

© Najder Jerzy

Sienkiewicz Henryk

Henryk Sienkiewicz, portret autorstwa S.I. Witkiewicza

© Fogra

Sieradz, kolegiata
Sieradz, kolegiata Xężnej Sieradzkiej

© Najder Jerzy

Sieradz, kościół

Sieradz, kościół pobenedyktyński Matki Boskiej Różańcowej i Św. Stanisława Męczennika.

© Najder Jerzy

Sieradz, muzeum regionalne
Sieradz, muzeum regionalne

© Najder Jerzy

Sieraków, kościół Niepokalanego Poczęcia NMP
Sieraków, kościół Niepokalanego Poczęcia NMP

© Najder Jerzy

Sieraków, zamek
Sieraków, zamek

© Najder Jerzy

Sierra Nevada

Sierra Nevada, widok ze szczytu Mount Whitney (4418 m. n.p.m.)

© Corel

Siewierz, Kościół Św. Macieja
Siewierz, Kościół Św. Macieja Apostoła

© Najder Jerzy

Siewierz, ruiny zamku

Siewierz, ruiny zamku biskupów krakowskich (XIV w.)

© Najder Jerzy

Signoret Simone
Simone Signoret

© Fogra

Sikorski Władysław, generał
Generał Władysław Sikorski

© Fogra

Silenus opiekujący się dzieckiem, Muzeum Watykańskie, Włochy
Silenus opiekujący się dzieckiem, Muzeum Watykańskie, Włochy

© Corel

Simenon Georges
Georges Simenon

© Fogra

Sinatra Frank
Frank Sinatra

© Fogra

Singapur, fragment miasta
Singapur, fragment miasta

© Fogra

Singapur, kobieta

Kobieta w tradycyjnym stroju na paradzie w Singapurze

© Corel

Singapur, wyznawcy hinduizmu

Wierni przy wejściu do świątyni Sri Veeramakaliamman w Singapurze

© Corel

Sisley Alfred, Saint-Mammes
Sisley Alfred, *Saint-Mammes*

© Corel

Skalniak
Skalniak

© Corel

Skąły wapienne w Ogrodzińcu

Skąły wapienne w Ogrodzińcu, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska

© Najder Jerzy

Skarżysko-Kamienna, kościół
Skarżysko-Kamienna, kościół Najświętszego Serca Jezusowego.

© Najder Jerzy

Sklepienie krzyżowo-żebrowe

Sklepienie krzyżowo-żebrowe w kamienicy hetmańskiej w Krakowie, XIV w.

© Fogra

Skorpion
Skorpion

© Corel

Skrzydlica
Skrzydlica

© Corel

Skrzynecki Piotr
Piotr Skrzynecki

© Najder Jerzy

Skrzyp olbrzymi
Skrzyp olbrzymi

© Mróz Andrzej

Skrzyp polny, kłosy
Skrzyp polny - kłosy

© Mróz Andrzej

Skunks zwyczajny
Skunks zwyczajny

© Corel

Śliwa tarnina
Śliwa tarnina

© Mróz Andrzej

Słoneczniki zwyczajne
Słoneczniki zwyczajne

© Corel

Słonie afrykańskie
Słonie afrykańskie

© Corel

Słonie afrykańskie, rodzina
Rodzina słońi afrykańskich

© Corel

Słonie morskie, samice
Słonie morskie, samice

© Corel

Słonimski Antoni
Antoni Słonimski

© Fogra

Słowacja, Tatry, Gierlach
Gierlach - najwyższy szczyt Karpat

© Mróz Andrzej

Słowenia, Izola
Słowenia, Izola

© Słowakiewicz Wojciech

Słowiński Park Narodowy, wydma
Słowiński Park Narodowy, wędrująca wydma

© Najder Andrzej

Słupsk
Słupsk

© Najder Jerzy

Słupsk, katedra
Słupsk, katedra

© Najder Jerzy

Śluza
Śluza na Kanale Augustowskim

© Najder Jerzy

Smagliczka skalna
Smagliczka skalna

© Mróz Andrzej

Śmieszka
Śmieszka

© Corel

Śmigłowiec
Śmigłowiec Boeing Sikorsky RAH-66 Comanche

© Corel

Śmigłowiec, UH-1 Iroquois
Śmigłowiec, Bell Aircraft Corporation, UH-1 Iroquois

© Corel

Śmigły-Rydz, generał
Generał Śmigły Rydz

© Fogra

Smosarska Jadwiga
Jadwiga Smosarska

© Fogra

Smotrawa okazała
Smotrawa okazała

© Mróz Andrzej

Śniardwy jezioro
Zachód słońca na jeziorze Śniardwy

© Markuc Marek

Śnieguła
Śnieguła

© Corel

Śnieguliczka biała
Śnieguliczka biała

© Mróz Andrzej

Sójka błękitna
Sójka błękitna

© Corel

Sokółka, cerkiew Św. Aleksandra Newskiego
Sokółka, cerkiew Św. Aleksandra Newskiego

© Najder Jerzy

Sokółka, kościół Św. Antoniego
Sokółka, kościół Św. Antoniego

© Najder Jerzy

Sokółka, Urząd Miasta
Sokółka, Urząd Miasta

© Najder Jerzy

Sól kamienna

Sól kamienna. Kopalnia soli w Wieliczce, grota kryształowa

© Mróz Andrzej

Solon
Solon

© Adamski Wojciech

Solska Puszcza, Szумы na Tanwi
Solska Puszcza, Szумы na Tanwi

© Najder Jerzy

Solski Ludwik
Ludwik Solski

© Fogra

Sołżenicyn Aleksander
Aleksander Sołżenicyn

© Fogra

Somalia, partyzanci
Partyzanci somalijscy

© Corel

Sopot
Sopot, Zespół Reumatologiczny

© Najder Jerzy

Sopot, hotel Marina
Sopot, hotel Marina

© Najder Jerzy

Sorgo
Sorgo

© Mróz Andrzej

Sosna czarna
Sosna czarna

© Mróz Andrzej

Sosna zwyczajna
Sosna zwyczajna

© Mróz Andrzej

Sosnowiec, kopalnia Sosnowiec
Sosnowiec, kopalnia Sosnowiec

© Najder Jerzy

Sosnowiec, kościół
Sosnowiec, kościół

© Najder Jerzy

Sosnowiec, kościół Św. Tomasza
Sosnowiec, kościół Św. Tomasza

© Najder Jerzy

Sowa mszarna
Sowa mszarna

© Corel

Spadochroniarstwo
Spadochroniarstwo

© Corel

Speleologia, jaskinia Mexico's Cueva del Chorreadro
Speleologia, jaskinia Mexico's Cueva del Chorreadro

© Corel

Speleologia, zjazd studnią

Speleologia, zjazd studnią w głąb jaskini Hellhole w West Virginia

© Corel

Spielberg Steven
Steven Spielberg

© Fogra

Spitfire
Spitfire

© Corel

Splukiwanie, ablacja
Splukiwanie, ablacja

© IGUJ

Sport niepełnosprawnych
Sport niepełnosprawnych

© Corel

Srebrna Góra
Srebrna Góra

© Najder Jerzy

Środa Wielkopolska, kościół
Kościół w Środzie Wielkopolskiej

© Najder Jerzy

Środa Wielkopolska, rynek
Rynek w Środzie Wielkopolskiej

© Najder Jerzy

Stachowicz M., "Przysięga Kościuszki na Rynku w Krakowie"
Przysięga Kościuszki na Rynku w Krakowie, M. Stachowicz, 1794

© Fogra

Stargard Szczeciński, baszty
Stargard Szczeciński, baszty

© Najder Jerzy

Stargard Szczeciński, kościół NMP
Stargard Szczeciński, kościół NMP

© Najder Jerzy

Stargard Szczeciński, mury obronne
Stargard Szczeciński, mury obronne

© Najder Jerzy

Starzec

Starzec, drzewiasty gatunek afrykański

© Zemanek Bogdan

Steen Jan Havicksz, Gracze w kręgle
Steen Jan Havicksz, *Gracze w kręgle*

© Corel

Steen Jan Havicksz, Święty Mikołaj
Steen Jan Havicksz, Święty Mikołaj

© Corel

Stegna, kościół
Stegna, kościół

© Najder Jerzy

Steinbeck John
John Steinbeck

© Fogra

Stelmachowski Andrzej
Andrzej Stelmachowski

© Sławek Kamiński/Gazeta Wyborcza

Stern Jonasz
Jonasz Stern

© Fogra

Sterowiec
Sterowiec

© Corel

Stokowski Leopold
Leopold Stokowski

© Fogra

Stokrotki

Stokrotki (Bellis perennis)

© Lankosz-Mróz Maria

Stonka ziemniaczana, larwy
Larwy stonki ziemniaczanej

© Mróz Andrzej

Storczyk bżowy
Storczyk bżowy

© Mróz Andrzej

Storczykowate, Laelia

Laelia tenebrosa, gatunek wyjściowy dla Laeliocattleyi

© Mróz Andrzej

Storczykowate, listera jajowata
Storczykowate, listera jajowata

© Mróz Andrzej

Strabon
Strabon

© Adamski Wojciech

Strawiński Igor
Igor Strawiński

© Fogra

Strbské Pleso
Strbské Pleso

© Mróz Andrzej

Streisand Barbara
Barbara Streisand

© Fogra

Strzegom, kościół
Kościół w Strzegomiu

© Najder Jerzy

Strzelce Opolskie, kościół Św. Wawrzyńca
Strzelce Opolskie, kościół Św. Wawrzyńca

© Najder Jerzy

Strzelce Opolskie, ratusz
Strzelce Opolskie, ratusz

© Najder Jerzy

Strzelce Opolskie, ruiny zamku

Strzelce Opolskie, ruiny zamku książąt opolskich (XIV w., 1562-1592)

© Najder Jerzy

Strzelin, kościół Św. Gotarda
Strzelin, kościół Św. Gotarda (XII-XIII, XIV, XV w.)

© Najder Jerzy

Strzyżów
Strzyżów, widok na miasto

© Najder Jerzy

Strzyżów, pałac Dydryńskich
Strzyżów, pałac Dydryńskich (obecnie dom dziecka).

© Najder Jerzy

Stupa, fragment
Fragment stupy w Katmandu, Nepal

© Corel

Stwosz W., ołtarz w kościele Mariackim w Krakowie
Ołtarz w kościele Mariackim w Krakowie dłuta Wita Stwosza, 1477-1489

© Fogra

Suchocka Hanna
Hanna Suchocka

© Sławek Kamiński/Gazeta Wyborcza

Sulechów, kościół
Sulechów, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

© Najder Jerzy

Sulechów, ratusz
Sulechów, ratusz (XVI, XIX w.)

© Najder Jerzy

Sulejowski Zbiornik Wodny
Sulejowski Zbiornik Wodny

© Najder Jerzy

Sulejów, kościół Św. Floriana
Sulejów, kościół Św. Floriana

© Najder Jerzy

Sulejów, opactwo cystersów
Sulejów, opactwo cystersów

© Najder Jerzy

Sułoszowa, Maczuga Herkulesa
Ojcowski Park Narodowy, Maczuga Herkulesa

© Markuc Marek

Supraśl, monastyr
Supraśl, monastyr

© Najder Jerzy

Supraśl, pałac Buckholtców
Supraśl, pałac Buckholtców

© Najder Jerzy

Surfing
Surfing

© Corel

Surmia zwyczajna
Surmia zwyczajna

© Mróz Andrzej

Suwałki, dom M. Konopnickiej
Suwałki, dom M. Konopnickiej

© Najder Jerzy

Suwałki, kościół Św. Aleksandra
Suwałki, kościół Św. Aleksandra

© Najder Jerzy

Suwalski Park Krajobrazowy, jezioro wytopiskowe
Suwalski Park Krajobrazowy, jezioro wytopiskowe

© Lankosz-Mróz Maria

Swanson Gloria
Gloria Swanson

© Fogra

Świątynia nad urwiskiem, Cancun, Meksyk
Świątynia nad urwiskiem, Cancun, Meksyk

© Corel

Świdnica
Swidnica

© Najder Jerzy

Świebodzice
Świebodzice

© Najder Jerzy

Świebodzin, kościół Matki Boskiej Częstochowskiej
Świebodzin, kościół Matki Boskiej Częstochowskiej

© Najder Jerzy

Świebodzin, ratusz
Świebodzin, ratusz (XVI w.)

© Najder Jerzy

Świecie, kościół Św. Stanisława biskupa
Świecie, kościół Św. Stanisława biskupa

© Najder Jerzy

Świecie, zamek krzyżacki
Świecie, zamek krzyżacki

© Najder Jerzy

Świerk kłujący
Świerk kłujący

© Mróz Andrzej

Świerk pospolity
Świerk pospolity

© Mróz Andrzej

Świerk serbski, kwiaty męskie
Świerk serbski - kwiaty męskie

© Mróz Andrzej

Świerszcz domowy
Świerszcz domowy

© Corel

Świerzawa, kościół
Świerzawa, kościół

© Najdete Jerzy

Świerzawa, ratusz
Świerzawa, ratusz

© Najder Jerzy

Świnia domowa
Świnia domowa

© Corel

Świstak
Świstak

© Corel

Świstun
Świstun

© Corel

Syria, Aleppo, Cytadela

Syria, Aleppo, Cytadela, główne wejście, XII-XVI w.

© Corel

Syria, Aleppo, kobiety
Kobiety przy studni w Aleppo, Syria

© Corel

Syria, Damaszek, Meczet Omajjadów
Damaszek, Meczet Omajjadów

© Szaleńcowa Anna

Syria, Damaszek, targ i kolumnada
Damaszek, targ i kolumnada rzymskiej świątyni Jowisza

© Szaleńcowa Anna

Syria, Damaszek, wnetrze meczetu
Syria, Damaszek, wnetrze meczetu

© Corel

Syria, Kala'at Seman, Ruiny bazyliki Św. Szymona Słupnika
Syria, Kala'at Seman, Ruiny bazyliki Św. Szymona Słupnika (VI w.)

© Szaleńcowa Anna

Syria, Krak de Chevaliers
Wejście do górnego zamku Krak de Chevaliers, Syria

© Szaleńcowa Anna

Syria, Palmyra, grobowce wieżowe
Palmyra, grobowce wieżowe

© Szaleńcowa Anna

Syria, Palmyra, kolumnada
Syria, Palmyra, fragment kolumnady i brama (II-III w.)

© Szaleńcowa Anna

Syria, Palmyra, Tetrapiylon
Palmyra, Tetrapiylon

© Szaleńcowa Anna

Syria, Seydnaja, klasztor Matki Boskiej
Seydnaja, klasztor Matki Boskiej

© Szaleńcowa Anna

Szachownica cesarska
Szachownica cesarska

© Mróz Andrzej

Szadź
Modrzew pokryty szadzią

© Mróz Andrzej

Szafran spiski
Szafran spiski

© Mróz Andrzej

Szałwia lepka
Szałwia lepka

© Mróz Andrzej

Szancenbach Jan
Jan Szancenbach

© Fogra

Szarańcza
Szarańcza

© IGUJ

Szarańcza, akcja tępienia
Akcja tępienia szarańczy w Maroku, 1954

© Corel

Szarotka alpejska
Szarotka alpejska

© Mróz Andrzej

Szczawno Zdrój
Szczawno Zdrój

© Najder Jerzy

Szczebrzeszyn, synagoga
Szczebrzeszyn, synagoga

© Najder Jerzy

Szczecin
Szczecin

© Najder Jerzy

Szczytno
Szczytno, Urząd Miasta i muzeum.

© Najder Jerzy

Szczytno, ruiny zamku krzyżackiego
Szczytno, ruiny zamku krzyżackiego

© Najder Jerzy

Szermierka, Jerzy Pawłowski

Jerzy Pawłowski (z prawej) na Mistrzostwach Świata w szermierce, Wiedeń, 1971

© Fogra

Szklarska Poręba
Szklarska Poręba

© Najder Jerzy

Szkocja, Aberdeen
Szkocja, Aberdeen

© Corel

Szkocja, Arran, menhiry
Skupisko menhirów w Arran (Strathclyde, Szkocja)

© Corel

Szkocja, Edynburg

Szkocja, Edynburg, widok na centrum miasta

© Corel

Szkocja, Edynburg, katedra
Katedra w Edynburgu, Szkocja

© Corel

Szkocja, Edynburg, pomnik Wellingtona
Pomnik Sir A.W. Wellingtona, Edynburg, Szkocja

© Corel

Szkocja, Glasgow nocą
Szkocja, Glasgow nocą

© Corel

Szkocja, Glencoe, dudziarze
Szkoccy dudziarze w tradycyjnych strojach

© Corel

Szkocja, krajobraz górski
Szkocja, krajobraz górski

© Corel

Szkocja, Loch Awe and zamek Kilchurn
Loch Awe and zamek Kilchurn w Szkocji

© Corel

Szkocja, Perth
Szkocja, Perth

© Corel

Szkocja, Stirling, pomnik Roberta I
Pomnik Roberta I Bruce'a na zamku w Stirling

© Corel

Szkocja, zamek Glamis
Zamek Glamis w Szkocji

© Corel

Szkocja, zamek w Edynburgu
Szkocja, zamek w Edynburgu

© Corel

Szkuner
Szkuner gaflowy wchodzący do portu

© Corel

Szop pracz
Szop pracz

© Corel

Szopki krakowskie
Szopki krakowskie

© Najder Jerzy

Szostakowicz Dmitrij
Dmitrij D. Szostakowicz

© Adamski Wojciech

Szprotawa, kościół Wniebowzięcia NMP
Szprotawa, kościół Wniebowzięcia NMP (XIV w., 1416-1424)

© Najder Jerzy

Szprotawa, ratusz
Szprotawa, ratusz

© Najder Jerzy

Sztutowo, kościół
Kościół św. Wojciecha w Sztutowie

© Najder Jerzy

Sztutowo, teren byłego obozu koncentracyjnego
Sztutowo, teren byłego obozu koncentracyjnego

© Najder Jerzy

Szwajcaria, Alpy szwajcarskie
Alpy szwajcarskie

© Corel

Szwajcaria, Alpy, kolej
Linia kolejowa w Alpach w Szwajcarii

© Corel

Szwajcaria, Alpy, kolej linowa
Kolej linowa w szwajcarskich Alpach

© Corel

Szwajcaria, Bazylea, katedra
Bazylea, widok na katedrę

© Markuc Marek

Szwajcaria, Bazylea, widok miasta
Szwajcaria, Bazylea, widok miasta od strony Renu

© Markuc Marek

Szwajcaria, Berno
Berno

© Fogra

Szwajcaria, Grenoble, tramwaj
Tramwaj niskopodłogowy w Grenoble

© Corel

Szwajcaria, Gruyere, centrum serowarstwa
Szwajcaria, Gruyere, centrum serowarstwa

© Fogra

Szwajcaria, Jezioro Genewskie, zamek Chilon
Zamek Chilon koło Montreux na Jeziorze Genewskim

© Corel

Szwajcaria, Lucerna

Szwajcaria, Lucerna, widok na miasto i Kappelbrücke

© Corel

Szwajcaria, Matterhorn
Matterhorn

© Corel

Szwajcaria, Neuchatel, kolegiata
Kolegiata w Neuchatel, Szwajcaria

© Corel

Szwajcaria, Rapperswil

Szwajcaria, Rapperswil, widok na zamek (XIII-XIV w.) i centrum miasta

© Najder Andrzej

Szwajcaria, Sankt Moritz
Szwajcaria, Sankt Moritz

© Corel

Szwajcaria, Spiez
Krajobraz Alp szwajcarskich - wioska Spiez

© Corel

Szwecja, Visby, katedra NMP
Visby, katedra Najświętszej Marii Panny (XII-XIII w.)

© Corel

Szydłów, Brama Krakowska
Brama Krakowska w Szydłowie, XIV w.

© Fogra

Szymanowski Karol
Karol Szymanowski

© Fogra

Szympan
Szympan

© Corel

T-34
T-34

© Najder Jerzy

Tabor cygański
Tabor cygański

© Fogra

Tahiti, góra wulkaniczna
Góra wulkaniczna na Tahiti

© Corel

Tajlandia, Ayuthaya, Wat Phra Sri Samphet
Świątynia Wat Phra Sri Samphet w Ayuthaya (XIV-XV w.)

© Corel

Tajlandia, Bangkok, bazar
Bazar w Bangkoku

© Fogra

Tajlandia, Bangkok, młodzi mnisi buddyjscy
Młodzi mnisi buddyjscy w Bangkoku, Tajlandia

© Corel

Tajlandia, Bangkok, rezydencja królewska
Bangkok, Mahaprasad, rezydencja królewska (XVIII-XIX w.)

© Corel

Tajlandia, Bangkok, Wielki Pałac
Wielki Pałac w Bangkoku

© Corel

Tajlandia, Cziang Maj, dzieci
Młodzi mieszkańcy Cziang Maj w Tajlandii

© Corel

Tajlandia, Cziang Maj, dżungla
Okolica Cziang Maj, dżungla

© Piasecki Tadeusz

Tajlandia, Cziang Maj, głowa smoka
Cziang Maj, głowa smoka

© Corel

Tajlandia, Cziang Maj, świątynia buddyjska
Cziang Maj, świątynia buddyjska

© Fogra

Tajlandia, mężczyzna i chłopiec z plemienia Akha
Tajlandia, mężczyzna i chłopiec z plemienia Akha

© Corel

Tajlandia, Phi Phi Le, plaža
Tajlandia, Phi Phi Le, plaža

© Corel

Tajlandia, Phuket, Wat Phra Thong
Phuket, Wat Phra Thong

© Corel

Tajlandia, pola ryżowe
Pola ryżowe w Tajlandii

© Corel

Tajlandia, pola ryżowe na terasach
Tajlandia, pola ryżowe na terasach

© Corel

Tajlandia, zatoka Kamala
Zatoka Kamala na wyspie Phuket, Tajlandia

© Corel

Tajlandia, zatoka Patong
Zatoka Patong na wyspie Phuket, Tajlandia

© Corel

Tajwan, rdzenne mieszkanki Tajwanu
Tajwan, rdzenne mieszkanki Tajwanu w strojach ludowych

© Corel

Tajwan, Tajpej, świątynia buddyjska
Tajpej, świątynia buddyjska Lungshan (1739-1741)

© Corel

Tanagryjskie figurki

Tanagryjskie figurki, sztuka hellenistyczna. Muzeum Archeologiczne w Stambule

© Szaleńcowa Anna

Tanzania, Dar es-Salaam
Tanzania, Dar es-Salaam

© Jamróz Anna

Tanzania, Kilimandžaro
Kilimandžaro

© Corel

Tanzania, Kilimandżaro
Widok Kilimandżaro z Parku Narodowego Amboseli

© Corel

Tanzania, Masajka
Dziewczyna z plemienia Masajów, Tanzania

© Corel

Tanzania, młodzi mieszkańcy
Młodzi mieszkańcy Tanzanii

© Corel

Tanzania, Serengeti, antylopy
Stado antylop na sawannie w Parku Narodowym Serengeti

© Jamróz Anna

Tanzania, Serengeti, żyrafy

Stado żyraf na tle niewysokich wzgórz, Parku Narodowego Serengeti w Tanzanii

© Jamróz Anna

Tanzania, Targ w Dar es-Salaam
Targ w Dar es-Salaam

© Jamróz Anna

Tarawa, Kiribati, chłopiec
Młody mieszkaniec atolu Tarawa

© Corel

Tarnobrzeg, pomnik Bartosza Głowackiego
Tarnobrzeg, pomnik Bartosza Głowackiego

© Najder Jerzy

Tarnobrzeg, Rada Miasta
Tarnobrzeg, Rada Miasta

© Najder Jerzy

Tarnobrzeg, rynek
Tarnobrzeg, rynek

© Najder Jerzy

Tarnów
Tarnów

© Najder Jerzy

Tarnów, bożnica - Bima

Tarnów, bożnica - Bima, zniszczona przez Niemców w czasie II wojny światowej.

© Najder Jerzy

Tarnów, kościół
Tarnów, kościół

© Najder Jerzy

Tarnów, rycina
Tarnów, wg ryciny z XIX w.

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Tarragona, akwedukt rzymski
Akwedukt rzymski w Tarragonie

© Olkuśnik Magdalena

Tatarak zwyczajny
Tatarak zwyczajny

© Mróz Andrzej

Tatarkiewicz Władysław
Tatarkiewicz Władysław

© Fogra

Tatry słowackie

Tatry słowackie, widok z Małego Gerlachu w kierunku Wysokiej

© Słowakiewicz Wojciech

Tatry, Morskie Oko
Tatry, Morskie Oko

© Zych Jan

Tatry, widok na Rysy
Tatry, widok na Rysy

© Najder Jerzy

Tawuła

Tawuła, karłowa odmiana ozdobna "Little Prince"

© Mróz Andrzej

Taylor Liz
Taylor Liz

© Fogra

Teliga Leonid
Teliga Leonid

© Fogra

Teczynek, ruiny zamku
Teczynek, ruiny zamku Teczyn

© Szaleńcowa Anna

Teniers David młodszy, Flamandzka gospoda
Teniers David młodszy, Flamandzka gospoda

© Corel

Teniers David młodszy, W kuchni
Teniers David młodszy, W kuchni

© Corel

Teotihuacan, Piramida Słońca
Piramida Słońca w Teotihuacan, Meksyk

© Corel

Terbrugghen Hendrik, Flecista
Terbrugghen Hendrik, *Flecista*, 1621, olej na plótnie

© Corel

Terespol, cerkiew
Terespol, cerkiew

© Najder Jerzy

Termitiera

Termitiera w Terytorium Północnym, Australia

© Corel

TGV
TGV

© Corel

Thatcher Margaret
Thatcher Margaret

© Sławek Kamiński/Gazeta Wyborcza

Tierszkowa-Nikołajewa Walentina
Tierszkowa-Nikołajewa Walentina

© Fogra

Titicaca, Wyspa Urosów
Titicaca, Wyspa Urosów

© Jamróz Anna

Tito Josip Broz
Tito Josip Broz

© Fogra

Tłustosz
Tłustosz - kwiaty

© Mróz Andrzej

Tojad mocny
Tojad mocny

© Mróz Andrzej

Tojeść bukietowa
Tojeść bukietowa

© Mróz Andrzej

Tojeść pospolita
Tojeść pospolita

© Mróz Andrzej

Tolkmicko, rynek
Tolkmicko, rynek

© Najder Jerzy

Tolkmicko, Zalew Wiślany
Tolkmicko, Zalew Wiślany

© Najder Jerzy

Tołstoj Lew
Tołstoj Lew

© Fogra

Tomar, manuelińska sztuka

Tomar, manuelińska sztuka. Dekoracja nawy kościoła Convento de Christo, arch. Diogo de Arruda (XVI w.)

© Szaleńcowa Anna

Tomaso De Pantera
De Tomaso Pantera

© Corel

Tomaszów Lubelski
Tomaszów Lubelski

© Najder Jerzy

Tomaszów Lubelski, cerkiew
Tomaszów Lubelski, cerkiew

© Najder Jerzy

Tomaszów Mazowiecki, kościół

Tomaszów Mazowiecki, kościół Świętego Antoniego Padewskiego (1862-1864)

© Najder Jerzy

Tomaszów Mazowiecki, rynek
Tomaszów Mazowiecki, rynek

© Najder Jerzy

Tomka wonna
Tomka wonna

© Mróz Andrzej

Tondo majolikowe - Madonna z Dzieciątkiem
Tondo majolikowe - Madonna z Dzieciątkiem, XVI w., Florencja

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Tonga, Nukualofa, mężczyzna
Mieszkaniec Nukualofa na wyspach Tonga

© Corel

Tonga, wspinaczka na drzewo kokosowe
Tonga, wspinaczka na drzewo kokosowe

© Corel

Topola czarna

Topola czarna, okaz ok. 100-letni

© Lankosz-Mróz Maria

Topola kanadyjska

Topola kanadyjska, kwiatostany męskie

© Mróz Andrzej

Topola osika
Topola osika

© Mróz Andrzej

Torfowiec
Torfowiec

© Mróz Andrzej

Toruń, kościół Św. Katarzyny
Toruń, kościół Św. Katarzyny

© Najder Jerzy

Toruń, pomnik Mikołaja Kopernika
Toruń, pomnik Mikołaja Kopernika

© Zych Jan

Toruń, ratusz
Toruń, ratusz

© Najder Jerzy

Toruń, widok od strony Wisły
Toruń, widok od strony Wisły

© Najder Jerzy

Totemy, Vancouver
Totemy, Vancouver

© Corel

Toulouse-Lautrec, Tańcząca dziewczyna
Toulouse-Lautrec Henri de, *Tańcząca dziewczyna*

© Corel

Toyota Supra Twin Turbo
Toyota Supra Twin Turbo

© Corel

Tracy Spencer
Tracy Spencer

© Fogra

Traganek zwisłokwiatowy
Traganek zwisłokwiatowy

© Mróz Andrzej

Tramwaj piętrowy
Wielka Brytania, tramwaj piętrowy

© Corel

Trawa pampasowa
Trawa pampasowa

© Mróz Andrzej

Triforium

Triforium, kościół św. Mikołaja, Myra, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Trocki Lew
Trocki Lew

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Trojeść
Trojeść

© Mróz Andrzej

Trolejbus
Trolejbus w Lublinie

© Najder Jerzy

Trzcina pospolita
Trzcina pospolita

© Mróz Andrzej

Trzebiatów, mury miejskie
Trzebiatów, mury miejskie

© Najder Jerzy

Trzebiatów, ratusz
Trzebiatów, ratusz (XV, XVIII-XIX w.)

© Najder Jerzy

Trzebinia, dwór
Trzebinia, dwór

© Najder Jerzy

Trzebinia, kopalnia
Trzebinia, kopalnia

© Najder Jerzy

Trzęsacz, ruiny kościoła
Trzęsacz, ruiny kościoła

© Najder Jerzy

Trzęsienie ziemi w Los Angeles

Zniszczenia na skrzyżowaniu autostrad I-14 i I-5 po trzęsieniu ziemi, jakie miało miejsce w Los Angeles 18. 01. 94 r.

© Fogra

Trzmielina zwyczajna, owoce
Trzmielina zwyczajna, owoce

© Mróz Andrzej

Tse-tse
Tse-tse

© IGUJ

Tuchola

Tuchola, budynek pogotowia ratunkowego

© Najder Jerzy

Tucholskie Bory
Bory Tucholskie

© Najder Jerzy

Tuja wschodnia
Tuja wschodnia

© Mróz Andrzej

Tuja zachodnia
Tuja zachodnia

© Mróz Andrzej

Tukan
Tukan

© Corel

Tulipanowiec amerykański
Tulipanowiec amerykański

© Mróz Andrzej

Tulipany
Tulipany

© Corel

Tunezja, El-Jam, amfiteatr

Amfiteatr rzymski w El-Jam (138x114 m., wysokość 30-metrów), 230-238, Tunezja

© Jamróz Anna

Tunezja, Kabis
Tunezja, Kabis

© Jamróz Anna

Tunezja, Kairuan
Tunezja, Kairuan, Wielki Meczet, 670 r.

© Jamróz Anna

Tunezja, Susa

Susa, uliczka w medynie (starym mieście), Tunezja

© Jamróz Anna

Tunezja, zasypana oaza
Tunezja, zasypana oaza w Blidet, nad Wielkim Szottem

© Jamróz Anna

Turcja, Adampol, grób
Adampol, grób Ludwiki Śniadeckiej

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Ankara, sprzedawca kawy
Sprzedawca kawy w Ankarze

© Corel

Turcja, Aspendos, teatr rzymski
Turcja, Aspendos, teatr rzymski, II w.

© Corel

Turcja, Assos, świątynia dorycka
Assos, świątynia dorycka

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Bogazkoy, Brama Lwów
Turcja, Bogazkoy, Brama Lwów

© Corel

Turcja, Bogazkoy, mury obronne
Mury obronne w Bogazkoy w Turcji

© Corel

Turcja, Bogazkoy, naczynia
Naczynia pochodzące z wykopalisk w Bogazkoy

© Corel

Turcja, Bursa, Zielone Mauzoleum
Bursa, Zielone Mauzoleum (Yesil Türbe), 1421

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Didyma, Meduza

Sztuka hellenistyczna, relief z głową Meduzy (II w. p.n.e.), Didyma

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Didyma, ruiny świątyni Apollina
Didyma, ruiny świątyni Apollina

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Diyarbakir, kamieniarz
Kamieniarz z Diyarbakir

© Corel

Turcja, dywany w Sanliurfie
Tureckie dywany w Sanliurfie

© Corel

Turcja, Edirne, meczet
Edirne, meczet

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Efez
Ruiny Efezu, w głębi teatr antyczny

© Corel

Turcja, Efez, biblioteka Celsusa
Ruiny biblioteki Celsusa w Efezie

© Corel

Turcja, Efez, monument Memiusza
Efez, monument Memiusza

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Efez, teatr antyczny
Efez, teatr antyczny

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Elazig, pasterz ze stadem
Pasterz ze stadem koło Elâzig

© Corel

Turcja, Euromos
Euromos, świątynia Zeusa, II w. n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Fethiye, grobowiec skalny
Fethiye, grobowiec skalny Amyntasa, IV w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Goreme, skalne kościoły
Göreme, skalne kościoły bizantyjskie

© Corel

Turcja, góry Siverek
Turcja, góry Siverek

© Corel

Turcja, Hagia Sophia, wnetrze
Turcja, Hagia Sophia, wnetrze

© Corel

Turcja, Halikarnas, ruiny Mauzoleum
Halikarnas, ruiny Mauzoleum

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Halikarnas, zamek

Halikarnas, zamek św. Piotra zbudowany przez joannitów z fragmentów Mauzoleum w Halikarnasie

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Hattusas, Brama Królewska
Brama Królewska w Hattusas

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Izmir, Wieża Zegarowa
Izmir, Wieża Zegarowa

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Kapadocja, domostwa w tufie wulkanicznym
Turcja, Kapadocja, domostwa wyżłobione w tufie wulkanicznym

© Corel

Turcja, Kapadocja, rzemieślnik wykonujący ganki miedziane
Rzemieślnik wykonujący ganki miedziane

© Corel

Turcja, Kapadocja, widok wioski
Wioska w Kapadocji

© Corel

Turcja, Kapadocja, Zelbe
Kapadocja, Zelbe

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Kayseri, meczet

Turcja, Kayseri, meczet seldzucki Hunat Hatyn Camii

© Corel

Turcja, Konya

Konya, klasztor derwiszów tańczących

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Ksantos, teatr

Ksantos, widok na teatr i grobowce licyjskie z przełomu V i IV w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Letoon, nimfajon

Letoon, nimfajon i portyki z czasów Hadriana (117-138).

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Licyjski grobowiec w Kas
Licyjski grobowiec w Kaş, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Malatya, meczet
Malatya - meczet

© Corel

Turcja, mężczyzna z Adany
Mieszkaniec Adany

© Corel

Turcja, Milet, droga procesyjna
Milet, święta droga procesyjna i stoa, I-II w.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Milet, teatr antyczny
Turcja, Milet, teatr antyczny

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Myra, grobowce skalne
Myra, grobowce skalne

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Myra, kościół Św. Mikołaja
Myra, kościół Św. Mikołaja

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Nemrud dagi, Fortuna

Nemrud dafi, Fortuna ze świątyni grobowej Mitrydatesa, króla Kommageny

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Nemrud dagi, Herakles

Nemrud dafi, głowa Heraklesa ze świątyni grobowej króla Kommageny Mitrydatesa

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Nemrut dagi, Ortostat
Ortostat, I w. p.n.e., Nemrut dagi, Turcja

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pamukkale
Pamukkale, misy trawertynowe

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pamukkale, termy rzymskie
Pamukkale, termy rzymskie, II/III w.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Patara, teatr
Patara, teatr z czasów Tyberiusza (14-37) i II w.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Patara, termy rzymskie
Turcja, Patara, termy rzymskie (I w.)

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pergamon, Asklepiejon

Pergamon, Asklepiejon (świątynia Asklepiosa), północna kolumnada, poł. II w.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pergamon, miejsce Ołtarza Pergamońskiego
Pergamon, miejsce Ołtarza Pergamońskiego, II w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pergamon, portyk
Turcja, Portyk świątyni Trajana w Pergamonie, II w.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Pergamon, świątynia Trajana
Pergamon, świątynia Trajana

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Perge

Perge, brama hellenistyczna, III w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Priene, świątynia Ateny Polias

Turcja, Priene, świątynia Ateny Polias, architekt Pyteos z Priene, 2. poł. IV w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Sanliurfa
Turcja, Şanlıurfa

© Corel

Turcja, Sanliurfa, wnetrze meczetu
Wnetrze meczetu w Sanliurfie

© Corel

Turcja, Selçuk, bazylika św. Jana

Ruiny bizantyńskiej bazyliki św. Jana w Selçuk obok Efezu, nawa główna

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Silifke, rzymski most na Göksu
Rzymski most na Göksu w Silifke

© Corel

Turcja, Sivas, Medresa Cifte Minare
Turcja, Sivas, Medresa Çifte Minare, 1271

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Stambuł, Błękitny Meczet
Turcja, Stambuł, Błękitny Meczet

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Stambuł, Błękitny Meczet
Sztuka islamu. Błękitny Meczet w Stambule (XVII w.)

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Stambuł, Hagia Sophia
Turcja, Stambuł, Hagia Sophia

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Stambuł, Nowy Meczet
Stambuł, Nowy Meczet

© Szaleńcowa Anna

Turcja, Stambuł, uniwersytet
Stambuł, uniwersytet

© Corel

Turcja, Troja
Mur Troi VI, wschodnia brama

© Szaleńcowa Anna

Turner Wiliam, "Ostatni rejs Temeraire"
Turner Wiliam, "Ostatni rejs Temeraire"

© Corel

Turystyka kajakowa
Turystyka kajakowa

© Corel

Turzyca

Turzyca, kwiatostany męskie

© Mróz Andrzej

Tutanchamon, Karnak
Posąg Tutanchamona w świątyni Amona, Karnak

© Szaleńcowa Anna

Tutanchamon, maska

Złota maska grobowa króla Tutanchamon, Muzeum Egipskie, Kair

© Corel

Tuwim Julian
Tuwim Julian

© Fogra

Twain Mark
Twain Mark

© Fogra

Tybet, klasztor Tachilumpo

Poziacany dach klasztoru Tachilumpo w Shigtse w Tybecie

© Corel

Tybet, lama

Tybet, lama, świątynia jaskiniowa w Lhasie

© Corel

Tybet, Lhasa
Tybet, centrum Lhasy

© Corel

Tybet, Lhasa, Potala
Pałac Potala w Lhasie

© Corel

Tybet, mloda Tybetanka
Mloda Tybetanka

© Corel

Tybet, młody Tybetańczyk
Młody Tybetańczyk, wschodni Tybet

© Corel

Tybet, mnich buddyjski
Tybet, mnich buddyjski

© Corel

Tybet, pielgrzym
Tybetański pielgrzym z młynkiem modlitewnym

© Corel

Tychy, kościół Św. Magdaleny
Tychy, kościół Św. Magdaleny

© Najder Jerzy

Tycjan, Madonna z dzieckiem
Tycjan, Madonna z dzieckiem

© Corel

Tycjan, portret młodej kobiety

Tycjan, portret młodej kobiety, ok. 1530, Petersburg, Ermitaż

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Tycjan, "Święta Rodzina"
Tycjan, "Święta Rodzina"

© Corel

Tygrys bengalski
Tygrys bengalski

© Corel

Tykocin, klasztor
Tykocin, klasztor Misjonarzy

© Lankosz-Mróz Maria

Tykwa
Tykwa

© Mróz Andrzej

Tymotka łąkowa
Tymotka łąkowa

© Mróz Andrzej

Tyniec, opactwo Benedyktynów

Tyniec, opactwo Benedyktynów (XI w.) z fragmentami romańskiego klasztoru i gotycki kościół (XV w.), obwarowania z XVII w.

© Mróz Andrzej

Tyrmand Leopold
Tyrmand Leopold

© Fogra

Tyszkiewicz Beata
Tyszkiewicz Beata

© Fogra

Tytoń
Tytoń, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Tytoń, uprawa
Uprawa tytoniu szlachetnego

© Najder Jerzy

U Thant

U Thant, trzeci sekretarz generalny ONZ

© Corel

Ubiorek wiecznie zielony
Ubiorek wiecznie zielony

© Mróz Andrzej

Uccello Paolo, Bitwa pod San Romano
Uccello Paolo, Bitwa pod San Romano, ok. 1455

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Ujazd, Krzyżtopór
Zamek Krzyżtopór

© Markuc Marek

Ukajali, rzeka
Rzeka Ukajali

© Corel

Ukraina, Jałta, cerkiew
Cerkiew prawosławna w Jałcie

© Corel

Ukraina, Kamieniec Podolski
Ukraina, Kamieniec Podolski

© Lankosz-Mróz Maria

Ukraina, Kamieniec Podolski, rynek
Rynek w Kamieńcu Podolskim

© Lankosz-Mróz Maria

Ukraina, Kijów
Kijów, Ukraina

© Mróz Andrzej

Ukraina, Lwów
Ukraina, Lwów, fragment rynku

© Michta Stanisław

Ukraina, Lwów, Cmentarz Orłaj
Lwów, Cmentarz Orłaj

© Lankosz-Mróż Maria

Ukraina, Lwów, pomnik Adama Mickiewicza
Ukraina, Lwów, pomnik Adama Mickiewicza

© Michta Stanisław

Ukraina, Sambor
Sambor, Ukraina

© Lankosz-Mróz Maria

Ukraina, Tulczyn
Ukraina, Tulczyn

© Lankosz-Mróz Maria

Ukraina, zespół pieśni i tańca ludowego
Ukraiński zespół pieśni i tańca ludowego

© Corel

Ullmann Liv
Liv Ullmann

© Fogra

Ulug Beg
Ulug Beg

© Corel

Unia Wolności, konferencja prasowa

Konferencja prasowa Unii Wolności. Na zdjęciu: Bogdan Borusewicz, Jan Rulewski i

Lechosław Goździk

© Jerzy Gumowski/Gazeta Wyborcza

Urdzik karpacki
Urdzik karpacki

© Mróz Andrzej

Urson
Urson

© Corel

USA, Alaska, Kotzebue, Eskimoska
Eskimoska z plemienia Inupiaq

© Corel

USA, Alaska, masyw górski
Alaska, masyw górski w parku narodowym Denali

© Corel

USA, Alaska, tundra
Tundra na Alasce

© Corel

USA, Arizona, droga
Droga w Arizonie, na południe od Clifton

© Corel

USA, Arizona, Okno Anioła, Wielki Kanion
Stany Zjednoczone, Arizona, Okno Anioła, Wielki Kanion

© Corel

USA, Arizona, rzeka Kolorado
Zapora w Glen Canyon na Kolorado

© Corel

USA, Arizona, Wielki Kanion
Stany Zjednoczone, Arizona, Wielki Kanion

© Corel

USA, Arizona, Wielki Kanion, Mather Point
Mather Point w Wielkim Kanionie

© Corel

USA, Boston
Boston, widok z zatoki

© Corel

USA, Boston, widok miasta
Boston, widok miasta

© Corel

USA, Bryce Canyon, Park Narodowy
Bryce Canyon, Park Narodowy w Stanach Zjednoczonych

© Szaleniec Henryk

USA, Colorado, Pałac klifowy w Mesa Verde National Park
Stany Zjednoczone, Pałac klifowy w Mesa Verde National Park

© Corel

USA, Colorado, Świątynia Słońca w Mesa Verde National Park
Stany Zjednoczone, Colorado, Świątynia Słońca w Mesa Verde National Park

© Corel

USA, Dakota Południowa, Black Hills
Mount Rushmore - pomnik prezydentów wykuty w skale

© Corel

USA, Dallas
Dallas noça

© Corel

USA, Dolina Śmierci, Golden Canyon
Stany Zjednoczone, Dolina Śmierci, Golden Canyon

© Corel

USA, Evolution Lake
Evolution Lake w górach Sierra Nevada

© Corel

USA, Hawaje, świątynia buddyjska
Hawaje, świątynia buddyjska na wyspie Oahu

© Corel

USA, Hawaje, zabudowania wiejskie
Zabudowania wiejskie w miejscowości Kailua-kona na Hawajach

© Corel

USA, Hollywood
Hollywood

© Corel

USA, Indiana, Blue River
Indiana, Blue River

© Corel

USA, Kalifornia, jeziora Darwina
Kalifornia, jeziora Darwina

© Corel

USA, Kalifornia, Kanion Darwina
Kanion Darwina, Kalifornia

© Corel

USA, Kalifornia, szczyty górskie wokół Evolution Lake
Szczyty górskie wokół Evolution Lake w górach Sierra Nevada w Kaliforni

© Corel

USA, Kansas, pola pszenicy
Kansas, pola pszenicy

© Corel

USA, Kolumbia, Oregon
Wodospady na rzece Kolumbia, Oregon

© Corel

USA, Los Angeles
Los Angeles z lotu ptaka

© Corel

USA, Los Angeles, drapacze chmur

Stany Zjednoczone, Los Angeles, widok na drapacze chmur w centrum miasta

© Corel

USA, Los Angeles, ratusz
Ratusz w Los Angeles

© Corel

USA, Monument Valley, Indianka z plemienia Nawaho
Indianka z plemienia Nawaho sprzedająca biżuterię

© Corel

USA, Monument Valley, tkaczka z plemienia Nawaho
Stany Zjednoczone, Monument Valley, tkaczka z plemienia Nawaho

© Corel

USA, most i wodospad

Most nad wodospadem zboczu Mount Rainier w stanie Waszyngton

© Corel

USA, Mount Rainier
Mount Rainier

© Corel

USA, Nevada, Tama Hoovera
Tama Hoovera w Nevadzie

© Corel

USA, New Jersey
Stany Zjednoczone, New Jersey

© Corel

USA, Nowy Jork, Brookliński Most
Brookliński Most na Manhattanie

© Corel

USA, Nowy Jork, Guggenheim Museum
Guggenheim Museum w Nowym Jorku

© Corel

USA, Nowy Jork, Manhattan
Widok z lotu ptaka dolnego Manhattanu, Nowy Jork

© Corel

USA, Nowy Jork, Rockefeller Plaza
Rockefeller Plaza w Nowym Jorku

© Corel

USA, Nowy Jork, Statua Wolności

Statua Wolności na małej wyspie w pobliżu Manhattanu, Nowy Jork

© Corel

USA, Oakland
Oakland, centrum miasta o zmierzchu

© Corel

USA, Oklahoma, Apacz

Stany Zjednoczone, Oklahoma, wojownik z plemienia Apaczów na tle tipi

© Corel

USA, Oklahoma, taniec wojenny
Indiański taniec wojenny

© Corel

USA, Oregon, Indianin
Indianin ze stanu Oregon

© Corel

USA, Portland
Portland

© Corel

USA, Portland, budynek sądu
Portland, budynek sądu

© Corel

USA, Saint Louis, katedra
Stany Zjednoczone, Saint Louis, katedra

© Corel

USA, Salem, urząd stanowy
Salem, urząd stanowy

© Corel

USA, Salt Lake City, kapitol
Kapitol stanowy w Salt Lake City

© Corel

USA, Salton
Jezioro Salton

© Corel

USA, San Francisco, Golden Gate Bridge
Most wiszący Golden Gate (Złote Wrota) w San Francisco.

© Corel

USA, San Francisco, tramwaj
Tramwaj linowo-szynowy w San Francisco

© Corel

USA, San Francisco, wyspa Alcatraz
Wyspa Alcatraz w San Francisco

© Corel

USA, Seattle, Space Needle
Space Needle w Seattle

© Corel

USA, Sierra Nevada
Góry Sierra Nevada

© Corel

USA, Sitka, katedra Św. Michała
Sitka, katedra Św. Michała

© Corel

USA, Teksas, San Jacinto

Pomnik upamiętniający zwycięstwo powstańców walczących o wolność Teksasu, w bitwie nad rzeką San Jacinto (21 kwietnia 1836), Teksas, Stany Zjednoczone

© Corel

USA, Utah, Arches National Park

Stany Zjednoczone, Utah, Podwójny Łuk w Arches National Park

© Corel

USA, Utah, Arches National Park

Stany Zjednoczone, Utah, Arches National Park, charakterystyczne formy skalne

© Corel

USA, Utah, Canyonlands National Park
Stany Zjednoczone, Utah, Canyonlands National Park

© Corel

USA, Utah, Capitol Reef National Park
Skalne urwiska, Stany Zjednoczone, Utah, Capitol Reef National Park

© Corel

USA, Waszyngton, Kapitol
Kapitol w Waszyngtonie

© Corel

USA, Waszyngton, Memorial Monument
Waszyngton, Memorial Monument

© Szaleniec Henryk

USA, Waszyngton, Mount Olympus
Mount Olympus, Waszyngton

© Corel

USA, Waszyngton, Olimpic National Park
Olimpic National Park

© Corel

USA, Waszyngton, święto Niepodległości
Waszyngton, święto Niepodległości przed Kapitołem

© Szaleniec Henryk

USA, Wielki Kanion, wodospad Havasu
Wodospad Havasu w Wielkim Kanionie w rezerwacie Indian Havasupai

© Corel

**USA, wielki stalaktyt i stalagmit w jaskini Lechuguilla w stanie
Nowy Meksyk**
**Wielki stalaktyt i stalagmit w jaskini Lechuguilla w stanie Nowy Meksyk w Stanach
Zjednoczonych**

© Corel

USA, wybrzeże Kaliforni
Wybrzeże Kaliforni

© Corel

USA, Wyoming, Yellowstone National Park, stado bizonów
Stado bizonów w Yellowstone National Park w Wyoming w Stanach Zjednoczonych

© Corel

USA, Yellowstone, gejzery
Park Narodowy Yellowstone, Stany Zjednoczone

© Szaleniec Henryk

USA, Yellowstone
Gezery w Parku Narodowym Yellowstone

© Corel

USA, Yellowstone, góry
Park Narodowy Yellowstone

© Corel

USA, Yellowstone park narodowy
Yellowstone park narodowy

© Corel

USA, Yellowstone, Mount Moran
Yellowstone, Mount Moran

© Corel

USA, Yellowstone, Old Faithful Geyser
Park Narodowy Yellowstone, Old Faithful Geyser

© Corel

USA, Yellowstone, rzeka
Rzeka Yellowstone w Wyoming

© Corel

USA, Yosemite, wodospad
Wodospad w Yosemite National Park, Stany Zjednoczone

© Szaleniec Henryk

USA, zaporę na Jeziorze Roosevelta
Zaporę na Jeziorze Roosevelta w Arizonie

© Corel

Ustinov Peter
Ustinov Peter

© Fogra

Ustrzyki Dolne, cerkiew
Ustrzyki Dolne, cerkiew

© Najder Jerzy

Ustrzyki Górne
Ustrzyki Górne

© Najder Jerzy

Uzbekistan, Samarkanda, mauzoleum Shakhi-Zinda
Mauzoleum Shakhi-Zinda w Samarkandzie, Uzbekistan

© Fogra

Uzbekistan, Samarkanda, przekupka
Przekupka na targu w Samarkandzie

© Corel

Uzbekistan, Termez, kobieta
Kobieta w stroju ludowym w Termez, Uzbekistan

© Corel

Uzbekistan, Termez, starzec
Starzec z Termez

© Corel

Vadim Roger
Vadim Roger

© Fogra

Valentino Rudolf
Valentino Rudolf

© Fogra

Vancouver wyspa, Mount Myra
Mount Myra, wyspa Vancouver

© Corel

Vancouver Wyspa, zatoka Tofino
Wyspa Vancouver, zatoka Tofino

© Corel

Velazquez Diego Rodriquez

Velazquez Diego Rodriquez, portret hrabiego Olivaresa, ok. 1640, Petersburg, Ermitaż

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Velázquez Diego, pomnik
Velázquez Diego, pomnik

© Szaleńcowa Anna

Venclova Tomas
Tomas Venclova

© Zych Jan

Verdi Giuseppe
Verdi Giuseppe

© Fogra

Vermeer Jan van Delft Widok Delft
Vermeer Jan van Delft *Widok Delft*

© Corel

Vermeer Jan van Delft "Młoda kobieta z dzbanem"
Vermeer Jan van Delft *Młoda kobieta z dzbanem*

© Corel

Vermeer van Delft, Kobieta z dzbanem
Vermeer van Delft, *Kobieta z dzbanem*

© Corel

Veronese, Opłakiwanie

Veronese, Opłakiwanie, 1576-1582, Petersburg, Ermitaż

© Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Victory - okręć Nelsona

Victory - okręć admirała Nelsona z bitwy pod Trafalgarem

© Corel

Wąchock, klasztor Cystersów
Wąchock, klasztor Cystersów

© Najder Jerzy

Wągrowiec, klasztor pocysterski

Wągrowiec, dawny klasztor cystersów (XVIII w.) z kościołem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Św. Piotra i Pawła.

© Najder Jerzy

Wałbrzych, koksownia
Koksownia w Wałbrzychu

© Najder Jerzy

Wałbrzych, kościół św. Aniołów Stróżów
Kościół św. Aniołów Stróżów w Wałbrzychu

© Najder Jerzy

Wałbrzych, rynek
Rynek w Wałbrzychu

© Najder Jerzy

Wałcz, widok na miasto
Wałcz, widok na miasto

© Najder Jerzy

Waldheim Kurt
Kurt Waldheim, czwarty sekretarz generalny ONZ

© Corel

Wałęsa Lech
Lech Wałęsa

© Jerzy Gumowski/Gazeta Wyborcza

Walia, Anglesey, Llanidan
Kościół w Llanidan, Anglesey

© Corel

Walia, Cardiff, ratusz
Ratusz w Cardiff

© Corel

Walia, Cardiff, widok lotniczy
Widok lotniczy Cardiff

© Corel

Walia, Cardiff, zamek
Zamek w Cardiff

© Corel

Walia, dolina rzeki Usk
Walia, dolina rzeki Usk o wschodzie słońca

© Corel

Walia, Swansea

Walia, Swansea - widok na miasto i zatokę

© Corel

Walia, Welshpool, zamek Powis
zamek Powis w Welshpool, Walia

© Corel

Walia, wybrzeże
Wybrzeże południowej Walii

© Corel

Walia, zamek Conwy
Zamek Conwy w Północnej Walii

© Corel

Wanilia płaskolistna, owoc
Wanilia płaskolistna, owoc

© Mróz Andrzej

Wanilia, kwiat
Wanilia, kwiat

© Mróz Andrzej

Wapiti kanadyjski
Wapiti kanadyjski

© Corel

Warszawa, barbakan
Warszawa, barbakan

© Andrzej Najder

Warszawa, gmach Sejmu
Warszawa, gmach Sejmu

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Grób Nieznanego Żołnierza
Grób Nieznanego Żołnierza w Warszawie

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Łazienki
Warszawa, Łazienki

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Łazienki, teatr na wodzie
Warszawa, Łazienki, teatr na wodzie

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Pałac Kultury
Pałac Kultury i Nauki w Warszawie

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, plac Trzech Krzyży
Warszawa, plac Trzech Krzyży

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, pomnik J. Piłsudskiego
Warszawa, pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego

© Andrzej Najder

Warszawa, pomnik Mickiewicza
Warszawa, pomnik Mickiewicza

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, rynek starego miasa
Warszawa, rynek starego miasa

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Teatr Wielki
Teatr Wielki w Warszawie

© Najder Andrzej

Warszawa, uniwersytet
Gmach Uniwersytetu Warszawskiego

© Słowakiewicz Wojciech

Warszawa, Zamek Królewski
Warszawa, Zamek Królewski i kolumna Zygmunta III Wazy

© Andrzej Najder

Warta, klasztor bernardynów
Warta, klasztor bernardynów

© Najder Jerzy

Warta, rynek
Warta, rynek

© Najder Jerzy

Warta, rzeka
Zakola rzeki Warty

© Najder Jerzy

Watykan, bazylika Św. Piotra
Watykan, bazylika Św. Piotra (XV-XVIII w.)

© Corel

Watykan, bazylika Św. Piotra, kopuła
Bazylika Św. Piotra, kopuła zaprojektowana przez Michała Anioła (1547)

© Corel

Watykan, Muzeum (Stanze)
Watykan, Muzeum (Stanze), *Pożar Borego*

© Szaleńcowa Anna

Watykan, ogrody watykańskie
Watykan, ogrody watykańskie

© Corel

Watykan, plac Św. Piotra

Watykan, plac Św. Piotra, widok z kopuły bazyliki Św. Piotra

© Corel

Wawrzyn szlachetny
Wawrzyn szlachetny

© Mróz Andrzej

Wawrzyn szlachetny, drzewo
Wawrzyn szlachetny, drzewo

© Mróz Andrzej

Wawrzynek wilczelyko, kwiaty
Wawrzynek wilczelyko, kwiaty

© Mróz Andrzej

Wawrzynek wilczelyko, owoce
Wawrzynek wilczelyko, owoce

© Mróz Andrzej

Waza, malarstwo czerwonofigurowe

Waza grecka z VI w. p.n.e., technika malarska charakteryzująca się czerwonymi postaciami na czarnym tle.

© Corel

Waza, malarstwo orientalizujące
Waza, zdobiona czarnym pokostem z VI w. p.n.e.

© Corel

Wczesnochrześcijańska sztuka, mozaika

Wczesnochrześcijańska sztuka, *Dobry Pasterz*, mozaika z mauzoleum Galii Placydii (IV w.)

© Szaleńcowa Anna

Wczesnochrześcijańska sztuka, plakietka

Wczesnochrześcijańska sztuka, plakietka z kości słoniowej (V w.), Muzeum Watykańskie

© Szaleńcowa Anna

Węgiel drzewny, wypalanie
Wypalanie węgla drzewnego, Bieszczady

© Najder Jerzy

Węgrów, kościół

Węgrów, kościół NMP i Św. Apostołów Piotra, Pawła i Andrzeja.

© Najder Jerzy

Węgry, Budapeszt, parlament
Budapeszt, parlament

© Szaleńcowa Anna

Węgry, Debreczyn, zbór kalwiński
Debreczyn, zbór kalwiński

© Szaleńcowa Anna

Węgry, muzyk ludowy
Węgierski muzyk ludowy

© Corel

Wełnianka wąskolistna
Wełnianka wąskolistna

© Mróz Andrzej

Welwiczja przedziwna
Welwiczja przedziwna

© Lankosz-Mróz Maria

Wenus z Milo

Wenus z Milo, Luwr, Paryż, grecka rzeźba

© Corel

Werbena ogrodowa
Werbena ogrodowa

© Mróz Andrzej

Westerplatte

Pomnik ku czci poległych w obronie polskiego posterunku na Westerplatte

© Najder Andrzej

Weyden Roger van der, "Dziewica i święty Jan"
Weyden Roger van der *Dziewica i święty Jan*

© Corel

Weyden Rogier, Chrystus na krzyżu
Weyden Rogier, *Chrystus na krzyżu*

© Corel

Wężymord górski
Wężymord górski

© Mróz Andrzej

Whisky, destylarnia w Irlandii Północnej

Destylarnia Bushmills Whisky w County Antrim, Irlandia Północna

© Corel

Wiąz górski
Wiąz górski

© Mróz Andrzej

Wiązów, ratusz
Wiązów, ratusz

© Najder Jerzy

Wiciokrzew tatarski
Wiciokrzew tatarski

© Mróz Andrzej

Widłak goździsty
Widłak goździsty, kłosa zarodnionośne

© Mróz Andrzej

Widlak wroniec
Widlak wroniec

© Mróz Andrzej

Widliczka
Widliczka

© Mróz Andrzej

Widtoróg amerykański
Widtoróg amerykański

© Corel

Wiedeń, Graben
Wiedeń, Graben

© Czopek Ludwik

Wiedeń, katedra Św. Stefana

Wiedeń, katedra Św. Stefana (XII, rozbudowana w XIV-XVI w.)

© Czopek Ludwik

Wiedeń, nowoczesna architektura

Wiedeń, nowoczesna architektura na rogu placu Św. Stefana i Grabenu.

© Czopek Ludwik

Wiedeń, pałac Hofburg
Wiedeń, pałac Hofburg (XVII-XVIII w.)

© Czopek Ludwik

Wieliczka, Kinga

Kopalnia soli w Wieliczce, rzeźba przedstawiająca bł. Kingę

© Zybala Maciej

Wieliczka, kopalnia soli, kaplica bł. Kingi
Wnętrze kaplicy bł. Kingi w kopalni soli w Wieliczce

© Fogra

Wieliczka, kopalnia soli, płaskorzeźba
Ucieczka do Egiptu - rzeźba w soli w kopalni w Wieliczce

© Fogra

Wieliczka, kopalnia soli, szyb Daniłowicza
Wieliczka, kopalnia soli, szyb Daniłowicza

© Najder Jerzy

Wieliczka, rzeźby w soli
Wieliczka, rzeźby w soli

© Zybala Maciej

Wieliczka, zjazd górników
Wieliczka, zjazd górników

© Mróz Andrzej

Wielosił błękitny
Wielosił błękitny

© Mróz Andrzej

Wierzba - kwiatostany męskie
Wierzba - kwiatostany męskie

© Mróz Andrzej

Wierzba - kwiatostany żeńskie
Wierzba - kwiatostany żeńskie

© Mróz Andrzej

Wierzba biała
Wierzba biała

© Mróz Andrzej

Wierzba borówkolistna
Wierzba borówkolistna

© Mróz Andrzej

Wierzba zielna
Wierzba zielna

© Mróz Andrzej

Wierzba żyłkowana
Wierzba żyłkowana

© Mróz Andrzej

Wierzbówka kiprzyca
Wierzbówka kiprzyca

© Mróz Andrzej

Wiesiołek dwuletni
Wiesiołek dwuletni ("nocna świeca")

© Mróz Andrzej

Wietnam, wybrzeże
Wietnam, wybrzeże

© Corel

Wiewiórka czerwona
Wiewiórka czerwona

© Corel

Wiewiórka ziemna
Wiewiórka ziemna

© Corel

Wiewórka szara
Wiewórka szara

© Corel

Wieża wiertnicza

Wieża wiertnicza, poszukiwanie ropy naftowej i gazu w rejonie Krosna.

© Najder Jerzy

Wigierski Park Narodowy, pło na sucharze
Wigierski Park Narodowy, pło na sucharze

© Mróz Andrzej

Wigry

Jezioro Wigry. Widok na część południową znad jeziora Krusznik

© M. Lankosz-Mróz

Wigry, klasztor kamedułów
Wigry, klasztor kamedułów

© Najder Jerzy

Wiktorja brazylijska
Wiktorja brazylijska

© Mróz Andrzej

Wiktoria, królowa
Pomnik królowa Wiktorii, Brighton, Wielka Brytania

© Corel

Wilanów
Pałac w Wilanowie

© Mróz Andrzej

Wilczomlec białobrzegi
Wilczomlec białobrzegi

© Mróz Andrzej

Wilczomleczeniacy
Wilczomleczeniacy

© Mróz Andrzej

Wilczomleczeń miętowaty
Wilczomleczeń miętowaty, kwiatostan (cyathia)

© Mróz Andrzej

Wilczomlec migdałolistny
Wilczomlec migdałolistny

© Mróz Andrzej

Wilczomlec nadobny
Wilczomlec nadobny

© Mróz Andrzej

Wilec
Wilec

© Mróz Andrzej

Wilk
Wilk

© Corel

Wilki, młode
Młode wilki

© Corel

Windsurfing, zawody
Zawody w windsurfiningu

© Corel

Winobluszcz pięciolistkowy
Winobluszcz pięciolistkowy

© Mróz Andrzej

Winobluszcz trójklapowy
Winobluszcz trójklapowy

© Mróz Andrzej

Winodań
Winodań

© Zemanek Bogdan

Winorośl właściwa
Winorośl właściwa, kwiatostan

© Lankosz-Mróz Maria

Wiślica, kolegiata

Wiślica, kolegiata ufundowana przez Kazimierza III Wielkiego (2. połowa XIV w.), z polichromią rusko-bizantyjską (1397-1400) i rzeźbą Matki Boskiej z ok. 1300, pod podłogą resztki kościoła romańskiego (2. połowa XII w.) i krypta z płytą posadzkową z rytem figuralnym.

© Najder Jerzy

Wiśnia - owoce
Wiśnia - owoce

© Corel

Wiśnia japońska
Wiśnia japońska

© Mróz Andrzej

Wiśnia karłowata
Wiśnia karłowata

© Mróz Andrzej

Wiśnia pospolita
Wiśnia pospolita

© Mróz Andrzej

Wisteria kwiecista
Wisteria kwiecista

© Mróz Andrzej

Witraż z katedry Notre Dame
Witraż z katedry Notre Dame, Paryż

© Szaleniec Maciej

Wleń
Wleń

© Najder Jerzy

Włochy, Agrigento, świątynia grecka
Świątynia grecka z VI w. p.n.e.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Agrigento, sztuka dorycka
Agrigento, sztuka dorycka

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Amalfi, katedra
Amalfi, katedra

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Asyż, widok na miasto
Asyż, widok na miasto

© Corel

Włochy, Asyż, zamek średniowieczny
Asyż, zamek średniowieczny

© Corel

Włochy, Bergamo, chrzcielnica
Bergamo, chrzcielnica

© Corel

Włochy, Bolonia, bazylika San Petronio
Bolonia, bazylika San Petronio (XIV w.)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Bolonia, fontanna Neptuna
Bolonia, fontanna Neptuna, w tle pałac króla Enzo, XIII w.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Cagliari, katedra
Cagliari, katedra

© Corel

Włochy, Capri
Capri we Włoszech

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Dolomity
Dolomity we Włoszech

© Mróz Andrzej

Włochy, Dolomity, Tre Cime

Dolomity, Tre Cime di Lavaredo, widok od strony północno-zachodniej, od lewej: Cima Picollissima, Cima Grande, Cima Ovest

© Rettinger Paula

Włochy, Etna
Wulkan Etna na Sycylii

© Fogra

Włochy, Florencja, katedra Santa Maria del Fiore
Florencja, katedra Santa Maria del Fiore (XII w. - XIX w.)

© Corel

Włochy, Florencja, Palazzo Vecchio
Florencja, Włochy, Palazzo Vecchio i Galeria Uffizi

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Florencja, Santa Croce
Florencja, Santa Croce (XIII-XIX w.)

© Corel

Włochy, Florencja, Santa Maria Novella
Florencja, Santa Maria Novella (XIII-XV w.)

© Corel

Włochy, Genua
Włochy, Genua, widok na miasto

© Corel

Włochy, Genua, cmentarz
Włochy, cmentarz w Genui

© Corel

Włochy, Lukka, katedra S. Martino
Włochy, Lukka, katedra S. Martino (XI w.)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Mediolan, katedra
Włochy, Mediolan, katedra (1386, XV w.)

© Corel

Włochy, Monte Cassino

Cmentarz żołnierzy poległych w walkach o Monte Cassino, na pierwszym planie grób gen. W. Andersa, w oddali klasztor Benedyktynów

© Mróz Andrzej

Włochy, Neapol, panorama miasta
Włochy, Neapol, panorama miasta, w głębi Wezuwiusz

© Fogra

Włochy, Orvieto
Orvieto, widok na miasto

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Orvieto, fasada katedry
Orvieto, fasada katedry, koniec XIII w.

© Corel

Włochy, Orvieto, kościół św. Andrzeja
Orvieto, kościół św. Andrzeja (S. Andrea)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Ostia, fragment mozaiki
Ostia, fragment mozaiki na placu handlowym

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Ostia, kamienne maski
Włochy, Ostia, kamienne maski teatralne

© Corel

Włochy, Padwa
Włochy, Padwa, Prato Della Valle

© Fogra

Włochy, Paestum, druga świątynia Hery
Paestum, druga świątynia Hery

© Corel

Włochy, Paestum, pierwsza świątynia Hery
Paestum, pierwsza świątynia Hery

© Corel

Włochy, Paestum, świątynia Ateny
Paestum, świątynia Ateny

© Corel

Włochy, Palermo, katedra
Włochy, Palermo, katedra (XII-XV, XVIII w.)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Pawia, zamek Viscontich
Pawia, zamek Viscontich, XIV w.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Perugia, Palazzo dei Priori
Perugia, Palazzo dei Priori

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Piza, katedra i krzywa wieża

Włochy, Piza, romańska katedra Santa Maria (XI-XIII w.) i kampanila - tzw. krzywa wieża (XII-XIV w.)

© Corel

Włochy, Pompeje, Dom Labiryntu
Włochy, Pompeje, Dom Labiryntu, I w.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Pompeje, Forum

Włochy, Pompeje, Forum, II w. p.n.e., na drugim planie Wezuwiusz

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Pompeje, gipsowy odlew

Pompeje, gipsowy odlew ciała jednego z mieszkańców, który zginął w katastrofie

© Corel

Włochy, Pompeje, malarstwo pompejańskie
Włochy, Pompeje, malarstwo pompejańskie z willi Wettiuszów, I w.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Pompeje, piekarnia
Włochy, Pompeje, piekarnia, I w.

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Rawenna, mozaika

Rawenna, mozaika w San Apolinare Nuovo - święte dziewice

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Rawenna, pałac
Rawenna, tzw. Pałac Teodoryka Wielkiego (VI w.)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Rzym

Włochy, Rzym, widok na Tyber i bazylikę św. Piotra

© Corel

Włochy, Rzym, etruski sarkofag
Etruski sarkofag, Villa Giulia, Rzym

© Corel

Włochy, Rzym, fontanna Berniniego
Rzym, fontanna Berniniego

© Corel

Włochy, Rzym, fontanna di Trevi
Rzym, fontanna di Trevi

© Corel

Włochy, Rzym, Forum Romanum
Włochy, Rzym, Forum Romanum

© Mróz Andrzej

Włochy, Rzym, Hiszpańskie Schody
Rzym, Hiszpańskie Schody

© Corel

Włochy, Rzym, Il Gesu
Rzym, fasada kościoła Il Gesu (XVI w.)

© Corel

Włochy, Rzym, Koloseum
Włochy, Rzym, Koloseum, I w.

© Corel

Włochy, Rzym, kościół Santa Maria in Cosmedin
Włochy, Rzym, kościół Santa Maria in Cosmedin, VI, VIII, XII w.

© Mróz Andrzej

Włochy, Rzym, łuk Tytusa
Rzym, łuk Tytusa

© Corel

Włochy, Rzym, most na Tybrze
Rzym, most na Tybrze

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Rzym, obelisk na Lateranie

Rzym, obelisk na Lateranie ze świątyni Amona w Tebach, XV w. p.n.e

© Mróz Andrzej

Włochy, Rzym, pałac Wiktora Emanuela II
Rzym, pomnik i pałac Wiktora Emanuela II

© Corel

Włochy, Rzym, Panteon
Panteon w Rzymie

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Rzym, Santa Maria Maggiore
Rzym, Santa Maria Maggiore

© Corel

Włochy, Rzym, świątynia Antoniusza i Faustyny
Rzym, świątynia Antoniusza i Faustyny na Palatynie

© Corel

Włochy, Rzym, świątynia Westy
Świątynia Westy w Rzymie

© Corel

Włochy, Rzym, Wilczyca kapitolńska

Sztuka starożytnego Rzymu, Wilczyca kapitolńska karmiąca Remusa i Romulusa, 2. ćwierzwieczcie V w. p.n.e., Rzym, Włochy

© Corel

Włochy, Rzym, Zamek św. Anioła
Włochy, Rzym, Zamek św. Anioła, II, XV w.

© Corel

Włochy, Siena
Siena, widok z lotu ptaka

© Corel

Włochy, Siena, katedra
Siena, katedra (XII -XIV w.)

© Corel

Włochy, Spoleto, katedra
Katedra w Spoleto

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Sycylia, Taormina
Włochy, Sycylia, Taormina, ogólny widok miasta

© Fogra

Włochy, Tivoli, Villa Adriana
Tivoli, Villa Adriana

© Corel

Włochy, Wenecja, bazylika Św. Marka

Włochy, Wenecja, bazylika Św. Marka (IX, XI, XIII, XV, XVII w.)

© Corel

Włochy, Wenecja, Wielki Kanał
Wenecja, dom mieszczkański nad Wielkim Kanałem

© Corel

Włochy, Wenecja, most nad Wielkim Kanalem
Most nad Wielkim Kanalem w Wenecji

© Corel

Włochy, Wenecja, most Rialto
Most Rialto w Wenecji

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Wenecja, port
Port w Wenecji

© Corel

Włochy, Wenecja, Santa Maria della Salute
Wenecja, Santa Maria della Salute

© Corel

Włochy, Wenecja, S. Giorgio Maggiore
Wenecja, S. Giorgio Maggiore

© Corel

Włochy, Werona, balkon Julii
Werona, balkon Julii

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Werona, most nad Adygą
Werona, rzymski most nad Adygą

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Werona, San Fermo Maggiore
Werona, San Fermo Maggiore (XII, XIII w.)

© Szaleńcowa Anna

Włochy, Werona, Santa Anastazja
Werona, Santa Anastazja (XIII-XV w.)

© Szaleńcowa Anna

Włośnica ber
Włośnica ber

© Mróz Andrzej

Wolbrom
Wolbrom

© Najder Jerzy

Wolsztyn
Wolsztyn

© Najder Jerzy

Wolsztyn, pałac
Wolsztyn, pałac

© Najder Jerzy

Woskownica
Woskownica (Hoya bella)

© Mróz Andrzej

Wrocław, katedra
Wrocław, katedra

© Najder Jerzy

Wrocław, Kościół Najświętszej Marii Panny na Piasku
Wrocław, Kościół Najświętszej Marii Panny na Piasku

© Najder Jerzy

Wrocław, kościół Św. Marii Magdaleny
Wrocław, kościół Św. Marii Magdaleny

© Najder Jerzy

Wrocław, starówka
Wrocław, starówka

© Najder Jerzy

Wronki
Wronki, Urząd Miasta i Gminy

© Najder Jerzy

Wrotycz pospolity
Wrotycz pospolity

© Mróz Andrzej

Wrzeźnia, pomnik dzieci
Pomnik dzieci Wrześni

© Najder Jerzy

Września, ratusz
Ratusz we Wrześni

© Najder Jerzy

Wrzosiec
Wrzosiec, odmiana ozdobna

© Mróz Andrzej

Wschowa, klasztor Franciszkanów
Wschowa, klasztor Franciszkanów

© Najder Jerzy

Wschowa, ratusz
Wschowa, ratusz

© Najder Jerzy

Wulkaniczne jezioro

Wulkaniczne jezioro, Tongariro National Park, Nowa Zelandia

© Corel

Wulkany, fontanny lawy
Fontanny lawy krateru Kilauea na Hawajach

© Corel

Wulkany, lawa
Fontanny lawy wulkanu Kilauea Iki

© Corel

Irlandia, wybrzeże
Irlandia, widok na linię brzegową

© Corel

Wyczyniec łąkowy
Wyczyniec łąkowy

© Mróz Andrzej

Wydmuchrzyca piaskowa
Wydmuchrzyca piaskowa

© Mróz Andrzej

Wydra
Wydra

© Corel

Wydra morska
Wydra morska

© Corel

Wyka ptasia
Wyka ptasia, kwiaty motylkowe

© Mróz Andrzej

Wyoming, lilie wodne
Wyoming, lilie wodne

© Corel

Wyścig Daytona 24-hour
Wyścig Daytona 24-hour

© Corel

Wyścigi zaprzęgów
Wyścigi zaprzęgów

© Corel

Wyspa Wielkanocna, posąg
Posąg z Wyspy Wielkanocnej

© Corel

Wyspiański S., Ludwik Solski w roli Starego Wiarusa
Ludwik Solski w roli Starego Wiarusa, pastel S. Wyspiańskiego, 1901

© Fogra

Wyspy Cooka, Rarotonga, Polinezyjka podczas prania
Wyspy Cooka, Rarotonga, Polinezyjka podczas prania

© Corel

Wyżet
Wyżet

© Corel

Wyżlin wielki
Wyżlin wielki

© Mróz Andrzej

Yorkshire terrier
Yorkshire terrier

© Julita Czopek

Ząbkowice Śląskie
Ząbkowice Śląskie

© Najder Jerzy

Ząbkowice Śląskie, Krzywa Wieża
Ząbkowice Śląskie, Krzywa Wieża

© Najder Jerzy

Ząbkowice Śląskie, ratusz
Ząbkowice Śląskie, ratusz

© Najder Jerzy

Zabłudów, bazylika mniejsza
Zabłudów, bazylika mniejsza

© Najder Jerzy

Zabłudów, kościół
Zabłudów, kościół

© Najder Jerzy

Żabno

Żabno, Zespół Szkół Zawodowych oraz kościół Św. Ducha

© Najder Jerzy

Żagań, fontanna

Fontanna znajdująca się na terenie pałacu barokowego w Żaganiu.

© Najder Jerzy

Żagań, klasztor Augustianów
Żagań, klasztor Augustianów (XIV w., 1730-1737)

© Najder Jerzy

Żagań, pałac
Żagań, pałac barokowy (1674-1700)

© Najder Jerzy

Zagórz, cerkiew
Zagórz, cerkiew

© Najder Jerzy

Zajac polarny
Zajac polarny

© Corel

Zajac szarak
Zajac szarak

© Corel

Zalew Wiślany, Piaski, port rybacki
Port rybacki w Piaskach nad Zalewem Wiślanym

© Najder Jerzy

Zambia, Wiktorii wodospad
Wodospad Wiktorii

© Jamróz Anna

Zamość, ratusz
Zamość, ratusz

© Najder Jerzy

Zamość, Rynek Wielki
Zamość, Rynek Wielki

© Najder Jerzy

Zapora, Jezioro Solińskie
Zapora na Jeziorze Solińskim

© Najder Jerzy

Żary
Żary

© Najder Jerzy

Żary, fragment murów obonnych
Żary, fragment murów obonnych z basztą.

© Najder Jerzy

Zawichost, kościół
Zawichost, kościół

© Najder Jerzy

Zawichost, przeprawa przez Wisłę
Zawichost, przeprawa przez Wisłę

© Najder Jerzy

Zawiercie, huta żelaza
Zawiercie, huta żelaza

© Najder Jerzy

Zawiercie, kościół Św. Piotra i Pawła
Zawiercie, kościół Św. Piotra i Pawła

© Najder Jerzy

Zawilec wielkokwiatowy
Zawilec wielkokwiatowy

© Mróz Andrzej

Zduńska Wola

Zduńska Wola, ulica Tadeusza Kościuszki

© Najder Jerzy

Zebra, Tanzania
Zebra, Tanzania

© Corel

Zebry przy wodopoju
Zebry przy wodopoju

© Corel

Zebu nellore

Zebu nellore - święta krowa

© Corel

Zerwa kulista
Zerwa kulista

© Mróz Andrzej

Zeus

Zeus, Muzeum w Olimpii, Grecja

© Corel

Zeus, rzeźba

Zeus, VI/V w. p.n.e., Muzeum Ateńskie

© Szaleńcowa Anna

Zgierz, kościół Św. Katarzyny
Zgierz, kościół Św. Katarzyny (1910-1914)

© Najder Jerzy

Ziębice, Brama Paczkowska
Ziębice, Brama Paczkowska (1491)

© Najder Jerzy

Ziębice, mury obronne
Ziębice, mury obronne

© Najder Jerzy

Ziębice, ratusz
Ziębice, ratusz

© Najder Jerzy

Zielona Góra
Zielona Góra

© Najder Jerzy

Zielona Góra, ratusz
Zielona Góra, ratusz

© Najder Jerzy

Zimbabwe, mężczyzna z krokodylem
Zimbabwe, mężczyzna z krokodylem

© Corel

Zimbabwe, Wiktorii wodospad
Zimbabwe, wodospad Wiktorii

© Corel

Zimorodek
Zimorodek

© Corel

Złocień właściwy
Złocień właściwy

© Mróz Andrzej

Złotoryja, baszta
Złotoryja, baszta

© Najder Jerzy

Złotoryja, urząd miasta
Złotoryja, urząd miasta

© Najder Jerzy

Żnin, kościół Św. Floriana

Żnin, kościół Św. Floriana (XV w., przebudowany 1790-1808)

© Najder Jerzy

Żnin, wieża ratuszowa

Żnin, wieża ratuszowa, obecnie Muzeum Ziemi Pałuckiej (XV w.)

© Najder Jerzy

Żółw szylkretowy
Olbrzymi żółw szylkretowy, Galapagos

© Corel

Zorza polarna
Zorza polarna

© Corel

Żubry, stado

Stado żubrów na wybiegu w puszczy pszczyńskiej

© Pszczyńska stacja hodowli żubrów

Żukowo, kościół

Żukowo, kościół, dawniej klasztor Norbertanek

© Najder Jerzy

Żuławy Wiślane, dom

Budynek gospodarczo-mieszkalny w Trutnowie na Żuławach

© Najder Jerzy

Żuraw koroniasty
Żuraw koroniasty

© Corel

Żurawie w porcie w Gdyni
Żurawie w porcie w Gdyni

© Najder Jerzy

Zwierzyniec, kościół na wyspie

Zwierzyniec, kościół na wyspie. Południoworostoczański Park Krajobrazowy.

© Najder Jerzy

Zwoleń, kościół
Zwoleń, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego

© Najder Jerzy

Życica trwała
Życica trwała

© Mróz Andrzej

Žyrafa
Žyrafa

© Corel

Żyrafa przy wodopoju
Żyrafa przy wodopoju

© Corel

Żywiec, rynek
Rynek w Żywcu

© Słowakiewicz Wojciech

